

INŠTITUT ZA KRIMINOLOGIJO PRI PRAVNI FAKULTETI V LJUBLJANI

504/19-6p
504/87-70

UBOJI NA SLOVENSKEM

Ljubljana, februarja 1974

Financirala Raziskovalna skupnost Slovenije - Sklad
Borisa Kidriča

Razmnoženo v 8 izvodih

Inv. števil. 4248/75

I.

P R E D G O V O R

Uboji na Slovenskem po svojem številu sicer ne predstavljajo takega obsega, da bi povzročali posebno pozornost in zaskrbljenost v naši strokovni javnosti, saj je relativna pogostnost teh hudih kaznivih dejanj zoper življenje in telo med najmanjšimi na svetu. Toda navzlic temu so to dejanja, ki povzročajo kljub svoji številčni nepomembnosti, veliko publiciteto zlasti v dnevnem tisku in s tem v zvezi seveda tudi hudo vznemirjenost in agresivnost tako v okoljih kjer se dogajajo, kakor tudi na sploh. Ne gre namreč prezreti dejstva, da so posledice, ki jih povzročajo uboji zelo hude tako za svoje žrtve, kot tudi za samega storilca in njegove svoje, saj so pretresi, ki jih uboji povzročajo dolgotrajni in boleči.

Glede na to, da gre pri ubojih za najbolj personalizirana kazniva dejanja z zelo zapleteno motivacijsko dinamiko, v kateri je pogostokrat žrtev sam storilec, pogostokrat pa tudi popolnoma neprizadeta oseba, je na dlani da terja raziskovanje teh dejanj poseben, interdisciplinaren pristop, kajti sicer ni mogoče prodreti v globino interakcijskih procesov, ki pogojujejo nastanek teh dejanj.

Pričujoča raziskava je prvi resnejši poskus z različnih zornih kotov predočiti naši strokovni in splošni javnosti problematiko ubojev na Slovenskem, pri čemer smo upoštevali najnovejše dosežke kriminologije, sociologije, viktimologije, psihologije, forenzične psihiatrije in penologije, da bi kar se da objektivno in nazorno prikazali ta tako zapleteni in moteči družbeni pojav. V ta namen naši napor niso bili usmerjeni le na storilce in žrtve, kot glavne protagoniste v dinamičnem kompleksu uboja, temveč smo raziskavo razširili za še eno dimenzijo, poskusili smo namreč raziskati še vpliv in vlogo tako imenovanih "tretjih oseb" oziroma "vpletenih opazovalcev", ki igrajo v številnih interakcijskih procesih pred samim dejanjem zelo pomembno vlogo, vendar ostanejo pri tem v ozadju in so le redkokdaj obravnavani kot napeljevalci, vzpodbudniki ali pomagači v sodnem

II.

procesu. Razen tega smo poskušali osvetliti tudi psihološke vidike obsojencev zaradi uboja na samem prestajanju kazni, da bi tako dobili celovito podobo o samem storilcu.

Namen raziskave je bil torej dokaj velikopotezen, vendar se zavedamo da na vsa vprašanja, ki se postavljajo pri tako zapletenem kaznivem dejanju kot je uboj, nismo uspeli zadovoljivo odgovoriti. Vendar bo naš trud poplačan že s tem, če bomo uspeli pritegniti strokovno in splošno javnost k razmišljanju o poglavitnih vzrokih in pogojih, ki rojevajo ta huda kazniva dejanja, kakor tudi o predlogih za njihovo preprečevanje in zmanjševanje na najmanjšo možno število.

Raziskavo je v celoti financiral Sklad Borisa Kidriča, kateremu se najlepše zahvaljujemo. Prav tako se lepo zahvaljujemo Republiškem sekretariatu za pravosodje in občo upravo, ki nam je omogočil uporabo sodnih spisov, kakor tudi vsem predsedstvom okrožnih sodišč in okrožnim javnim tožilstvom v SR Sloveniji, ki so nam pri našem delu nesebično pomagali. Nadalje se zahvaljujemo vsem upravam kazensko poboljševalnih zavodov v Sloveniji, ki so nam omogočili in pomagali pri zbiranju podatkov iz osebnih listov obsojencev, kakor tudi vsem anketarjem in drugim, ki so sodelovali pri raziskavi. Posebna zahvala gre prof.dr. Katji Vodopivec, prof.dr. Petru Kobetu in prof.dr. Ljubu Bavconu za kritične pripombe o metodološkem in vsebinskem pogledu raziskave.

A v t o r j i

Ljubljana, februarja 1974

III.

S O D E L A V C I

Avtorji:

Boris Uderman, diplomirani pravnik, višji strokovni sodelavec Inštituta za kriminologijo - nosilec raziskave

Janez Pečar, doktor pravnih znanosti, višji znanstveni sodelavec Inštituta za kriminologijo in direktor tega inštituta

Miklavž Kušej, zdravnik - psihiater pri Klinični bolnišnici za psihiatrijo in profesor Pedagoške akademije v Ljubljani

Jože Šepic, diplomirani klinični psiholog v kazensko poboljševalnem zavodu na Dobu pri Mirni na Dolenjskem

Svetovalci:

Peter Kobe, doktor prava, redni profesor pravne fakultete za kazensko procesno pravo in znanstveni svetnik Inštituta za kriminologijo

Katja Vodopivec, doktor pravnih znanosti, redni profesor pravne fakultete za kriminologijo in znanstveni svetnik Inštituta za kriminologijo

Vinko Skalar, diplomirani klinični psiholog, višji strokovni sodelavec Inštituta za kriminologijo

Anketarji:

Milan Lampret, doktor prava, samostojni svetovalec pri Zavodu SR Slovenije za statistiko

Franc Kranjc, socialni delavec pri kazensko poboljševalnem zavodu za ženske na Igu pri Ljubljani

Jože Medved, socialni delavec pri kazensko poboljševalnem zavodu na Dobu pri Mirni na Dolenjskem

Lojze Kopina, socialni delavec pri kazensko poboljševalnem zavodu za moške na Dobu pri Mirni na Dolenjskem

Anton Rems, diplomirani pravnik, samostojni svetovalec pri Republiškem sekretariatu za pravosodje in občo upravo SR Slovenije

IV.

Jože Gregorič, diplomirani pravnik, samostojni svetovalec pri Republiškem sekretariatu za pravosodje in občo upravo SR Slovenije

Mira Metež, socialna delavka v zaporu za mladoletnike v Celju

Ivan Šketa, doktor prava, svetnik pri Republiškem sekretariatu za pravosodje in občo upravo SR Slovenije

Anton Savinšek, diplomirani pravnik, samostojni svetovalec pri Republiškem sekretariatu za pravosodje in občo upravo SR Slovenije

Fani Zagorc in Dragica Kernc, uslužbenki Inštituta za kriminologijo, ki sta opravili strojepisna in tehnična opravila v zvezi z raziskavo.

V S E B I N S K O K A Z A L O

	Stran
I. METODOLOŠKI OKVIR RAZISKOVANJA	
1. Kazensko pravna opredelitev ubojev (Boris Uderman)	1
2. Vidiki raziskovanja ubojev (dr. Janez Pečar, Vinko Skalar, dr. Miklavž Kušej in Boris Uderman)	4
3. Dokumentacija dosegljivih ugotovitev o ubojih (Boris Uderman)	15
4. Doslej uporabljene metode pri raziskavah ubojev (Boris Uderman)	16
5. Viri podatkov za raziskavo o ubojih (Boris Uderman)	17
6. Uporabljeni merski instrumenti (Boris Uderman)	18
7. Organizacija in čas anketiranja ter opredelitev populacij (Boris Uderman)	20
8. Splošni statistični podatki o ubojih v Sloveniji (Boris Uderman)	23
9. Delovne hipoteze (dr. Janez Pečar, dr. Miklavž Kušej, Jože Šepic in Boris Uderman)	37
II. OSEBNE ZNAČILNOSTI STORILCEV (Boris Uderman)	
1. Spol in način udeležbe storilcev pri ubojih	39
2. Rojstvo storilcev ubojev	42
3. Starost storilcev	43
4. Zakonski stan sojenih oseb	53
5. Narodnost sojenih oseb	58
6. Šolska izobrazba sojenih oseb	60
7. Poklic in zaposlenost sojenih oseb	67
8. Predkaznovanost sojenih oseb	73
III. RAZVOJNE OKOLIŠČINE STORILCEV OD ROJSTVA DO POLNOLETNOSTI OZIROMA KAZENSKE ODGOVORNOSTI (Boris Uderman)	
1. Socialni izvor obsojencev	99
2. Gmotne razmere družin, v katerih so odraščali obsojenci	100

VI.

	Stran
3. Odnosi med staršema obsojenca in vzgoja njihovih otrok	102
4. Socialnopatološki pojavi v obsojenčevi rojstni družini in neprilagojeno vedenje obsojencev v adolescenci	106
IV. PSIHIATRIČNI POGLEDI OBRAVNAVANJA STORILCEV UBOJEV (dr. Miklavž Kušej)	
1. Splošne pripombe	110
2. Udeležba psihiatra kot izvedenca v sodnem postopku zo- per storilca	112
3. Ugotovitve izvedencev psihiatrov o pregledanih storil- cih	115
4. Sklepi	122
V. ZUNANJE OKOLIŠČINE DEJANJA (Boris Uderman)	
1. Kraj storitve dejanja	124
2. Čas storitve dejanja	134
3. Sredstva in način storitve dejanja	151
VI. MOTIVI IN POVODI UBOJEV (Boris Uderman)	
Uvodna razmišljanja in opredelitve	166
1. Kazenskopravna in kriminološka klasifikacija motivov ..	172
2. Poskus psihološke klasifikacije motivov kaznivega de- janja uboja (Vinko Skalar)	182
3. Neposredni povodi, ki so sprožili dejanja ubojev	193
VII. VEDENJE STORILCEV PO IZVRŠENEM DEJANJU (Boris Uderman) ...	198
VIII. POSKUS TIPOLOŠKE KLASIFIKACIJE STORILCEV UBOJEV (Boris Uderman)	206
IX. PREPREČEVANJE UBOJEV (Boris Uderman)	211
X. ŽRTVE UBOJEV - VIKTIMOLOŠKA RAZČLEMB A (dr. Janez Pečar)	215
A. Nekaj splošnih podatkov o žrtvah	217
1. Žrtve po spolu	219

VII.

	Stran
2. Žrtve po zakonskem stanu	222
3. Žrtve po narodnosti	223
4. Žrtve po zaposlenosti	224
5. Žrtve po predkaznovanosti	226
B. Žrtve in storilci	
1. Žrtve in storilci po spolu	229
2. Starostni razločki med žrtvami in storilci	230
3. Poklicne skupine in zaposlenost obeh	231
4. Žrtve in storilci glede na zakonski stan	233
5. Narodnost dvojic	234
6. Kaznovani storilci in žrtve	236
7. Število otrok žrtve in storilca	237
8. Starostne skupine in zakonski stan žrtev glede na spol storilcev	238
C. Ljudje o žrtvah - značajske poteze	241
D. Medosebna razmerja žrtev in storilcev	
1. Medosebno poznavanje žrtve s storilcem	253
2. Povodi ali pobude za nastajanje konfliktnih razmerij .	259
3. Prispevek drugih v viktimogenem kompleksu dvojice	272
4. Pogostnost konfliktov med žrtvijo in storilcem	279
5. Izzivanje žrtev in razdraženost storilcev (provokativne situacije)	286
6. Psihično stanje žrtve in njene izjave neposredno pred ubojem	292
7. Žrtve in priprava storilca na dejanje	298
E. Vloga alkohola pri žrtvah ubojev	
1. Alkoholizem in alkoholiziranost žrtev	303
2. Opitost žrtev ob dogodku	313

VIII.

	Stran
F. Poskus oblikovanja tipoloških klasifikacij žrtev	
1. Nekaj splošnih pogledov na viktimološke tipologije ..	321
2. Posamezni tipi žrtev glede na sociološke indikacije..	322
3. Nekaj psiholoških tipov žrtev	330
XII. PSIHOLOŠKI PROBLEMI OSEB, KI SO NA PRESTAJANJU KAZNI ZA- RADI KAZNIVEGA DEJANJA UBOJA (Jože Šepic)	
A. Uvod v problem in hipoteze	335
B. Metode dela	
1. Izbor raziskovalne skupine	339
2. Izbor in izdelava raziskovalnega vprašalnika	339
3. Preizkus raziskovalnega instrumenta	343
4. Izvedba raziskave	343
C. Rezultati	
1. Opis statistične obdelave informacij	346
2. Odnos do storjenega kaznivega dejanja	348
3. Odnos do žrtve	361
4. Odnos do prestajanja kazni	363
5. Načrti za prihodnost	378
XIII. POVZETEK NAJPOMEMBNEJŠIH UGOTOVITEV RAZISKAVE (dr. Janez Pečar, Boris Uderman, dr. Miklavž Kušej, Jože Šepic)	385
XIV. UPORABLJENA LITERATURA	393
XV. PRILOGE	
A. Tabelarni del	397
B. Navodila in obrazci	437

I. METODOLOŠKI OKVIR RAZISKOVANJA

(Boris Uderman, dr. Janez Pečar, dr. Miklavž
Kušej, Vinko Skalar in Jože Šepic)

I. METODOLOŠKI OKVIR RAZISKOVANJA

1. KAZENSKO PRAVNA OPREDELITEV UBOJEV

Uboji, kot kazniva dejanja zoper največjo dobrino v vsaki civilizirani družbi - človeško življenje, so penalizirani v vseh sodobnih kazenskih pravih z najdaljšimi časovnimi kaznimi, v nekaterih pa tudi s smrtno kaznijo. Tudi naš zakonodajalec uvršča uboje med najhujša kazniva dejanja, saj je zagrožena kazen za kvalificiran uboj najmanj 10 let strogega zapora ali smrtna kazen.

V našem kazenskem zakoniku so uboji uvrščeni med kazniva dejanja zoper življenje in telo, in sicer v XII. poglavju.¹

V našem kazenskem zakoniku je zakonodajalec ponaliziral štiri vrste ubojev, in sicer:

- uboj po členu 135, odstavek 1, 2 in 3;
- uboj na mah po členu 136;
- uboj iz malomarnosti po čl. 137;
- detomor po členu 138.

Med naštetimi uboji razločuje zakonodajalec glede na težo zagrožene kazni, ki je odvisna od okoliščin, v katerih je bilo dejanje storjeno, tri vrste ubojev, in sicer:

- navaden uboj po členu 135, odstavek 1;
- kvalificiran uboj po členu 135, odstavek 2 in 3;
- privilegiran uboj, za katerega se štejejo: uboj na mah po členu 136, uboj iz malomarnosti po členu 137 in detomor po členu 138.

Glede na to, da smo se odločili raziskovati le uboje po členih 135 136, prikazujemo pravno ureditev za ti dve kaznivi dejanji, ki sta po številu pogostnejši, po pojavoslovju pa zelo podobni.

¹ Poleg naštetih, penalizira zakonodajalec še nekatere druge vrste ubojev v X., XVII., XX. in XXV. poglavju kazenskega zakonika, ki zaradi svojih posebnosti in drugih karakteristik ne sodijo v okvir te študije.

Navaden uboj po členu 135, odstavek 1. KZ je uboj, ki je storjen v okoliščinah, ki ne vsebujejo kvalifikatornih elementov in je zanj tudi zagrožena sorazmerno milejša kazen, tj. najmanj 5 let strogega zapora.

Kvalificiran uboj po 2. odstavku 135 člena KZ je uboj, ki vsebuje kvalifikatorne elemente, ki so v tem odstavku posebej naštetih in razvrščeni v štirih točkah z naslednjo opredelitvijo:

1. Kdor vzame komu življenje na grozovit ali zahrbtnen način, ki je podan takrat, če se žrtvi povzročijo muke, ki po trajanju in intenzivnosti presegajo muke, ki po navadi spremljajo usmrtitev (n.pr. postopno ubijanje, mrcvarjenje, podaljševanje bolečin in podobno); grozovitost se kaže zlasti v brezčutnosti storilca do žrtve ali celo v njegovem naslajanju nad njenim trpljenjem. Uboj na zahrbtnen način pa je podan, če si je storilec s prijaznim ravnanjem, s slepljenjem ali hlinjenjem pridobil zaupanje svoje žrtve, ali je že pridobljeno zaupanje zlorabil in brezskrbno žrtev ubil.
2. Kdor vzame komu življenje in spravi pri tem naklepoma v nevarnost še koga drugega. Za takšen uboj gre takrat, kadar storilec uporabi sredstvo, ki ga nima v oblasti ob času učinkovanja (n.pr. streljanje v množico, požig, zastrupitev vode ali hrane, uporaba razstreliva itd.), pri čemer pa zadošča, če je pri tem ogroženo življenje ene same osebe.
3. Kdor vzame komu življenje iz koristoljubnosti, zato da bi storil ali prikril kakšno drugo kaznivo dejanje, iz brezobzirnega maščevanja ali iz drugih nizkotnih nagibov. Pri uboju iz koristoljubnosti ima zakonodajalec v mislih le materialno korist. Za uboj iz koristoljubnosti gre torej tedaj, ko hoče storilec povečati premoženje ali pa odstraniti nevarnost za njegovo zmanjšanje, pri čemer ni nujno, da je nameravana materialna korist protipravna. Naklep je torej usmerjen na usmrtitev osebe, medtem ko je koristoljubnost le motiv zanjo.

Med uboje iz nizkotnih nagibov je treba šteti n.pr. uboj zakonca, ki je za storilca ovira spolnemu izživiljanju z drugim ali uboj lastnega otroka zato, da bi se storilec otresel dolžnosti vzdrževanja, ali pa uboj iz narodnostne mržnje.

4. Kdor vzame življenje uradni osebi ali vojaški osebi pri opravljanju njene dolžnosti, ko ta varuje javni red, zasleduje storilca kaznivega dejanja ali čuva koga, ki mu je vzeta prostost. Za storitev tega kaznivega dejanja se zahteva storilčev poseben namen, sicer gre za kaznivo dejanje po 103. členu KZ, tj. uboj predstavnika organa oblasti ali predstavnika delovne ali družbeno politične organizacije.

Za uboj po naštetih točkah 2. odstavka 135. člena KZ je zagrožena kazen najmanj 10 let strogega zapor, ali smrtna kazen.

Za uboj po 3. odstavku 135. člena KZ se kaznuje storilec, ki naklepoma stori več ubojev, izvzemši uboje iz 136. in 138. člena tega zakonika, in sicer ne glede na to, ali je za vse uboje sojen po določbah o steku, ali pa je bil za kakšen uboj obsojen že prej. Tu gre za poseben primer kvalificiranega uboja za storilca, ki je naklepno ubil več oseb. Ta kvalifikacija je podana ne glede na to, ali je storilec ubil več oseb z enim ali več dejanji, in ne glede na to, ali se sodi za vse uboje istočasno ali pa je bil za katerega teh ubojev že prej obsojen.

Za privilegiran uboj po členu 136 KZ, tj. za uboj na mah gre takrat, kadar kdo koga ubije na mah, ker ga je ta brez njegove krivde z napadom ali hudimi žalitvami močno razdražil.

Razdraženost, ki je omenjena v tem členu mora biti tolikšna, da povzroči izredno duševno stanje, v katerem se storilec nekritično in hipno odloči za izvršitev uboja. To afektno stanje je lahko v mejah popolne ali pa bistveno zmanjšane prištevnosti. Med povodom za razdraženost in njeno stopnjo mora biti neko sorazmerje in je

treba tedaj močno razdraženost presojati zlasti po objektivnih merilih, ne pa s stališča preobčutljivosti storilca. Napaden je lahko storilec sam ali pa oseba, ki mu je blizu (oče, brat, sin, dekle itd.). Z žalitvijo je treba razumeti vse tisto, kar povzroča intenzivno duševno bolečino ali hudo žali kako čustvo. Med razdraženostjo in ubojem na mah mora biti določena kontinuiteta, ni pa potrebno, da uboj sledi neposredno napadu ali žalitvi. Za to kaznivo dejanje se kaznuje storilec do 10 let strogega zapora.

Tako opredeljene uboje smo raziskali vse, razen tistih, ki so bili poskušani, ne pa tudi storjeni. To omejitev smo sprejeli zato, ker je v mnogih primerih poskus uboja, kljub temu da so tako opredeljeni, sporno ali gre dejansko za poskus uboja, ali pa za hudo telesno poškodbo po 141. členu, odstavek 1 in 2 oziroma za hudo telesno poškodbo s posledico smrti po 3. odstavku tega člena KZ. Raziskali smo torej vse dokončane uboje po členu 135, odstavek 1., 2. in 3, ter vse uboje na mah, ki so jih pristojna sodišča v SR Sloveniji pravnomočno razsodila v obdobju od 1.1.1954, pa do 31. 12.1967.

V navedenem obdobju je bil 135. člen kazenskega zakonika z novelo, ki velja od 1.1.1960 sicer nekoliko dopolnjen, tj. bolj podrobno razčlenjen glede kvalifikatornih okoliščin v 2. in 3. odstavku. Vendar je podana popolna primerljivost tako glede kvalifikacije, kot tudi glede vrste in višine kazni. Pravnomočne kazni za uboj po tem členu, ki so bile izrečene pred 1.1.1960 in ki so presegle okvir zagrožene kazni po noveli, so bile namreč v smislu 78. člena novele po posebnih komisijah z odločbami usklajene, medtem ko so nepravnomočne kazni pristojna sodišča sama vskladila s posebnim sklepom.

2. VIDIKI RAZISKOVANJA UBOJEV

Izredna zapletenost kriminološkega pojava, ki ga raziskujemo, je narekovala multidisciplinaren pristop in s tem v zvezi seveda tudi

različne vidike obravnavanja posameznih problemov. V ta namen je raziskava usmerjena na naslednje vidike: sociološki, socialni, socialno patološki, viktimološki, forenzično psihiatrični in psihološki. Navedene vidike ne narekujejo le potrebe po čimbolj vsestranski osvetlitvi ubojev, njihovih pojavnih oblik in pogojev v katerih se dogajajo, kakor tudi ne samo zaradi razčlenitve storilcev kot posebne kriminalne populacije in njihovih žrtev, ki so v večini primerov same prispevale k svoji nasilni smrti, temveč tudi pričakovana spoznanja, ki bi jih lahko koristno uporabili v preventivne namene. Namen naše raziskave torej ni bil le ugotavljanje dejstev in zvez v minulih tragičnih dogodkih, ki so bili v večini primerov posledica razreševanja konfliktnih položajev med žrtvijo in storilcem, ne glede na to ali gre za trenutne spore, ali za trajnejša prikrita ali odkrita nasprotja, temveč tudi, ali je mogoče in na kakšen način zmanjšati število teh kaznivih dejanj.

Ob tako zastavljeni raziskavi razčlenjujemo vsebino zgoraj navedenih vidikov takole:

a) Sociološki, socialni in socialno patološki vidiki

Nekatera raziskovanja, ki so bila opravljena pri nas ali v tujini po drugi svetovni vojni, so pokazala, da so akterji ubojev v večini socialno determinirani v tem smislu, da izhajajo iz nižjih socialnih plasti, ki prebivajo navadno v okolju, v katerem so norme družbenega sožitja bistveno drugačne od "normalnih", tj. prevladujočih in splošno priznanih. V teh socialnih skupinah, kjer prevladujejo predvsem poklici, ki terjajo težko fizično delo, vlada pri razreševanju konfliktnih položajev navadno zakon močnejšega in brutalna sila, včasih pa tudi primitivna zvižavnost.

Kar zadeva same storilce ubojev, ugotavljajo omenjene raziskave močno prevladujoč delež moških najbolj vitalnih letnikov, med ka-

terimi je precej ekonomskih migrantov iz manj razvitih krajev v ekonomsko in kulturno bolj razvite. Posebnost teh storilcev je tudi ta, da izhajajo iz številčno velikih družin, s slabimi življenjskimi pogoji in slabo izobrazbeno sestavo, v katerih je zelo pogost pojav tudi alkoholizem in v katerih so možnosti za normalen razvoj velikega števila otrok, ki jih te družine imajo, vse prej kot ugodne. Glede na zgoraj navedene in še druge ugotovitve, kakor tudi glede na izkušnje, ki smo jih dobili v poskusnem anketiranju, bomo skušali dobiti odgovore na naslednja pomembnejša vprašanja:

- ali obstajajo pomembni razločki glede pogostnosti ubojev med posameznimi regijami znotraj Slovenije, kateri dejavniki jih pogojujejo, kakor tudi kakšen je položaj Slovenije glede pogostnosti ubojev glede na Jugoslavijo kot celoto in v primerjavi z drugimi deželami;
- kakšna je socialna, izobrazbena, starostna, poklicna in narodnostna sestava storilcev glede na spol in družinski stan in ali se le-ta razlikuje med regijami in zakaj, kakor tudi če se razlikuje od ugotovitev v drugih raziskavah;
- kakšne so osebne lastnosti storilcev in ali je mogoče na podlagi zbranih podatkov sestaviti njihovo tipološko klasifikacijo;
- ali obstajajo glede časa in kraja storitve uboja kakšne posebnosti in katere so te posebnosti v primerjavi z ugotovitvami raziskav v drugih republikah in tujih deželah;
- ali obstajajo glede načina in sredstev storitve ubojev v Sloveniji kakšni razločki v primerjavi z drugimi raziskavami in v čem so ti razločki;
- kakšni so prevladujoči motivi ubojev in ali je mogoče na podlagi zbranih podatkov sestaviti tipološko klasifikacijo motivov, kakor tudi, ali so med posameznimi regijami kakšni razločki in v čem so ti razločki; ali je sestava motivov v Sloveniji bistveno drugačna, če jo primerjamo z ugotovitvami drugih raziskav;

- kolikšen je delež storilcev, ki so bili v času dejanja pod vplivom alkohola, kakor tudi, ali se ti deleži bistveno razlikujejo med regijami znotraj Slovenije in z ugotovitvami v drugih raziskavah;
- kolikšen je delež ekonomskih migrantov med storilci ubojev, ne glede na to, ali gre za priseljence iz drugih republik, ali za avtohtone storilce, ki so se preselili iz vasi v mesta in industrijska središča in ali obstajajo glede tega pomembne razlike med posameznimi regijami;
- kakšna so stališča ljudi do storilcev ubojev po posameznih regijah in ali obstajajo glede tega pomembnejši razločki;
- kakšna je sestava neposrednih povodov za uboj in ali obstajajo glede tega pomembnejši razločki med posameznimi regijami;
- ali je mogoče na podlagi zbranih podatkov predvideti morebitne preventivne ukrepe, kakšni naj bi bili ter kako in kdo naj bi jih izvajal.

b) Viktimološki vidiki pri ubojih

Večina ubojev nastaja v pogojih medosebnih odnosov med ljudmi, v katerih se porajajo konfliktna situacije, katerih posledica je lahko tudi uboj, ki pomeni nasilno in najbolj brutalno obliko razreševanja sporov. Čustvene reakcije javnosti so na splošno pri ubojih vedno raje pozitivno naklonjene žrtvi in negativno nasproti storilcu, ki ga navadno označujemo za nasilneža.

Nekatera raziskovanja v zadnjih dveh desetletjih pa so pokazala, da je žrtev uboja v številnih primerih pomembna sestavina predkriminalne situacije. S proučevanjem medosebnih odnosov žrtve in storilca, se je začela razvijati nova kriminološka disciplina - viktimologija, ki ugotavlja, da je žrtev sama pogosto eden izmed vzročnih elementov, zlasti na področju kriminogeneze ubojev, in da bi bilo treba pri vrednotenju storilca in njegovega dejanja vedno upoštevati

tudi ravnanje žrtve "ante delictum". Gre torej za obravnavanje tako imenovane "kriminalne dvojice", pri kateri je eden izmed udeležencev storil uboj - storilec, drugi pa, ki je k temu lahko s svojim ravnanjem dosti pripomogel, je žrtev.

Pisci, ki se ukvarjajo s problematiko medosebnih razmerij žrtev - storilec, raziskujejo:

- kakšen je odnos kazenskega prava nasproti žrtvi;
- v kakšni meri zakonodajalec upošteva osebnost žrtve;
- ali praktično obstajajo možnosti ugotavljanja osebnosti žrtve in njenega ravnanja pred kaznivim dejanjem, zlasti tistega, ki je pripomoglo h kaznivemu dejanju, in kako uporabiti ugotovljeno razmerje za določanje kazenske odgovornosti storilca.

Nič manj pogosta in tudi nič manj pomembna pa so raziskovanja, ki proučujejo žrtve z vidika:

- tipološke klasifikacije, kot n.pr.: mladoletniki, ženske, starejši, migranti itd. (sociološki vidik); deprimirani, sodelujoči, provokativni, spodbujajoči, podredljivi, apatični, letargični, sporazumni, prispevajoči, ščuvajoči, nadležni itd. (psihološki vidik); pridobljivi, razuzdani, osameli, potrti, mučitelji itd. (osebne lastnosti žrtev);
- z vidika odnosov med žrtvijo in storilcem:
v okviru posebnih situacij;
v okviru navadnih situacij;
v okviru vmesnih situacij;
- z vidika dejavnikov, ki vplivajo na odnose med žrtvijo in storilcem, ki so biološke (spol, starost) in družbene (poklic, družbeni položaj) narave;
- z vidika mehanizmov, ki so sestavina odnosov med žrtvijo in storilcem, kot n.pr. mehanizmi situacijske in reakcijske narave;
- žrtve proučujejo tudi po predkaznovanosti, po poklicnem tveganju in podobno.

Viktimologija skuša torej ugotavljati prispevek in vlogo žrtve pri nastajanju kaznivih dejanj, kar ni pomembno le za kazensko sodstvo, marveč predvsem tudi za kriminalno prevencijo. Vloga viktimologije postaja čedalje pomembnejša na področju ugotavljanja in odstranjevanja predkriminalnih položajev in dobiva svoj širši družbeni vidik predvsem v tistih ukrepih, pri katerih do kaznivih dejanj sploh ne bi prišlo.

Viktimologija se v celoti obrača k žrtvi in opozarja na to, da žrtev, oškodovanec, poškodovani in podobno, zasluži posebno pozornost zaradi svoje kriminalno provokativne funkcije, in sicer ne glede na to, ali gre za posameznika, ali za skupnost. Poleg tega pa je pomembno tudi to, da je precej kriminalitete, pri kateri ostajajo storilci neodkriti, žrtev pa je vedno, ali vsaj v večini primerov poznana. Iz teh splošno teoretičnih konceptov skušamo izhajati tudi v raziskavi o ubojih v SR Sloveniji, da bi vsaj delno pojasnili vlogo žrtev, kolikor je to mogoče iz obstoječega gradiva. Zavedamo se, da je sodni spis, kot edino nam dostopno gradivo, iz katerega je mogoče dobiti vpogled v medosebne odnose žrtev - storilec, lahko zelo pomanjkljivo. Toda ker žrtev ubojev ni več, se ni bilo mogoče kako drugače poglobljati v medosebne odnose bivših "kriminalnih dvojic", pri katerih je ostal le eden izmed obeh akterjev, tj. storilec. Ta nam lahko tudi še marsikaj pojasni, toda njegove informacije utegnejo biti neustrezne in močno subjektivno pobarvane ter zato dvomljive vrednosti.

Na podlagi razpoložljivega gradiva bi v raziskavi radi odgovorili na naslednja, poglavitna vprašanja:

- ali je tudi pri nas v Sloveniji vloga žrtve pri ubojih tako izrazita, kot ji to pripisujejo v nekaterih pomembnejših tujih raziskavah in v kakšnih ozirih;
- kakšna je vloga alkoholizma v medosebnih odnosih žrtev - storilec, ki je tako ali drugače deloval na konflikt in posledice;

- kdo so ljudje, ki se na tem področju kriminalitete s sociološkega vidika najpogosteje pojavljajo kot žrtve;
- v kakšnih vrstah medosebnih odnosov oziroma konfliktov prihaja do ubojev;
- katere osebne lastnosti žrtev najpogosteje pripeljejo do uboja;
- kakšna so vrednostna stališča žrtvinega okolja o njej sami;
- kateri mehanizmi v sestavinah medosebnih odnošajev prevladujejo v Sloveniji - situacijski ali reakcijski;
- ali je mogoče na podlagi obravnavane slovenske kazuistike sestaviti klasifikacijsko tipologijo žrtev.

V Jugoslaviji je bilo doslej opravljenih nekaj raziskav o ubojih, ki pa so bolj usmerjene na proučevanje dejanj in storilcev s socioloških, fenomenoloških in etnopsiholoških vidikov. Veliko manj, ali mimogrede pa obravnavajo problematiko ubojev z viktimoloških stališč. Zato smo v naši raziskavi problem postavili nekoliko globlje in izčrpnije, upoštevajoč omejitve, ki nam jih narekuje razpoložljivo gradivo.

c) Forenzično psihiatrični vidiki pri ubojih

Uboj je najbolj krut način razreševanja medosebnih napetosti in sporov med ljudmi. Način, ki po svoji naravi izstopa iz okvira "normalnega" vedenja. Zaradi tega lahko v literaturi zasledimo misel, da storilci takih kaznivih dejanj na splošno niso "normalni" ljudje, ali pa da se vsaj v trenutku storitve dejanja niso imeli v oblasti. To naj bi pomenilo, da sploh ne morejo, ali pa vsaj ne v polni meri, odgovarjati za storjeno dejanje. Na drugi strani pa naletimo zopet na diametralno nasprotno misli, ki so med drugim tudi posledica navadne čustvene reakcije okolja naprosto storilcu. Reakcija, ki še vedno deluje po starem načelu "zob za zob in oko za oko". Ta misel se "znanstveno" formulirana opira na idejo o

svobodni volji, pri čemer zagovorniki tega načela trde, da ima vsakdo, pa tudi duševni bolnik, možnost prosto izbirati med tem, ali bo tako dejanje storil ali ne, in se torej svobodno odloči za dejanje in s tem postane tudi odgovoren za nastale posledice.

Psihiater - sodni izvedenec se srečuje z ubojem oziroma njegovim storilcem le na zahtevo pristojnega sodišča, ki mu naloži nalogo, da poda mnenje o storilčevem duševnem stanju in o stopnji njegove prištevnosti, oziroma kazenske odgovornosti. To pa pomeni, da o potrebi pregleda storilca po izvedencu najprej odloča le laik, kar teoretično ustvarja možnost, da se pri storilcu spregleda manj vpadljiva abnormnost, ki pa je lahko za izvršitev dejanja bistvenega pomena.

V psihiatrični literaturi se srečujemo tudi s trditvami, da so nekateri duševno abnormni ljudje nagnjeni k delinkvenci, in da posebno pri nekaterih med njimi lahko celo pričakujemo, da bodo storili kaznivo dejanje zoper življenje in telo. Nikakor tu ne smemo in ne moremo zanemariti opitosti ob storitvi dejanja, in sicer tako pri duševno abnormnih, kot tudi pri storilcih, ki sicer take abnormnosti ne kažejo, če hočemo objektivno presojeti prištevnost storilca. Predvsem pa izvedenca - psihiatra zanimajo razvojni pogoji storilca, saj prav v teh lahko odkriva mnoge dinamične zakonitosti, ki mnogokrat razjasnijo na videz povsem nelogično in nerazumljivo ravnanje storilca.

V tej zvezi naj bi raziskava odgovorila na naslednja vprašanja:

- kolikšen je pri ubojih v Sloveniji delež abnormnih storilcev;
- kolikšen je delež storilcev uboja, pri katerih je bila po izvedencu ugotovljena zmanjšana prištevnost ali neprištevnost zaradi uživanja alkoholnih pijač pred kaznivim dejanjem;
- kolikšen delež storilcev je bil pregledan po izvedencu-psihiatru;

- kakšno mnenje je izvedenec - psihiater dal glede prištevnosti oziroma okoliščin, ki so vplivale na zmanjšano prištevnost oziroma neprištevnost storilcev;
- kakšni so bili pri storilcih razvojni pogoji v zgodnji mladosti;
- ali so vojne razmere, bolezni in posebne psihične obremenitve bistveno vplivale na razvoj storilčeve osebnosti.

Do take mere razčlenjena raziskava o ubojih, ki bi zajela tudi omenjene forenzično - psihiatrične vidike, bi bila lahko pomembna tudi z vidika prevencije, in sicer s stališča mentalno higienske dejavnosti in njenih smotrov v zvezi s prevencijo tovrstnih kaznivih dejanj v Sloveniji.

č) Psihološki vidiki pri ubojih

Pri obsojenih osebah, ki so storile kaznivo dejanje zoper življenje in telo, percipiramo nekatere skupne karakteristike, kar opravičuje misel, da pri njih ne gre le za posebno kazenskoopravno kategorijo, temveč tudi za kategorijo s podobnimi psihološkimi, morada pa tudi sociološkimi in biološkimi posebnostmi. Pri tej kategoriji obsojencev opažamo na primer veliko več patoloških posameznikov, kot pri drugih obsojencih v kazensko poboljševalnih zavodih. Nadalje je za te obsojence na prestajanju kazni značilna relativna umirjenost in vedenjska neproblematičnost v primerjavi z obsojenci, ki so na prestajanju kazni zaradi drugih deliktov. Pri njih opažamo tudi izrazito težnjo po izolaciji od drugih obsojencev - težnjo po samotarjenju.

Vprašanje je, ali navedene in še druge posebnosti teh obsojencev pomenijo dejavnik selekcije, ki je posledica občutka krivde za storjeno kaznivo dejanje - stud nad samim seboj, "Kajnov žig", strah pred ljudmi in podobno, ali pa so skupne karakteristike posledica posebnega tretmana in dolgotrajne kazni, ki je bila tej kategoriji storilcev večinoma izrečena.

Zato bi bilo zgrešeno, če bi se v raziskavi opirali le na tako imenovane objektivne podatke, obsojenca samega pa bi pri proučevanju izpustili. Tako dopolnilo se je kljub obilnemu objektivnemu gradivu v sodnih spisih zdelo potrebno iz sledečih razlogov:

1. Pri kaznivem dejanju kot je uboj, lahko predpostavljamo, da je celotno gradivo o obsojencu (postopek in sodba) zaradi "halo efekta" in predsodkov vseh, ki so ga obravnavali, do neke mere enostransko akcentiran in nam o resnični vlogi obsojenca ne daje povsem realne podobe. Neposreden stik z obsojencem ob analizi gradiva v sodnem spisu, nam daje možnost ustvariti si o njem objektivnejšo predstavo, kot jo lahko dobimo na podlagi sodnega spisa.
2. Iz vedenja obsojenca in njegovih reakcij v zaporski situaciji si je mogoče ustvariti posredno sodbo o njegovem moralno subjektivnem doživetju kaznivega dejanja in njegovih posledic.
3. V zaporski situaciji se je obsojenec več ali manj časovno distanciral od neposrednih pritiskov (zunanjih in notranjih), ki so izhajali iz posledic kaznivega dejanja. Zato domnevamo, da bo marsikdo med njimi doslej manj jasno podrobnost ustrezneje pojasnil, kot jo je lahko v preiskovalnem postopku in na glavni obravnavi. Menimo torej, da nam da lahko obsojenec, čeprav subjektivni vir informacij, dovolj uporabne podatke, ki jih pri raziskavi ne smemo izpustiti.

Seveda so subjektivni podatki po eni strani lahko koristni, po drugi strani pa se zavedamo možnih zmot in razlogov, ki jih pogojujejo. V zvezi s tem so zlasti pomembna naslednja vprašanja:

- Zapor je za obsojenca nenormalna, frustrirajoča situacija, v kateri je navadno nemotiviran, v vedenju in glede notranjega doživljanja zožen in potisnjen na nižjo raven, nezaupljiv in v stalni obrambni poziciji. Pripravljenost za sodelovanje je pri obsojencu zelo znižana, dobljeni podatki pa imajo zmanjšano veljavnost.

- Pri obsojencih, ki so storili uboj, navadno kaj hitro prvotna občutja krivde zamenjajo občutja krivice, ker postajajo zaradi delovanja obrambnega mehanizma racionalizacije vse bolj prepričani, da so v bistvu sami žrtve nesrečnih okoliščin, katere so jih privedle do uboja. Vse bolj so prepričani, da niso krivi, pač pa da se jim je zgodila krivica, zaradi česar navadno dolgotrajno kazen vse težje prenašajo.

- Med obsojenci, ki so storili uboj, je sorazmerno veliko število intelektualno insuficientnih, vzgojno zanemarjenih in duševno nerazgibanih. Raven osveščenosti je zato pri njih razmeroma nizka, moralna razgibanost majhna, sposobnost ustnega in pismenega izražanja, ki je pogoj za psihološko eksploracijo, pa je tudi močno znižana.

Iz vseh naštetih razlogov smo se odločili za standardizirani intervju, v katerem je nekaj vprašanj zaprtih, s predvidenimi alternativnimi odgovori (da, ne), večina pa je odprtih in pomenijo bolj vprašanja, ki jih je treba v intervjuju eruirati.

Tak način intervjuvanja dopušča dokaj subjektivno interpretacijo tistega, ki ga vodi, vendar nismo našli ustrežnejše rešitve. Upoštevati moramo namreč, da želimo od obsojenca, da nam pojasni nekatera vprašanja v zvezi z ubojem - svoje stališče, svoja doživetja in svoja občutja. Obsojenci pa so različno motivirani, imajo različne sposobnosti izražanja in so različno zapleteni v svoji lastni devrirani duševnosti in moramo zato uporabiti pri njih različen način izpraševanja, če želimo, da nam pojasnijo tista vprašanja, ki nas zanimajo. Zato smo prepustili psihologu in njegovemu kliničnemu znanju, da je lahko od primera do primera najbolj ustrezno zastavljal potrebna vprašanja.

Z namenom, da bi ob navedenih pomanjkljivostih kljub vsemu dosegli zaželjeni smoter, smo upoštevali sledeče okoliščine, ki naj bi za-

gotavljale večjo ustreznost v pristopu k obsojencem:

1. Za vodenje intervjuja smo izbrali psihologa s klinično izobrazbo in prakso, ki dela že dalj časa z obsojenimi osebami.
2. S psihologom, ki je vodil razgovor, smo utrdili okvirni pristop k vsakemu obsojencu, določili stopnjo in smer motiviranja, standardizirali informacije in podobno.
3. Vse intervjuje je vodil isti psiholog, ki je imel ves čas možnost konzultacij, da bi se lažje izogibal subjektivnim interpretacijam.

Vsebinsko smo intervju z obsojencem usmerili na njegov odnos do kaznivega dejanja in na intrapsihične posledice tega dejanja.

Psiholog, ki je izvajal intervju, je moral vsakemu obsojencu vnaprej pojasniti pomen in znanstveni namen intervjuja in mu povedati, da ni dolžan odgovarjati na vprašanja, ki jih vsebuje intervju, če tega noče. V nobenem primeru pa ni smel izrabiti svoje avtoritete v tem smislu, da bi obsojenca prisilil k sodelovanju, temveč ga je lahko le z ustreznimi prijemi in prepričevanjem pripravil k sodelovanju.

3. DOKUMENTACIJA DOSEGLJIVIH UGOTOVITEV O UBOJIH

O ubojih je bilo opravljenih že vrsta raziskav, pa tudi domača in tuja strokovna literatura je dokaj bogata z opisi posamičnih primerov, zlasti takih, ki so bili s kriminološkega in kriminalističnega stališča posebno interesantni. Seveda je treba pripomniti, da so navedene raziskave in tovrstna literatura na sploh usmerjeni predvsem na storilca, medtem ko so žrtve, kot bistveni sestavni del tega kriminološkega pojava, obravnavane večinoma le obrobno.

Dosegljivo dokumentacijo smo koristno uporabili tako pri načrtovanju naše raziskave, kakor tudi za primerjave z našimi ugotovit-

vami, ki omogočajo popolnejšo predstavo o obsegu, fenomenologiji in etiologiji ubojev na Slovenskem.

Kar zadeva raziskovanje ubojev z viktimološkega vidika, smo se morali seveda opreti bolj na lastne sile, saj smo imeli, kot že omenjeno, bolj malo opore in vzgledov pri drugih raziskavah in smo tako rekoč orali povsem neznano ledino.

Prav tako nismo nikjer v razpoložljivi literaturi zasledili podatkov, ki so za osvetlitev interakcijskih procesov v preddeliktih situacijah izredno pomembni, namreč podatkov o prispevku tako imenovanih "tretjih oseb", ki so lahko igrale v kompleksu dogajanja pred samim dejanjem zelo pomembno vlogo na strani storilca, žrtve ali celo obeh. Gre za osebe, ki jih v kazenskem postopku iz različnih vzrokov ni bilo mogoče uvrstiti med napeljevalce ali pomagače, vendar so s svojim ravnanjem bodisi z besedami, izjavami ali kako drugače zaostrovali že itak napete odnose med storilcem in žrtvijo, pri čemer pa so ostali nekako v ozadju, prikriti in neoprijemljivi. Tudi na tem področju smo iskali nova pota in nove, še neraziskane vidike v nastajanju kriminogenih dejavnikov, ki lahko pripeljejo do tragičnih posledic. Vse domače in tuje raziskave, kakor tudi literatura, ki smo jo uporabili, smo navedli na ustreznih straneh pod črto, razen tega pa smo izdelali še poseben pregled vse uporabljene literature v prilogi na straneh 393 - 396.

4. DOSLEJ UPORABLJENE METODE PRI RAZISKAVAH UBOJEV

Pri raziskovanju ubojev so domači in tuji avtorji uporabljali različne statistične metode, kot na primer: ankete s samoregistracijo ali z udeležbo po metodi navadnega ali stratificiranega vzorca, ali pa z opazovanjem celotne populacije; metodo posameznih primerov, tako imenovane Case Studies; intervju z obsojenci in s sociogrami obsojencev, s katerimi je bil opravljen intervju.

Pri naši raziskavi smo uporabili, glede na relativno majhno število primerov, metodo anketiranja - izpisovanja potrebnih podatkov iz razpoložljive dokumentacije, tj. iz sodnih spisov in osebnih listov obsojencev za vse dosegljive primere, za del populacije pa še metodo intervjuja obsojencev.

5. VIRI PODATKOV ZA RAZISKAVO O UBOJIH

Temeljni vir podatkov za raziskovanje je sodni spis vsake sojene osebe, ki je storila uboj iz členov 135 in 136 kazenskega zakonika in ki je bila obravnavana pred sodišči SR Slovenije v obdobju od 1954. do 1967. leta. Vendar za potrebe metodološko širše zastavljeno raziskovanje sodni spisi ne zadoščajo, ker ne vsebujejo vseh tistih podatkov, ki so potrebni za večstransko osvetlitev ubojev. Zato smo uporabljali še naslednje vire:

- Vpisnike okrožnih javnih tožilstev in ustrezne spise za vse tiste primere, pri katerih je bil kazenski postopek ustavljen zaradi samomora ali smrti storilca uboja še pred uvedbo kazenskega postopka ali med samim kazenskim postopkom, nadalje za tiste primere, pri katerih je bil postopek prekinjen, ker je znani storilec neznan kam pobegnil, in za tiste primere, pri katerih je očitno, da gre za uboj, pa storilec ni znan in je bil zaradi tega postopek prekinjen. S temi podatki smo dobili natančnejši pregled nad dejanskim številom ubojev in njihovih žrtev, služili pa bodo le kot dopolnilo splošnega pregleda o obsegu in dinamiki ubojev na Slovenskem.
- Osebne liste obsojencev, ki so bili, ali pa so še na prestajanju kazni zaradi kaznivega dejanja uboja po členih 135 in 136 kazenskega zakonika v kazensko poboljševalnih zavodih, v mladoletniškem zaporu, ali na prestajanju vzgojnega ukrepa oddaje v vzgojno poboljševalni zavod na območju SR Slovenije. Podatki, ki jih vsebuje osebni list obsojencev, so bili potrebni zato, ker dopolnjuje

jejo podatke sodnega spisa glede osebnosti storilca, kot na primer: socialni položaj in družinska anamneza, življenjska zgodovina od rojstva do storitve dejanja, splošno vedenje obsojenca pred dejanjem itd.

- Kot pomemben vir podatkov za psihološki vidik ubojev in njihovih storilcev, smo uporabili usmerjeni intervju z vsemi tistimi storilci, ki so bili v času anketiranja še na prestajanju kazni ali vzgojnega ukrepa v kazensko poboljševalnih zavodih, v mladoletniškem zaporu ali v vzgojno poboljševalnem zavodu na območju SR Slovenije.

6. UPORABLJENI MERSKI INSTRUMENTI

Na podlagi poskusnega opazovanja, ki smo ga opravili za izdelavo načrta raziskave, smo izdelali dokončne vprašalnike, ki so priloženi skupaj z navodili v prilogi raziskave na str. ~~456~~464. Ti obrazy so:

- a) Obrazec U-1 , Anketni vprašalnik za sojeno osebo za kaznivo dejanje uboja po členu 135 in 136 kazenskega zakonika, ki vsebuje naslednje skupine vprašanj:
 - demografski podatki o storilcu;
 - podatki o kaznivem dejanju;
 - posebne okoliščine ob storitvi dejanja;
 - podatki o duševnem zdravju in prištevnosti storilca;
 - drugi podatki o storilcu;
 - podatki o pravni kvalifikaciji kaznivega dejanja in o izrečeni pravnomočni kazni, ukrepu ali sklepu sodišča;
 - olajševalne in obtežilne okoliščine, navedene v obrazložitvi sodbe v zvezi z odmero kazni.

- b) Obrazec U-1A, Anketni vprašalnik o žrtvi uboja, ki vsebuje naslednje skupine vprašanj:
 - demografski podatki o žrtvi;

- podatki o značajskih črtah žrtve, njenih fizičnih posebnostih in njenem odnosu do alkohola;
 - podatki o odnosu žrtve do storilca v zvezi z dejanjem;
 - podatki o vedenju žrtve pred smrtjo;
 - podatki o okolju v katerem je živel žrtev.
- c) Obrazec U-2, Anketni vprašalnik za obsojene osebe, ki so bile ali so še na prestajanju kazni zapora, strogega zapora, mladotniškega zapora ali vzgojnega ukrepa, zaradi kaznivega dejanja uboja po členih 135 in 136 kazenskega zakonika, ki vsebuje naslednje skupine vprašanj:
- podatki o družini iz katere je obsojenec;
 - podatki o obsojenčevem razvoju od rojstva do polnoletnosti oziroma do storitve uboja;
 - podatki o obsojenčevem vedenju in navadah pred dejanjem;
 - podatki o obsojencu na prestajanju kazni;
 - podatki o odnosih obsojenca do družine in drugih ljudi.
- č) Obrazec U-3, Intervju z obsojencem, ki prestaja kazen strogega zapora ali zapora zaradi kaznivega dejanja uboja po členu 135 ali 136 kazenskega zakonika.

Intervju vsebuje skupine vprašanj, na katera odgovarja sam obsojenec, nekatera vprašanja pa so taka, da nanja odgovarja psiholog, ki vodi intervju, in sicer na podlagi lastnih opažanj v razgovoru z obsojencem.

Skupine vprašanj, na katera odgovarja obsojenec so:

- odnos do kaznivega dejanja, ki ga je storil;
- odnos do žrtve;
- odnos do prestajanja kazni;
- načrti za prihodnost.

Vprašanja, na katera daje odgovore psiholog so:

- komu pripisuje obsojenec krivdo;
- kakšne posledice je imelo kaznivo dejanje na moralno - čustveno doživljanje obsojenca;
- morebitne samokaznovalne tendence obsojenca med prestajanjem kazni;
- ali opravičuje obsojenec kaznivo dejanje z neprištevnostjo ali zmanjšano prištevnostjo;
- kakašna čustva je gojil obsojenec do žrtve;
- ali se je notranje sprijaznil z dolžino kazni;
- ali se je vživel v zavodsko vzdušje.

17. ORGANIZACIJA IN ČAS ANKETIRANJA TER OPREDELITEV POPULACIJ

Kljub relativno majhnemu številu ubojev, je bilo potrebno opraviti zelo zahtevne organizacijske priprave za pravilno, enotno in pravočasno izvedbo zbiranja potrebnih podatkov za načrtane smotre raziskave. Osnovno gradivo, tj. sodne spise je bilo potrebno najprej na podlagi vpisnikov zbrati in jih koncentrirati na inštitutu. V kazensko poboljševalnih zavodih je bilo treba iz množice osebnih listov obsojencev poiskati vse tiste, ki so prišli v poštev za anketiranje.

Po končanih pripravah v zvezi z viri podatkov so bili opravljeni seminarji za anketarje, in sicer posebej za izpisovanje podatkov iz sodnih spisov, posebej pa za anketarje za izpisovanje podatkov iz osebnih listov. Za prvo nalogo smo pridobili 5 izkušenih pravnikov, za drugo pa 5 socialnih delavcev v kazensko poboljševalnih zavodih. Za vprašanja [redacted] ekspertiz za obsojence, ki jih je po naročilu sodišča pregledal izvedenec - psihiater, smo pridobili izkušenega psihiatra, ki je izpolnjeval tisti del vprašalnika, ki je obravnaval izvedensko mnenje o obsojencu. Za intervju z obsojenci pa

smo pridobili kliničnega psihologa iz KPD Dob, ki je opravil intervju v vseh kazensko poboljševalnih zavodih Slovenije, kjer so še bili na prestajanju kazni obsojenci zaradi kaznivega dejanja uboja. Vsa pripravljalna dela so bila končana konec julija 1969, vendar se je samo anketiranje pričelo v začetku septembra in je trajalo v glavnem do konca januarja 1970, medtem ko so bili posamezni spisi, ki so bili zaradi obnove postopka, postopka o izredni omilitvi kazni in podobno, v delu pristojnih pravosodnih organov anketirani pozneje, tako da je bilo zbiranje podatkov po vseh navedenih vprašalnikih končano v začetku maja 1970.

Po končanem zbiranju vseh potrebnih podatkov je bila izvršena kontrola logičnosti in popolnosti odgovorov, odstranjene so bile vse pomanjkljivosti in nelogičnosti s ponovnim uvidom v ustrezne osnovne vire, kar vse je trajalo do konca junija 1970.

Osnovna obdelava zbranih podatkov, šifriranje, prenašanje šifer na signirne liste in izdelava tabel, ki jo je opravil en sam sodelavec raziskovalne skupine, je trajalo do konca leta 1970.

Po opravljeni osnovni obdelavi zbranih podatkov in izdelavi ustreznih osnovnih tabel izidov raziskave po različnih znakih in kombinacijah, je bilo opravljeno še statistično vrednotenje, tj. izračunavanje struktur, koeficientov in asociacijskih zvez, ki je zahtevalo nadaljna dva meseca dela. Celotna obdelava osnovnega gradiva, izdelava različnih primerjav s kazensko odgovornim prebivalstvom in ugotovitvami drugih raziskav je bilo končano sredi leta 1971, nato pa se je pričelo z interpretacijo izidov raziskave po že navedenih vidikih. Pri tem delu je bilo precej težav zaradi izredne obremenjenosti raziskovalcev, tako da raziskave ni bilo mogoče opraviti v načrtovanem roku. Razen tega smo vztrajali pri tem, da počakamo na ugotovitve raziskav o ubojih, ki sta jih skoraj istočasno vršila za celotno jugoslovansko območje Inštitut za kriminološka in sociološka raziskovanja v Beograd in Kriminolo-

ški inštitut pravne fakultete v Sarajevu za območje republike Bosne in Hercegovine. Publikacije navedenih inštitutov smo dobili šele sredi leta 1972.

Raziskava o ubojih, njihovih storilcih in žrtvah je zelo kompleksna, saj vsebuje množico komponent, ki pogojujejo ta dejanja in katerih vpliv smo skušali čimbolj vsestransko proučiti. S statističnega in vsebinskega vidika imamo pri tej raziskavi opravka s štirimi populacijami, ki so vsaka zase poseben del za proučevanje geneze ubojev, istočasno pa so nepogrešljiva primerjalna sestavina.

Te populacije so:

1. Sojene osebe, ki so jih obravnavala sodišča v kazenskem postopku in izrekla: obsodilno sodbo z ustrezno kaznijo ali brez nje; ustavila postopek zaradi neprištevnosti storilca in sprejela sklep, da se storilec zaradi nevarnosti za okolico odda v zavod za varstvo in zdravljenje; oprostilno sodbo, če je storilec storil dejanje v silobranu ali v skrajni sili, če je dejanje po zakonu že zastaralo, ali če ni bilo dokazov o krivdi domnevnega storilca.
2. Obsojene osebe, ki so bile ali pa so še na prestajanju kazni, oziroma vzgojnega ukrepa zaradi kaznivega dejanja uboja ali uboja na mah, v slovenskih kazensko poboljševalnih zavodih oziroma v mladinskih zaporih ali v vzgojno poboljševalnih zavodih.
3. Obsojene osebe, ki so bile v času izvajanja intervjuja na prestajanju kazni zaradi kaznivega dejanja uboja ali uboja na mah, v slovenskih kazenskih poboljševalnih zavodih in ki so privolili v intervju.
4. Žrtve kaznivih dejanj uboja ali uboja na mah, razen tistih, pri katerih je bil kazenski postopek ustavljen zaradi zastaranja, zaradi smrti ali samomora storilca, ali zaradi pomanjkanja do-

kazov o krivdi domnevnega storilca, ali če storilec še sploh ni odkrit.

Z raziskavo smo obsegli naslednje število oseb v vsaki od naštetih populacij:

- 309 sojenih oseb, brez tistih, ki so bili oproščeni krivde in kazni zaradi pomanjkanja dokazov;
- 214 obsojencev, ki so bili na prestajanju kazni;
- 295 žrtev ubojev;
- 53 obsojencev, ki so pristali na intervju in bili intervjuvani.

Za statistični pregled regionalne disperzije ubojev, njihovih storilcev in žrtev po kraju storitve, pa smo uporabili še dodatne podatke, ki smo jih dobili iz vpisnikov in spisov pri okrožnih javnih tožilstvih za primere, ko je storilec po kaznivem dejanju napravil samomor, umrl naravne smrti pred ali med kazenskim postopkom, ali ko je sicer znan, pa je pobegnil neznano kam, in za uboje, pri katerih storilec še ni znan in je zato postopek začasno ustavljen.

18. SPLOŠNI STATISTIČNI PODATKI O UBOJIH V SLOVENIJI

Temeljno izhodišče za ugotavljanje množičnosti takega kaznivega dejanja so statistični podatki, ki jih v ta namen zbirajo pravosodni organi na eni, in državna statistika na drugi strani. Za namen naše raziskave, ki je usmerjena na razčlenitev tistih ubojev, ki so jih sodišča v opazovanem obdobju razsodila, bi sicer zadoščali statistični podatki državne statistike, ker zbira in objavlja le podatke pravnomočno rešenih zadev. Kljub temu pa smo se odločili zbrati podatke tudi za tiste uboje, ki so bili v opazovanem obdobju storjeni, pa jih sodišča niso razsojala, bodisi da je storilec po uboju umrl ali napravil samomor, bodisi da storilec še ni odkrit, ali pa je odkrit, pa je pobegnil neznano kam v tujino in ni dosegljiv našim pravosodnim organom. Namen takšne odločitve je

v tem, da osvetlimo gibanje in obseg ubojev na Slovenskem z nekoliko širšega vidika, kajti pravnomočno rešeni uboji ne nudijo prave podobe o pogostnosti ubojev, ker obsegajo le 77 % njihovega dejanskega števila v obdobju, ki ga obravnavamo. Poleg tega je s takšnim pristopom mogoče vsaj približno oceniti tudi učinkovitost organov odkrivanja, kakor tudi trajanje postopka od odkritja uboja do pravnomočne sodbe oziroma sklepa pristojnega kazenskega sodišča.

- a) Število in dinamika znanih ubojev in njihovih žrtev. Z namenom, da bi dobili celovito podobo vseh ubojev, ki so bili storjeni v obravnavanem obdobju, smo za tiste, ki jih sodišča niso obravnavala, zbrali podatke iz vpisnikov javnih tožilstev in iz njihovih spisov in jih razvrstili glede na razloge začasnih ali dokončnih ustavitvev postopka zoper znane ali neznane storilce.

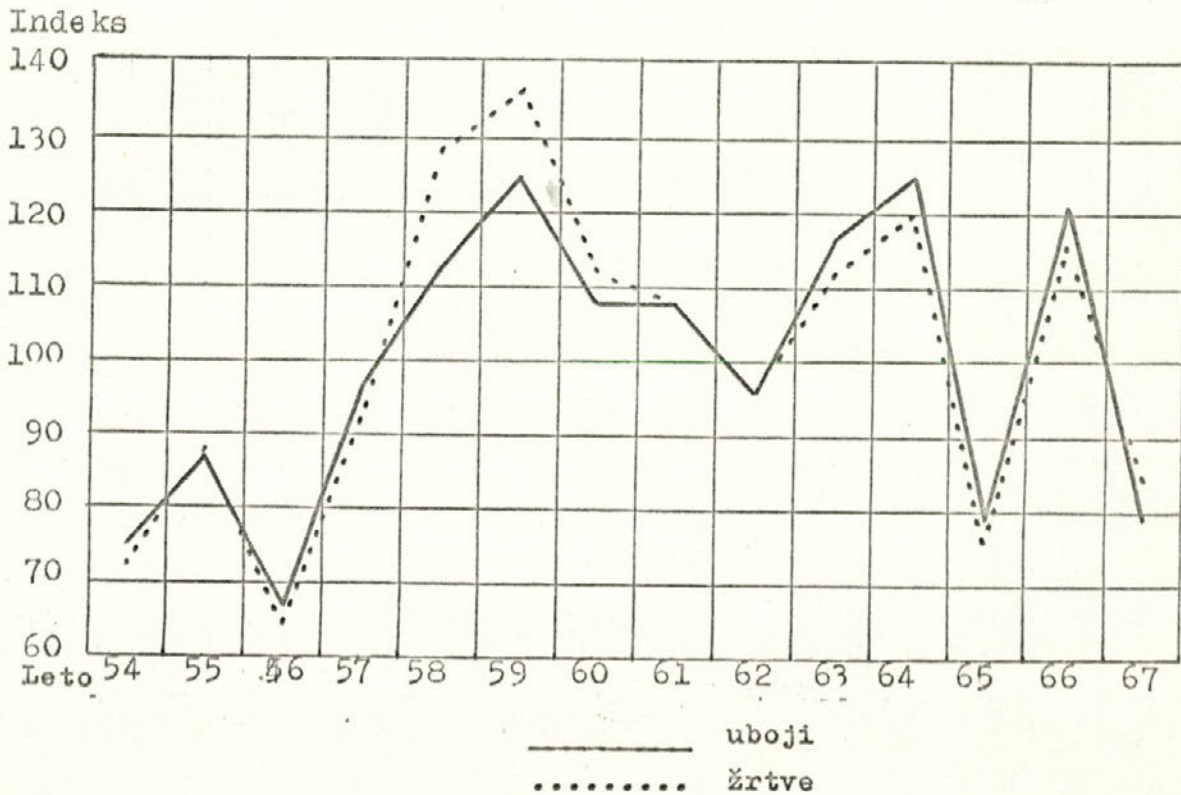
Tabela 1: Število znanih ubojev in njihovih žrtev v SR Sloveniji v obdobju 1954 - 1967

Leto storitve	Š t e v i l o		Indeks, $\bar{X} = 100$	
	ubojev	žrtev	ubojev	žrtev
Skupaj	335	351		
Povprečje	24	25	100	100
1954	18	18	75	72
1955	21	22	87	88
1956	16	16	67	64
1957	23	23	96	92
1958	27	32	112	128
1959	30	34	125	136
1960	26	28	108	112
1961	26	27	108	108
1962	23	24	96	96
1963	28	28	117	112
1964	30	30	125	120
1965	19	19	79	76
1966	29	29	121	116
1967	19	21	79	84

Standardni odklon = 4,42

5,27

Grafični prikaz dinamike ubojev in njihovih žrtev v obdobju
1954 - 1967 izražena v indeksih, povprečje = 100

Iz številčnega in grafičnega prikaza je razvidno, da so v časovni vrsti, ki jo obravnavamo, relativno močne oscilacije med posameznimi leti, in sicer ne glede na to ali izhajamo iz začetnega leta ali iz povprečja celotne časovne vrste, pri čemer ugotavljamo izrazito tendenco povečevanja števila ubojev in njihovih žrtev, seveda na različnih ravneh. Ugotovili smo namreč, da je bilo v prvi polovici obravnavanega obdobja 12 ubojev z več kot eno žrtvijo, v drugi polovici pa le 4. Iz tega razmerja bi seveda lahko sklepali, da je bila družbena nevarnost storilcev iz obdobja pred novelo kazenskega zakonika večja, kot po njej. Takšen sklep pa je s stališča krivde storilcev neustrezen, kajti pri večini, tj. v 8 primerih od 12, so bili storilci ubojev z več žrtvami spoznani za neprištevne in poslani v zavod za varstvo in zdravljenje.

Pomembnejše je seveda vprašanje, zakaj se število ubojev iz leta v leto tako skokovito spreminja in kateri dejavniki vplivajo na njihovo postopno povečevanje. Kar zadeva prvi del zastavljenega vprašanja, nismo našli vsaj delno zadovoljivega odgovora, kljub temu da smo iskali zveze med različnimi dejavniki, ki bi utegnili vplivati na ugotovljena nihanja. Uboj je pač eno izmed najbolj zapletenih kaznivih dejanj, ki ga pogojuje cela vrsta dejavnikov, slučajnosti in nepredvidljivih okoliščin in je zato pri majhnem številu ob še tako dolgi časovni vrsti skorajda nemogoče zazreti kakšno zakonitost, ki bi je bilo mogoče ustrezno preveriti in pojasniti. Zanimivo je, da smo "zakonitost" nihanj števila ubojev ugotovili tudi v obdobju od 1931 do 1939 na območju bivše Dravske banovine, pa tudi v jugoslovanskem poprečju od leta 1955 do 1970 je podoba približno enaka, kot je razvidno iz Tab. 1 in 2.

Postopno naraščanje števila ubojev pripisujemo predvsem dejstvu, da je v obravnavanem obdobju močno naraščalo število sezonskih delavcev iz drugih republik, zlasti iz Bosne in Hercegovine in Hrvatske, ki so storili kar 31 ali 9,2 % vseh znanih ubojev, med katerimi je bila večina takšnih, ki so se zgodili v medsebojnem razračunavanju med temi delavci v prostem času (v barakah in samskih domovih ob igranju kart, v gostiščih in drugih javnih prostorih in podobno). Manjši del povečanja števila ubojev odpade seveda tudi na stalno prebivalstvo - predvsem gre za uboje, ki so jih storili objestni nasilneži, navadno v opitem stanju.

Ta razlaga velja seveda le za tiste znane uboje, pri katerih so bili znani tudi njihovi storilci, in sicer ne glede na to, ali so jih obravnavala pristojna sodišča ali ne, medtem ko za 31 ubojev z neznanimi storilci ne moremo dati nikakršne sodbe.

Sestava ubojev, glede na to ali so njihovi storilci znani ali ne, je naslednja:

	Število	Struktura v %
Skupaj znanih ubojev:	335	100
storilci znani in sojeni	266	79,4
storilci napravili samomor po uboju	27	8,0
postopek ustavljen zaradi silobrana	5	1,5
postopek ustavljen zaradi neprištevnosti	5	1,5
storilec umrl med preiskavo	1	0,3
storilec pobegnil neznano kam čez mejo	1	0,3
storilci niso znani	31	9,2

Delež neraziskanih ubojev se zdi na prvi pogled nekoliko velik, vendar če razčlenimo te primere glede na okoliščine njihovega odkritja, tedaj moramo priznati, da so bili organi odkrivanja pri svojem delu v zelo težavnem položaju. Med žrtvami je bilo namreč 6 dojenčkov, ki so bili vrženi v vodo in 5 odraslih oseb, ki so zaradi daljšega razpadanja ostala neidentificirana; nadalje gre v 10 primerih za uboje, ki so se zgodili med pretepom večjega števila udeležencev in dejanski storilec niti v pripravljalnem postopku niti na glavni obravnavi ni bil odkrit: v 10 primerih pa gre za uboje, ki so po svoji zapletenosti (zabrisani sledovi, žrtev iz drugih krajev, uboj izvršen na samotnem kraju in podobno) izredno težavni.²

b) Uboji in žrtve, ki so predmet raziskave

¹ Kot smo že dejali v osmi točki tega uvoda, so predmet razčlenitve le tisti uboji, njihovi storilci in žrtve, ki so jih obravnavala pristojna sodišča v obdobju 1954 - 1967 in izdala

² Eden izmed teh ubojev je bil odkrit prav ob pisanju besedila tega dela raziskave, in sicer šele po 8 letih. Gre za edinstven primer uboja v Jareninskem dolu pri Mariboru, v katerem je mlajši polnoletni storilec ubil 5 odraslih oseb.

pravnomočno sodbo ali sklep njihovim storilcem. Dinamika števila ubojev, njihovega odkrivanja, odkrivanja storilcev, trajanja postopka do pravnomočnosti sodnih odločb je bila naslednja:

Tabela 2: Uboji glede na leto storitve, leto njihovega odkritja, leto odkritja njihovih storilcev, leto začetka postopka in leto pravnomočnosti sodne odločbe

Leto	storitve uboja	odkritja uboja	L e t o		
			odkritja storilcev	začetka postopka	pravnomočnosti sodbe
Skupaj	281	281	281	281	281
1948	1	-	-	-	-
1950	1	-	-	-	-
1951	3	2	2	2	-
1952	2	2	2	2	-
1953	8	7	7	7	-
1954	11	13	12	12	8
1955	16	16	16	16	14
1956	13	13	13	13	14
1957	17	18	18	19	20
1958	21	21	21	21	24
1959	23	22	22	21	13
1960	18	19	19	19	27
1961	20	20	20	20	20
1962	21	22	22	22	19
1963	26	25	25	25	17
1964	26	26	26	26	38
1965	17	18	18	18	15
1966	23	22	23	23	22
1967	14	15	15	15	30

Gornji prikaz daje le sumarično podobo vseh faz obravnavanja ubojev, ki smo jih obsegli z našo raziskavo in je zato potrebna nekoliko podrobnejša razčlenitev, da bi tako ugotovili učinkovitost organov odkrivanja, pregona in sojenja. To je potrebno zlasti zato, ker je število neraziskanih primerov razmeroma veliko, pa tudi postopek je pri teh kaznivih dejanjih dolgotrajen, kajti velika večina primerov je pravnomočno rešenih v pritožbenem postopku.

Primerjava med dnevom storitve dejanja in prijavo organom javne varnosti oziroma javnemu tožilstvu je naslednja:

Kdaj je bil odkrit uboj:	Število	Delež v %
Skupaj:	281	100
na dan storitve	209	74,4
drugi dan po storitvi	35	12,4
od 3 do 30 dni po storitvi	25	8,9
več mesecev ali let po storitvi	12	4,3

Čez 86 % vseh ubojev je bilo prijavljenih organom odkrivanja oziroma pregona že v 24 urah po dogodku, kajti pri 35 primerih, ki so bili prijavljeni drugega dne, gre za uboje, ki so se zgodili ponoči in so bili prijavljeni šele naslednjega dne. Kljub temu pa je delež zapletenih primerov, katerih odkrivanje je trajalo celo dolga leta*, dokaj velik in gre predvsem za uboje, katerih storilci so poskušali vse, da bi ostali neodkriti.

Za presojo učinkovitosti odkrivanja ubojev je seveda pomembno tudi to, v kolikšni meri je prebivalstvo pripomoglo k temu, da so bili organi javne varnosti čim hitreje seznanjeni z vsakim posameznim primerom. Kako so organi odkrivanja prišli do podatkov o storjenih ubojih, kaže naslednja preglednica:

Kako so organi odkrivanja zvedeli za uboj:	Število	Delež v %
Skupaj:	281	100
s samoovadbo storilca	41	14,6
z ovadbo drugih ljudi	184	65,5
z najdbo trupla ubitega	56	19,9

Intenziteta prijavljanja storjenih ubojev od očividcev dogodka oziroma samih storilcev je sicer zelo ugodna, saj obsega kar 80 % vseh obravnavanih primerov, vendar ostane še petina ubojev, ki jih morajo raziskati organi odkrivanja in pregona sami.

* En uboj je bil odkrit šele po skoraj 13 letih, in sicer ga je prijavila storilka, ki je zastrupila svojega moža in so ugotovili pravilnost njene prijave z ekshumacijo trupla pokojnika.

Od odkritja uboja pa do uvedbe postopka zoper storilca, preteče v številnih primerih precej časa, zlasti takrat, ko ob uboju ni bilo očividcev, ali kadar so trupla ubitih oseb odkrita v razpadajočem stanju, brez osebnih dokumentov ali razpoznavnih znakov in podobno in so zato potrebne dolgotrajne poizvedbe organov odkrivanja, preden odkrijejo storilca. Sestava obravnavanih ubojev glede na čas, ki je pretekel od odkritja do uvedbe postopka zoper njihove storilce je naslednja:

Kdaj je bil odkrit storilec uboja:	Število	Delež v %
Skupaj	281	100
na dan storitve	163	58,0
drugi dan po storitvi	51	18,1
od 3 do 30 dni po storitvi	54	19,2
več mesecev ali let po storitvi	13	4,7

Odkrivanje storilcev ubojev gre sicer nekoliko počasneje kot odkrivanje samih ubojev, vendar je delež tistih, zoper katere je bil uveden kazenski postopek šele po več mesecih ali letih, približno enak deležu ubojev, ki so bili odkriti v enakem obdobju. Kako so organi odkrivanja odkrili storilce ubojev, je razvidno iz naslednje preglednice:

Kako so organi odkrivanja odkrili storilca:	Število	Delež v %
Skupaj:	281	100
se je sam ovadil	41	14,6
so ga ovadili očitvidci	144	51,3
v pripravljalnem oziroma kazenskem postopku	96	34,1

Več kot tretjino storilcev ubojev so morali odkriti organi odkrivanja oziroma pregona sami, in sicer veliko večino v razmeroma kratkem času.

Eno izmed meril o učinkovitosti organov pravosodja je vsekakor trajanje postopka od odkritja kaznivega dejanja, do pravnomočne odločbe

pristojnega sodišča. Seveda ima to merilo dokaj relativen pomen, če upoštevamo, da zahtevajo kazniva dejanja, ki jih obravnavamo, od sodišč veliko več napora in pozornosti za vsestransko osvetlitev vsakega primera pri ugotavljanju materialne resnice, saj gre za tako imenovana kapitalna kazniva dejanja, ki terjajo sodelovanje izvedencev in opravljanje drugih zahtevnih procesnih opravil (rekonstrukcije na kraju dejanja, razne analize kriminalističnih laboratorijev itd.). Od uvedbe postopka zoper domnevne storilce ubojev do pravnomočne sodbe oziroma sklepa pristojnih kazenskih sodišč je časovna razporeditev naslednja:

Koliko časa je trajal kazenski postopek zoper storilce ubojev:	Število	Deleži v %
Skupaj	281	100
do 3 mesece	15	5,3
nad 3 do 6 mesecev	92	32,8
nad 6 do 9 mesecev	83	29,5
nad 9 do 12 mesecev	39	13,9
nad 1 do 2 leti	41	14,6
več kot 2 leti	11	3,9

Pri presoji trajanja kazenskega postopka zoper storilce ubojev je treba upoštevati dejstvo, da so okrožna kazenska sodišča pravnomočno razsodila le 40 ali 14,2 % vseh obravnavanih ubojev - gre za sklepe o ustavitvi postopka zaradi silobrana po čl. 11/1 KZ in za sklepe o oddaji storilcev v zavod za varstvo in zdravljenje zaradi neprištevnosti po čl. 6/1 KZ, medtem ko so vse ostale uboje pravnomočno razsojala višja sodišča, t.j. Vrhovno sodišče SR Slovenije oziroma Zvezno Vrhovno sodišče.

Upoštevaje vse navedeno lahko sklenemo z ugotovitvijo, da so bili organi za pravosodja pri reševanju zadev, ki so predmet naše raziskave dovolj učinkoviti.

- c) Pravna kvalifikacija ubojev po pravnomočni odločbi sodišč, izrečene sankcije in posebne okoliščine, ki so jih sodišča upoštevala pri njihovem izreku

Sestava obravnavanih ubojev glede na pravno kvalifikacijo po pravnomočni odločbi pristojnih sodišč je naslednja:

Pravna kvalifikacija ubojev	Število	Delež v %
Skupaj	281	100
navadni uboj, čl. 135/I KZ	199	70,8
kvalificiran uboj, čl. 135/II, tč. 1 KZ	9	3,2
kvalificiran uboj, čl. 135/II, tč. 2 KZ	2	0,7
kvalificiran uboj, čl. 135/II, tč. 3 KZ	26	9,3
kvalificiran uboj, čl. 135/II, tč. 1 in 2 KZ	1	0,3
kvalificiran uboj, čl. 135/II, tč. 1 in 3 KZ	5	1,8
kvalificiran uboj, čl. 135/III KZ	16	5,7
uboj na mah, čl. 136 KZ	23	8,2

Ne glede na to, da je med storilci kvalificiranih ubojev 10 neprištevnih in 8 bistveno zmanjšano prištevnih, je njihov delež velik, zlasti še če upoštevamo, da je bilo kar 23 ubojev storjenih iz koristoljublnosti.

Pri ugotavljanju krivde obravnavanih storilcev, sotorilcev, napeljevalcev in pomagačev, so sodišča upoštevala naslednje posebne okoliščine:

Posebne, z zakonom določene okoliščine:	Število sojenih oseb	Delež v %
Skupaj	309	100
neprištevnih, čl. 6/I KZ	28	9,1
bistveno zmanjšano prištevnih čl. 6/2 KZ	60	19,4

	Število so- jenih oseb	Deleži v %
silobran, čl. 11/1 KZ	8	2,6
prekoračeni silobran, čl. 11/3 KZ	22	7,1
bistveno zmanjšano prištevni in prekoračeni silobran, čl. 6/2 in 11/3 KZ	5	1,6
afekt, čl. 136 KZ	23	7,4
brez posebnih okoliščin	163	52,8

Gornja strukturna razmerja zelo nazorno kažejo na to, da je delež obravnavanih storilcev, pri katerih so bile upoštevane z zakonom določene posebne okoliščine izredno velik. Za primerjavo naj povemo, da so pri raziskavah ubojev v SR Hrvatski in SR Bosni in Hercegovini ugotovili komaj 18,5 % storilcev, ki so storili uboj v navedenih posebnih okoliščinah.

Glede na stopnjo ugotovljene krivde in ob upoštevanju naštetih posebnih okoliščin, kakor tudi ob upoštevanju splošnih olajševalnih in obteževalnih okoliščin so sodišča izrekla storilcem, sotorilcem, nape-ljevalcem in pomagačem storjenih ubojev naslednje sankcije:

Izrečene pravnomočne sankcije in ukrepi storilcem ubojev:	Število so- jenih oseb	Deleži v %
Skupaj	309	100
smrtna kazen z ustrelitvijo	2*	0,6
smrtna kazen spremenjena po čl. 29 KZ na 20 let strogega zavora	13	4,2
nađ 10 do 15 let strogega zavora	71	22,9
nađ 5 do 10 let strogega zavora	100	32,8
nađ 3 do 5 let strogega zavora	33	10,7
do 3 let strogega zavora	37	12,0
do 3 let zavora	7	2,3
mladoletniški zapor od 18 mesecev do 6 let	4	1,3

* smrtna kazen zoper 1 storilca ni bila izvršena, ker je bil z ukazom Predsednika FLRJ pomiloščen

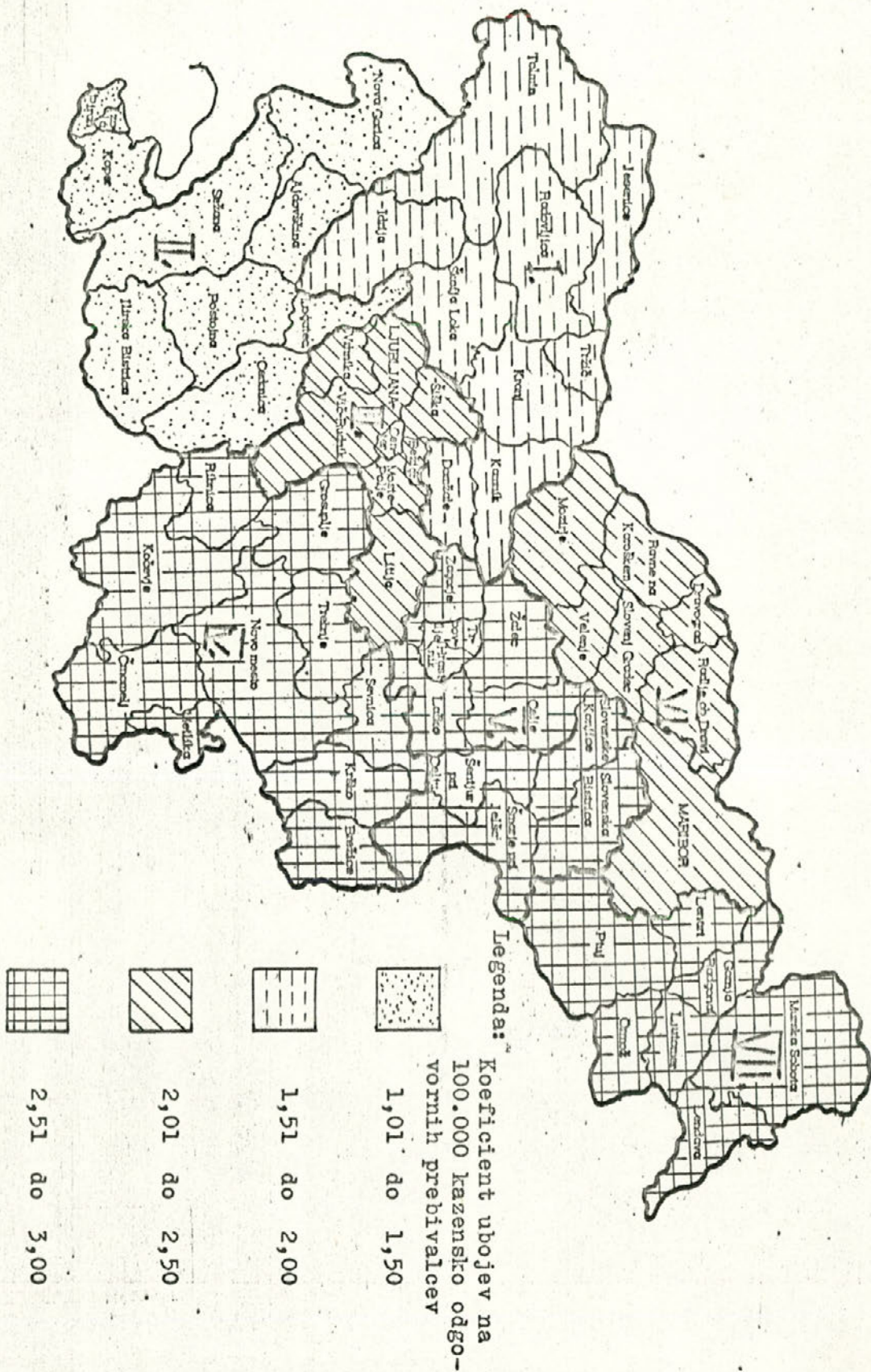
	Število so- jenih oseb	Deleži v %
oddaja v vzgojno poboljševalni dom	1	0,3
oddaja v zavod za varstvo in zdravljenje	26	8,4
kriv, a kazen odpuščena	5	1,6
oprosčen krivde in kazni (8 zaradi silobrana in 2 neprištevena brez oddaje v azil)	10	3,2

Po našem mnenju je kaznovalna politika naših sodišč ustrezna, podrobnejšo razčlenitev pa bomo podali v analitičnem delu raziskave.

9. KRAJEVNA DISPERZIJA UBOJEV

Glede na ugotovljene različne gostitve ubojev v slovenskem prostoru po regijah in občinah znotraj njih, prilagamo dva kartograma, ki nazorno prikazujeta ta pojav. V prvem kartogramu so označeni vsi uboji, ki so se zgodili v opazovanem obdobju in ki so fiksirani po krajih storitve. V drugem kartogramu pa je prikazana relativna gostota ubojev na 100.000 kazensko odgovornih prebivalcev po regijah, izračun le-te pa je prikazan v tabeli 3 v prilogi.

Relativna gostota ubojev na 100.000 kazensko odgovornih prebivalcev v SR Sloveniji v obdobju 1954-1967 po regijah

10. DELOVNE HIPOTEZE

Glede na že obrazloženi namen raziskave in na podlagi dobljenih izidov poskusnega opazovanja, ki smo ga opravili v prvi fazi raziskovanja, smo preverjali naslednje delovne hipoteze:

- storilci ubojev v Sloveniji so v veliki večini iz nižjih socialnih stratumov, z nizko stopnjo izobrazbe, ki živijo večinoma v vaškem okolju;
- psihofizične lastnosti storilcev ubojev se bistveno razlikujejo od ostale kriminalne populacije;
- alkoholizem je zelo pomemben kriminogen dejavnik pri ubojih, tako pri storilcih, kot tudi pri njihovih žrtvah;
- med posameznimi regijami obstajajo pomembni razločki glede pogostnosti ubojev;
- motivi in povodi, ki so pripeljali do ubojev so, če izvzamemo neprištevmu storilce, sicer zelo raznoliki, vendar jim je prevladujoče izhodišče trenutna, t.j. reakcijska odločitev;
- delež ubojev iz koristoljubnosti je relativno zelo velik;
- vloga žrtev pri ubojih je pri nas prav tako pomembna, kot je zanje ugotovljeno v drugih tovrstnih raziskavah;
- žrtve ubojev so v veliki večini iz istih socialnih skupin, kot njihovi storilci;
- osebne strukture žrtev, zelo pogosto napeljujejo k storitvi uboja;
- Konflikti, ki imajo za posledico uboj, pretežno izhajajo iz medosebnih odnosov kriminalnih dvojic, vendar je pri tem zelo pomemben tudi doprinos tretjih oseb, t.j. tako imenovanih "nevpletenih opazovalcev";
- delež abnormnih storilcev ubojev je relativno zelo velik v primerjavi z drugimi tovrstnimi raziskavami;
- razvojni pogoji storilcev ubojev v zgodnji mladosti in v dobi do-

- raščanja so v mnogih primerih neugodno vplivali na njihovo osebnostno strukturo;
- relativna vedenjska neproblematičnost obsojencev na prestajanju kazni zaradi ubojev je pretežno izraz naslednjih mehanizmov: občutij krivde; sprostitev pri storilcih, ki so z ubojem razrešili dalj časa trajajočo psihično napetost;
 - dolžina prestajanja kazni stopnjuje pri obsojencih sistem racionalizacij v zvezi s kaznivim dejanjem;
 - med obsojenci zaradi ubojev je sorazmerno mnogo posameznikov s patološko osebnostno strukturo;
 - za prewencijo ubojev je mogoče predvideti nekatere ukrepe, tako s socialnega, kot tudi s psihiatričnega vidika.

II. STORILCI UBOJEV

(Boris Uderman, dr. Miklavž Kušej, Vinko Skalar)

II. OSEBNE ZNAČILNOSTI STORILCEV

1. SPOL IN NAČIN UDELEŽBE STORILCEV PRI UBOJIH

V domači in tuji strokovni literaturi ugotavljajo raziskovalci, da veliko večino ubojev storijo moški, medtem ko je delež žensk absolutno in relativno bistveno manjši.³

Nekateri raziskovalci pripisujejo majhen delež žensk pri ubojih predvsem njihovim biopsihičnim posebnostim, tj. telesni inferiornosti in močno poudarjeni čustvenosti, katere najizrazitejši dejavnik naj bi bil materinstvo. Drugi zopet poudarjajo, da je treba iskati vzroke za to v posebnem družbenem položaju žensk, ki da so kot matere in gospodinje navezane na dom in ožje okolje ter so zato manj izpostavljene vsakodnevnim konfliktom in frustracijam kot moški. Najbrž bo po našem mnenju najbližje resnici zgodovinsko dejstvo, da so bile ženske dolga stoletja vzgajane v duhu podrejenosti in odvisnosti od moških v družini, kot tudi v ožjem in širšem okolju ter je ta podrejenost oziroma neenakost z moškimi, ki jo dopolnjujeta še relativna telesna šibkost in močnejša čustvenost, tako globoko vsajena v žensko duševnost, da se le v skrajni sili odloči rešiti svojo stisko z ubojem. Materinski čut je resda lahko močan zaviralni dejavnik, vendar ima glede na rezultate doslej opravljenih raziskav le relativen pomen, kajti zaradi zastarelih predsodkov o nezakonskih materah, pa tudi zaradi socialnega položaja teh mater, je uboj nezakonskega otroka pri ženskah relativno pogost pojav. V Bosni in Hercegovini so na primer ugotovili, da je 12 nezakonskih mater ubilo svoje stroke, kar je 28 % vseh obsojenih storilk v tej republiki.⁴ Na Hrvaškem so ugotovili 35 ali 19 % vseh obsojenih storilk zaradi uboja nezakonskega otroka,⁵ v Sloveniji pa smo ugotovili da je ubilo svoje nezakonske

³ Krivična djela lišenja života na področju SR Hrvatske, Zagreb 1959, str. 113

⁴ Krivična djela ubistva u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1971, str.187

⁵ Krivična djela lišenja života na področju SR Hrvatske, Zagreb 1959, str. 115

otroke 5 mater, ali 10 % vseh obsojenih storilk. Seveda tudi poročene ženske ubijajo svoje otroke, vendar relativno bistveno manj kot samske.

Kar zadeva drugo podmeno, češ da so ženske kot matere in gospodinje manj izpostavljene konfliktom kot moški, velja to morda le za tiste, ki niso zaposlene, vendar je treba poudariti, da večina ubojev, ki so jih storile ženske izvira iz konfliktnih razmerij v ožjem družinskem krogu in zato večja ali manjša angažiranost žensk v javnem življenju ni tako pomembna, vsaj v Sloveniji ne. Iz tabele 5 v prilogi je namreč razvidno, da se število storilk v opazovanem obdobju v primerjavi z devetletnim obdobjem pred drugo svetovno vojno absolutno in relativno ni povečalo, temveč celo zmanjšalo, čeprav se je delež zaposlenih žensk po osvoboditvi tako povečal, da je relativna zaposlenost žensk v Sloveniji med največjimi na svetu.

Seveda je treba dodati, da deleži storilk med posameznimi deželami, pa tudi znotraj njih močno varirajo, kar je razvidno iz naslednjega pregleda, povzetega iz raziskav, ki smo jih imeli na voljo:

Območje raziskave	Časovno obdobje	Delež storilk v %
Houston ZDA ⁶	1958 - 1962	23,8
Baden - Württemberg ZRN ⁷	1942 - 1956	21,8
Philadelphia ZDA ⁸	1948 - 1952	17,6
SR Slovenija	1954 - 1967	16,5
SFR Jugoslavija ⁹	1960 - 1964	12,7
SR Bosna in Hercegovina ¹⁰	1962 - 1966	11,6
SR Hrvatska ¹¹	1946 - 1955	11,3
Beograd z okolico ¹²	1956 - 1965	2,5

⁶ The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, 1965, str. 488

⁷ G. Brückner, Zur Kriminologie des Mordes, Hamburg, 1961, str. 47

⁸ M. Wolfgang, Patterns in Criminal Homicide, 1958, str. 32

⁹ V. Pešić, Ubistva u Jugoslaviji, 1972, str. 74

¹⁰ Krivična djela ubistva u Bosni i Hercegovini, 1971, str. 74

¹¹ Krivična djela lišenja života na području SR Hrvatske, 1959, str.

¹² 113 - 114

I. Simić, 13. maj, št. 11/67, str.

Delež žensk - storilk ubojev v Houstonu, ki je po številu prebivalcev približno enak Beogradu, je skoraj 10-krat večji kot v Beogradu, pa tudi med našimi republikami so dokaj pomembne razlike med deleži, pri čemer je Slovenija relativno visoko nad jugoslovanskim povprečjem. Wolfgang¹³ in MacDonald¹⁴ pripisujeta visok delež storilk izredni agresivnosti črnskih žensk, katerih koeficient na 100.000 prebivalcev je kar 23-krat večji kot pri belkah.

Znotraj slovenskega prostora med posameznimi geografskimi območji ni statistično pomembnih razlik glede velikosti deležev storilk, ki so bile sojene zaradi uboja, kar je razvidno iz tabele 3 v prilogi.

Pač pa se deleži včasih bistveno razlikujejo od deležev moških glede na vlogo pri storitvi uboja. Kot smo že omenili, se ženske izogibajo neposrednemu spopadu z žrtvijo, zlasti še, če je ta fizično močnejša. Zato se pogostokrat pridružijo kot sosterilke, napeljevalke ali pomagalko moškim, da ti namesto njih opravijo z žrtvijo. Pri naši raziskavi smo ugotovili naslednja razmerja glede vloge, ki so jih imeli moški in ženske pri ubojih:

Tabela 3 : Sojene osebe glede na vlogo pri uboju in po spolu

Vloga sojene osebe pri storitvi uboja	Š t e v i l o			D e l e ž i v %	
	Skupaj	moški	ženske	moški	ženske
Skupaj	309	258	51	100	100
storilec	263	233	30	90	59
sosterilec	31	17	14	7	27
napeljevalec	6	2	4	3	14
pomagač	9	6	3		

$$\chi^2 = 33,28, \text{ pomemben na ravni } 0,001;$$

¹³M. Wolfgang, Patterns in Criminal Homicide, 1958, str. 32

¹⁴J. MacDonald, The Murderer and his Victim, 1961, str. 32

Med storilci in storilkami so glede vloge pri uboju statistično pomembne razlike. Ob tem je zlasti pomembna ugotovitev, da je polovica žensk, ki so storile uboj same, napadla žrtve, ki se niso mogle braniti, predvsem majhne otroke, speče ali zaradi opitosti nemočne odrasle osebe, medtem ko je delež moških, ki so ubili nemočne žrtve trikrat manjši in znaša komaj 13 %.

Med moškimi sta bila le dva napeljevalca - v obeh primerih gre za napeljevanje k uboju nezakonskega otroka. Med storilkami so bile 4 napeljevalke od katerih sta dve napeljevale k uboju nezakonskega otroka, ena je napeljevala ljubimca k uboju svojega moža, ena pa je napeljevala 2 sosterilca k uboju nekega znanca iz koristoljubnosti.

Vseh 6 pomagačev je sodelovalo pri enem samem uboju s tem, da so prikrivali storilca in nož, s katerim je storilec ubil nič hudega slutečo žrtev. Od žensk, ki so bile obsojene zaradi pomoči pri uboju, je ena prikrivala storilca, ki je ubil nezakonskega otroka, druga 3 sosterilce, ki so ubili nekega znanca iz koristoljubnosti, tretja pa storilca, ki je ubil žrtev zaradi sovraštva.

Od 18 ubojev, ki so bili storjeni ob udeležbi več storilcev so bile povsod udeležene tudi ženske in od teh sta bila le dva storjena brez udeležbe moških, in sicer pri utopitvi dojenčka, ki ga je rodila storilka v prešuštvu z možem sosterilke in pri zastrupitvi moža ene izmed sosterilk.

2. ROJSTVO STORILCEV UBOJEV

Glede na zatrjevano zvezo med kriminaliteto in nezakonskim rojstvom storilcev, smo skušali ugotoviti, če ta zveza obstaja tudi pri storilcih ubojev.¹⁵ V tabeli 4 v prilogi smo ugotovili, da je bilo med našimi obsojenci le 17 ali 5,5 % takih, ki so bili rojeni izven

¹⁵ M. Milutinović, Kriminologija, Beograd 1969, str. 310 - 311

zakonske zveze. Delež nezakonsko rojenih žensk je sicer v primerjavi z deležem moških skoraj dvakrat večji, vendar razlike niso statistično pomembne.

Za preverjanje omenjene zveze nismo imeli na voljo ustreznih statističnih podatkov o številu kazensko odgovornega prebivalstva, ki je bilo rojeno izven zakonske skupnosti. Preostalo nam ni nič drugega, kot da smo izračunali povprečni delež živorojenih nezakonskih otrok za obdobje 1950 - 1970¹⁶, ki obsega 10,9 % vseh živorojenih otrok. Iz te, resda zelo grobe ocene sklepamo, da je delež nezakonsko rojenih storilcev ubojev (5,5 % : 10,9 %) dvakrat manjši od deleža izven zakonske skupnosti rojenih kazensko odgovornih prebivalcev v SR Sloveniji. Ob upoštevanju dejstva, da je variabilnost deležev nezakonsko rojenih otrok v dvajsetletni časovni vrsti v SR Sloveniji minimalna sklepamo, da tudi v časovni vrsti v kateri so bili rojeni obravnavani storilci, delež nezakonskih otrok ni bistveno manjši ali večji. Zato menimo, da nezakonsko rojstvo storilcev ubojev samo po sebi ni okoliščina, ki bi ji bilo treba pripisovati kakšen poseben pomen.

3. STAROST STORILCEV

Starost kot fiziološka in psihična stopnja razvoja posameznega storilca uboja, presojana v zvezi z drugimi dejavniki, je lahko izredno pomembna okoliščina, ki v določeni meri vpliva na človekovo ravnanje in odločitve v konfliktnih situacijah.

Človekova doba dozorevanja in zgodnja zrela doba, je po ugotovitvah znamenitih kriminologov,¹⁷ ki se opirajo predvsem na podatke policijskih in sodnih statistik,¹⁸ doba največje kriminalne intenzitete.

¹⁶ Statistični Godišnjak SFRJ 1954 - 1972, ustrezne strani o rojstvih

¹⁷ Sutherland, Principles of Criminology, Chicago 1938, str. 95-96

¹⁸ Hurwitz, Criminology, London 1952, str. 265

Sutherland in Sellin ugotavljata v svojih študijah, da doseže kriminaliteta in drugo antisocialno vedenje svoj vrh med dvajsetim in petindvajsetim letom starosti, nato pa začne do štiridesetega leta enakomerno upadati, potem pa upada naglo in kmalu povsem izgine. Exner je glede tega še določnejši in pravi, da so kazniva dejanja zoper življenje in telo najpogostejša med enaindvajsetim in petindvajsetim letom.¹⁹ Do podobnih ugotovitev so prišli tudi naši raziskovalci na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini in v SFRJ kot celoti, ko so raziskovali uboje za različna časovna obdobja.

Vzroke za takšno zakonitost v starostni sestavi storilcev ubojev, razlagajo omenjeni in še drugi pisci različno. Eni pripisujejo veliko pomembnost telesni moči storilcev v dobi dozorevanja in v biološki zrelosti. Drugi povezujejo telesno moč v tej dobi z lahko-miselnostjo in psihično nezrelostjo, tretji pa pripisujejo večjo pomembnost družbenim dejavnikom itd. Najnovejše in po našem mnenju tudi najustreznejše so tiste razlage, ki upoštevajo biološke in psihološke dejavnike skupaj z družbenimi. Kajti tako zapleten kriminološki pojav kot je uboj, je mogoče v določeni meri pojasniti le v soodvisnosti različnih dejavnikov, od katerih ima vsak določen pomen in ustrezno težo. Upoštevati je namreč treba, da neredko prehiteva biološka zrelost psihično in je to lahko eden izmed vzrokov družbene neprilagojenosti, ki pride do izraza zlasti takrat, ko se človek vključuje v različne družbene odnose in se v vsakdanjem boju za svoj obstoj srečuje s težavami in konflikti, ki jih pogosto rešuje na družbeno nedopusten način. Prezreti tudi ne smemo duševno motenih storilcev, katerih delež je pri ubojih velik, kakor tudi ne alkoholizma, ki je pogosto tudi pri sicer razsodnih ljudeh, ne glede na njihovo starost, med najpomembnejšimi vzročniki za neustrezno ravnanje v kritičnih situacijah. Ne nazadnje je treba upoštevati tudi neprimeren odnos žrtve do storilca, ki je zelo pogosto s svojim ravnanjem izzvala storilca, mlajšega ali starejšega, tako hudo, da je v trenutnem besu izgubil razsodnost in jo ubil. Skratka, starost

¹⁹

Exner, Kriminologie, Berlin 1949, str. 149 in 150

oziroma mladost storilcev sama po sebi ni in ne more biti odločujoči dejavnik v genezi ubojev, temveč le eden izmed mnogoterih, včasih bolj, drugič zopet manj pomembnih.

Tabela 4 : Sojene osebe po starostnih skupinah in po spolu

Starostna skupina leta	Š t e v i l o			Struktura v %		
	Skupaj	moški	ženske	Skupaj	moški	ženske
Skupaj	309	258	51	100	100	100
15 - 17	6	5	1	31	34	18
18 - 20	40	38	2			
21 - 24	50	44	6			
25 - 29	64	50	14	21	19	27
30 - 39	69	58	11	22	22,5	21
40 - 49	36	26	10	12	10	20
50 - 59	28	22	6	14	14,5	14
60 in več	16	15	1			

$$\chi^2 = 8,22, \text{ pomemben na ravni } 0,10;$$

Ne glede na to, da ima primerjava starostne sestave med spoloma zaradi različne širine razredov le omejeno vrednost, je očitno, da je gostitev storilcev v starosti do 25 let relativno skoraj dvakrat močnejša kot pri storilkah, v kategoriji mlajših polnoletnih pa celo 3,8-krat močnejša. Nasprotno pa je delež storilk v starostnem razredu od 40 do 50 let natanko dvakrat večji kot pri storilcih. V starostni skupini do 24 let je najpogostnejši motiv objestnost, ki obsega kar 31 % moških, medtem ko znaša delež v vseh ostalih starostnih skupinah komaj 13 %. Tako velik delež mladih storilcev iz objestnosti kaže na to, da je mladostna neprimišljenost, zlasti če jo stopnjuje še zaužiti alkohol - med navedenimi storilci je bilo namreč kar 74 % večinoma močno opitih - zelo pomemben dejavnik. Med storilkami te starosti je prevladujoči motiv odstranitev nezakonskega otroka, saj so kar 4 od petih nezakonskih mater ubile svoje otroke v tej starosti.

Glede na to, da prikazana starostna sestava ne odraža v zadostni meri dejanskih razmerij o pogostnosti ubojev, tako po starosti kot tudi po spolu storilcev, smo izračunali kriminalitetna števila na 100.000 kazensko odgovornih prebivalcev, pri čemer smo vzeli za podlago popis prebivalstva s stanjem 31.3.1961, ki je približno v sredini proučevanega obdobja. Poleg tega smo od 21 leta starosti naprej tvorili starostne razrede z enakim številom let, medtem ko smo kategoriji mladoletnikov in mlajših polnoletnikov obdržali nespremenjeni.

Tabela 5 : Kriminalitetna števila sojenih oseb za uboje na 100.000 kazensko odgovornih prebivalcev po spolu - povprečje za obdobje 1954-1957

Starostni razred leta	Skupaj	moški	ženske
Skupno povprečje	1,9	3,4	0,6
od 14 do 17	0,4	0,7	0,1
od 18 do 20	3,6	6,6	0,4
od 21 do 24	3,7	7,6	0,9
od 25 do 29	3,5	5,5	1,5
od 30 do 34	2,4	4,2	0,7
od 35 do 39	1,7	3,2	0,6
od 40 do 44	2,7	5,3	0,7
od 45 do 49	0,6	0,5	0,7
od 50 do 54	1,0	2,0	0,1
od 55 do 59	1,1	1,5	0,8
od 60 do 64	0,8	1,3	0,1
od 65 do 69	0,9	2,1	-
od 70 do 74	0,4	1,0	-

Najprej je treba poudariti, da ima Slovenija poleg Japonske izmed 30 dežel, za katere imamo na voljo kriminalitetna števila, najmanjšo gostoto ubojev na 100.000 prebivalcev, največjo pa Columbija v

Srednji Ameriki, in sicer kar 34,0.²⁰

Pri storilcih imajo največje koeficiente starostni razredi od 18 do 29 let, kar so ugotovili tudi že drugi raziskovalci doma in po svetu. Pomembna je tudi ugotovitev, da je v teh starostnih razredih kar 91 % vseh samskih storilcev, medtem ko delež samskih storilcev v skupni kriminaliteti v opazovanem obdobju nikoli ne presega 40 %. Zelo velik koeficient v starostnem razredu od 40 do 44 let pripisujemo demografskemu dejavniku, ne pa kašnim drugim posebnostim. Ta starostni razred sodi namreč v obdobje prve svetovne vojne, ko se je število rojstev tako moških, kot tudi žensk zmanjšalo za več kot polovico, kar se je močno odrazilo pri izračunu koeficienta, ki bi znašal ob normalnem naravnem prirastku 3,4. Močan padec v starostnem razredu 45 do 49 let pripisujemo dvema dejavnikoma. Najpomembnejši je po naši presoji relativna umirjenost moških v tej starosti, ki so kot družinski očetje bolj navezani na svoj dom, gospodarstvo in svoj poklic in zato bolj razsodno razrešujejo morebitne spore v svoji okolici. Drugi dejavnik pa je zopet demografskega izvora. Pred prvo svetovno vojno, to je v obdobju, v katerem so bili rojeni ti storilci, je imel naravni prirastek normalno raven in je tudi zato koeficient sorazmerno manjši.

Kar zadeva storilke je razvrstitev velikosti koeficientov po posameznih starostnih razredih bolj enakomerna kot pri moških in seveda na znatno nižji ravni. Odstopata dejansko le dva starostna razreda v tolikšni meri, da terjata pojasnila. Koeficient v starostnem razredu od 25 do 29 let je izjemno višji od ostalih predvsem zaradi tega, ker so med temi storilkami kar štiri od petih neprištevne - v vseh štirih primerih gre za shizofrenijo. Relativno močno odstopanje v starostnem razredu od 55 do 59 let, to je v obdobju, ko so ženske zaradi klimakterija psihično močno labilne, v našem primeru ne gre pripisovati tej okoliščini, kajti tri od petih storilk so ubile žrtev v prekoračenem silobranu, ena pa je sodelovala kot nape-ljevalka pri uboju nezakonskega otroka svoje mladoletne hčere.

²⁰M. Wolfgang, Patterns in Homicide, str. 228 - 229

V primerjavi z drugimi republikami in avtonomnimi pokrajinami ima Slovenija v letih 1960 - 1964 najmanjša kriminalitetna števila pri ubojih, kot je razvidno iz naslednje primerjave:

Republika - pokrajina	Kriminalitetno število
AP Kosovo	6,6
SR Srbija	4,5
SR Črna Gora	4,0
SFR Jugoslavija - povprečje	3,6
AP Vojvodina	3,3
SR Makedonija	3,2
SR Bosna in Hercegovina	3,1
SR Hrvatska	3,1
SR Slovenija	2,0

V. Pešić pojasnjuje navedena razmerja z dejstvom, da ima Slovenija najmanjši delež kmečkega prebivalstva, AP Kosovo pa največjega.²¹ Ta ugotovitev je, kar zadeva deleže kmečnega prebivalstva sicer točna, saj je bilo v AP Kosovo ob popisu prebivalstva s stanjem 3.3.1961 kar 64 % kmečnega prebivalstva, medtem ko ga je bilo v Sloveniji komaj 31 %. Vendar je treba pri vrednotenju pogostnosti ubojev po posameznih republikah in pokrajinah upoštevati še druge specifične dejavnike, ki bi utegnili vplivati na razširjenost tega kriminološkega pojava. Med takšne dejavnike sodi po našem mnenju nedvomno krvno maščevanje, ki je razširjeno zlasti na Kosovu, v južni Srbiji in Črni Gori, v manjšem obsegu pa tudi v Makedoniji.

Primerjali smo tudi starostno sestavo naših storilcev s starostno sestavo storilcev ubojev v SFR Jugoslaviji kot celoti, v SR Hrvatski, v SR Bosni in Hercegovini in na mestnem območju Philadelphi-je v ZDA, za katere smo imeli na voljo bolj ali manj ustrezne primerjalne

²¹ V. Pešić, Ubistva u Jugoslaviji, Beograd 1972, str. 50

podatke, in sicer za celotne populacije, brez delitve po spolu. Ugotovili smo, da se starostna sestava naših storilcev bistveno razlikuje od starostne sestave, ki so jo ugotovili drugi raziskovalci in so povsod razlike statistično pomembne na ravni od 0,01 do 0,001. S tem v zvezi pripominjamo, da je treba jemati rezultate navedenih primerjav z dokajšnjo mero opreznosti iz več razlogov. Prvič se nanašajo navedene raziskave na različna časovna obdobja iz z neenakimi časovnimi vrstami. Tako obsega raziskava v SR Hrvatski 10 letno obdobje od 1946 do 1955 leta, v SFRJ petletno obdobje od 1960 do 1964, v SR Bosni in Hercegovini petletno obdobje od 1962 do 1966, v Philadelphi-ji pa petletno obdobje od 1948 do 1952, medtem ko obsega naša raziskava najdaljše časovno obdobje od 1954 do 1967 leta, torej 14 let. Drugič, posamezni raziskovalci so tvorili različne širine starostnih razredov, tako da ni bilo mogoče opraviti primerjave z enakimi širinami starostnih razredov. Končno temelji raziskava v SFRJ na namernem vzorcu, ki obsega 30 % storilcev in pri katerem ni znana standardna napaka, ki bi jo morali upoštevati pri vrednotenju razlik v strukturi. Zato v tej raziskavi prikazujemo le primerjavo med Bosno in Hercegovino in Slovenijo, ker sta si raziskavi po svoji zasnovi najbolj podobni.

Tabela 6 : Primerjava starostne sestave vseh sojenih oseb za uboje v Bosni²² in Hercegovini in Sloveniji

Starostna sestava leta	Število sojenih oseb			Struktura v %	
	Skupaj	Bosna in Hercegovina	Slove-nija	Bosna in Hercegovina	Slove-nija
Skupaj	680	371	309	100	100
od 14 do 17	29	23	6	6	2
od 18 do 20	77	37	40	10	13
od 21 do 29	244	130	114	35	37
od 30 do 39	177	108	69	29	22
od 40 do 49	80	44	36	12	12
50 in več	73	29	44	8	14

$$\chi^2 = 16,95, \text{ pomemben na ravni } 0,01;$$

²² Krivična djela ubistva u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1971, str. 81 in 83

V primerjavi s Slovenijo je v Bosni in Hercegovini med storilci relativno trikrat več mladoletnikov in znatno več v starosti od 30 do 39 let, medtem ko je občutno manjši delež storilcev starih nad 50 let. Višji delež nad 50 let starih storilcev v Sloveniji si lahko razlagamo z dejstvom, da ima relativno največ prebivalcev te starosti v Jugoslaviji, tj. 23,7 %, medtem ko ga je v Bosni in Hercegovini le 15,1 %, v AP Kosovo pa, ki ima največjo relativno kriminaliteto te vrste, celo komaj 13,9 %. Glede mladoletnih storilcev v Bosni in Hercegovini ugotavlja Mladenovičeva, "da je njihov delež relativno velik in da je delež teh storilcev, ki so storili kvalificiran uboj relativno mnogo večji, kot pri navadnih ubojih".

Glede na to, da smo že v splošnem statističnem prikazu na str. 34 ugotovili, da so uboji v vzhodni Sloveniji, ki jo sestavljajo Dolenjska, Zasavsko - Savinjsko, Štajerska s Koroško in Pomurje s Podravjem, absolutno in relativno pogostnejši kot v zahodni, ki jo sestavljajo Primorska z Notranjsko, Gorenjska in Ljubljanska kotlina, smo primerjali starostno sestavo sojenih oseb zahodne in vzhodne Slovenije.

Tabela 7 : Primerjava starostne sestave sojenih oseb med vzhodno in zahodno Slovenijo

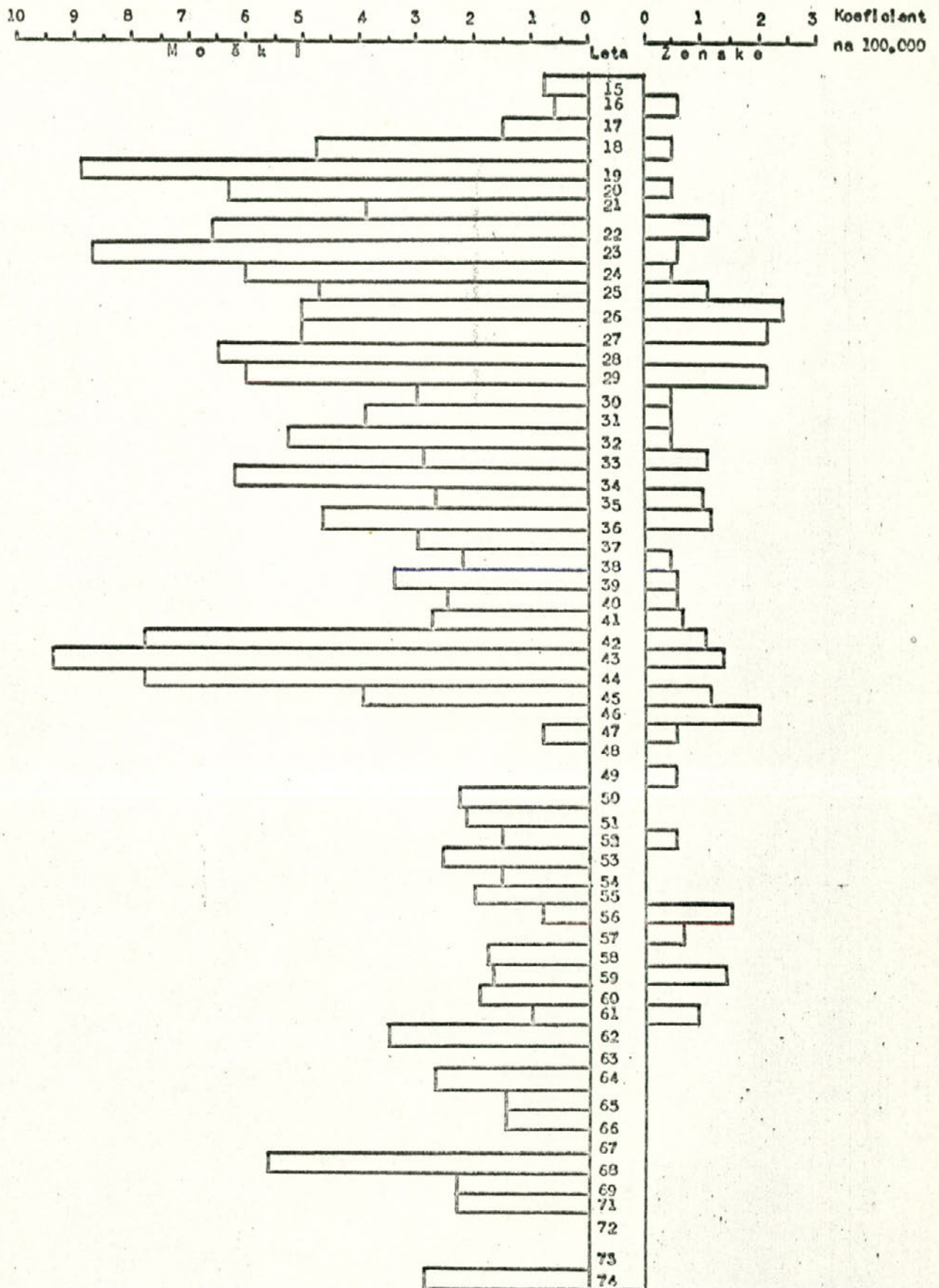
Starostna sestava sojenih oseb	Š t e v i l o			Struktura v %	
	Skupaj	vzhod- ni del	zahodni del	vzhodni del	zahodni del
Skupaj	309	202	104	100	100
od 15 do 17	6	4	2	18	9,5
od 18 do 20	40	32	8		
od 21 do 24	50	32	18	16	17
od 25 do 29	64	45	19	22	18
od 30 do 39	69	42	27	21	26
od 40 do 49	36	20	16	10	15,5
od 50 do 59	28	22	6	11	6
60 in več	16	8	8	4	8

$$\chi^2 = 27,45, \text{ pomemben na ravni } 0,001;$$

Čeprav je starostna sestava kazensko odgovornega prebivalstva v primerjanih delih Slovenije skoraj povsem enaka in so razlike statistično nepomembne, smo ugotovili med sojenimi osebami statistično pomembne razlike, ki so zlasti velike med najmlajšimi in najstarejšimi storilci. Tako je v vzhodni Sloveniji relativno skoraj dvakrat več storilcev, ki so mlajši od 21 let, v zahodni pa natanko dvakrat več storilcev, ki so starejši od 60let. Tudi sicer so storilci iz vzhodnega dela Slovenije v povprečju za 3,3 leta mlajši od storilcev v zahodnem delu, pri čemer je razmerje 36,6 : 33,3 let. Kljub temu, da je povprečna starost sojenih žensk bistveno večja od povprečne starosti storilcev - razmerje je 38,1 : 31,1 v korist žensk, to ne spreminja prej navedene skupne povprečne starosti med obema deloma Slovenije, ker je povprečna starost žensk v obeh delih skoraj enaka.

Zaradi boljše ponazoritve starostne sestave sojenih oseb po spolu, smo izdelali grafični prikaz po velikosti kriminalitetnih števil glede na dejansko starost. Glede na to, da smo razmerja v starostni sestavi storilcev in storilk dovolj podrobno razčlenili, bi morda dodali h grafičnemu prikazu le to posebnost, da se pri storilcih pričenja izpad posameznih letnikov s 46. letom starosti, to je v dobi ⁱⁿviška ustvarjalne moči in po našem mnenju tudi relativne umirjenosti razsodnosti, medtem ko pri storilkah glede tega ni opaziti kake zakonitosti. Tudi sicer je število letnikov brez storilk dvakrat večje kot pri moških, čeprav je starostni razmak med najmlajšo in najstarejšo storilko 12 let krajši kot pri moških.

Kriminalitetna števila sojenih oseb za uboje - poprečje 1954/1967 na 100.000 kazensko odgovornih prebivalcev po letih starosti in spolu.

4. ZAKONSKI STAN SOJENIH OSEB

Zakonski stan storilcev ubojev je družbeni dejavnik, ki v določeni meri pogojuje njihovo ravnanje v kritičnih položajih, ki nastajajo pri razreševanju sporov z žrtvijo oziroma pri odstranjevanju ovir, ki ogrožajo njihove interese. Gre namreč za to, da so motivi in povodi pri samskih storilcih bistveno drugačni kot pri poročenih, zlasti če jih razčlenimo še po spolu. Pri ovdovelih osebah je uboj absolutno in relativno redek pojav ne glede na spol, saj gre v večini primerov za ostarele osebe in je zato že zaradi zmanjšane fizične moči razumljivo, zakaj je njihova udeležba pri tem kaznivem dejanju izjemna. Relativno velik delež razvezanih oseb med storilci uboja, pripisujejo nekateri raziskovalci njihovi siceršnji socialni neprilagojenosti in nasilnosti, ki se odraža tudi pri drugih kaznivih dejanjih.²³

Sestava sojenih oseb glede na zakonski stan je v naši raziskavi naslednja:

Tabela 8 : Zakonski stan sojenih oseb in njihov spol

Zakonski stan	Š t e v i l o			Struktura v %		
	Skupaj	moški	ženske	Skupaj	moški	ženske
Skupaj	309	258	51	100	100	100
samski	127	112	15	41,2	43,4	29,4
poročeni	160	130	30	51,7	50,4	58,9
vdoveli	4	2	2	1,3	0,8	3,9
razvezani	13	9	4	4,2	3,5	7,8
konkubenti	5	5	-	1,6	1,9	-

$$\chi^2 = 6,56, \text{ pomemben na ravni } 0,05;$$

²³ Krivična djela lišenja života na području SR Hrvatske, 1959, str. 140

Sestavi sojenih oseb po zakonskem stanu se med spoloma bistveno razlikujeta in so razlike statistično pomembne, zlasti kar zadeva samske, vdovce in razvezane. To poudarjamo zaradi tega, ker smo primerjali sestavo storilcev po zakonskem stanu s sestavo kazensko odgovornega prebivalstva ločeno po spolu in dobili naslednjo podobo:²⁴

Zakonski stan	Moško prebivalstvo	Storilci	Žensko prebivalstvo	Storilke
Skupaj	100	100	100	100
samski	33,5	43,4	30,4	29,4
poročeni	62,5	52,3	55,2	58,9
vdovci	3,1	0,0	12,9	3,9
razvezani	0,9	3,5	1,5	7,8

Iz gornje primerjave je razvidno, da je delež samskih storilcev v primerjavi z deležem samskega kazensko odgovornega prebivalstva znatno večji, medtem ko je pri storilkah približno enak. To pomeni, da so samski moški agresivnejši od ženskih vrstnic, kar se odraža tudi v razmerju kriminalitetnih števil, ki je 4,4 : 0,7 v korist moških. Pri poročenih storilcih je delež v primerjavi z ustreznim deležem kazensko odgovornih poročenih prebivalcev znatno manjši, pri storilkah pa le nepomembno večji, toda kljub temu je relativna kriminaliteta poročenih moških petkrat večja od poročenih žensk. Pri vdovelih storilkah in storilcih je delež natanko trikrat manjši od ustreznega deleža kazensko odgovornega prebivalstva vdovcev. Omenimo naj, da sta oba vdovca storila uboj v prekoračenem silobra-
nu, obe vdovi pa sta sodelovali pri uboju nezakonskega otroka svojih mladoletnih samskih hčera. Najbolj problematična je skupina razvezancev, in sicer tako moških kot žensk, kajti pri storilcih je delež kazensko odgovornih razvezancev več kot petkrat manjši, pri

24

Popis stanovništva, Knjiga I, Beograd 1970, str. 62

storilkah pa skoraj štirikrat manjši. Temu razmerju ustrezno je tudi kriminalitetno število razvezancev, ki znaša kar 13,7, pri razvezankah pa 5,2. Omenimo naj, da so od 9 razvezancev kar 4 storili uboj iz koristoljubnosti, 3 iz sovraštva in maščevanja, 1 pa je bil neprišteven. Od 4 razvezanih storilk sta tudi 2 storili uboj iz koristoljubnosti, 1 je zastupila iz ljubosumnosti svojega ljubimca, 1 pa se je z ubojem znebila svojega nezakonskega otroka.

Posebna skupina so konkubenti, za katere pa nimamo primerjalne skupine, ker naši popisi nimajo podatkov o številu v nezakonski skupnosti živečih ljudi. Značilni so motivi, zaradi katerih so ubili svoje žrtve: 2 sta ubila svoja nezakonska otroka, da bi se tako znebila tudi njihove matere s katerima sta živela v nezakonski skupnosti; 1 je ubil svojo nezakonsko družico iz ljubosumnosti, 1 ki je bil neprišteven je ubil svojo mater potem, ko mu je ušla konkubina, 1 pa je ubil neprizadetega pasanta iz objestnosti.

Primerjali smo tudi sestavo kazensko odgovornega prebivalstva po zakonskem stanu in starostnih skupinah s sestavo sojenih oseb, da bi ugotovili v katerem starostnem razredu so največje gostitve, pri čemer smo opustili primerjavo za vdovce in razvezane zaradi premajhnih absolutnih števil storilcev.

Kriminalitetna števila, ki smo jih izračunali na 100.000 kazensko odgovornih prebivalcev za samske in poročene, kažejo naslednjo podobo:

Tabela 9 : Kriminalitetna števila sojenih oseb po starostnih razredih in spolu in zakonskem stanu, izračunana na 100.000 kazensko odgovornih prebivalcev

Starostni razred	M o š k i		Ž e n s k e	
	samski	poročeni	samske	poročene
Povprečje	4,4	2,8	0,6	0,6
od 15 do 17	0,5	-	0,2	-
od 18 do 20	<u>6,7</u>	<u>7,0</u>	0,4	-
od 21 do 24	6,6	5,9	<u>1,6</u>	-
od 25 do 29	6,5	4,4	1,2	<u>1,2</u>
od 30 do 39	1,7	3,9	0,9	0,6
od 40 do 49	2,6	2,0	-	1,0
od 50 do 59	1,8	1,7	-	0,6
60 in več	1,0	1,4	-	0,1

Na podlagi zgornjih razmerij lahko brez pridržkov trdimo, da je tako pri moških kot pri ženskah, in ne glede na to ali so samski ali poročeni, najkritičnejše obdobje v starosti od 18 do 24 let, pri čemer zlasti izstopajo mlajši polnoletni moški. Pri samskih storilcih kriminalitetna števila od četrtega starostnega razreda naprej močneje upadajo kot pri poročenih, pri samskih storilkah pa v zadnjih treh starostnih razredih sploh ni nobenega primera. Prav tako ni nobenega primera uboja tudi pri poročenih storilkah v prvih treh starostnih razredih, čeprav znaša delež poročenih žensk kazensko odgovornega prebivalstva v tej starosti 7,8 %. Te razlike je treba pripisati bistveno različnim vlogam in okoliščinam, v katerih žive samski in poročeni moški te starosti, kakor tudi njihovim različnim bio-psiho-fizičnim lastnostim.

Primerjali smo tudi sestavo storilcev po zakonskem stanu s SR Hrvatsko in SR Bosno in Hercegovino, medtem ko raziskava kriminološkega inštituta v Beogradu, ki je raziskoval uboje za celotno Jugoslavijo, teh podatkov ni imela. S primerjavo smo ugotovili,

da sta si sestavi naše in hrvaške populacije zelo podobni in med njima ni statistično pomembnih razlik. Pač pa smo ugotovili pomembne razlike s primerjavo sestave po zakonskem stanu, ki so jo ugotovili v Bosni in Hercegovini.

Tabela 10 : Primerjava sestave storilcev ubojev²⁵ glede na zakonski stan med SR Bosno in Hercegovino²⁵ in SR Slovenijo

Zakonski stan sojenih oseb	Š t e v i l o		Struktura v %	
	SR Bosna in Hercegovina	SR Slo- venija	SR Bosna in Hercegovina	SR Slove- nija
Skupaj	349	309	100	100
samski	105	127	30,1	41,2
poročeni	210	160	60,2	51,7
vdoveli	6	4	1,7	1,3
razvezani	9	13	2,6	4,2
nezakonska skupnost	19	5	5,4	1,6

$$\chi^2 = 17,59, \text{ pomemben na ravni } 0,01;$$

Med našimi sojenimi storilci je bistveno večji odstotek samskih kot v Bosni in Hercegovini, vendar ta razlika izgubi na svojem pomenu če upoštevamo dejstvo, da je delež poročenih pri kazensko odgovornih prebivalcih Bosne in Hercegovine v starosti od 15 do 21 let 2,2 krat večji kot v Sloveniji, ker v tej republici ljudje pač prej sklepajo zakonsko zvezo kot pri nas. Primerjava deležev poročenih kazensko odgovornih prebivalcev v starosti od 15 do 21 let je naslednja:²⁶

Starost	SR Bosna in Hercegovina	SR Slovenija
Skupno poprečje 15-21 let	16,3	7,3
15	1,0	0,4
16	2,4	0,4
17	5,6	1,2
18	12,3	3,2
19	20,1	6,7
20	28,1	11,6
21	35,0	26,3

²⁵ Krivična djela ubistva u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1971, str. 118

²⁶ Popis stanovništva 1961, Knjiga I., Beograd 1970, str. LXIX.

Razen pri vdovelih, so v Bosni in Hercegovini v vseh kategorijah kriminalitetna števila znatno večja, v obeh republikah pa močno izstopajo razvezani, ki so tudi sicer posebno problematična skupina v sodobni kriminologiji, ne le pri kaznivih dejanjih zoper življenje in telo, temveč tudi pri večini drugih.

5. NARODNOST SOJENIH OSEB

Gledano z demografskega stališča stalnega prebivalstva, je Slovenija v nacionalnem pogledu med vsemi republikami najbolj homogena, saj prebiva v njenih mejah 95,2 % Slovencev, 3,5 % so pripadniki drugih jugoslovanskih narodnosti, 1,3 % pa so pripadniki drugih nejugoslovanskih narodnosti.²⁷ Kljub temu pa ne smemo prezreti številčno dokaj pomembno, vendar žal približno natančno opredeljivo skupino začasnih prebivalcev, v veliki večini sezonskih delavcev, ki prihajajo začasno na delo v Slovenijo iz drugih republik, večinoma iz Bosne in Hercegovine. To so večinoma mlajši ljudje iz nerazvitih kmetijskih področij, ki se zaposlujejo pri nas kot nekvalificirani gradbeni in industrijski delavci in se kot taki bolj težko prilagodijo novemu okolju, zlasti še, če jim delovne organizacije v katerih so zaposleni, ne nudijo ustreznih stanovanjskih in drugih pogojev, premalo skrbijo za usmerjeno izrabo prostega časa in podobno. Prav ta kategorija začasnih prebivalcev Slovenije zavzema pomembno mesto med storilci ubojev, saj je med storilci kar 13,6 % začasnih delavcev iz drugih republik. Sestava sojenih oseb po narodnosti pa je ne glede na stalno prebivališče naslednja:

²⁷ Popis stanovništva 1961, Knjiga I, str. 65

Tabela 11 : Sojene osebe po narodnosti in spolu

Narodnost sojene osebe	Š t e v i l o			Struktura v %	
	Skupaj	moški	ženske	moški	ženske
Skupaj	309	258	51	100	100
Slovenec	256	209	47	81,1	92,1
Hrvat	23	22	1	8,5	2,0
Srb	11	9	2	3,5	3,9
Jugoslov. neopredelj.	9	9	-	3,5	-
Makedonec	1	1	-	0,4	-
Albanec	3	3	-	1,1	-
Madžar	2	1	1	0,4	2,0
Italijan	1	1	-	0,4	-
Rom	3	3	-	1,1	-

Med vsemi sojenimi osebami je torej kar 17, 2 % ali dobra šestina neslovenske narodnosti, med katerimi ima stalno prebivališče v Sloveniji le 32 %, vsi ostali pa so iz drugih republik, in sicer 15 iz Hrvaške, 16 iz Bosne in Hercegovine, 3 iz AP Kosova, 1 iz Srbije in 1 iz AP Vojvodine.

Kolikšen je bil vpliv spremembe okolja in odtrganosti iz sredine kjer so odraščali storilci je sicer težko reči, kljub temu pa smo prepričani da ga je treba upoštevati vsaj v določeni meri, zlasti če ga ocenjujemo s stališča motivov in okoliščin, ki so pripeljali do ubojev v obravnavanih primerih. Po našem mnenju je vsekakor pomembno, da je kar 21 sojenih oseb neslovenske narodnosti, ki so bili v Sloveniji le začasno zaposleni, storilo uboj iz objestnosti, nadaljnih 10 iz maščevanja zaradi trenutne prizadetosti v medsebojnih prepirih in 5 iz koristoljubnosti, vendar so slednji kategorija zase. K temu je treba dodati, da so se vsi uboji iz prvih dveh motivov zgodili na naslednjih značilnih krajih - 14 v gostilni ali okoli nje, 8 v barakah kjer ti delavci stanujejo in 6 v njihovi neposredni bližini. Poudariti je treba tudi, da je bilo 22 od 31 žrtev delovnih tovarišev storilcev, ki so bili prav tako iz drugih

republik in le začasno na delu v Sloveniji, pri čemer je bilo kar 25 od 31 storilcev pod vplivom alkohola, ki je tudi sicer pogost spremljevalec nasilnih dejanj.

V ponazoritev navajamo nekaj tipičnih primerov:

- Skupina sedmih nekvalificiranih delavcev je popivala v gostilni blizu Ljubljane in izzivala mirne goste, češ da iščejo nekoga, ki je preteklo nedeljo pretepel enega izmed njih. Ker ni bilo odziva, so odšli pred gostilno na bližnjo pot, po kateri je peljal osebni avto s 4 potniki. Postavili so se pred avto in začeli po njem razbijati. Voznik avtomobila je izstopil in vprašal zakaj razbijajo po avtomobilu. Eden izmed napadalcev je brez besede potegnil stilet in smrtno ranil voznika, ki ni ničesar slutil.
- Skupina štirih delavcev je v baraki pila in igrala karte. Ob tem so se sporekli, češ da eden goljufa. Le-ta je bil užaljen in takoj potegnil nož ter do smrti zabodel tovariša, ki ga je dolžil nepoštenih igr.
- Večja skupina delavcev pri gradnji avtomobilske ceste Ljubljana-Zagreb je popivala na veselici pri združnem domu v Višnji gori. Nastal je prepir v katerem so se delavci med seboj stepli in je eden izmed njih do smrti zabodel delovnega tovariša, s katerim je bil sicer v dobrih odnosih.
- Ko se je storilec vračal s svojim znancem domov iz gostilne, ga je na poti dohitel kolesar in ga v večerni temi zadel tako, da sta oba padla. Storilec je v besu potegnil stilet in ga 6-krat ležečega zabodel, da je na mestu izdihnil.

6. ŠOLSKA IZOBRAZBA SOJENIH OSEB

Izobrazba je ena izmed pridobljenih človekovih lastnosti, ki mu lahko pomaga pri premagovanju vsakdanjih težav v življenjskem boju, realnem ocenjevanju vrednot, pri samopremagovanju v konfliktnih si-

tuacijah, obenem pa je v določeni meri tudi funkcija njegovega družbenega položaja in ugleda. Razumen in izobražen človek bo navadno ukrepal tako, da ne bo škodoval sebi in drugim. Vendar je tudi res, da v življenju prepogostokrat prevladajo čustva in prikriti nagoni nad razumom, zlasti takrat, kadar se človek znajde v položaju hude prizadetosti ali življenjske ogroženosti. Toda kljub temu dosedanje raziskave pri nas in po svetu potrjujejo, da obstaja dokaj tesna zveza med kriminaliteto in izobrazbo, ki je še posebej očitna pri nasilnih kaznivih dejanjih. Omenjena zveza se kaže v tem, da je šolska izobrazba v obratnem razmerju s kriminaliteto - čim višja je izobrazba, tem manjša je kriminaliteta in obratno. Na splošno pa so mnenja o izobrazbi, kot o dejavniku, ki naj pre-²⁸prečuje kriminaliteto med znanstveniki zaenkrat še močno deljena. Nekateri ji pripisujejo zelo veliko pomembnost, drugi zopet le pri nekaterih vrstah kaznivih dejanj, tretji pa ji odrekajo kakršnokoli zvezo s kriminaliteto. V naši domači literaturi, ki obravnava uboje, je nedvomno ugotovljeno, da je stopnja izobrazbe storilcev ubojev v primerjavi s kazensko odgovornim prebivalstvom bistveno slabša, kljub temu pa slabi izobrazbi kot taki nikjer ne pripisujejo odločujočega vpliva,²⁹ temveč jo vrednotijo kot pomemben spremljajoči dejavnik v genezi ubojev.

Tudi v naši populaciji smo ugotovili bistveno slabšo izobrazbeno sestavo, kot jo ima kazensko odgovorno prebivalstvo, ki pride še posebej do izraza v manj razvitih regijah z relativno velikimi deleži kmečkega in sploh na vasi živečega prebivalstva.

²⁸ M. Milutinović, Kriminologija, Beograd 1969, str. 299 - 301
²⁹ V. Pešić, R. Mladjenović, T. Marković, že omenjene raziskave o ubojih.

Izobrazbena sestava sojenih oseb po spolu je naslednja:

Tabela 12 : Sojene osebe po šolski izobrazbi in spolu

Šolska izobrazba sojenih oseb	Š t e v i l o			Struktura v %		
	Skupaj	moški	ženske	Skupaj	moški	ženske
Skupaj	309	258	51	100	100	100
brez izobrazbe	10	9	1	15,3	15,5	13,7
do 3 razrede osnovne šole	37	31	6			
4 do 7 razredov osnovne šole	180	149	31	58,2	57,9	61,0
popolna osemletka	29	20	9	9,4	7,7	17,6
nedokončana srednja izobrazba	11	10	1	17,2	18,9	7,7
dokončana srednja izobrazba	11	39	2			
dokončana visoka šola	1	-	1			

$$\chi^2 = 8,30, \text{ pomemben na ravni } 0,05$$

Predvsem moramo pojasniti, da zaradi majhnih števil niso posebej izkazani storilci z nedokončano in dokončano srednjo šolo, bilo gimnazijo ali strokovno šolo, temveč smo 5 moških in 1 žensko uvrstili v kategorijo "nedokončana srednja izobrazba", v kateri so uvrščeni tudi storilci, ki niso dokončali vajeniške šole. V kategoriji "dokončana srednja izobrazba" je uvrščen 1 moški, ki je dokončal gimnazijo, vsi ostali pa so dokončali vajeniško šolo, ali pa šolo za kvalificirane delavce. Delež storilcev in storilk brez izobrazbe ali z manj kot 4 razredi osnovne šole je glede na enako kategorijo kazensko odgovornega prebivalstva relativno dvakrat večji, vendar je treba pojasniti, da je vseh 9 storilcev brez izobrazbe in 4 z manj kot 4 razredi osnovne šole iz drugih republik - sezonski delavci, edina storilka brez izobrazbe pa je tudi priseljenka iz Hrvatske.

Najmočnejša je skupina storilcev, ki niso dokončali osemletke, ker so pač iz socialnih ali drugih razlogov opustili šolanje.

Osemletko je dokončalo in nato prenehalo z nadaljnim šolanjem nekaj manj kot 8 % storilcev in nad 17 % storilk. Šolanje, oziroma strokovno usposabljanje je nadaljevalo skoraj 19 % storilcev, od katerih uspešno velika večina (80 %), od storilk pa le 4 od katerih je ena dosegla srednjo izobrazbo, 1 pa celo visoko, medtem ko ostali 2 nista uspeli.

Med storilci in storilkami obstajajo glede izobrazbe statistično pomembne razlike, ki so v tem, da je delež storilk, ki so dokončale osemletko 2,3 krat večji od deleža storilcev, delež storilcev, ki so si pridobili srednjo izobrazbo pa je 2,4 krat večji od deleža storilk.

Da bi ugotovili ali obstajajo pomembnejše razlike med izobrazbeno strukturo kazensko odgovornega prebivalstva in storilci, in sicer ločeno po spolu, smo primerjali njihovo izobrazbeno sestavo, ki je naslednja:

Tabela 13: Primerjava izobrazbene sestave kazensko odgovornega prebivalstva s sestavo storilcev ubojev

Izobrazbena sestava	M o š k i				Ž e n s k e			
	Število		Struktura		Število		Struktura	
	kazen- sko od- govorni	so- je- ni	kazen- sko od- govorni	so- je- ni	kazen- sko od- govorne	so- je- ne	kazen- sko od- govorne	so- je- ne
Skupaj	536.445	218	100	100	613.563	50	100	100
brez izobrazbe ali do 4 razr. osemletke	40.707	29	7,6	13,3	48.489	6	7,9	12,0
4 do 7 razr. osemletke	260.899	123	48,6	56,5	348.299	31	56,8	62,0
dokončana osemletka	87.889	27	16,4	12,4	139.087	10	22,7	20,0
dokončana srednja ali strokovna šola	28.574	1	5,3	(0,4)	24.467	-	3,9	-
dokončana šola za kvalific. delavce	103.456	38	19,3	17,4	47.764	2	7,8	(4,0)
dokončana višja ali visoka šola	14.920	-	0,8	-	5.457	1	0,9	(2,0)
neznano	3.196	-	-	-	3.183	-	-	-

Pripominjamo, da smo iz gornje primerjave izločili začasno zaposlene storilce ubojev in upoštevali le tiste, ki imajo v Sloveniji stalno prebivališče in tako dobili dejansko primerljive podatke.

Na splošno lahko ugotovimo, da je izobrazbena sestava storilcev in storilk bistveno slabša od sestave kazensko odgovornega prebivalstva, in sicer tako glede pomembno večjih deležev z nedokončano osnovno šolo, kakor tudi glede znatno manjših deležev s srednjo in višjo izobrazbo. Kljub temu pa nimamo opore za trditev, da bi bila nizka izobrazbena sestava storilcev ubojev odločujoč dejavnik v genezi obravnavanih primerov. Z gotovostjo lahko trdimo le, da so storilci s srednjo višjo in visoko izobrazbo izjema, ki potrjuje pravilo, da se izobražen in kulturni človek pri nas izogiba nasilnim dejanjem. Zato pritrjujemo tistim domačim in tujim raziskovalcem, ki zatrjujejo, da je nizka šolska izobrazba sopotnik primitivizma, egocentričnosti in agresivnosti, ki zlasti pogojujejo nasilna dejanja, med njimi tudi uboje. To velja predvsem za moške, kar nazorno kažejo naslednja kriminalitetna števila, izračunana na 100.000 kazensko odgovornih prebivalcev po posameznih izobrazbenih skupinah:

Izobrazbena skupina	Koeficienti moških na 100.000 kazensko odgovornih prebivalcev	Koeficienti žensk na 100.000 kazensko odgovornih prebivalk
Povprečje	2,9	0,6
brez izobrazbe ali do 4 razrede osemletke	5,1	0,5
4 do 7 razredov osemletke	3,4	0,6
dokončana osemletka	2,2	0,5
dokončana šola za kvalificirane delavce	2,6	0,3
dokončana srednja ali strokovna šola	0,2	-
dokončana visoka šola	-	1,3

Iz kriminalitetnih števil storilcev je vidna očitna tendenca upadanja od najnižje k najvišji izobrazbi, medtem ko je pri storilkah ni opaziti, pri čemer seveda zanemarjamo en sam primer uboja storilke z visoko izobrazbo.

Glede na to, da smo ugotovili statistično pomembne razlike v izobrazbeni sestavi med moškimi in ženskami, smo primerjali podatke po regijah le za avtohtene moške in zopet ugotovili statistično pomembne razlike med njimi.

Tabela 14 : Primerjava izobrazbene sestave storilcev ubojev med regijami

Geografsko območje	Število storilcev			Struktura v %	
	Skupaj	manj kot osemletka	osemletka in več	manj kot osemletka	osemletka in več
Skupaj	218	152	66	100	100
Primorsko-Notranjsko	16	12	4	8	7
Gorenjska	22	12	10	8	15
Ljubljanska	25	13	12	8,5	18
Dolenjska	36	33	3	22	4
Zasavsko-Savinjsko	48	35	13	23	20
Štajerska-Koroška	31	19	12	12,5	18
Pomurje-Podravje	40	28	12	18	18

$$\chi^2 = 14,69, \text{ pomemben na ravni } 0,05$$

Primerjava jasno kaže, da je v regijah vzhodne Slovenije relativno znatno več storilcev z nedokončano osnovno šolo, med katerimi zlasti izstopa Dolenjska, kjer je manj kot desetina storilcev z dokončano osnovno šolo oziroma šolo za kvalificirane delavce.

Za primerjavo izobrazbene sestave naših storilcev v jugoslovanskem prostoru smo vzeli rezultate raziskave o ubojih v Jugoslaviji v

obdobju 1960 - 1964, ki jo je opravil kriminološki inštitut v Beogradu in ki so bili glede izobrazbe edini primerljivi.

Tabela 15 : Primerjava izobrazbene sestave storilcev ubojev v SFRJ in v SR Sloveniji.

Izobrazbena sestava	Š t e v i l o			Struktura v %	
	Skupaj	SFRJ	Slovenija	SFRJ	Slovenija
Skupaj	1309	1000	309	100	100
brez izobrazbe	257	247	10	27,7	3,2
manj kot 4 razrede osemletke	429	392	37	39,2	12,0
od 4 do vključno 8 razredov osemletke	462	253	209	25,3	67,7
nedokončana srednja izobrazba	82	71	11	7,1	3,5
dokončana srednja šola	46	35	41	0,5	13,6
dokončana visoka ali višja šola	3	2	1	0,2	0,3

$$\chi^2 = 284,53, \text{ pomemben na ravni } 0,001$$

Očitno je, da je v drugih republikah izobrazbena raven storilcev ubojev mnogo neugodnejša kot v Sloveniji, saj je čez dve tretjini storilcev brez izobrazbe oziroma z manj kot 4 razrede osnovne šole, to je kar štirikrat več kot pri naših storilcih. Pešić navaja v svoji študiji, da je zlasti na Kosovu, Bosni in Hercegovini, Makedoniji in Srbiji še veliko nepismenih ljudi in da so bili uboji najpogostnejši v obdobju, ki ga v študiji obravnava, prav v krajih, kjer je največ ljudi brez vsake šolske izobrazbe.³⁰

³⁰ V Pešić, Ubistva u Jugoslaviji, Beograd 1972, str. 79

7. POKLIC IN ZAPOSLENOST SOJENIH OSEB

Poklic, ki je v sodobni družbi vse bolj funkcija izobrazbe človeka in s tem v zvezi tudi njegovega družbenega položaja, ima po mnenju nekaterih kriminologov dokaj tesno zvezo z nekaterimi vrstami kaznivih dejanj.³¹ Nekatera kazniva dejanja namreč lahko storijo le ljudje z določenimi poklici - na primer poneverbo blagajniki, knjigovodje in podobni, nekatera dejanja zoper človeško zdravje le zdravniki in zdravstveni delavci itd. Uboj pa je dejanje, ki ga lahko stori človek katerega koli poklica in potemtakem ne more imeti nikakršne vzročne zveze z njim. Vendar kažejo doslej opravljene raziskave, da so pri nekaterih, zlasti s telesnimi napori zvezanih poklicih, uboji veliko pogostnejši kot pri drugih, manj napornih. S tem seveda ni rečeno, da nekateri poklici oziroma poklicne skupine determinirajo storilce ubojev, temveč so le eden izmed dejavnikov, ki součinkujejo v spletu okoliščin in pogojev pri nastajanju hudo zaostrenih konfliktnih razmerij med ljudmi.

V naši raziskavi smo storilce razvrstili v poklicne skupine v skladu z metodologijo sodne statistike, na voljo pa imamo tudi podatke o posameznih poklicih - kar 78 po številu. Sestava storilcev po poklicnih skupinah je naslednja:

³¹ M. Milutinović, Kriminologija, Beograd 1969, str. 290 - 291

Tabela 16 : Sojene osebe po poklicnih skupinah in spolu

Poklicna skupina	Število po spolu			Struktura v %		
	Skupaj	moški	ženske	Skupaj	moški	ženske
	309	258	51	100	100	100
kmetje, kmetijski in gozdarski delavci	98	79	19	31,8	30,6	37,2
nekvalificirani delavci	50	45	5	16,2	17,5	9,8
industrijski, gradbeni in obrtni delavci	84	78	6	30,3	34,2	11,8
prometni delavci	10	10	-			
trgovsko osebje	3	2	1			
vršilci zaščite in uslug	12	10	2	10,1	9,7	11,8
pisarniško osebje	6	4	2			
strokovnjaki	3	2	1			
zasebni obrtniki	7	7	-	11,6	8,1	29,4
upokojenci	20	19	1			
gospodinje	14	-	14			
vzdrževane osebe	2	2	-			

$$\chi^2 = 25,80, \text{ pomemben na ravni } 0,001$$

Razlike po poklicni sestavi so med spoloma storilcev statistično pomembne in izvirajo predvsem iz bistveno različne poklicne sestave kazensko odgovornega prebivalstva po spolu, ki je posledica zgodovinsko pogojene neenakopravnosti žensk v družbeni delitvi dela. Te razlike so zlasti velike v poklicni skupini industrijskih delavcev, medtem ko so gospodinje, ki jih po veljavni metodologiji štejejo za vzdrževane osebe, izključno ženska kategorija, kot nam kaže naslednja primerjava:³²

³² Statistični godišnjak SFRJ, Beograd 1964, str. 352 in 355

Tabela 17 : Primerjava poklicne sestave kazensko odgovornega prebivalstva v Sloveniji s poklicno sestavo storilcev ubojev v %

Poklicna sestava	M o š k i		Ž e n s k e	
	vsi	storilci	vse	storilke
Skupaj	100	100	100	100
kmetje, kmetijski in gozdarski delavci	31,0	30,6	18,3	<u>37,2</u>
industrijski delavci	26,3	<u>47,6</u>	10,1	<u>21,6</u>
prometni delavci	4,0	3,9	0,2	-
trgovinsko osebje	3,6	<u>0,8</u>	1,9	2,0
osebje zaščite in uslug	4,1	3,9	4,6	3,9
administrativno osebje	2,1	1,5	4,0	3,9
strokovnjaki	4,8	<u>0,8</u>	5,2	<u>2,0</u>
zasebni obrtniki	2,2	2,7	0,2	-
gospodinje	-	-	28,6	27,4
upokojenci	17,2	<u>7,4</u>	5,0	<u>2,0</u>
vzdrževane osebe	4,7	<u>0,8</u>	21,9	-

V primerjavi s poklicno sestavo kazensko odgovornega prebivalstva so tako pri storilcih kot pri storilkah statistično pomembne razlike v skoraj polovici poklicnih skupin, vendar ne v istih poklicnih skupinah in ne v enakem razmerju. Medtem ko je pri storilcih največja relativna razlika pri industrijskih delavcih, je pri storilkah pri kmeticah in industrijskih delavkah, skratka pri poklicih, ki zahtevajo težavno telesno delo.

Seveda prikazana razmerja ne zadoščajo za ugotavljanje gostote storilcev ubojev v posameznih poklicnih skupinah oziroma v posameznih poklicih. Zato smo izračunali kriminalitetna števila na 100.000 kazensko odgovornih prebivalcev tudi za posamezne poklicne skupine in nekatere poklice, pri katerih so gostitve izjemno močne.

Tabela 18 : Kriminalitetna števila sojenih oseb po poklicih in poklicnih skupinah na 100.000 kazensko odgovornih prebivalcev

Poklicna skupina oziroma poklic	Storilci	Storilke
Povprečje	3,4	0,6
kmetijski in gozdarski delavci	17,7	4,4
miličniki	12,3	-
polkvalificirani in kvalificirani industrijski delavci	6,6	1,4
rudarji	5,8	-
kmetje	4,9	1,3
nekvalificirani delavci	4,5	0,6
zasebni obrtniki	4,3	-
prometni delavci	3,3	-
vršilci uslug	3,2	0,5
administrativno osebje	2,5	0,6
upokojenci	1,5	0,1
trgovsko osebje	0,7	0,6
vzdrževane osebe	0,6	-
strokovnjaki	0,5	0,2
gospodinje	-	0,6

Pri presoji zgornjih kriminalitetnih števil je treba predvsem ugotoviti, da relativna gostota v posameznih poklicnih skupinah in poklicih ni sorazmerna z deleži v strukturi kazensko odgovornega prebivalstva. To pa pomeni da so nekateri poklici oziroma poklicne skupine izredno "ogrožene". Tako pri storilcih, kot pri storilkah smo ugotovili največjo relativno gostoto v poklicni skupini kmetijskih in gozdarskih delavcev, ki terja že na tem mestu pojasnila, kateri motivi so v tej skupini storilcev najpogostejši. Pri storilcih je motiv oziroma povod v 75 % primerov trenutnega značaja - objestnost, maščevalnost in afekt v prepirih s sebi enakimi žrtvami, pri čemer je bilo 24 od 31 storilcev opitih, medtem ko odpade ostanek na sovraštvo, ljubosumnost in koristoljubnost, 2 dejanji pa sta

bili storjeni v silobranu in 1 v bistveno zmanjšani prištevnosti. Pri ženskah gre v 2 primerih za koristoljubnost, v 2 za daljše sovražstvo in v 1 za uboj nezakonskega otroka. V vsakem primeru je motivika za to poklicno skupino zelo tipična za okolje v katerem je nastajala, t.j. za vaško okolje s svojimi posebnostmi, ki je najpogostejše prizorišče ubojev.

Specifična je tudi druga skupina storilcev z izredno velikim kriminalitetnim številom, to je skupina miličnikov. Gre namreč za stalno oborožene uradne osebe, ki so pogosto ogrožene pri opravljanju svojih dolžnosti in so zato večkrat prisiljeni ukrepati nasilno, kar jim sčasoma postane vzorec vedenja pri opravljanju svojih poklicnih dolžnosti in tudi v zasebnem življenju. Takšen sklep vsiljujejo okoliščine, v katerih so storili uboj. Dva sta namreč storila uboj v silobranu, eden pa v prekoračenem silobranu pri opravljanju svoje dolžnosti, eden je ustrelil svoje dekle zaradi ljubosumnosti, eden je ustrelil brata svojega dekleta, ker mu je branil hoditi v vas, eden pa je ob roparskem napadu na bencinsko črpalko ustrelil voznika avtomobila, ki je ponoči prišel po bencin v trenutku, ko je le-ta ropal prodajalca bencinske črpalke. Vsi so storili uboj s službenimi pištolami.

Ne spuščajoč se v še podrobnejšo razčlenitev ostalih poklicnih skupin ali poklicev z nadpovprečnim kriminalitetnim številom, lahko na splošno ponovimo že navedeno ugotovitev, da je relativna gostitev močnejša pri storilcih in storilkah, ki opravljajo težja dela, izvemši miličnike. To seveda ne pomeni, da je poklic, ki terja fizično delo, okoliščina izjemne pomembnosti v genezi ubojev, toda po izidih sodeč in v součinkovanju z drugimi dejavniki, mu ne gre odrediti precejšnje pomembnosti.

Kriminalitetna števila za uboje so različna po poklicnih skupinah tudi med posameznimi regijami. Le-ta smo izračunali le za gospodarsko aktivne storilce, ker podatkov o vzdrževanih osebah po regijah

nismo imeli na voljo, pri čemer smo poklicne skupine strnili le v štiri skupine, kar bo zadoščalo za ponazoritev različnosti med regijami tudi s tega vidika.

Primerjavo kriminalitetnih števil med regijami za storilke smo opustili, ker so absolutna števila premajhna za tako podrobno razčlenitev, pa tudi sicer ni opaziti kakšnih posebnih gostitev po posameznih regijah. Razen tega pa nismo imeli na voljo podatkov o gospodinjah, ki so pomembna skupina v sestavi storilk.

Tabela 19 : Kriminalitetna števila storilcev po poklicnih skupinah na 100.000 aktivnih prebivalcev po regijah.³³

R e g i j a	K r i m i n a l i t e t n a š t e v i l a				
	pov- preč- je	industrij- ski, grad- beni, obrt- ni in pro- metni de- lavci	kmetje, kmetij- ski in gozdar- ski de- lavci	delavci drugih dejavn- osti	upoko- jenci in za- časno izven dejavn.
Skupno povprečje	3,5	5,1	4,9	1,7	1,6
Primorska z Notranjsko	2,0	2,0	2,8	1,7	0,7
Gorenjska	2,9	3,8	2,3	<u>3,9</u>	0,5
Ljubljanska	3,5	6,4	4,9	0,6	2,1
Zasavsko - Savinjska	4,3	5,6	<u>9,0</u>	1,4	2,7
Dolenjska	4,3	<u>7,8</u>	4,1	1,2	2,7
Koroško - Štajerska	3,8	5,6	4,6	2,5	-
Pomursko - Podravsko	4,2	6,6	3,9	3,7	2,7

Odstopanja kriminalitetnih števil od povprečja so v posameznih poklicnih skupinah med regijami zelo velika in statistično pomembna, pri čemer ostaja že povedana ugotovitev, da na splošno naraščajo gostitve od zahoda proti vzhodu - z manjšimi izjemami seveda, in sicer ne glede na poklicno sestavo, ki se med regijami močno razlikuje.

³³ Za osnovo izračuna kriminalitetnih števil smo vzeli popis prebivalstva - Popis stanovništva 1961, Beograd, Knjiga III. str. 309

Pri presoji poklicne sestave storilcev ne gre prezreti, da je velika večina med njimi - kar 75 %, po svojem izvoru kmečkih sinov, od katerih je čez polovica prešla v poklicne skupine industrijskih, gradbenih, obrtnih in prometnih delavcev. Relativno nagel razvoj omenjenih dejavnosti je terjal novih delovnih moči, ki jih je bilo mogoče dobiti le na vasi, med potencialno nezaposlenimi kmečkimi sinovi, precejšnje število pa jih je prišlo tudi iz sosednjih republik, zlasti iz Bosne in Hercegovine in Hrvatske. Vsi ti "novi" delavci se niso mogli znebiti ustaljenih navad svojega prejšnjega okolja, v katerem se medsebojni spori in konflikti zelo pogosto rešujejo z nasilnostjo, ki marsikje še vedno velja prej za odliko, kot pa za slabo lastnost. To velja seveda zlasti za tiste med njimi, ki za vsako malenkost potegnejo nož, posebno še, če so povrh svoje "prirojene" agresivnosti še opiti.

8. PREDKAZNOVANOST SOJENIH OSEB

S kriminološkega in kazenskopravnega stališča je predkaznovanost oziroma povratništvo storilcev kaznivih dejanj, ne glede na to za katero izmed njih gre, izredno velikega pomena, saj je eden izmed bistvenih elementov za ustrezno presojno storilčeve osebnosti v zvezi z njegovo kriminalno preteklostjo, kakor tudi za izbiro in odmero ustrezne kazenske sankcije ter za določitev primerne tretmana v kazensko poboljševalnem zavodu. Povratništvo je posebno v novejšem času predmet intenzivnih raziskovanj, pa tudi različnih pogledov na področju kriminologije, zlasti kar zadeva vzroke, ki ga pogojujejo, tipologijo in ne nazadnje tudi njegovo intenziteto na sploh in še posebej pri posameznih kaznivih dejanjih.

Tudi v naši raziskavi smo posvetili temu vprašanju primerno pozornost, pri čemer smo ga poskušali osvetliti ne le s kazensko pravnega stališča, temveč širše, izhajajoč iz podmene, da gre pri storilcih ubojev za posebno kategorijo, ki se ločuje od ostalih storilcev kaznivih dejanj zlasti po svoji agresivnosti. Pri presoji povratništva oziroma agresivne naravnosti storilcev ubojev, ki jih obravnavamo, smo namreč upoštevali poleg prejšnjih sodnih kazni tudi opise o prejšnjem agresivnem vedenju tistih storilcev, ki sicer sodno še niso bili kaznovani, vendar so bili na podlagi podatkov iz sodnih spisov znani kot nasilneži, pretepači in suroveži v ožjem in širšem

okolju. Kljub temu pa podoba o storilcih ubojev še ni popolna, ker žal nismo uspeli dobiti potrebnih podatkov o kaznih za prekrške, ki so jih izrekli pristojni sodniki za prekrške.

Pri razčlenitvi povratništva s kazensko pravnega stališča smo upoštevali vse prejšnje sodne kazni, ne glede na to ali so bile v skladu z ustreznimi zakonskimi določili brisane iz kazenske evidence ali ne. Pri določanju istovrstnosti prejšnjih kaznivih dejanj, smo pri kaznivih dejanjih v steku upoštevali dejstvo, da je bilo vsaj eno izmed naštetih iz XII. poglavja kazenskega zakonika, ali iz drugih poglavij, če vsebujejo elemente napada na telesno integriteto ljudi (na primer: posilstvo, rop, posebno hud primer roparske tatvine in ropa itd.)

Na podlagi izpiskov iz kazenske evidence, ki so bili priloženi sodnim spisom smo ugotovili naslednja razmerja med prvič obsojenimi storilci in povratniki:

Tabela 20 : Sojene osebe zaradi uboja glede na predkaznovanost in spol

Sojene osebe za uboj po predkaznovanosti	Š t e v i l o			Delež v %	
	Skupaj	moški	ženske	moški	ženske
Skupaj	309	258	51	100	100
prvič obsojeni	207	167	40	65	78
že predkaznovani	102	91	11	35	22

$$\chi^2 = 4,30, \text{ pomemben na ravni } 0,05;$$

Ugotovitev, da je delež predkaznovanih storilcev ubojev bistveno večji od deleža predkaznovanih storilk ni presenetljiva, kajti to razmerje je v kriminaliteti splošno znano in že večkrat preverjeno. Pač pa je pomembnejše dejstvo, da je delež predkaznovanih storilcev ubojev bistveno večji od povprečnega deleža vseh obsojenih oseb v opazovanem obdobju in kar terja nekoliko podrobnejšo razčlenitev.

Jugoslovanska sodna statistika žal ne objavlja podatkov o predkaznovanih storilcih kaznivih dejanj po spolu in po posameznih kaznivih dejanjih, temveč le za vse obsojene osebe skupaj in po posameznih poglavjih kazenskega zakonika, pa nam je onemogočena podrobnejša primerjava za kaznivi dejanji, ki sta predmet te raziskave, tudi z drugimi republikami v enakem časovnem obdobju, t.j. od 1954 do 1967 leta. Zaradi tega se bomo morali pač zadovoljiti z bolj grobimi primerjavami in brez delitve po spolu storilcev. Tako smo ugotovili, da je povprečni delež predkaznovanih oseb za vsa kazniva dejanja v Sloveniji skoraj dvakrat³⁴ večji od povprečja v SFRJ, razmerje je namreč 24,3 % : 13,2 %. V kontekstu te raziskave nas seveda bolj zanima kakšno je to razmerje pri sojenih osebah za uboje v primerjavi z jugoslovanskim povprečjem in s povprečji posameznih pokrajin in republik. Ker nimamo na voljo avtentičnih podatkov sodne statistike, smo se morali zadovoljiti z ugotovitvami doslej opravljenih raziskav o ubojih pri nas, ki so glede na čas raziskave obsegla različna časovna obdobja in različne časovne razmake. Primerjava ugotovitev posameznih raziskav o deležu povratnikov med sojenimi osebami za kaznivo dejanje uboja daje naslednjo podobo:

Republika in časovno obdobje raziskovanja	Delež predkaznovanih v %
SFRJ 1960 - 1964	21,0
SR Bosna in Hercegovina 1962 - 1966	22,9
SR Hrvatska 1946 - 1955	25,4
SR Slovenija 1954 - 1967	33,0

Iz gornje primerjave lahko izvajamo dva sklepa. Prvi je ta, da je delež predkaznovanih storilcev ubojev v SR Sloveniji bistveno večji od jugoslovanskega povprečja in seveda tudi od deležev v drugih republikah in pokrajinah. Drugi pa je ta, da je delež predkaznovanih

³⁴

Vir podatkov za izračun deleža predkaznovanih za opazovano obdobje so za zvezno povprečje Statistični letopisi SFRJ za ustrezna leta, za SR Slovenijo pa statistično gradivo kazenske sodne statistike Zavoda SR Slovenije za statistiko.

storilcev ubojev precej večji od deleža predkaznovanih sojenih oseb za vsa kazniva dejanja. To pa pomeni, da so tudi s stališča povratništva v slovenskem in jugoslovanskem merilu storilci ubojev posebna kriminološka kategorija, ki zahteva podrobnejšo razčlenitev, zlasti kar zadeva število prejšnjih kazni in vrste kaznivih dejanj, za katera so bili že prej kaznovani. Še prej pa velja omeniti ugotovitve raziskovalcev v drugih deželah, ki navajajo bistveno večje deleže predkaznovanih storilcev ubojev, kot smo jih ugotovili pri nas. Tako navaja Blühm v svoji raziskavi vrsto raziskovalcev, ki so ugotovili deleže predkaznovanih storilcev ubojev od 45 pa vse do 70 %³⁵, pa tudi Wolfgang navaja v svoji študiji vrsto avtorjev, ki so ugotovili tudi bistveno večje deleže predkaznovanih storilcev ubojev, ki pa med posameznimi deželami močno varirajo.³⁶ Seveda je treba s tem v zvezi upoštevati zlasti različnost motivov in pobud, ki so od dežele do dežele drugačne, o čemer bo govora še v nadaljni razčlembi.

Omenili smo že, da je delež predkaznovanih storilcev in storilk ubojev v naši raziskavi znatno večji od deleža vseh predkaznovanih polnoletnih obsojenih oseb v povprečju opazovanega obdobja, vendar smo ugotovili statistično pomembne razlike le pri storilcih, kot kaže naslednja primerjalna tabela.

Tabela 21 : Primerjava vseh obsojenih polnoletnih moških s številom obsojenih storilcev ubojev glede na deleže predkaznovanih v SR Sloveniji

Obsojeni polnoletni moški glede na predkaznovanost	Š t e v i l o		Deleži v %	
	vsi polnoletni obsojenci	sojeni storilci ubojev	vsi polnoletni obsojenci	sojeni storilci ubojev
Skupaj	9.174	258	100	100
prvič obsojeni	6.758	167	73,7	64,8
predkaznovani	2.416	91	26,3	35,2

$$\chi^2 = 8,89, \text{ pomemben na ravni } 0,01$$

³⁵ H. Blühm, Die Kriminalität der vorsätzlichen Tötungen, Bonn 1958, str. 64;

³⁶ M. Wolfgang, Patterns in Criminal Homicide, Philadelphia 1958, str. 168 - 184.

Pri presoji družbene nevarnosti povratnikov je poleg drugih okoliščin pomembno ugotoviti, kolikokrat je bil storilec kaznivega dejanja že obsojen, in v kakšnih časovnih presledkih so bile prejšnje kazni. Glede na to, da po številu prejšnjih obsodb ni statistično pomembnih razlik med storilci in storilkami, prikazujemo skupno sestavo, ki je takale:

Število prejšnjih sodnih kazni	Število sojenih oseb	Struktura v %
Skupaj	309	100
ena	51	16,5
dve	23	7,4
tri	15	4,9
štiri	4	4,2
pet	4	
šest	2	
sedem	3	
prvič obsojeni	207	67,0

Natanko polovica predkaznovanih je bilo le enkrat obsojenih, nekaj manj kot četrtnina dvakrat, preostali pa večkrat. Delež večkratnih povratnikov je relativno velik, zlasti še, če upoštevamo, da je bila večina med njimi že obsojena za kazniva dejanja zoper življenje in telo in druga nasilna dejanja, ki kažejo na njihovo agresivno naravnost. Razmerja med predkaznovanimi glede na istovrstnost kaznivih dejanj zaradi katerih so bili že obsojeni so zelo pomemben kazalnik družbene nevarnosti storilcev. V ta namen smo razčlenili predkaznovane tudi po tem kriteriju, in sicer po številu prejšnjih kazni, pri čemer smo šteli za istovrstna kazniva dejanja vsa iz XII. poglavja KZ.

Tabela 22 : Predkaznovane sojene osebe po številu prejšnjih kazni in vrsti kaznivih dejanj zaradi katerih so bile obsojene

Število prejšnjih sodnih kazni	Število sojenih predkaznovanih oseb			Delež v %		
	Skupaj	istovrstna	druga	Skupaj	istovrstna	druga
Skupaj	102	58	44	100	57	43
ena	51	24	27	100	47	53
dve	23	18	5	100	78	22
tri in več	28	16	12	100	57	43

$$\chi^2 = 13,75, \text{ pomemben na ravni } 0,01;$$

Med predkaznovanimi za istovrstna kazniva dejanja je velika večina (76 %) takih, ki so bili obsojeni zaradi lahke telesne poškodbe, drugi pa zaradi hude telesne poškodbe ali sodelovanja pri pretepu, razen enega, ki je bil že obsojen zaradi uboja po čl. 135/1 KZ.³⁷

Kazniva dejanja zaradi katerih so bili storilci ubojev po enkrat ali večkrat obsojeni, pri čemer nismo upoštevali kaznivih dejanj v steku (med predkaznovanimi je bilo 15 storilcev, ki so bili predkaznovani za več kaznivih dejanj hkrati), so po poglavjih kazenskega zakonika naslednja:

³⁷ Primer storilca, ki je bil že kaznovan za uboj je tako zanimiv, da ga navajamo v kratkem povzetku. Gre namreč za storilca, ki je bil zaradi alkoholizma že močno depriviran in ki je živel v konkubinatu z žrtvijo, razvezano upokojenko, ki je bila tudi alkoholomanka. Kritičnega dne je storilec z žrtvijo popival v gostilni z njemu še neznanim moškim, ki mu ga je žrtev predstavila kot sorodnika. Storilec je bil močno opit in je šel sam domov spat. Ko se je po nekaj urah prebudil, je naletel v kuhinji na kavču žrtev pri spolnem aktu z njenim "bratrancom", kar ga je tako razburilo, da je potem, ko je "bratranca" nagnal, pograbil kuhinjski nož, ki je ležal na mizi in žrtvi prerezal žilo odvodnico na vratu in je kmalu izkravela. Po dejanju je poklical soseda in ga prosil, naj gre sporočiti policiji, da je žrtev napravila samomor.

Poglavje kazenskega zakonika	Število obsodb	Struktura v %
zoper življenje in telo	75	35,5
zoper svobodo in pravice državljanov	1	0,6
zoper čast in dobro ime	18	8,5
zoper osebno dostojanstvo in moralo	3	1,4
zoper zakon in družino	6	2,8
zoper narodno gospodarstvo	14	6,6
zoper družbeno in zasebno premoženje	62	29,4
zoper splošno varnost ljudi in premoženja	8	3,8
zoper javni red in pravni promet	15	7,1
zoper uradno dolžnost	6	4,8
zoper oborožene sile	3	1,4
Skupaj	211	100,0

Najpogostnejša so torej kazniva dejanja zoper življenje in telo, ki obsegajo čez tretjino vseh prejšnjih obsodb, takoj za njimi pa so kazniva dejanja zoper premoženje, ki so tudi sicer najpostnejša v skupni kriminaliteti v Sloveniji. Na splošno ugotavljamo, da je paleta kaznivih dejanj zelo pestra, med storilci pa je kar dobra tretjina z dokaj "bogato" kriminalno preteklostjo. Poudariti velja tudi to, da je bilo med predkaznovanimi tretjina takšnih, ki so bili po dva in večkrat obsojeni zaradi kaznivih dejanj zoper življenje in telo.

Po starostnih razredih med storilci in storilkami glede deležev predkaznovanih ni statistično pomembnih razlik in smo zato primerjali deleže predkaznovanih ne glede na spol.

Tabela 23 : Sojene osebe po starostnih razredih in deležih predkaznovanih

Starostni razred leta	Število sojenih oseb			Deleži v %		
	Skupaj	prvič sojeni	predkaz- novani	Skupaj	prvič sojeni	predkaz- novani
Skupaj	309	207	102	100	67	33
do 20	46	44	2	100	96	2
od 21 do 24	50	35	15	100	70	30
od 25 do 29	66	37	29	100	56	44
od 30 do 39	67	41	26	100	61	39
od 40 do 49	36	22	14	100	61	39
od 50 do 59	28	18	10	100	64	36
od 60 do 72	16	20	6	100	63	37

$$\chi^2 = 15,54, \text{ pomemban na ravni } 0,01;$$

Absolutno in relativno je najmanj predkaznovanih v prvi, najmlajši starostni skupini, v kateri je tudi 6 mladoletnikov (nihče od njih še ni bil pred ubojem sodno obravnavan), kar je glede na njihovo mladost tudi razumljivo, čeprav je treba posebej podčrtati, da prav pri tej skupini morebitna predkaznovanost ni edini in poglavitni indikator deviantnosti, temveč je treba upoštevati še druge podatke socialnih in drugih služb, ki se srečujejo z adolescenti in mlajšimi polnoletnimi osebami ob njihovih nepremišljenih postopkih. Žal podatkov o tem nimamo na voljo in se bomo morali zadovoljiti le z ocenami, ki smo jih že uvodoma omenili.

Največji delež predkaznovanih ima najvitalnejši starostni razred od 25 do 29 let, medtem ko so drugi starostni razredi relativno približno enako obremenjeni s povratniki. Kar zadeva deleže predkaznovanih za istovrstna kazniva dejanja so sicer večji v višjih starostnih razredih, vendar razlike niso statistično pomembne.

Zanimiva je razčlenitev vseh sojenih oseb po predkaznovanosti glede na njihovo poklicno sestavo, ki jo zaradi majhnega števila predkaznovanih storilk prikazujemo brez delitve po spolu.

Tabela 24: Vse sojene osebe glede na poklicno sestavo in predkaznovanost

Poklicna skupina	Š t e v i l o			Struktura v %	
	Skupaj	prvič sojeni	predkaznovani	prvič sojeni	predkaznovani
Skupaj	309	207	102	100	100
kmetje, kmetijski in gozdarski delavci	98	58	40	28	39
rudarji, industrijski, gradbeni, prometni in obrtni delavci	155	105	50	51	49
drugi poklici	20	16	4	21	12
upokojenci, gospodinje in vzdrževani	36	28	8		

$$\chi^2 = 6,17, \text{ pomemben na ravni } 0,05;$$

Relativno največ povratnikov je v poklicni skupini kmetov in kmetijskih delavcev, in sicer kar 41 %, med njimi pa je celo 26 ali 65 % predkaznovanih za istovrstna kazniva dejanja. Iz tega razmerja izhaja sklep, da so kmetje in kmetijski delavci kar zadeva kazniva dejanja zoper življenje in telo relativno najbolj nevarna poklicna skupina, saj je bil vsaki četrty storilec uboja že enkrat ali večkrat obsojen zaradi istovrstnih kaznivih dejanj.

Delež poklicne skupine rudarjev, industrijskih, gradbenih, prometnih in obrtnih delavcev obsega sicer polovico vseh obravnavanih storilcev ubojev, vendar je med njimi relativno vzeto, povratnikov bistveno manj kot med kmeti, t.j. 32 %, za istovrstno kaznivo dejanje pa je bil med njimi obsojen vsak šesti. S tem seveda ne trdimo, da je ta poklicna skupina manj nevarna, kajti delež predkaznovanih je močno nad povprečjem v skupni kriminaliteti, temveč le podčrtujemo izredno velik delež povratnikov v poklicni skupini kmetov in kmetijskih delavcev.

V ostalih dveh skupinah storilcev je delež predkaznovanih približno enak in znaša 20 oziroma 22 %, t.j. blizu povprečja v skupni krimina-

liteti. Omembe vredna je še ugotovitev, da je v zadnji skupini od 8 predkaznovanih kar 6 povratnikov, obsojenih za istovrstna kazniva dejanja, med njimi 5 upokojenih delavcev in 1 gospodinja. Povratništvo sojenih oseb smo razčlenili tudi s stališča motivov zaradi katerih so bili storjeni uboji in ugotovili naslednja razmerja:

Tabela 25: Sojene osebe po motivih storitve ubojev in po predkaznovanosti

Motivi ubojev	Š t e v i l o			Deleži v %		
	Skupaj	prvič obsojeni	predkaznovani	Skupaj	prvič obsojeni	predkaznovani
Vsi skupaj	309	207	102	100	67	33
koristoljubnost	31	13	18	100	42	58
ljubosumnost	31	21	10	100	66	32
maščevanje zaradi prizadetosti	29	21	8	100	73	27
sovraštvo zaradi materialnih pobud	24	17	7	100	71	29
sovraštvo zaradi emocionalnih pobud	33	24	9	100	73	27
objestnost, agresivnost, trenutna jeza	53	36	17	100	68	32
obramba pred napadom-silobran in prekoračeni silobran	30	26	4	100	87	13
afekt v smislu čl.136 KZ	23	17	6	100	74	26
drugi motivi	23	15	8	100	65	35
neprištevní, nemotivirani storilci	29	14	15	100	48	52
neugotovljeni motivi	3	3	-	100	100	-

$$\chi^2 = 17,66, \text{ pomemben na ravni } 0,05;$$

Uvodoma smo ugotovili, da je v povprečju delež povratnikov med storilci ubojev bistveno večji od deleža povratnikov v skupni kriminaliteti. Ta ugotovitev velja tudi, če storilce razvrstimo po motivih, izjema so le storilci, ki so storili uboj v silobranu oziroma v prekoračenem

silobranu in tisti, pri katerih motiv ni bil ugotovljen.

Posebno velik delež povratnikov imajo storilci, ki so storili uboj iz koristoljubnosti in neprištevnosti oziroma bistveno zmanjšano prištevnosti storilci, med katerimi je kar 16 duševnih bolnikov, dva pa sta storila uboj v patološkem opoju. V tej zvezi je seveda pomembna tudi struktura kaznivih dejanj, za katera so bili storilci že obsojeni. V ta namen smo razčlenili predkaznovane storilce po motivih glede na vrste kaznivih dejanj, za katera so bili enkrat ali večkrat obsojeni, pri čemer smo zaradi majhnih absolutnih števil združevali motive po sorodnosti v ustrezne skupine. Poleg tega je prikazana podrobnejša razčlenitev povratnikov po vrstah kaznivih dejanj glede na veljavno metodologijo sodne statistike v tabeli 6 v prilogi. V naslednji tabeli delimo prej storjena kazniva dejanja le na istovrstna in druga, t.j. na tista, ki se uvrščajo med kazniva dejanja zoper življenje in telo in tista, ki sodijo v druga poglavja kazenskega zakonika.

Tabela 26 : Sojene osebe po skupinah motivov storitve uboja in vrstah kaznivih dejanj, zaradi katerih so bile že obsojene

Skupina motivov uboja	Število povratnikov			Deleži v %		
	Skupaj	istovrstna	druga	Skupaj	istovrstna	druga
Skupaj	102	58	44	100	57	43
koristoljubnost, iracionalni in drugi motivi	42	15	27	100	36	64
ljubosumnost	10	5	5	100	50	50
maščevanje, objestnost in agresivnost	25	20	5	100	80	20
sovraštvo iz materialnih ali emocionalnih pobud	15	12	3	100	80	20
obramba pred napadom in afekt v smislu čl. 136 KZ	10	6	4	100	60	40

$$\chi^2 = 16,64 \text{ pomemben na ravni } 0,01;$$

Očitno je, da je s stališča motivov kriminalna preteklost povratnikov zelo različna. Medtem ko je v prvi skupini motivov kar 64 % storilcev, ki so bili že večkrat obsojeni večinoma zaradi kaznivih dejanj zoper premoženje, prevladujejo pri drugih motivih, razen ljubosumnosti, kazniva dejanja zoper življenje in telo. Iz navedenih razmerij sicer ne moremo sklepati, da so povratniki pri katerih prevladujejo istovrstna kazniva dejanja potencialno nevarnejši od povratnikov pri katerih prevladujejo druga, predvsem premoženjska kazniva dejanja. Vendar je ta ugotovitev pomembna za dosledno in ustrezno uporabo specialno preventivnih ukrepov in seveda primerno individualizacijo kazni ter ustrezno izbiro prevzgojnega tretmana storilcev kaznivih dejanj zoper življenje in telo.

Kot smo omenili že v uvodu, smo skušali na podlagi podatkov iz sodnih spisov ugotoviti morebitne negativne lastnosti tistih storilcev, ki sicer še niso bili obsojeni, bili pa so v svojem ožjem in širšem okolju znani kot agresivne osebnosti na sploh ali pa pod vplivom prekomernega uživanja alkoholnih pijač oziroma zaradi osebnostnih motenj.

Tabela 27 : Prvič sojene osebe glede na negativne lastnosti po spolu

Negativne lastnosti prvič sojenih oseb	Š t e v i l o			Struktura v %	
	Skupaj	moški	ženske	moški	ženske
Skupaj	183	149	34	100	100
surov, nasilen in napadalen alkoholik	21	20	1	13	(3)
znan pretepač, ki se ga vsi bojijo	7	7	-	5	-
surov, togoten in maščevalen alkoholik	28	24	4	16	12
posebnež, čudak in vase zaprt človek	31	25	6	17	18
prepirljiv, nemoralen, nepošten in nedružaben človek	17	6	11	6	32
trezen miren in dober, opit pa napadalen in divji	8	7	1	5	(3)
sicer brez negativnih lastnosti, a vdan alkoholu	9	9	-	6	-
brez negativnih lastnosti ni podatkov o tem	62	51	11	34	32
	24	18	6	-	-

Čeprav je odstotek prvič sojenih oseb, za katere v spisih ni bilo ocene o njihovih osebnostnih lastnostih velik, gornji podatki vendarle dopuščajo oprezno sklepanje o agresivni naravnosti večine storilcev, ki so bili prvič pred sodiščem prav zaradi uboja. Po našem mnenju terjajo podrobnejšo razčlenitev le kategorije posebnih, alkoholikov brez negativnih lastnosti in storilcev brez kakršnih koli negativnih lastnosti, medtem ko vsi ostali, ne glede na spol, sodijo med potencialne storilce ali žrtve kaznivih dejanj zoper življenje in telo. To so namreč osebe, ki so v stalnih konfliktih s svojo ožjo ali širšo okolico, zlasti še, ker so obenem podvrženi tudi alkoholizmu, ali pa je njihova agresivnost prikrita in izbruhne s podvojeno močjo tedaj ko se opijejo in ko popustijo zavorni mehanizmi, ki so jih v treznem stanju uspeli imeti v oblasti.

V kategoriji storilcev, ki jih je okolje ocenilo kot posebneže, čudake in vase zaprte ljudi, so med storilkami od 6 kar 4 neprištevne, med storilci pa 9 od 25 neprištevni oziroma bistveno zmanjšano prištevni. To torej pomeni, da je v tej kategoriji storilcev kar 45 % mentalno prizadetih in jih okolje ni brez razloga ocenjevalo kot čudake. Če ocenjujemo nadaljnih 10 storilcev posredno, tj. upoštevajoč motive, tedaj upravičeno lahko domnevamo, da gre za zavrte osebnosti, ki so sprostile svoje notranje napetosti z ubojem. V dveh primerih gre namreč za bolešno ljubosumnost, v enem primeru za uboj v afektu v smislu čl. 136 KZ, ostalih sedem pa je uboj storilo iz pretirane emotivnosti - iz sovraštva in maščevalnosti do žrtev, ki so delno tudi same k temu prispevale. Le v treh primerih gre za uboj iz koristoljubnosti, ki so ga storilci naklepno in preišljeno pripravili. V kategoriji storilcev, ki jim je okolje štelo v zlo le njihov pretiran alkoholizem, gre po našem mnenju za deprivirane osebnosti prav zaradi alkoholizma. Dva med njimi sta bila zaradi paranoje neprištevna, dva sta bila bistveno zmanjšano prištevna zaradi bole stne in neutemeljene ljubosumnosti, dva sta bila bistveno zmanjšano prištevna zaradi hude opitosti v času dejanja, dva sta bila obsojena zaradi uboja v prekoračenem silobranu v opitem stanju, eden pa je storil uboj iz objestnosti v hudi opitosti.

Tako s kriminološkega, kot tudi z etičnega stališča je zlasti zanimiva kategorija tistih storilcev, ki jih je njihovo okolje ovrednotilo kot neoporečne, kajti iz teh ocen lahko sklepamo neodvisno od veljavnih kazensko pravnih norm, ali gre za vrednote, ki so lastne okolju, kjer prevladuje subkultura nasilja, ali pa so podobne splošno veljavnim in priznanim, kar naj bi pomenilo, da so bili storilci dejansko žrtve spleta okoliščin in je zato njihova krivda v očeh okolja tako majhna, da jih ne gre vrednotiti kot hudodelce oziroma agresivno naravnane osebnosti. Zato menimo da je najbolj primerno, če to kategorijo podrobno razčlenimo z vidika motivov in okoliščin, v katerih so storili tako hudo kaznivo dejanje. Glede na različnost motivov in okoliščin, v katerih so bila dejanja storjena, smo opravili razčlemba posebej za storilke in posebej za storilce.

Predsodki, ki so posebno na deželi še zelo globoko ukoreninjeni proti nezakonskim materam, ki so praviloma iz siromašnih družin, so prav gotovo hudo psihično breme, zlasti, če jih je pustil na cedilu še oče nezakonskega otroka. Zato ni čudno, če se odločijo v svoji stiski na uboj lastnega otroka in jih okolje zaradi tega ne obsoja, bodisi iz občutka krivde, ali pa, kar je še slabše, iz popolne brezbržnosti do prizadete storilke in teh je bilo med "neoporečnimi" kar pet od enajstih. Sodišče je 4 od navedenih storilk obsodilo na kazen od 1 do 3 let strogega zapor, eno pa je kot neprišteвно oddalo v zavod za varstvo in zdravljenje. Okolje je pozitivno ovrednotilo eno storilko, ki je ubila svojega moža-tirana in pijanca, ko jo je ta napadel in drugo, ki je prav tako ubila soseda, ki je kot pijanec stalno pretepal ženo in otroke, ki so se zatekli k sosedu in je ta ponoči vdrl v storilkino stanovanje. - Prvo storilko je sodišče oprostilo kazni, ne pa tudi krivde, drugo pa je obsodilo le na leto dni zapor.

Ena storilka je ubila svojega soseda, kateri je imel z njenim možem homoseksualne odnose in sta jo oba v času uboja pretepla. Sodišče jo je obsodilo zaradi prekoračenega silobrana na 3 leta strogega zapor.

Ena storilka je ubila svojega moža, ker je par dni predtem požgal kočo v kateri je družina stanovala in grozil, da bo požgal še tastovo domačijo, razen tega je zelo grdo ravnal z ženo in otroci in ni skrbel zanje. Obsojena je bila na 3 leta strogega zapora.

Ena storilka je ubila svojega priležnika s katerim je imela nezakonskega otroka in ki se ni hotel od nje odseliti. Na dan uboja je silil v storilko, ki je pred njim pobegnila na podstrešje in obenem grozil njeni materi. Vrhovno sodišče je zvišalo kazen prvostopnega sodišča od 4 do 6 let strogega zapora.

Debilna storilka je v afektu ubila svojega brata, ki je grozil z ubojem očetu in da bo požgal domačijo in ki je stalno pijančeval. Obsojena je bila na 3 leta zapora.

Sklep, ki se ponuja iz zgornje razčlenbe je ta, da se razen v enem primeru, ocene okolja o storilkah ubojev skladajo z oceno sodišč v njihovih obrazložitvah o krivdi in z odmero relativno blagih kazni.

Bistveno drugačna je seveda podoba pri storilcih, kar je glede na motive in druge okoliščine v katerih so bila dejanja storjena, tudi povsem razumljivo. Zaradi pestre kazuistike podajamo kratek opis motivov oziroma povodov za vse tiste od okolja pozitivno ocenjene storilce, ki so jih sodišča obsodila, medtem ko za 6 oseb, ki so storili uboj v silobranu in za 3 neprištevne storilce okoliščin dejanj ne navajamo.

a) bistveno zmanjšano prištevni storilci:	izrečena kazen
- storilec - psihopat je ubil svojo nezvesto zaročenko	8 let strogega zapora
- duševno podnormalni storilec ubil teto, ki ga je pregnala z rodne domačije;	7 "-
- nevrotični storilec je ubil svoje dekle, ker je šlo na ples z drugim fantom;	8 "-

izrečena kazen

- storilec je v gostilni ubil znanca, ki ga je žalil in ga spravil v hudo razdraženost; 4 leta strogega zapora
- simptomatično psihotični storilec je na prošnjo svoje za rakom umirajoče žene vzel nož in prerezal žile na rokah njej in sebi; 1 "-
- čustveno moteni storilec je v prepiru iztrgal iz ženinih rok pištolo in jo udaril z njo po glavi, pri čemer se je sprožila in jo ubila; 5 "-
- storilčev brat je pretepal mater in udaril tudi njega in ga tako hudo razdražil, da ga je ubil; 3 "-
- storilec - psihopat je iz huđega sovraštva ustrelil bivšo varuško njegovih otrok in njeno mater, ranil pa še 3 družinske člane, ker so ga tožili za očetovstvo nezakonskega očeta z bivšo varuško, ki je dejansko zanosila v krvoskrunstvu z lastnim očetom; 15 "-
- nevrotični storilec je v hudi razdraženosti ubil soseda, ker ga je ta večkrat udaril in je krvavel; 5 "-
- simptomatično psihotični storilec je ubil svojega soseda, ker mu je zapeljal ženo; 5 "-
- nevrotični storilec je ubil svoje dekle zaradi nezvestobe in zaradi posmehovanja; 4 leta in 6 mesecev strogega zapora
- simptomatično psihotični storilec je ubil svojega podnajemnika - invalida, ker ga je ta stalno zmerjal in mu očital, da ga izkorišča; 4 leta strogega zapora
- storilec je bil zaradi obrekovanja svoje sorodnice bolešno ljubosumen na svojo ženo in je v tem stanju ubil obrekljivko, mater 3 otrok; 13 let strogega zapora

- b) storilci, obsojeni zaradi prekoračenega silobrana:
- izrečena kazen
- storilec je ubil znanca, ki ga je iznenada začel pretepati; 3 leta strogega zapora
 - 2 sotorilca, ki ju je z nožem napadel hudo opiti brat zaradi spora o delitvi posestva in sta ga pri tem ruvanju ubila; eden 3 leta, drugi 1 leto strogega zapora
 - znanec je z nožem napadel storilca, ker je utrgal grozd v njegovem vinogradu; 1 leto in 6 mesecev strogega zapora
 - storilec je zabodel znanca, ki je opit pobil na tla njegovega očeta nato pa udaril še njega in sicer zato, ker nista hotela piti vina, ki jima ga je ponujal; 2 leti strogega zapora
 - v fantovskem prepiru sta dva znanca spravila storilca v gostilni v kot in se jima je postavil v bran z nožem in pri tem enega zabodel; 1 leto strogega zapora
 - v storilčevo stanovanje je ponoči vdrl opiti neznanec in mu grozil z ubojem, ta pa je v strahu pograbil sekiro in ga ubil; kriv, a oproščen kazni
 - znanec je iznenada napadel storilca, ki ga je ta v ruvanju na tleh zadavil; 2 leti strogega zapora
- c) storilci obsojeni zaradi uboja na mah (čl. 136 KZ)
- svak je hudo razdražil storilca, ki je grdo ravnal z njegovo materjo in sestro; 1 leto in 2 meseca zapora
 - storilca je napadla njegova opita žena, ta pa jo je v afektu zadavil; 2 leti zapora
 - oče je z nožem napadel storilca - sina, zaradi nekega denarja, ta pa ga je pobil s težkim ključem in ga nato še zabodel; 5 let strogega zapora
 - storilcev brat je na silo vzel materi zadnjo kravo iz hleva in jo pri tem zmerjal, kar ga je tako razdražilo, da ga je zabodel; 5 let strogega zapora

d) drugi primeri:

izrečena kazen

- storilec je branil pred opitim znancem njegovo konkubino in ga pri tem pahnul v potok, kjer je utonil;		2 leti in 6 mesecev strogega zapora
- napeljeval je svoje dekline naj ubije nekaj dni starega nezakonskega otroka, ki ga je imela z drugim, kar je dekline tudi storilo;		2 leti strogega zapora
- opita družba ni pustila iz gostilne storilčeve svakinje in ga pretepla, v jezi je šel domov po nož in enega izmed napadalcev zabodel;		8 let strogega zapora
- storilčeva mačeha se je stalno prepirala z njim, ker se je proti njeni volji vselil v njeno hišo in jo je zato v prepiru ubil;		7 let strogega zapora
- storilec je v sosterilstvu s sestro ubil njeno svakinjo, s katero sta bila v stalnih prepirih;	13	"-
- storilec je ubil sodelavca pri obrambi tovariša, ki je psoval žrtev zaradi goljufije pri kartah;	8	"-
- žrtev se je na veselici objestno vedla in prostaško zmerjala družbo v kateri je bil storilec;	12	"-
- žrtev je sumila, da je storilec poslal anonimno pismo, zaradi katerega je bila ob službo in je grozila, da bo obračunala z njim; ta pa jo je pričakal oborožen z nožem in jo zabodel;	9	"-
- kot pomagač je sodeloval pri uboju polkovnika JIA, ki ga je njegov znanec v opitem stanju ubil iz objestnosti;	3	"-
- storilec je opazil žrtev, da se pod oknom, na katerem je slonela njegova žena, z njo pogovarja in ga je v navalu ljubosumnosti podil proč; ko pa je ta stopila proti storilcu, jo je zabodel;	7	"-

izrečena kazen

- storilec je ubil stanodajalca, ker je pred 3 dnevi pretepel njegovo ženo - po uboju pa je žrtev razkosal in jo vrgel v potok; 15 let strogega zapora
- storilec je iz obupa ubil svojo telesno in duševno popolnoma zaostalo in nepokretno 18 letno hčer, nato pa poskušal napraviti samomor; 3 leta in 6 mesecev strogega zapora
- storilec je v prepiru ubil svojega brata, ker je kosil na travniku, za katerega je bil prikrajšan pri delitvi posestva; 8 let strogega zapora
- storilec je ubil materinega konkubenta, ker je z njim grdo ravnal in ga podil iz hiše; 3 leta in 6 mesecev strogega zapora
- storilec je ubil svojega očeta, ker je stalno pretepal njegovo mater in zahajal k drugi ženski; 6 let strogega zapora
- storilec je iz neugotovljenega motiva in povoda rahlo opit zabodel svojega znanca; 15 "-
- storilec, ugleden kmet in občinski odbornik je ubil dekle, ki je v skrivnih intimnih odnosih z njim zanosilo in ni hotelo odpraviti plodu, sam pa se je kmalu po dejanju poročil z nevesto iz bogate kmetije; z uporabo čl. 29 KZ spremenjena smrtna kazen v 20 let strogega zapora

Glede na zelo pestro paleto motivov, povodov in drugih pomembnih okoliščin v katerih so pozitivno ocenjeni storilci ubili svoje žrtve, je na prvi pogled težavno presojati objektivnost zbranih ocen, in sicer ne glede na to, ali gre za prvič obsojene storilce ali za povratnike. Ker nimamo na voljo podatkov iz socialnih anket - teh je bilo v spisih 64 ali 27 % ocenjenih storilcev - na katere bi se lahko dobro oprli, pa tudi psihiatričnih ekspertiz je bilo opravljenih le za nekaj več kot polovico storilcev, bomo poskusili opreti ocene okolja na izrečene sankcije in ukrepe sodišč, pri čemer bomo upoštevali tudi njihove obrazložitve. V tabeli 7 v prilogi je prikazana podrobna

razčlenitev izrečenih sankcij in ukrepov, posebej za prvič obsojene storilce in posebej za povratnike glede na oceno okolja, tukaj pa prikazujemo primerjavo v zgoščeni obliki.

Tabela 28 : Prvič sojeni storilci ubojev po izrečenih sankcijah in po oceni njihovega okolja

Vrsta in višina izrečene sankcije - ukrepa	Š t e v i l o			Struktura v %		
	Skupaj	pozitivno ocenjeni	negativno ocenjeni	pozitivno ocenjeni	negativno ocenjeni	neocenjeni
Skupaj	149	51	98	100	100	14*
oproščeni krivde in kazni zaradi silobrana ali neprištevnosti	16	9	7	17	7	1
oproščeni kazni ali izrečena kazen pod zakonskim minimumom	45	25	20	49	20	3
od 5 do 10 let strogega zapora	49	10	39	20	40	7
od 10 do 15 let strogega zapora	29	6	23	14	33	3
20 let strogega zapora z uporabo 29. člena KZ	10	1	9			

$$\chi^2 = 27,26, \text{ pomemben na ravni } 0,001;$$

Čeprav struktura/razmerja med pozitivnim in negativno ocenjenimi storilci, ki so bili prvič pred sodiščem nedvomno kažejo, da se vrednotenja okolja v glavnem skladajo z vrednotenji sodišč, ki se izražajo tako z izbiro vrste in višine kazenske sankcije oziroma ukrepa, kot tudi z obrazložitvami, bomo poskušali nekatera navidezna nesorazmerja podrobnejše razložiti.

* med neocenjenimi storilci so bili 3 mladoletniki in 2 mlajša polnoletnika, 9 pa je bilo sezonskih delavcev iz drugih republik.

Predvsem je treba pripomniti, da je med pozitivno ocenjenimi storilci, ki so bili oproščeni krivde in kazni 6 takih, ki so storili uboj v silobranu, 3 pa so storili uboj neprištevni. Glede teh treh moramo povedati, da je duševna motnja nastala iznenada, kajti sicer bi jih okolje uvrstilo v kategorijo posebnežev, čudakov in sploh motečih ljudi, kot so to storili za ostalih 7 negativno ocenjenih storilcev.

Med tistimi, ki jim je bila kazen oproščena, ali pa jim je bila izrečena pod zakonskim minimumom in so bili pozitivno ocenjeni, je 4/5 takih, ki so storili uboj v afektu po čl. 136 KZ, v prekoračenem silobranu ali pa so bili bistveno zmanjšano prištevni. Ostali storilci pa so bili po krivdi žrtev in drugih udeležencev tragičnega dogodka tako hudo razdraženi in izzvani, da je sodišče pri odmeri kazni to upoštevalo, pa čeprav niso bili podani elementi iz čl. 6/2, 11/3 ali 136 KZ.

Med ostalimi pozitivno ocenjenimi storilci, ki so bili obsojeni na kazen strogega zavora v okviru zakonitih določil, je bilo še 5 bistveno zmanjšano prištevni. Toda okoliščine v katerih so storili uboj so bile tako obteževalne, da sodišča v nobenem primeru niso mogla izreči kazni, ki bi bile pod spodnjo mejo z zakonom zagrožene kazni. Od 11 prištevni, pozitivno ocenjenih storilcev je 7 storilo kvalificiran uboj po 2. in 3. odstavku 135 člena KZ, 4 pa navaden uboj toda v posebno obteževalnih okoliščinah in so izrečene kazni primerne, ne glede na njihovo siceršnjo neoporečnost. Med negativno ocenjenimi storilci, ki jim je bila izrečena kazen pod zakonskim minimumom (nihče ni bil oproščen kazni) je 5 storilo uboj v prekoračenem silobranu in 3 v afektu v smislu čl. 136 KZ, ostali pa so storili uboj v takšnih okoliščinah, da jim je sodišče upravičeno prisodilo milejše kazni. Kljub temu pa je delež mileje kaznovanih negativno ocenjenih storilcev relativno dva in polkrat manjši od deleža pozitivno ocenjenih storilcev. Med negativno ocenjenimi storilci, ki so bili obsojeni na kazni, daljšimi od pet let strogega zavora je en sam, ki je storil uboj v prekoračenem silobranu, vendar

je bil znan kot pretepač, nasilnež in ekscesivni pivec. Vsi ostali so bili v okolju ocenjeni kot pretepači, nasilneži, alkoholiki in na sploh agresivne osebnosti. Med njimi je 21 storilo kvalificiran uboj po 2. odstavku 135 člena KZ ostali pa navaden uboj, med njimi kar 23 v močno obteževalnih okoliščinah. Devetim na smrt obsojenimi storilcem je bila z uporabo člena 29 KZ spremenjena smrtna kazen na 20 let strogega zapora, in sicer šestim zaradi mladosti, ostalim trem pa zaradi neoporečnosti in očitnega kesanja za storjeno dejanje. Kar zadeva povratnike, med katerimi je okolje pozitivno ocenilo le 9 med njimi, od katerih je bilo 7 po enkrat obsojenih zaradi lahke telesne poškodbe po čl. 142/1 KZ, 2 pa po enkrat zaradi navadne tatvine, je podoba naslednja

Tabela 29 : Predkaznovani storilci ubojev po izrečenih sankcijah in po oceni njihovega okolja

Vrsta in višina izrečene sankcije - ukrepa	Š t e v i l o			Struktura v %		
	Skupaj	pozitivno ocenjeni	negativno ocenjeni	pozitivno ocenjeni	negativno ocenjeni	Neocenjeni
Skupaj	83	9	74	100	100	8
Oproščeni krivde in kazni po čl. 6/1 in 11/1 KZ	13	2	11	(22)	15	-
izrečena kazen pod zakonskim minimumom	12	2	10	(22)	22	2
od 5 do 10 let strogega zapora	33	3	30	(33)	41	3
od 10 do 15 let strogega zapora	21	2	19	(22)	26	3
20 let strogega zapora z uporabo čl. 29 KZ	3	-	3	-	4	-
smrtna kazen - izvršena	1	-	1	-	1	-

Med oproščenimi krivde in kazni je storil eden izmed pozitivno ocenjenih uboj v silobranu, drugi pa je bil neprišteven, medtem ko so

bili vsi negativno ocenjeni storilci neprištevnih. Oba pozitivno ocenjena storilca, ki jim je bila izrečena kazen pod zakonskim minimumom sta storila uboj na mah po čl. 136 KZ, od negativno ocenjenih pa so 4 storili uboj v prekoračenem silobranu, 2 v hudem afektu, 1 je bil bistveno zmanjšano prišteven, 1 duševno zaostal, 2 pa storila uboj v okoliščinah, ki jih je sodišče štelo za tako razbremenilne, da jim je izreklo milejše kazni od zagroženih.

Med pozitivno ocenjenimi povratniki, ki so bili obsojeni na 5 do 10 let strogega zapora, je bil eden bistveno zmanjšano prišteven, dva pa^{sta} storila navaden uboj v delno razbremenilnih okoliščinah. Med negativno ocenjenimi povratniki, ki so bili obsojeni na enake kazni je storil eden uboj v prekoračenem silobranu, 8 je bilo bistveno zmanjšano prištevnih, ostali pa so storili navaden uboj v delno razbremenilnih okoliščinah.

Od dveh pozitivno ocenjenih povratnikov, ki sta bila obsojena na kazen strogega zapora od 10 do 15 let, je eden storil kvalificiran uboj, drugi pa navaden uboj v posebno obremenilnih okoliščinah. Med 19 negativno ocenjenimi storilci, ki so bili obsojeni na enake prostostne kazni, je bilo 9 znanih nasilnežev, ki so bili po enkrat in večkrat obsojeni zaradi kaznivih dejanj lahke telesne poškodbe, sodelovanje v pretepu in hude telesne poškodbe in so storili navaden uboj v močno obremenilnih okoliščinah, 10 pa je storilo kvalificiran uboj.

Vsi 4 negativno ocenjeni storilci, ki so bili obsojeni na smrt z ustrelitvijo, od katerih je bila ena izvršena, druge pa so bile z uporabo 29. člena KZ spremenjene v 20 let strogega zapora, so storili kvalificiran uboj.

Na podlagi ugotovitev zares podrobne razčlenbe lahko povzamemo splošen sklep, da je vrednotenje okolja o storilcih ubojev zelo podobno vrednotenju naših sodišč, kar utemeljujemo z ustrezno iz-

biro in odmero izrečenih sankcij, pri čemer je prišla nedvomno do izraza individualizacija le teh, zlasti še, če upoštevamo tudi obrazložitve sodb. Nekoliko dvomljiva je morda le pozitivna ocena tistih predkaznovanih storilcev, ki so bili že obsojeni zaradi kaznivih dejanj zoper življenje in telo, pa čeprav niso bila tako nevarna.

SKLEPI

- delež žensk med storilci ubojev v Sloveniji je bistveno večji kot v drugih republikah in pokrajinah Jugoslavije, toda le 59 % žensk so storile uboj same, vse ostale pa v sosterilstvu skoraj izključno z moškimi;
- storilke, ki so storile uboj same, so v primerjavi s storilci relativno trikrat pogosteje ubile žrtve, ki se niso mogle same braniti, to je majhne otroke in odrasle speče ali močno opite osebe;
- med nezakonskim rojstvom in storilstvom uboja nismo ugotovili nikakršne asociacijske zveze;
- v starostni sestavi storilcev ubojev sicer absolutno in relativno prevladujejo mlajši ljudje, vendar je delež starejših v primerjavi z drugimi raziskavami bistveno večji;
- število ubojev na 100.000 kazensko odgovornih prebivalcev je v Sloveniji med najmanjšimi na svetu;
- v primerjavi s sestavo kazensko odgovornega prebivalstva je delež samskih storilcev bistveno večji, prav tako sta bistveno večja tudi deleža razvezanih storilcev in storilk;
- med storilci ubojev je kar 13,6 % začasno zaposlenih delavcev iz drugih republik, katerih žrtve so bili večinoma njihovi sonarodnjaki in delovni tovariši;
- izobrazbena sestava storilcev ubojev je bistveno slabša od izobrazbene sestave kazensko odgovornega prebivalstva; v regijah vzhodne Slovenije, ki je gospodarsko slabše razvita, je izobrazbena sestava storilcev bistveno slabša od regij zahodne Slovenije;

- poklicna sestava storilcev in storilk ubojev se bistveno razlikuje od sestave kazensko odgovornega prebivalstva tako da prevladujejo med storilci tisti, ki opravljajo težka fizična opravila in ki so po svojem socialnem izvoru pretežno iz kmečkega prebivalstva;
- delež predkaznovanih storilcev in storilk je v primerjavi s skupno kriminaliteto kazensko odgovornega prebivalstva zelo velik, saj obsega tretjino vseh storilcev, med katerimi je bilo 57 % predkaznovanih za istovrstna kazniva dejanja;
- med storilci in storilkami, ki pred ubojem še niso bili predkaznovani, je bilo čez 60 % deviantnih osebnosti, ki so bile v okolju znane kot nasilneži, pretepači, suroveži, prepirljivci in čudaki ter alkoholiki;
- pri odmeri vrste in višine kazni so sodišča ustrezno upoštevala predkaznovanost storilcev in njihovo siceršnje deviantno vedenje, čeprav še niso bili predkaznovani, tako da je prišla do polnega izraza individualizacija kazni za vsak posamični primer, pri čemer je bila ocena okolja o storilcih zelo podobna oceni sodišč pri obrazložitvah izrečenih sankcij.

III. RAZVOJNE OKOLIŠČINE STORILCEV OD ROJSTVA DO POLNOLETNOSTI OZIROMA KAZENSKO ODGOVORNOSTI

Omenili smo že, da podatkov, ki zadevajo okoliščine v katerih so odraščali storilci ubojev, ni bilo v sodnih spisih, kajti socialna anketa je bila priložena v komaj četrtini primerov, psihiatrične ekspertize pa za približno polovico storilcev tudi niso vsebovale vseh podatkov, ki so potrebni za ustrezno razčlemba. Zato smo za podlago raziskovanja razvojnih okoliščin obravnavanih storilcev vzeli dosijeje obsojenih storilcev, ki so prestajali zaporne kazni v slovenskih kazensko-poboljševalnih zavodih oziroma vzgojni ukrep v vzgojno-poboljševalnih zavodih. Vendar tudi na ta način nismo dobili podatkov za vse storilce, temveč le za 214 ali 72 %, za ostale storilce pa niso bili dosegljivi iz naslednjih razlogov:

- kot neprištevniki so bili oddani v zavod za varstvo in zdravljenje	28
- kazni so prestajali v kazenskih zavodih drugih republik	41
- kazni so prestajali v občinskih zaporih, zaradi silobrana so bili oproščeni krivde in kazni ali pa so bili krivi, pa jim je bila kazni odpuščena	21
- dosijejev sploh ni bilo	5

Skupaj 95

Na voljo za razčlemba imamo sicer zelo velik vzorec, ki pa ima to pomankljivost, da ni izbran po ustrezni metodi in da nekateri podatki niso popolni, ali pa jih sploh ni. Kar zadeva prvo pomankljivost, ni tako pomembna, ker se struktura obsojencev zelo lepo ujema s strukturo vseh storilcev po vseh bistvenih znakih (starost, poklicna skupina, zaposlitev, zakonski stan, šolska izobrazba, predkaznovanost) in bi obsežno število zadoščalo za opreznega posploševanja. Neugodnejši pa je položaj za razčlemba tistih podatkov, pri katerih je postavka "neznano" velika in je zato vrednost ugotovitev močno zmanjšana in se bo zato treba zadovoljiti z dobljenimi izidi, brez pretenzij, da bi jih določneje ovrednotili.

1. SOCIALNI IZVOR OBSOJENCEV

Pri razčlembi poklicne sestave vseh sojenih oseb smo ugotovili, da je velika večina med njimi delavcev in kmetov oziroma, da so to bili, če so že upokojeni. Nadalje smo ugotovili, da je prav v teh dveh poklicnih skupinah pogostnost ubojev relativno in absolutno največja, oziroma, da je največ storilcev med tistimi, ki opravljajo naporna opravila. Če izhajamo iz podmene, da je subkultura nasilja, ali mileje rečeno slabo razvita srčna kultura, vedenjski vzorec navedenih poklicnih kategorij, tedaj je vsekakor zanimivo ugotoviti socialni izvor obravnavanih obsojencev, iz katerega lahko sklepamo na vse sojene osebe. V ta namen prikazujemo poklicno sestavo obsojencev in njihovih hranilcev, pri čemer smo šteli kot hranilca načelno očeta, če pa je ta v zgodnji mladosti obsojenca umrl, ali pa je bil obsojenec nezakonski otrok, pa njegovo mater.

Tabela 30: Primerjava poklicnih skupin obsojencev in njihovih hranilcev

Poklicna skupina	Število		Struktura v %	
	hranilci	obsojenci	hranilci	obsojenci
Skupaj	214	214	100	100
kmetje, kmetijski in gozdarski delavci	136	81	64	38
industrijski, gradbeni in obrtni delavci	36	96	17	45
zasebni obrtniki	22	4	10	2
prometni delavci	11	8	5	3,5
drugi poklici	9	25	4	11,5

$hi^2 = 58,84$ pomemben na ravni 0,001;

Čeprav je nastal zelo močan premik v strukturi obsojencev, če jih primerjamo z njihovimi hranilci, sta ostali "ogroženi" kategoriji pokli-

cev, t.j. kmetje in industrijski delavci v svojem seštevku skoraj popolnoma enaki. To je seveda posledica razvoja proizvodjalnih sil naše dežele, ki je terjal novih delovnih moči in ki jih je večinoma dobil iz vrst latentno nezaposlenega kmečkega prebivalstva Slovenije in iz drugih jugoslovanskih republik in pokrajin. Toda spremembam poklica in okolja obsojencev, ni sledila tudi sprememba navad in vedenja, ki so jih pridobili v svojem prejšnjem okolju, in ki se, kot je splošno znano, zelo počasi spreminjajo. To velja tako za tiste, ki so se preselili v novo okolje, kakor tudi za tiste, ki so našli svojo zaposlitev v bližini svojega doma in svojega prebivališča niso spremenili.

Socialni izvor sam po sebi seveda ne moremo šteti za kriminogeni dejavnik, temveč je treba razčleniti njegove bistvene, spremljajoče sestavine, ki lahko ob medsebojnem učinkovanju negativno vplivajo na oblikovanje osebnosti razvijajočega se človeka. Med te sestavine je vsekakor treba šteti gmotne razmere družine, odnose med staršema, način vzgoje otrok, odnose med sorojenci, število otrok v družini, socialnopatološke pojave v družini in podobno.

2. GMOTNE RAZMERE DRUŽIN, V KATERIH SO ODRAŠČALI OBSOJENCI

Za normalen razvoj človekove osebnosti je poleg drugih pogojev prav gotovo velikega pomena, v kakšnih socialnih razmerah živi v otroški dobi in v dobi dozorevanja, kajti stalno pomanjkanje osnovnih potreb se slej ko prej odrazi na značaju prizadetega, bodisi da si manjkajoče pridobi na družbeno nedopusten način, bodisi da se kako drugače negativno vede. Če vlada v družini še alkoholizem, se pomanjkanje osnovnih življenjskih potrebščin še stopnjuje in iz tega se porajajo še dodatni negativni zgledi, kot so pogosti prepiri in grobosti med staršema, ki so jih navadno deležni tudi njihovi otroci.

Po ugotovitvah pristojnih socialnih služb, ki so jih posredovale kazensko poboljševalnim zavodom, so bile gmotne razmere, v katerih so živeli obsojenci v otroštvu in v dobi odraščanja naslednje:

Gmotne razmere v družinah obsojencev	Število ob- sojencev	Deleži v %
Skupaj	214	100
ugodne	83	39,5
neugodne	80	38
zelo neugodne	33	15,5
ni živel v rojstni družini, temveč pri tujih ljudeh	14	7
ni znano	4	-

Le približno 40 % obsojencev v svoji mladosti ni živelo v materialnem pomanjkanju, ostali pa so živeli v neugodnih in zelo neugodnih gmotnih razmerah, ali pa so že od rojstva ali zgodnjega otroštva živeli pri tujih ljudeh, kar tudi lahko štejemo za neugodne razmere, če upoštevamo, da so bili od 17 obsojencev 4 najdenčki, 4 nezakonski otroci, ki so jih njihove matere dale v rejo, 9 pa je bilo iz siromašnih družin z velikim številom otrok, ki so jih starši zgodaj dali imovitejšim družinam za pastirska in druga opravila, čim so bili za to sposobni.

Nadalje smo ugotovili, da je velika večina družin iz katerih so obsojenci z neprimerno večjim številom otrok, kot pa jih izkazuje popis prebivalstva s stanjem 31. 3.1961, na katerega smo naslonili to primerjavo.

Tabela 31: Primerjava sestave družin obsojencev po številu otrok s sestavo vseh družin v Sloveniji*

Število otrok v družini	Število družin		Struktura v %	
	obsojen- cev	vsega prebi- valstva	obsojen- cev	vsega prebi- valstva
Skupaj	209	6 343	100	100
eden	10	2 609	4,8	41,2
dva	16	2 118	7,6	33,4
trije	34	888	16,3	14,0

Število otrok v družini	Število družin		Struktura v %	
	obsojen- cev	vsega prebi- valstva	obsojen- cev	vsega prebi- valstva
štirje	35	382	16,7	6,0
pet	30	198	14,4	3,1
šest do deset	68	143	32,6	2,2
enajst in več	16	5	7,6	0,1
ni znano	5	-	-	-

$hi^2 = 1033,52$, pomemben na ravni 0,001;

* Popis prebivalstva 31.3.1961 - tablogram Zveznega zavoda za statistiko po 2 % vzorcu družin, februar 1967;

Na podlagi zgoraj navedenih razmerij med primerjanima sestavama družin glede na število otrok bi lahko sklepali, da je številna družina eden izmed pomembnih kriminogenih dejavnikov za nastanek ubojev na Slovenskem. Vendar bi bil takšen sklep zelo enostranski. Po našem mnenju so v družinah z velikim številom otrok le ugodnejši pogoji za nastajanje takšnih življenjskih pogojev, ki utegnejo negativno vplivati na razvoj zdrave in prilagojene osebnosti, vsakega izmed otrok, ki v takšnih družinah živi. Če je družina številna, gmotne razmere slabe, odnosi med staršema hladni ali celo sovražni, vzgoja otrok preveč utesnjena ali skrajno zanemarjena, tedaj ni mogoče pričakovati, da se bodo otroci v takšnem okolju razvili tako kot si želimo, vsaj nekateri med njimi ne. Seveda imamo tudi družine z velikim številom otrok, ki sicer ne trpijo materialnega pomanjkanja in imajo tudi sicer na videz urejene razmere, vendar je to samo videz, za katerim se skrivajo prikrita nasprotja, ki tudi lahko negativno vplivajo na razvoj medsebojnih odnosov in na osebostne lastnosti odraščajočih otrok.

3. ODNOSI MED STARŠEMA OBSOJENCA IN VZGOJA NJIHOVIH OTROK

Harmonični odnosi med staršema, pravilna in dosledna vzgoja otrok,

kakor tudi topli odnosi med sorojenci, to je klima, ki naj bi bila ugodna za pravilen razvoj otrok, tudi če materialni pogoji niso najboljše. Vendar tudi takšen model ne zagotavlja v vsakem primeru pričakovanih rezultatov, kajti ne gre prezreti tudi negativnih vplivov širšega okolja in morebitnih biopsihičnih predispozicij posameznikov, ki jih tudi primerna vzgoja ne more obvladati. Odnosi med starši naših obsojencev so bili v njihovi otroški dobi in v dobi odraščanja naslednji:

Odnosi med obsojenčevimi starši so bili	Število obsojencev	Delež v %
Skupaj	195	100
dobri, topli	89	45,6
hladni, indiferentni	41	21,0
odklonilni, sovražni	33	16,9
imel le enega od staršev	18	9,2
ni živel pri starših	14	7,2
ni znano	19	-

Če upoštevamo le tiste obsojence, ki so ves čas preživeli s svojimi starši, tedaj lahko ugotovimo, da med njimi 45 % niso imeli dobrega zgleda glede medsebojnih odnosov njihovih staršev. Poleg tega je 18 obsojencev živel od svojega otroštva v nepopolni družini, t.j. 17 le z materjo, 1 pa le z očetom, ker so jim že v otroštvu umrli očetje oziroma mati, ali pa so bili nezakonski otroci, ki s svojim očetom sploh niso imeli nobenih stikov. Nadaljnjih 14 obsojencev je živel pri tujih ljudeh iz že navedenih razlogov, za 19 obsojencev pa v osebnih listih ni bilo potrebnih podatkov.

Zaradi velikega števila obsojencev, katerih starši niso živeli v najboljših medsebojnih odnosih in zaradi precejšnjega števila nepopolnih družin, se je to dejstvo moralo odraziti na vzgoji prizadetih obsojencev. Sestavo načina vzgoje prikazujemo za vse tiste obsojence, ki so

živeli ves čas otroštva in odraščanja z obema staršema, ali pa vsaj z enim od njiju.

Kako so obsojenčevi starši vzgajali svoje otroke	Število obsojencev	Deleži v %
Skupaj	180	100
primerno, dosledno	86	47,8
razvajajoče	7	3,9
grobo, utesnjujoče	7	3,9
so jih zanemarjali	22	12,2
nedosledno - včasih grobo, včasih preveč popustljivo	58	32,2
ni živel pri starših	14	-
ni znano	20	-

Vsi starši obsojencev, razen treh, za katere smo ugotovili, da so živeli v medsebojnih toplih in dobrih odnosih, so svoje otroke vzgajali primerno in dosledno, ostali pa nedosledno, grobo, razvajajoče in popustljivo. Od 18 obsojencev, ki so imeli le enega od staršev, je delež primerno vzgajanih približno enak kot pri obsojencih, ki so imeli oba, le delež zanemarnanih je relativno skoraj trikrat večji, kar je glede na stalno odsotnost hranilke, ki je morala sama skrbeti za preživljanje svojih otrok, tudi povsem razumljivo.

Glede na veliko število obsojencev, za katere ni bilo podatkov o načinu vzgoje, je podoba seveda nepopolna, vendar lahko z gotovostjo sklepamo, da vsaj polovica vseh obsojencev ni imela primerne vzgoje.

Ugotovili smo že, da je velika večina obsojencev iz družin z velikim številom otrok. V takšnih družinah se pogosto dogaja, da se otroci med seboj ne razumejo dobro, oziroma da prihaja do pogostih nesoglasij, preprirov in grobosti, ki se sčasoma stopnjujejo v nestrpnost, ali celo v popolno odtujenost in sovraštvo. To se dogaja zlasti takrat, kadar

starši svojih otrok ne obravnavajo vsaj približno enako, temveč posamezne med njimi očitno favorizirajo ali zapostavljajo, kar vzbuja pri prizadetih občutek prikrajšanja in seveda tudi neustrezne odnose med sorojenci in njihovimi starši. V ta namen smo preverjali, kako so se obravnavani obsojenci razumeli s svojimi sorojenci in dobili naslednje izide:

Kako so sorojenci sprejemali obsojenca	Število obsojencev	Deleži v %
vsi primerno	77	50,3
eni primerno, drugi odklonilno	69	45,1
vsi odklonilno	7	4,6
Skupaj	153	100,0
ni imel sorojencev	10	
ni živel skupaj s sorojenci	14	
ni znano	37	
Vsi skupaj	214	

Število obsojencev, za katere ni bilo podatkov o njihovih odnosih s sorojenci je tako veliko, da ni mogoče z gotovostjo sklepati na celoto. Vendar že navedena razmerja kažejo na to, da delež obsojencev, ki jih vsi njegovi sorojenci niso sprejemali, ni ravno majhen. Poleg tega smo ugotovili, da je delež obsojencev, ki so jih sorojenci dobro sprejemali in katerih starša sta živela v dobrih medsebojnih odnosih in ki sta otroke primerno vzgajala, bistveno večji, t.j. 72 %, od deleža tistih, katerih starša se nista razumela in tudi svojih otrok nista primerno vzgajala, t.j. komaj 27 %. V družinah obsojencev, ki so jih sorojenci dobro sprejemali in so tudi sicer bili dobri odnosi med staršema, ni bilo nobenega uboja med sorojenci, medtem ko jih je bilo pri ostalih 7.

4. SOCIALNOPATOLOŠKI POJAVI V OBSOJENČEVI ROJSTNI DRUŽINI IN NEPRILAGOJENO VEDENJE OBSOJENCEV V ADOLESCENCI

Socialnopatološki pojavi v družini kot osnovni družbeni celici, so lahko zelo pomemben dejavnik v genezi ubojev znotraj družine, kakor tudi za negativno oblikovanje osebnosti otrok, ki v takšnih družinah odraščajo. Iz anamneze družin, v katerih so obsojenci odraščali je namreč razvidno, da so socialnopatološki pojavi zelo pogosti, saj smo jih ugotovili pri 92 od 182 družin obsojencev za katere so bili na voljo podatki.

Gostitve posameznih socialnopatoloških pojavov v 92 obsojenskih družinah so po posameznih vrstah naslednje:

Socialnopatološki pojav	Število družin	Delež v % 92 = 100
alkoholizem	80	87
osebne deviacije	22	24
duševne bolezni	18	20
duševna zaostalost	14	15
kriminalnost, delinkvenca	14	15
samomorilnost	5	5,4

Med navedenimi socialnopatološkimi pojavi nedvomno močno prevladuje alkoholizem, vendar so tudi deleži drugih zelo veliki, zlasti vedenjske in duševne motnje, pa tudi samomorilnost je v primerjavi s koeficientom celotnega prebivalstva izredno velika. Prav gotovo, da je vzdušje v takšnem družinskem okolju moralo negativno vplivati na osebni razvoj obsojencev, ki so v njem odraščali, kajti v polovici obsojenskih družin se je kumuliralo tudi po več pojavov hkrati, njihovi nosilci pa nastopajo v različnih kombinacijah - oče in mati, oče in sorojenci, mati in sorojenci itd. Glede na to, da sta najpogostejša nosilca navedenih pojavov prav starša obsojenca, navajamo še gostitve posameznih pojavov ločeno za vsakega od njiju.

Socialnopatološki pojavi	Število očetov	Število mater	Delež očetov od vseh v % 92 = 100	Delež mater od vseh v % 92 = 100
alkoholizem	61	11	66,3	12
osebnostne deviacije	12	11	13	12
duševne bolezni	5	3	5,4	3,2
duševna zaostalost	7	8	7,6	8,7
kriminalnost	4	3	4,3	3,2
samomorilnost	4	-	4,3	-

Očitno je, da je glavni nosilec naštetih pojavov oče, zlasti kar zadeva alkoholizem in samomorilnost, vendar je tudi mati relativno pogosto patogena. K temu je treba dodati še to, da sta bila oba hkrati v 6 primerih alkoholika, v 5 primerih duševno zaostala, v 2 primerih osebno motena, v 2 primerih duševno bolna in v 1 primeru kriminalna, kar pomeni, da je imelo kar 20 % obsojenskih družin s patološkimi pojavi hudo motena oba starša.

Pri sorojencih obsojencev smo ugotovili naslednje vrste in število socialnopatoloških pojavov:

alkoholizem	9
osebnostne deviacije	4
duševna zaostalost	7
duševne bolezni	2
delinkventnost	8

V vsaki tretji družini obsojencev je bil vsaj eden izmed sorojencev (v nekaj primerih smo ugotovili po več bratov in sestra, ki so bili ali alkoholiki ali delinkventni) obremenjen z enim od naštetih socialnopatoloških pojavov. Da bo podoba popolna, naj dodamo še patogene sorodnike v ravni črti, ki so živeli v obsojenskih družinah. 5 je bilo alkoholikov, 1 osebno deviiran, 2 duševno zaostala, 7 duševno bolnih, 1 pa je napravil samomor.

Glede na to, da smo že pri sorojencih obsojencev ugotovili v 30 družinah socialnopatološke pojave, je bilo potrebno ugotoviti koliko je bilo teh pojavov med obsojenci samimi, ko so bili še mladoletni. Socialne službe in sodišča niso obravnavala 127 ali 59,4 % obsojencev, za 33 ali 15,4 % ni bilo podatkov o tem, 54 ali 25,2 % obsojencev, med katerimi sta le dve ženski, pa so zagrešili različne prestopke ali pa so se kako drugače deviantno vedli. Od teh obsojencev je bilo 40 iz družin s socialnopatološkimi pojavi, 14 pa iz družin, kjer takih pojavov ni bilo. Oblike deviantnega vedenja obsojencev so naslednje:

potepuštvo, brezdelnost	12
pijančevanje	23
delinkventnost	4
prostitucija	1
pretepaštvo	1
potepuštvo, brezdelnost in pijančevanje	7
potepuštvo, brezdelnost in delinkventnost	2
pijančevanje in pretepaštvo	1
pijančevanje in delinkvenca	1
delinkventnost in prostitucija	1
potepuštvo, brezdelnost, pijančevanje in delinkventnost	1
Skupaj	54

Najpogostejša oblika neprilagojenega vedenja je pijančevanje, ki obsega skoraj polovico obsojencev, kar je bilo tudi pričakovati, saj so imeli za to dovolj zgledov v svojem družinskem okolju. Nadaljnjo tretjino obsegajo obsojenci, ki so se vdajali brezdelju in potepuštvu, ostali pa so zabredli že v hujše oblike neprilagojenega vedenja, vendar je bil le eden med njimi dalj časa v vzgojno poboljševalnem domu. Delež obsojencev z več oblikami neprilagojenega vedenja hkrati znaša skoraj 25 %, med katerimi prevladujeta pijančevanje in brezdelništvo.

Sklepi:

- velika večina obsojencev je po svojem socialnem izvoru iz kmečkih in delavskih družin, z velikim številom otrok, ki so pretežno živele v slabih gmotnih razmerah;
- manj kot polovica obsojencev je imela starše, ki so se med seboj dobro razumeli in ki so jih primerno in dosledno vzgajali, medtem ko so bili pri ostalih odnosi med staršema slabi, ali pa so imeli le enega od njih, poleg tega pa so bili v vzgojnem pogledu neprimerno obravnavani;
- delež obsojencev, ki se niso razumeli s svojimi sorojenci, je pomembno velik in sicer zlasti v tistih družinah, kjer je bila vzgoja otrok slaba in sta bila tudi starša v slabih medsebojnih odnosih;
- v polovici obsojenskih družin so bili ugotovljeni socialnopatološki pojavi, med katerimi je najpogostejši alkoholizem staršev, zlasti očeta, pa tudi osebna deviantnost, duševne bolezni in duševna zaostalost so zelo pogost pojav;
- četrtnina obsojencev je bila v dobi odraščanja že obravnavana po pristojnih organih zaradi neprilagojenega vedenja in prekrškov, med katerimi so zlasti pogosti pijančevanje, potepušтво in brezdelništvo.

IV. PSIHIATRIČNI POGLEDI OBRAVNAVANJA STORILCEV UBOJEV

1. SPLOŠNE PRIPOMBE

Ker je uboj najbolj krut in surov način reševanja medsebojnih napetosti in sporov in po svoji naravi izstopa iz okvira "normalnega, civiliziranega" vedenja, lahko naletimo na misel, da storilci takih dejanj na splošno niso "normalni" ljudje, ali pa, da se vsaj v trenutku dejanja niso imeli v oblasti. Torej za storjeno dejanje sploh ne morejo biti, vsaj ne popolnoma odgovorni. Temu diametralno nasprotno mnenje pa je med drugim v bistvu tudi najpogostnejša čustvena reakcija okolja nasproti storilcu, reakcija, ki še vedno deluje po načelu "zob za zob in oko za oko". Zagovorniki tega načela trdijo, da ima vsakdo, pa tudi duševni bolnik, možnost prosto izbirati, da tako dejanje stori ali ne, in se torej prosto odloči za dejanje ter s tem postane tudi odgovoren za posledice.³⁸

Očitno je, da sta ti dve stališči v bistvu skrajnosti, obe pa izhajata iz zahteve, da se posameznik prilagaja zahtevam družbe. Da je res tako potrjuje dejstvo, da se ti stališči bistveno spremenita, kadar se pokaže "družbena potreba po ubijanju", na primer v vojni.

Če si zdaj skušamo omenjeno problematiko ogledati še iz drugega zornega kota, vidimo, da tovrstno reševanje nasprotij nikakor ni kaj "nenormalnega". Napak bi bilo namreč pozabiti, da je današnji človek v bistvu še vedno le udomačena "gola opica".³⁹ Kljub moralno - etičnim

³⁸ Kinberg, Les problèmes fondamentaux de la criminologie, razlaga, da klasična doktrina kazenskega prava sloni na delih cerkvenih očetov, torej na sholastični in moralni filozofiji 17. stoletja, predvsem pa na pravni filozofiji Puffendorffa. Bistvo te doktrine je v indeterminističnem nazoru, kar omogoča izpeljavo moralne krivde in kazni zanjo.

³⁹ D. Morris, Der nackte Affe (Hinter den Grosstadtfasaden hockt nach wie vor der gleiche alte nackte Affe. Nur die Wörter und Begriffe haben sich gewandelt: Statt "jagen" heisst jetzt "arbeiten", statt "Jagdgründe" nun "Arbeitsplatz"...

zavoram, ki jih je bolj ali manj izoblikoval pod pritiskom nuje, ki izhaja iz dejstva, da lahko živi in se razvija le v družbeni skupnosti, pa posebno tedaj, kadar se znajde v stiski, še vedno reagira v skladu s prvobitnimi, samoohranitvenimi mehanizmi.⁴⁰ Očitno je torej, da je človek mogoči ubijalec - to nam potrjujejo tudi filmi, televizija in literatura, saj so dela, ki opisujejo nasilje, zelo popularna, gledalci takih del pa se lahko identificirajo s pozitivnim ali negativnim junakom, katerih eden (ali pa celo oba) je ubijalec.

Vse to pelje k sklepu, da v ljudeh obstaja zmeraj navzoča pripravljenost po ubijanju. To sicer brzdajo pravni predpisi, ki se uporabljajo kot strašilo, in ni dvoma, da je prav to zmanjševalo deloma iz človekove zavesti željo po ubijanju, ni pa seveda moglo popolnoma izkoreniniti ubojev.

Povedanega sicer ni mogoče povsem zanikati, očitno pa iz tega veje duh zastraševanja in maščevalnosti, ki je značilen še posebno za židovsko - krščansko kulturo. Poraja pa se iz potlačenih agresivnih impulzov - to je duh inkvizicije, duh preganjanja čarovnic, ki povsem zanemarja že starim Rimljanom znano resnico "obsequium tigres domat".

Ugotovitve psihodinamično usmerjenih piscev pa nasprotno opozarjajo na usodno pomembnost izkušenj, ki jih človek pridobiva posebno v obdobju otroškega razvoja ob poskusih zadoščanja temeljnim življenjskim potrebam. Te izkušnje določajo vedenjske obrazce in dajejo barvo subjektivnemu doživljanju dogodkov. Če torej človek odrašča in živi v preveč trdem, zahtevnem in zastrašujočem okolju, ki mu namesto zadoščanja temeljnim potrebam po posesti, uveljavljanju, ljubezenskem doživljanju in zanimanja za predmetni svet ter za navezovanje stikov z vrstniki ponuja le omejevanje in kaznovanje, utegne to njegov osebni razvoj tako zmotiti, da kasneje ne bo

⁴⁰

J.H. Cassity, The Quality of Murder

več zmožen najti ustrezne oblike za zadoščanje temeljnim življenjskim potrebam v obsegu, ki je za znosno sožitje v družbi nujno. To pa ga potem tudi ovira, da bi sproščeno, harmonično in dejavno vstopal v življenje, kot ga živi povprečni človek tistega kulturnega območja in družbenega kroga.⁴¹

Trditev, da so le pravni predpisi tisti, ki se pravzaprav uporabljajo kot strašilo in ki človeka "civilizirajo", je ob upoštevanju naštetih dejstev dejansko jemati le "cum grano salis" - torej s precejšnjim pridržkom.

2. UDELEŽBA PSIHIATRA KOT IZVEDENCA V SODNEM POSTOPKU ZOPER STORILCA

Psihiater - sodni izvedenec se srečuje z ubojem, oziroma s storilcem tega dejanja vedno le na zahtevo pristojnega sodišča, ki mu naloži nalogo, naj poda mnenje o storilčevem duševnem stanju in o stopnji njegove prištevnosti oziroma kazenske odgovornosti. O potrebi, da storilca pregleda izvedenec, torej najprej odloča laik, kar temretično ustvarja možnost, da se pri storilcih spregleda manj očitna duševna abnormnost, ki pa je lahko za storitev dejanja bistvenega pomena, pa čeprav taka abnormnost še ne pomeni tudi duševne motnje v smislu 6. člena kazenskega zakonika.

V zvezi s tem zanimajo psihiatra - sodnega izvedenca predvsem razvojne razmere storilca, saj prav v teh lahko uzre dosti dinamičnih zakonitosti, ki velikokrat razjasnijo njegovo, na videz povsem nerazumljivo in nemotivirano ravnanje.⁴²

Na zahtevo sodišč je v sodnem postopku obravnavane populacije psihiater - izvedenec podal mnenje o stanju duševnosti za 169 ali 54,7 %

⁴¹ H. Schultz - Hencke, Lehrbuch der analytischen Psychotherapie

⁴² L. Milčinski: Problem prištevnosti v očeh izvedenca psihiatra, Revija za kriminalistiko in kriminologijo 1963, str. 115 - 121.

storilcev oziroma sojenih oseb. V enem primeru je sodišče za izvedenca določilo zdravnika splošne prakse, v enem primeru pa le psihologa.

Tabela 32 : Sojene osebe glede na to, ali jih je pregledal izvedenec - psihiater

Ali je storilca pregledal izvedenec - psihiater	Število			Deleži v %		
	Skupaj	moški	ženske	Skupaj	moški	ženske
Skupaj	309	258	51	100	100	100
je bil pregledan	171	149	22	55	58	43
ni bil pregledan	138	109	29	45	42	57

$$\chi^2 = 3,68 \text{ značilen na ravni } 0,05$$

Žensk je bilo glede na moške relativno precej manj pregledanih, vendar tega ne moremo pripisovati kakemu posebnemu stališču, temveč dejstvu, da je relativni delež žensk, ki niso neposredno sodelovale pri ubojih kot storilke ali sosterilke, bistveno večji kot pri moških.

Kakšni so bili razlogi, ki so sodišča prepričevali o tem, da udeležba izvedenca psihiatra v postopku ni potrebna, iz razpoložljivega gradiva ni bilo mogoče ugotoviti, prepričani pa smo, da bi med nepregledanimi storilci odkrili še določeno število duševno abnormnih. Pa tudi če jih ne bi odkrili, bi bilo to za sam postopek koristno, kajti poleg tega, da omenjenega števila ni pregledal psihiater, za 106 ali 76 % tudi ni bila opravljena socialna anketa. Čeprav je med temi storilci 7 takih, ki so uboj storili v silobranu, in 15 v prekoračenem silobranu, ostane še vedno 84 ali 27 % takih, ki jih izvedenec ni pregledal in za katere ni bila opravljena niti socialna anketa, kar vsekakor ni bilo v prid objektivni presoji o osebnosti obravnavanih oseb.

Ne glede na to, ali so bile odločitve sodišč o tem, ali naj se postopka udeleži tudi izvedenec - psihiater, ustrezn^o ali ne, pa

je vendarle zanimivo, da se deleži pregledanih storilcev po posameznih sodiščih med seboj bistveno ločijo. Glede na to, da sta bili okrožni sodišči v Kranju in Murski Soboti ustanovljeni leta 1960, smo podatke o sojenih osebah z območja teh sodišč prišteli okrožnemu sodišču v Ljubljani oziroma v Mariboru.

Tabela 33: Osebe, sojene zaradi uboja, glede na to, ali jih je pregledal izvedenec - psihiater - po okrožnih sodiščih

Okrožno sodišče	Število			Deleži v %	
	Skupaj	pregledani	nepregledani	pregledani	nepregledani
Skupaj	309	171	138	55	45
Celje	44	29	15	66	34
Gorica	15	9	6	60	40
Koper	11	9	2	82	(18)
Ljubljana	98	67	31	68	32
Maribor	104	39	65	38	62
Novo mesto	37	18	19	49	51

$$\chi^2 = 24,78 \text{ značilen na ravni } 0,001$$

Pomembna je ugotovitev, da sta deleža pregledanih storilcev in drugih udeležencev najmanjša prav na območju okrožnih sodišč v Mariboru in Novem mestu, kjer je število tovrstnih kaznivih dejanj relativno največje. Iz že omenjenih razlogov se sicer ne moremo spuščati v oceno ugotovljenega dejstva, kljub temu pa menimo, da bi morala biti opustitev izvedenčevega mnenja v sodnem postopku o duševnosti storilcev tako hudih kaznivih dejanj, kot so uboji, prej izjema kot skorajda pravilo. K tej ugotovitvi naj dodamo še eno, namreč to, da se odstotki pregledanih storilcev v opazovanem obdobju sicer izboljšujejo, saj se je od uveljavitve novele kazenskega zakonika (leta 1960) skupni delež zvečal kar za petino. Vendar pa ta napredek ni povsod enak, temveč še vedno močno zaostajata okrožni sodišči v Mariboru in Novem mestu.

3. UGOTOVITVE IZVEDENCEV PSIHIATROV O PREGLEDANIH STORILCIH

Med pregledanimi storilci so sodni izvedenci kar v 68,4 % primerov ugotovili znamenja duševne abnormnosti, kar bi pomenilo 38 % vseh sojenih oseb; pri tem je treba poudariti, da med spoloma ni statistično pomembnih razločkov. Glede na številčno majhne skupine obravnavanih oseb po posameznih vrstah duševne motenosti je bilo treba sestavljati širše nozološke skupine, izjema pri tem je le alkoholizem.

Razčlemba pokaže velik odstotek - 6 % oseb, pri katerih so izvedenci ugotovili, da imajo endogene psihoze. Podatek postane še bolj pomemben ob primerjavi s statistično ugotovljeno povprečno pogostnostjo tovrstnih bolezni pri vsem prebivalstvu, ki se ocenjuje s 3 do 8 o/oo.⁴³ V obravnavani populaciji je pogostnost tako bolnih storilcev torej skoraj 10-krat večja. Primerjava za druge skupine pokaže disperzijo, kakršna se nasploh predvideva ali ugotavlja. Ob primerjavi z literaturo, ki udeležbo podnormalnih⁴⁴ med povratniki za

⁴³ J. Milčinski in sodelavci, Socialna patologija, 1969, str.220, 221.

⁴⁴ Mednarodna razvrstitev bolezni (8. verzija iz leta 1965) šteje med duševno podnormalne vse tiste, katerih IQ je nižji od 85 po WB II.

Pravilnik o kategorizaciji in evidenci otrok z motnjami v duševnem razvoju priobčen v Ur. listu FLRJ 29.6.1960 šteje med duševno podnormalne otroke, katerih IQ se giblje v mejah do 70, v posebnih okoliščinah pa dopušča kategorizacijo tudi za otroke, katerih IQ se giblje med 70 in 80.

Psiholog prof. Rick Heber v svojem Manual of terminology and classification of mental retardation, ki ga je izdalo AAMD, pravi da je treba vse odklone, večje od minus ena sigma imeti za podnormalnost. To pomeni, da je v podnormalnost šteti vse, kar je nižje od IQ 85 po WB - po njegovih ugotovitvah je med prebivalstvom, ki se giblje v mejah pod minus ena sigma, 15,9 % ljudi. Wechsler inteligenčno prizadetost deli na skrajno nizko in zelo nizko - skrajno nizka je tista, ki je nižja od IQ 62, zelo nizka se giblje v mejah 63 - 78 - z njegove strani ugotovljeni odstotki pa se gibljejo med ljudmi takole: skrajno nizka inteligentnost 2,2 %, zelo nizka inteligentnost 6,72 % (priročnik WB za mladoletnike in odrasle).

V raziskavi zajeti primeri IQ do 80 so torej v skladu s psihološko in tudi moderno psihiatrično razvrstitvijo, odstopajo pa od klasične psihiatrične delitve na idiotijo, imbecilnost in debilnost.

kazniva dejanja zoper življenje in telo omenja kar z 22 do 33 %⁴⁵, je njihova udeležba med obravnavanimi storilci kar 4-krat manjša.

Po oceni izvedencev o prevladujočem psihopatološkem fenomenološkem sindromu sojenih oseb izstopa visok odstotek ugotovljenih motenj v čustvovanju. Tu je nujno opozoriti na dejstvo, da je merilo za presojo tovrstnih motenj subjektivno, in je glede na to, da so mnenja dajali različni izvedenci, neenotno. To je peljalo k temu, da v prikazu niso zajeta le stanja, ki pomenijo bolezensko čustvovanje v smislu patološkega afekta, temveč tudi stanja, ki so jih izvedenci ocenili kot čezmerno, neustrezno ali sicer položaju neprimerno čustveno reagiranje, ki pa v bistvu ne vsebuje prvin patološkega afekta.

Delovno hipotezo, da utegne biti alkoholiziranost pomemben dejavnik pri obravnavanem kaznivem dejanju, je raziskava potrdila. V postopku je bilo namreč ugotovljeno, da je bila skoraj polovica sojenih oseb (49,3 % od 270) v času storitve uboja pod vplivom alkohola, medtem ko je za 39 ali 12,7 % sojenih oseb ostal ta podatek neznan oziroma neugotovljen.

Glede na dejstvo, da je bilo tudi med pregledanimi storilci ob storitvi dejanja opitih 53,4 % (82 od 153) - ob neugotovljenem stanju za 17 (10 % pregledanih storilcev) - medtem ko je bilo uvrščenih med alkoholike, torej zasvojenih v prodromalni, kritični ali kronični fazi alkoholne zasvojenosti po Jellinek-u le 30 ali 20 %. To pomeni, da v času storitve kaznivega dejanja niso bili opiti le storilci alkoholiki, temveč tudi tisti, ki so bili ocenjeni kot sicer zdrave in tudi drugače urejene osebe. Seveda pa ostaja pri tem še vedno odprto vprašanje, koliko znamenj alkoholne zasvojenosti bi psihiatri odkrili pri pregledu tistih storilcev, ki niso bili pregledani. Odprto ostaja tudi vprašanje, ali niso bila merila za oceno alkoholizma različna (glede na dejstvo, da je duševno stanje

⁴⁵

D. Jevtić, Sudska psihijatrija, 1960, str. 417.

storilcev ocenjevalo več izvedencev) in koliko niso izvedenci dali v posameznih primerih prednost ocenam, kot je na primer nevrotična ali psihopatsko devrirana osebnost, pri čemer alkoholizma kot drugotnega niso upoštevali.

V zvezi z opitostjo se je postavilo tudi vprašanje, koliko bi utegnilo biti pri nastajanju tovrstnih kaznivih dejanj pomembno ujemanje opitosti in izzvanosti, glede na podmene, da opitost v zvezi s popuščanjem privzgojenih zavor znižuje tudi prag za zunanje dražljaje. Vendar v tej smeri nismo dobili potrditve. Pač pa je na postavljeno vprašanje, koliko je opitost vplivala na morebiten pojav čustvenih motenj, ugotovljeno, da sicer ni posebnih odstopanj, če opite in trezne s čustvenimi motnjami primerjamo z opitimi in treznimi brez takih motenj. Pokaže pa se statistično pomembna razlika, če opite s čustvenimi motnjami primerjamo z opitimi brez takih motenj, med opitimi se namreč tovrstne motnje kažejo kar v 69,5 %.

V zvezi z motnjami v čustvovanju pri storilcih glede na izzvanost je raziskava pokazala, da so izvedenci ugotovili, da so se čustvene motnje - bolje povedano, abnormno čustveno reagiranje - pokazale v približno polovici primerov (51 %), medtem ko se tovrstne motnje med neizzvanimi kažejo le v 15 %.

Tabela 34: Storilci, ki jih je psihiater pregledal glede na čustvene motnje in izzvanost v času dejanja

Ali je izvedenec pri storilcu ugotovil čustvene motnje	Skupaj	Število		Deleži v %	
		je bil razdražen	ni bil razdražen	je bil razdražen	ni bil razdražen
Skupaj	171	73	98	100	100
je ugotovil	52	37	15	51	15
ni ugotovil	119	36	83	49	85

$\chi^2 = 23,10$ pomemben na ravni 0,001.

Ta ugotovitev kaže, da je izzvanost le deloma pomembna za pojav abnormnega čustvenega reagiranja; pri tem pa je seveda nujno treba upoštevati tudi dejstvo, da je bilo ocenjevanje čustvenih motenj glede na veliko število izvedencev, ki so dajali mnenja, glede meril neenotno. Pri tem je prihajalo tudi do tega, da sta dva izvedenca v isti zadevi v bistvu čustveno odzivno stanje ocenjevala različno - eden že kot abnormno čustveno reagiranje, drugi pa kot položaju ustrezno reakcijo. Razmerje deležev je verjetno ustrežnejše pri neizzvanih storilcih; ugotovili smo namreč le 15 % takih, ki so kazali čustvene motnje.

Kako so izvedenci ocenili duševne vzroke, ki so vplivali na to, da je pri pregledanih storilcih prišlo do ugotovljenega stanja, je razvidno iz naslednje tabele, podane v skrajšani obliki.

Tabela 35 : Celostna ocena etiopatogeneze storilčevega duševnega stanja

Celostna ocena etiopatogeneze storilčevega duševnega stanja oziroma deviacij	Število	Deleži v %
Skupaj	171	100
dednostni dejavniki	23	13,5
somatska obolenja in organske okvare v zgodnji mladosti	1	(0,6)
neugodno psihohigiensko okolje v zgodnji mladosti	49	28,6
dednostni dejavniki in neugodno psihohigiensko okolje v zgodnji mladosti	32	18,7
brez posebnosti	66	38,6

Očitno izstopa patogeno pomemben vpliv neugodnih psihohigienskih razmer v mladosti, bodisi da so le te edini vzrok bodisi da so povezane z domnevno ali ugotovljeno dedno obremenjenostjo. Med pregledanimi je namreč takih, pri katerih so bile ugotovljene neugodne psihohigienske razmere v zgodnjem razvoju, skoraj polovica (47,4 %). Nadaljnja razčlenitev kaže, da so se neugodne psihohigienske razvojne

okolščine največkrat kazale v neurejeni popolni družini, saj obsega kar 30 % pregledanih storilcev; nadaljnjih 10 % pride na nepopolne neurejene družine, sorodnike in tuje družine. Preseneča visok odstotek tistih storilcev, ki so glede na podatke v sodnem spisu oziroma, skladno z mnenjem izvedenca odraščali v popolni urejeni družini. Teh je kar več kot polovica med tistimi, za katere je bilo mogoče tovrstne podatke zbrati; kazalo bi na to, da neugodne psihohigienske okoliščine v zgodnjem razvoju le nimajo posebnega pomena za pojav disocialnega vedenja. V zvezi s tem pa je treba poudariti, da navidezno urejena družina, ki ustvarja vtis, da otroku daje vse potrebno in da mu daje tudi ustrezne identifikacijske zglede, vendarle ni vedno psihohigiensko tudi najugodnejša za razvoj njegove osebnosti, zato prej omejeni podatek dobi le delno veljavo. Pravzaprav kaže predvsem na to, da je bila dokumentacija, zbrana v sodnih spisih, v bistvu nepopolna. Izkazalo se je tudi, da pri obravnavanih osebah ni bilo mogoče ugotoviti, da bi vojne razmere bistveno neugodno vplivale na njihov razvoj v zgodnji mladosti, saj je bilo takih samo 11,5 %.

Izvedenci, ki so dajali mnenje o prištevnosti storilcev, so le v 18 % primerov tudi predlagali, kako naj se storilec nadalje obravnava; pri tem gre večinoma le za predloge, ki zadevajo zdravljenje ali aziliranje duševno bolnih, medtem ko predlogov, ki bi nakazovali morebitne potrebe poglobljene prevzgojne ukrepe, ni videti. To je verjetno po eni strani posledica tega, da sodišča od izvedenca v večini primerov^{zahtevajo} le, naj opiše storilčevo osebnost in da mnenje o stopnji prištevnosti, po drugi strani pa je v tem videti tudi pomanjkanje različnih vrst kazenskopравnih institucij, pa se izvedenec, ko ima na izbiro le dve možnosti - psihiatrično bolnišnico ali KPD - ki utegneta biti v določenih primerih obe neustrezni, omeji na podajo mnenja le v tistem obsegu, ki mu ga je sodišče neposredno določilo.

Čeprav razmeroma majhna skupina z raziskavo obseženih storilcev ne dovoljuje vedno posploševanj, posebno še, če se ta ob obdelavi z različnih strani še bolj razdrbi; vendar pa je pomembna ugotovitev,

da so izvedenci kar 68,4 % pregledanih (oziroma 38 % vseh sojenih oseb) spoznali za duševno abnormne. V zvezi s tem se utemeljeno postavlja vprašanje, kolikšen bi bil ta odstotek, če bi izvedenci psihiatri pregledali vse storilce. To dejstvo kar narekuje nujo, da se pri takšnih kaznivih dejanjih v vsakem primeru pritegne k sodelovanju izvedenec psihiater, in sicer ne glede na v uvodu podano misel, da uboj ne pomeni česa "nenormalnega" in ga skritega nekje globoko v sebi nosi vsakdo izmed nas, tako kot je to z drugimi besedami izrazil Goethe, ko je rekel: "Ni zločina, za katerega bi menil, da ga nisem zmožen". Dostojevski pa pove skozi usta Karamazovih: "Vsakdo se dela, da sovraži greh, toda globoko v sebi ga imajo vsi radi, prav vsi". In; "Nihče na svetu ne more biti sodnik, dokler ni spoznal tega, da je on sam prav tako^{lahko}/hudodelec kot tisti, ki stoji pred njim". Naj gre za "normalnega" ali abnormnega storilca, s psihiatrovega stališča je njuno vedenje determinirano - torej vključeno v strogo vzročno zakonitost in je tako ravnanje deloma mogoče razumeti ali celo predvideti, če poznamo biološke, družbene in psihološke okoliščine razvoja osebnosti, pa tudi aktualno bio-psihosocialno stanje, v katerem človek biva,⁴⁶ kajti "prestopek je posledica dostih, medsebojnih učinkujočih sil, večinoma skupinskih nasprotij". "Ne smemo namreč pozabiti, da je to, kar imenujemo nagnenje ali dispozicija, le reakcijski vzorec, ki prikrit in neviden čaka, da pride na plano, ko ga izzovejo dražljaji okolja",⁴⁷ torej je za nastanek prestopka pomembno ujemanje psihodinamičnih in socioloških dejavnikov.

Ob tako pojmovanem nastajanju prestopka oziroma v konkretnem primeru uboja je seveda očitno, kako pomembno je sodelovanje psihiatra, saj lahko osvetli psihodinamične zakonitosti, ki so do dejanja pripeljale

⁴⁶ L. Milčinski, Problemi prištevnosti v očeh izvedenca psihiatra, str. 115 - 121.

⁴⁷ H. Hentig, The Criminal and his Victim

ob delovanju zunanjih dejavnikov. Pri tem postaja samo izvedenčevo mnenje o uporabi 6. člena kazenskega zakonika manj pomembno od tega, kakšne oblike tretmana predlaga izvedenec, ki se prav v primerih, ko mora govoriti v jeziku 6. člena KZ, znajde navadno na "tujih tleh", odtrgan od korenin, ki mu jih je dala naravoslovna izobrazba, in postane pri oblikovanju svojega mnenja zaradi tega bolj dovzeten za vplive drugotnih dejavnikov. V takih primerih izvedenec najpogosteje formulira svoje mnenje v zvezi s predvidevanji, kakšne posledice utegne imeti njegova izjava na nadaljno usodo storilca, pa tudi za varnost družbe.⁴⁸ S tem se odpira nov problem, namreč problem tretmana. Trenutne možnosti dajejo izvedencu na izbiro le odločitev med tem, da predlaga zdravljenje v psihiatrični bolnišnici ali obravnavo v KPD, to pa so seveda silno majhne možnosti.

Zdravljenje v psihiatrični bolnišnici pomeni ustrezen poseg glede tretmana le pri psihotičnem storilcu. Se pa znajde izvedenec v stiski, ko meni, da bi bil storilec sicer potreben posebnega obravnavanja, in če že ne stalne, pa vsaj redne občasne psihiatrične pomoči v za to specializirani ustanovi. Ko mora izbirati med Scilo in Karibdo, v prepričanju, da sta oba možna ukrepa neustrezna, se pogosto počuti povsem nemočen.

Doslej povedane ugotovitve le podpirajo ne enkrat postavljeno zahtevo po ustanovitvi posebnega zavoda za obravnavanje deviliranih osebnosti; pri tem se moramo zavedati, da tako ustrezno obravnavanje ne pomeni le zdravljenje temveč že tudi prvo stopnjo preprečevanja, ki pa bi seveda morala seči še dlje - v urejanje psihohigienskega okolja, v katerem naj bi odraščal človek naše skupnosti, ki naj bi tako postala skupnost zrelih osebnosti sposobnih ustvarjati harmonična medsebojna razmerja.

S stališča preprečevanja pa so seveda tako za kriminaliste kot tudi za psihiatre bolj zanimiva predpsihotična in popsihotična stanja,

⁴⁸

J. MacDonald, *Psychiatry and the Criminal*.

kot manifestne psihoze. Taki bolniki namreč pogosto žive med nami bolj ali manj prepoznani kot ekscentrični, le drugačni ali čudaški⁴⁹ in če store prestopok, prav gotovo ni primerno, da laik, ki takega storilca tudi sicer ocenjuje le kot ekscentričnega, razsoja o tem, ali je izvedenčev pregled potreben ali ne. Izvedenec psihiater se tudi težko sprijazni z dejstvom, da v primeru, ko se je glede obravnavanja odločil za psihiatrično ustanovo, o tem, kdaj ho v varstvo oddani odpuščen, spet odloča laik; ta izvedenčevo mnenje o tem, da je odpust iz ustanove že mogoč, upošteva ali pa tudi ne. Pri tem se še prepogosto srečujemo z miselnostjo, naj bo tisti, ki je enkrat prestopil prag psihiatričnega zavoda, v njem tudi do smrti aziliran, kar je seveda povsem v nasprotju z veljavno psihiatrično doktrino, ta se v svojem delu nagiba k modernem psihiatričnem konceptu odprtih vrat in večinoma zunaj hospitalnega obravnavanja bolnika. Hospitalizacija naj bi, če je že nujna, pomenila le krajšo epizodo v toku celotnega tretmana.

Tako obravnavanje pa zahteva organizirano in razširjeno psihiatrično službo, ki obsega tudi osrednji seznam (register) duševno bolnih. V preprečevanju kriminalitete bi taka služba lahko bila pomemben dejavnik s svojim ambulantno - dispanzerskim delom, saj zajema tako redne preglede psihotičnih bolnikov kot tudi obravnavanje osebno deviliranih. Saj ni mogoče zanemariti ugotovitev psihodinamično usmerjenih strokovnjakov, ki trdijo, da je korenine disocialnega vedenja iskati v globoko zasidranih občutjih krivde.⁵⁰

4. SKLEPI

- Izidi raziskave kažejo, da so sodišča, čeprav je šlo za obravnavanje uboja, ki v civilizirani družbi v mirnem času po splošnem pojmovanju pomeni prej paradoksalno kot pa navadno pot za urejanje medsebojnih nasprotij, le v 54,7 % primerov za osvetlitev

⁴⁹ in ⁵⁰ J. MacDonald, *Psychiatry and the Criminal*.

storilčeve osebnosti iskala pomoči izvedenca psihiatra. Ne glede na dejstvo, da so izvedenci pri storilcih le v 68,4 % obravnavanih primerov ugotovili znamenja duševne abnormnosti, naj bi bila praksa v prihodnje taka, da storilce tovrstnih dejanj načeloma vedno pregleda tudi izvedenec psihiater. Vendar naj bi se v svojem mnenju ne omejil le na oris storilčeve osebnosti in na upravičenost uporabe 6. člena KZ v zvezi s tem, temveč naj bi nakazal tudi potrebe po tretmanu, in to ne glede na trenutne možnosti.

- Ustrezne tretmanske ukrepe lahko pri storilcih kaznivih dejanj, tudi ubojev, zagotovi le širša vrsta ustrezno specializiranih ustanov; psihiatrična bolnišnica na eni in KPD na drugi strani sta le dva skrajna člena celotne verige. Očitno nam manjkajo še vmesni členi - intermediarne ustanove, predvsem domovi za prevzgojo deviranih osebnosti.
- Dobro organizirana in široko razvejana ter kadrovsko močno dispanzersko - ambulantna pa tudi hospitalna psihiatrična služba z organiziranim osrednjim seznamom ne le hospitaliziranih, ampak vseh obravnavanih bolnikov pomeni močan dejavnik za preprečevanje kriminalitete.
- Alkoholizem je pomemben dejavnik v dinamiki kaznivih dejanj ubojev, zato je v preprečevanju tovrstne kriminalitete izredno pomemben boj proti alkoholizmu v vseh mogočih organiziranih oblikah in na vseh ravneh družbenega in strokovnega delovanja.

V. ZUNANJE OKOLIŠČINE DEJANJA

1. Kraj storitve dejanja

Kraj storitve dejanja je ena izmed zunanjih okoliščin, ki v določeni meri opredeljuje medosebno razmerje med storilcem in žrtvijo, po drugi strani pa nam omogoča razvrščanje teh dejanj na posamične tipične skupine. Tako je na primer velika večina dejanj, ki so bila storjena v stanovanjih ali v odprtih ali zaprtih prostorih okoli njih, tipična po tem, da gre za kriminalne dvojice, ki so si po medosebnih odnosih zelo blizu (zakonci, družinski člani, sostanovalci in podobno) in je dejanje navadno posledica dalj časa trajajočih nesporazumov in konfliktov. Na javnih krajih, kot so gostilne, zabavišča, javni objekti, ceste in podobno, se navadno dogajajo uboji med ljudmi, ki se bolj površno ali sploh ne poznajo in ki se v opitosti ter zagretosti sprimejo zaradi bolj ali manj pomembnih povodov - gre torej večinoma za situacijske konflikte brez poprejšnjih nesoglasij ali trenj. Na samotnih in neobljudenih krajih se dogajajo uboji, pri katerih je zlasti poudarjen naklep storilca da dejanje izvrši in da če le mogoče ostane neodkrit.

Pri naklepnih in dobro premišljenih dejanjih storilec kraj izvršitve še posebno skrbno izbere. To velja predvsem za tiste storilce, ki se hočejo na vsak način znebiti žrtve, ki jih kakorkoli ogrožajo ali ki so jim napoti do določenega cilja. Navajamo nekaj tipičnih primerov takšnih ubojev:

- Storilec je zvabil dekle, s katero je imel skrivne intimne odnose in ki je z njim zanosilo, ponoči na samotni kraj blizu svoje odročne domačije. Tu jo je z udarci po glavi skoraj ubil, nato pa nezavestno odpeljal s svojim avtomobilom na samotni kraj k reki in jo vrgel vanjo. Po dveh mesecih so našli dekletovo truplo in jo zaradi površnega zdravniškega pregleda pokopali kot utopljenko brez znakov nasilja. Storilec je bil ugleden kmet in občinski odbornik, ki je bil v času storitve dejanja tik pred poroko z dekletom iz enake

ugledne kmetije, medtem ko je bilo deklet hči siromašnega kmeta in ni hotelo odpraviti plodu.

- Storilec, ki je z ženo, pastorko in s sinom iz drugega zakona živel na samotni kmetiji, je poslal pastorko in sina neke nedelje tako daleč od doma, da je imel medtem dovolj časa zadaviti svojo ženo in jo prikriti v drvarnici. Ponoči je žrtev skrivaj zakopal v nekaj sto metrov oddaljenem močvirnem gozdu in nato širil med ljudmi in pri organih javne varnosti vesti, da je žena odšla neznano kam, pri čemer je navidezno neutružno pisaril na vse strani. Dejanje je storil z namenom, da se znebi 10 let starejše žene in da se poroči z mladoletno pastorko, ki je bila z njim noseča.
- Storilec, ki je domneval, da ga je šla žrtev prijaviti organom javne varnosti, ki so ga iskali zaradi raznih tatvin, je ponoči počakal na samotnem kraju ob reki, jo pobil, nato pa jo vrge v reko, kjer je utonila.
- Storilec je obljubil svojemu sodelavcu v tovarni, da ga bo spravil čez mejo, kjer naj bi boljše zaslužil in ga v ta namen zvabil na samotno planino blizu meje. Tu ga je pobil in oropal, nato pa si je prilastil še njegove osebne stvari, ki jih je žrtev imela spravljene pri njem.

Kljub temu, da se da razvrstiti uboje po kraju storitve glede na naštetost in še druge kriterije, pa je treba ugotoviti da je paleta teh krajev sila raznolika in se povsem strinjamo z Brücknerjem⁵¹, da je obseg različnih krajev storitve praktično neomejen. V ponazoritev te ugotovitve prikazujemo v tabeli 17 v prilogi podrobno razčlenitev krajev storitve.

Po prvem kriteriju je bilo od skupnega števila sodno obravnavanih ubojev, t.j. od 281, storjenih na vasi 206 ali 73,3 %, v mestih pa

⁵¹ G. Brückner, Zur Kriminologie des Mordes, Kriminalistik, Hamburg, 1961 str. 28

75 ali 26,7 %. Če upoštevamo razmestitev vsega prebivalstva glede na kriterij vas - mesto, ta pa je glede na to, da so žrtve ubojev tudi dojenčki in otroci, metodološko popolnoma upravičen, tedaj lahko ugotovimo, da je razmerje ubojev glede na kriterij vas - mesto približno enako razmerju skupnega prebivalstva po prebivališču.⁵² Pri tem je treba poudariti, da razlike med storilci in storilkami niso pomembne, kar je razvidno iz tabele 18 v prilogi.

Pač pa so zelo pomembne razlike glede števila ubojev po tem kriteriju, če med seboj primerjamo podatke po regijah, ki so si, kot je splošno znano, po številu vaškega prebivalstva med seboj zelo različne. Podatke prikazujemo za storilce in storilke skupaj, ker med spoloma po tem kriteriju ni nobenih razlik.

Tabela 36 : Uboji po kraju storitve glede na kriterij mesto - vas po regijah

Regija kraja storitve	Število ubojev			Struktura v %	
	Skupaj	na vasi	v mestu	na vasi	v mestu
Skupaj	281	211	70	100	100
Primorska-Notranjska	22	16	6	7,5	8,5
Gorenjska	34	21	13	10	19
Ljubljanska	37	22	15	10	21
Zasavsko-Savinjska	50	35	15	16,5	21
Koroško-Štajerska	44	29	15	14	21
Dolenjska	43	41	2	42	8,5
Prekmursko-Podravska	51	47	4		

$$\chi^2 = 28,06, \text{ pomemben na ravni } 0,001;$$

Očitno je, da so v relativno najbolj nerazvitih regijah, kjer močno prevladuje kmečko prebivalstvo in kjer tudi ni dosti pomembnejših

⁵²

Popis stanovništva 1961, Knjiga I. str. 121-122.

mest in industrijskih središč, uboji na vasi absolutno in relativno bistveno pogostejši kot v razvitih, kjer je več mest in industrijskih središč, ki zaposlujejo manjkajoče delovne moči s podeželja.

Na tem mestu moramo omeniti, da nismo mogli opraviti nobene primerjave po spredaj naštetih kriterijih z drugimi raziskavami, ker so ponekod opredelitve nejasne, ali pa ustreznih podatkov sploh ni in se bomo morali zato zadovoljiti s podrobnejšo razčlenbo le za območje naše republike. Kako različna je sestava ubojev med republikami in avtonomnima pokrajinama, nakazuje naslednja tabela iz Pešičeve raziskave o ubojih, pa čeprav je delitev na kraje storitve dokaj groba.⁵³

Tabela 37: Deleži ubojev po krajih storitve po republikah in pokrajinah v obdobju 1960 - 1964

Republika - pokrajina	Kraj storitve			
	Skupaj	stanovanje	na polju, poteh	na drugih krajih
SR Bosna in Hercegovina	100	37,1	39,6	23,3
SR Črna Gora	100	23,6	61,3	15,1
SR Hrvatska	100	43,9	18,2	37,9
SR Makedonija	100	27,3	62,5	10,2
SR Slovenija	100	47,0	27,0	26,0
SR Srbija	100	47,5	50,8	1,7
AP Kosovo	100	23,4	49,6	27,0
AP Vojvodina	100	55,5	37,6	6,9

Razmerja v gornji tabeli vsekakor terjajo ustrezno razlago, ki pa je v navedeni študiji ni in kar je velika škoda. Domnevamo sicer lahko, da so zato tako majhni deleži ubojev v stanovanjih v Črni Gori, Makedoniji in AP Kosovu, ker je tu še vedno močno razširjena krvna os-

veta, ta pa se po običajnem pravu ne sme izvršiti v stanovanju, temveč na prostem. Če je ta domneva točna, smo seveda pojasnili le del razlik že itak grobe primerjave, medtem ko ostanejo vsa druga vprašanja odprta.

Glede na kriterij zaprt prostor - na prostem, pri čemer smo upoštevali kot zaprt prostor stanovanja, gospodarska poslopja na dvoriščih kmetij, gostilne in druge zabaviščne prostore ter podobno, je bilo izvršenih 133 ali 47,3 % ubojev s 140 žrtvami v zaprtih prostorih, 148 ali 52,7 % s 155 žrtvami pa na prostem. Storilke so izvršile relativno sicer več ubojev v zaprtih prostorih kot storilci, vendar razlike statistično niso pomembne, kar je razvidno iz tabele 19 v prilogi.

Ugotovitve raziskovalcev doma in v tujini se glede tega močno razlikujejo. Tako je iz hrvaške raziskave razvidno,⁵⁴ da je bilo storjenih v zaprtih prostorih kar dve tretjini vseh ubojev (66,9 %). Brückner ugotavlja v svoji raziskavi 57,1 % ubojev v zaprtih prostorih, pri tem pa omenja še ugotovitve drugih nemških avtorjev, od katerih eden navaja dve tretjini ubojev na prostem, drugi pa zopet čez polovico v zaprtih prostorih.⁵⁵ Tudi ameriški avtorji ugotavljajo, da se večina ubojev zgodi v zaprtih prostorih, ki so poleg tega v velikih mestih navadno krajevno locirani na zelo ozkih mestnih predelih.⁵⁶

Tudi v naši raziskavi smo ugotavljali ali obstojajo glede tega kakšne razlike med posameznimi regijami. Ugotovili smo, da razlike sicer so, vendar statistično niso pomembne. Tako je na primer na območju Podravske-Pomurske regije, kjer je bilo absolutno in relativno največ

⁵⁴ Krivična djela lišenja života na področju SR Hrvatske, Zagreb 1969, str. 240

⁵⁵ G. Brückner, Zur Kriminologie des Mordes, Kriminalistik, Hamburg 1961, str. 27

⁵⁶ J. Macdonald, The Murderer and his Victim, C.C. Thomas-Publisher, Springfield, Illinois, USA, 1961, str. 12 in 13.

ubojev, delež ubojev, ki so se zgodili na prostem kar 21 % vseh v republiki, medtem ko je na območju Primorsko-Notranjske regije komaj 26 % ubojev na prostem. Rezultati so razvidni iz tabele v prilogi. Pač pa smo ugotovili pomembne razlike po tem kriteriju glede na to ali je bil storjen uboj na vasi ali v mestu.

Tabela 38: Uboji glede na to ali so bili storjeni v mestu ali na vasi v zvezi z zaprtim prostorom ali krajem na prostem

Uboji glede na to ali so bili storjeni na vasi ali v mestu	Kraj storitve - zaprt prostor ali na prostem					
	Skupaj	zaprt prostor	na prostem	Skupaj	zaprt prostor	na prostem
Skupaj	281	133	148	100	100	100
na vasi	206	89	117	74	67	79
v mestu	75	44	31	26	33	21

$$\chi^2 = 5,91 \text{ pomemben na ravni } 0,05;$$

Delež ubojev, ki so se zgodili v zaprtih prostorih na mestnih območjih, je relativno znatno večji kot na vasi, kar je treba pripisati predvsem sociološkim in še nekaterim drugim dejavnikom, ki jih bomo razčlenili pri nadrobnejši opredelitvi krajev dejanja. V ta namen smo razvrstili uboje po kraju dejanja glede na spol dejanskega storilca, ne upoštevajoč tudi sosterilcev, napeljevalcev in pomagačev.

Tabela 39 : Uboji po kraju storitve in po spolu storilcev

Kraj dejanja	Spol storilcev			Deleži v %		
	Skupaj	moški	ženske	Skupaj	moški	ženske
Skupaj	281	245	36	100	100	100
stanovanje storilca in žrtve	68	52	16	24	21	44,5
stanovanje žrtve	25	23	2	40,5	36,5	30,5
stanovanje storilca	10	9	1			
stanovanje drugih oseb	3	3	-			
dvorišče drugih oseb	14	14	-			
dvorišče žrtve, storilca ali obeh	49	40	9			
gostilna, veselični prostor	22	22	-			
javni objekti	18	15	3			
javne ceste, ulice	43	43	-			
neobljudeni, samotni kraji	29	24	5			

$$\chi^2 = 10,26, \text{ pomemben na ravni } 0,01;$$

Ugotavljamo, da so glede kraja dejanja med storilci in storilkami statistično pomembni razločki, saj so storilke izvršile natanko tri četrtine ubojev v stanovanjih ali v njihovi neposredni bližini (na dvoriščih ali v gospodarskih poslopih), medtem ko so storilci izvršili čez 42 % ubojev v širšem okolju svojega bivališča. Uboje v stanovanjih drugih oseb, v gostilnah in veseličnih prostorih ter na javnih cestah in ulicah, so izvršili izključno moški. Prikazana razmerja v strukturi krajev dejanja nedvomno odraža večjo mobilnost, komunikativnost, pa tudi agresivnost storilcev, ki razrešujejo spore z žrtvami na najbolj brutalen način v širšem okolju kot storilke, ki se same odločajo za uboj le v hudi stiski, in sicer predvsem zoper žrtve, ki so jim zelo blizu (zakonec ali ožji družinski člani). V obravnavani populaciji so ženske ubile kar 28 ali 78 % oseb, ki so bile z njimi v zakonskih, ljubezenskih ali sorodstvenih razmerjih, medtem ko znaša pri storilcih ta delež komaj 29 %. Sicer pa nam ta

razmerja zelo nazorno predoča naslednja tabela, ki kaže zvezo med krajem dejanja in medosebnimi odnosi žrtev s storilci.

Tabela 40 : Uboji po kraju dejanja in odnosu žrtve do storilca

Kraj dejanja	Odnos žrtve do storilca			Delež v %		
	Skupaj	zakonec, gospodinjski član, prevžitek, podnajemnik, sostanovalec	druga razmerja	Skupaj	zakonec, gospodinjski član, prevžitek, podnajemnik, sostanovalec	druga razmerja
Skupaj	281	109	172	100	100	100
stanovanje žrtve in storilca	68	68	-	37	64	19
stanovanje žrtve	25	2	23			
stanovanje storilca	10	-	10			
dvorišče storilca, žrtve ali obeh	49	19	30	17	17,5	17,5
stanovanje ali dvorišče druge osebe	17	1	16	35,5	8	53
gostilna, veselični kraj	22	-	22			
javni objekti	18	3	15			
javne ceste in ulice	43	5	38			
neobljudeni, samotni kraj	29	11	18	10	10	10,5

$$\chi^2 = 84,00 \text{ pomemben na ravni } 0,001;$$

Iz gornjih rezultatov lahko ugotovimo, da obstoja zelo tesna zveza med krajem dejanja, ki je obenem tudi prebivališče žrtve in storilca in medosebnimi odnosi med njima, saj je bilo ubitih v skupnem stanovanju ali v njegovi neposredni bližini, t.j. na dvorišču kar 80 % takih žrtev. Med žrtvami, ki so stanovale skupaj s storilci je bilo:

zakoncev	33 ali	38 %
soročnikov	34 "	39 %
sodelavcev	9 "	10 %
prevžitkarjev, delodajalcev, podnajemnikov	11 "	13 %
Skupaj	87 ali	100 %

Gre torej za veliko večino zakoncev in sorodnikov, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, ki so v stalnih medsebojnih stikih in seveda tudi konfliktih, ki jih, kot je videti, rešujejo na neustrezen način večinoma v svojih bivališčih ali zraven njih. Tudi druge kategorije sostanovalcev, med katerimi je najštevilnejša sodelavci, t.j. sezonski delavci, ki prebivajo v samskih domovih in delavskih barakah, so v stalnem stiku med seboj in se prav tako kot pri zakoncih in družinskih članih, rojevajo konfliktne situacije, katerih epilog je neredko tudi uboj.

Od zakoncev in sorodnikov, ki so bili ubiti na samotnih krajih, je bilo 5 otrok, ki so jih starši utopili in 3 zakonci ter oče, brat in tašča storilca, skupaj torej 11 oseb. V stanovanjih žrtev, na ulici, v mestu in v parku so bile ubite le žene, 6 po številu, ki so bežale pred svojimi možmi oziroma niso hotele nadaljevati skupnega zakonskega življenja. Končno so bili na cestah oziroma na dvorišču druge osebe ubiti še oči, vnuk in brat storilcev.

Popolnoma drugačna je seveda podoba pri ubojih, pri katerih žrtve niso bile s storilci pod isto streho. Tako so na primer v gostilnah in na veseličnih prostorih žrtve storilcev predvsem površni znanci ali sploh neznane osebe. Izjema sta 2 rivala pri ženah storilcev in 1 prijatelj. Podobno razmerje je tudi na javnih cestah in ulicah ter na javnih objektih (parkih, železniških postajah, dvoriščih tovarn in podobno), kjer je bilo od 53 ubojev kar 41 ali 77 % storjenih nad površnimi znanci ali neznanimi osebami.

Med žrtvami, ki so bile ubite v stanovanju storilca, žrtve ali na dvoriščih okoli le-teh, zopet premočno prevladujejo osebe, ki so bile s storilci v sorodstvenih ali kako drugače intimnih odnosih (sorodniki, ki ne živijo skupaj, dobri prijatelji, ljubimke in rivali, neposredni sosedje), saj je 49 ali 62 % od 79 ubojev na navedenih krajih storjeno prav nad naštetimi osebami. Tudi za te primere velja že prejšnja ugotovitev - čim bližje so med seboj žrtve in storilci, tako intimno kot fizično, tem večja je verjetnost, da se bo v primeru fizičnih razračunavanj zgodil uboj v neposredni bližini prebivališča žrtve ali storilca.

Na samotnih in neobljudenih krajih prevladujejo med žrtvami površni znanci in neznane osebe, vendar ne tako izrazito kot pri prej navedenih krajih, s pristavkom, da gre v polovici takih primerov za uboj iz koristoljubnosti. Storilci so si pač hoteli zagotoviti takšen kraj storitve, kjer jih ne bo nihče oviral in si tudi zagotoviti popolno anonimnost.

Poskušali smo ugotoviti, ali obstoje kakšni razločki med območji posameznih regij glede kraja dejanja za žrtve, ki prebivajo skupaj s storilci in tistimi, ki prebivajo ločeno od njih. V tabeli 21 v prilogi smo ugotovili, da teh razločkov ni in da veljajo dosedanje ugotovitve za vso Slovenijo.

2. ČAS STORITVE DEJANJA

Pri presoji časa storitve dejanja, kot zunanji okoliščini, ki ji pripisujejo domači in tuji pisci precejšnjo pomembnost v genezi ubojev, smo upoštevali letni čas in mesec, dan v tednu in dnevni čas, da bi s primerjavami poskušali ugotoviti, ali obstojajo glede tega v naši populaciji kakšni bistveni razločki in kaj jih pogojuje.

a) Letni čas in mesec dejanja:

Nekateri avtorji ugotavljajo, da so kazniva dejanja zoper življenje in telo, med njimi tudi uboji, pogostnejša v jesenskih in poletnih mesecih. Kot pglavitni vzrok za gostitve ubojev v tem času navajajo nekateri večjo komunikativnost in mobilnost ljudi, ki povečuje možnost sporov in trenj.⁵⁷ Drugi navajajo, da je jeseni zlasti na vasi močno povečan konzum alkoholnih pijač, saj se tedaj stiska vin-ski mošt in jabolčnik, kuha žganje, vršijo se svatbe in druga praznovanja, ko se zbere več ljudi in kjer v opitosti zlahka nastanejo prepiri in pretepi z najhujšimi posledicami.⁵⁸

Tudi v naši raziskavi smo ugotovili, da so uboji najpogostnejši v jesenskih mesecih, saj obsegajo 30 % vseh sodno obravnavanih ubojev. Struktura ubojev po letnem času storitve je naslednja:

	Število	Deleži v %
spomladi	70	25
poleti	75	27
jeseni	85	30
pozimi	51	18
Skupaj	281	100

⁵⁷ Hurwitz, Criminology, London 1952, str. 249.

⁵⁸ Krivična djela lišenja života na području SR Hrvatske, Zagreb 1955, str. 212-213.

Glede na dejstvo, da je bilo 75 % vseh obravnavanih ubojev storjenih na vasi, smo domnevali, da je ena izmed pomembnih okoliščin, ki bi utegnila vplivati na pogostnost ubojev na slovenskem v jesenskem in poletnem času alkoholiziranost storilcev, kot posledica prekomernega uživanja alkoholnih pijač ob že navedenih priložnostih. Zato smo v tabeli 22 v prilogi poskušali ugotoviti, ali obstaja kakšna zveza med letnim časom storitve dejanja in opitostjo storilcev oziroma žrtev, vendar nismo ugotovili nobenih pomembnejših razlik. Zloraba alkohola je sicer eden izmed zelo pomembnih dejavnikov v genezi ubojev na Slovenskem, saj je bila ugotovljena večja ali manjša opitost storilcev, žrtev ali obojih hkrati, kar v 65 % obravnavanih ubojev. Toda letni časi nimajo po naših ugotovitvah s tem nobene zveze.

Nadalje smo v tabelah 23 in 24 v prilogi preverjali še zvezo med letnim časom in spolom storilcev, kakor tudi med letnim časom storitve in poklicnimi skupinami storilcev glede na kriterij kmetje - drugi poklici. Tudi v teh primerjavah nismo odkrili nikakršnih zvez in lahko le prihrdimo Hurwitzu, ki pravi, da je gostitev ubojev v posameznih letnih časih med drugim odvisna tudi od mobilnosti in komunikativnosti ljudi, ki je v zimskih mesecih v resnici najmanjša.

Naše rezultate o strukturi ubojev po letnih časih smo primerjali z rezultati raziskav v SR Hrvaški,⁵⁹ SR Bosni in Hercegovini⁶⁰ in Philadelphiji⁶¹ v ZDA in ugotovili v tabeli 25 v prilogi, da ni statistično pomembnih razlik.

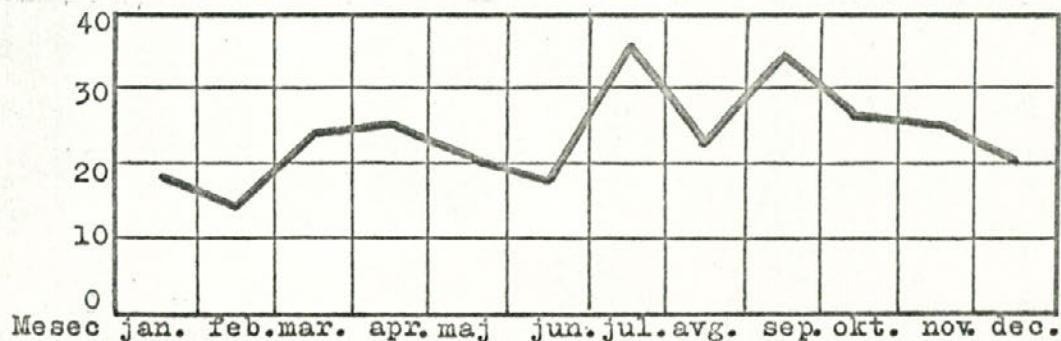
Kar zadeva gostitve ubojev po posameznih mesecih, ki so prikazane v tabeli 26 v prilogi, ugotavljamo, da frekvence ne glede na spol storilcev močno variirajo, pri čemer so najnižja stanja v zimskih mesecih in junij med poletnimi. Grafični prikaz gostitev ubojev po mesecih je naslednji:

⁵⁹ Krivična djela lišenja života na području Hrvatske, Zagreb 1959, str. 214;

⁶⁰ Krivična djela ubistva u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 1971, str. 39;

⁶¹ Wolfgang M., Patterns in Criminal Homicide, Philadelphia 1959, str. 99.

Grafični prikaz števila ubojev po mesecih storitve

Število
ubojev

Za primerjavo smo imeli na voljo podatke o gostitvah ubojev po mesecih le še za dve drugi raziskavi, ki so naslednji:

	Š t e v i l o u b o j e v			D e l e ž i v %		
	SFRJ	Slovenija	Philadelphia	SFRJ	Slovenija	Philadelphia
januar	72	18	36	7,2	6,4	6,3
februar	60	13	35	6,0	4,6	5,8
marec	87	24	48	8,7	8,5	8,2
april	88	25	50	8,8	8,9	8,5
maj	77	21	62	7,7	7,5	10,5
junij	84	18	50	8,4	6,4	8,5
julij	92	35	43	9,2	12,5	7,3
avgust	88	22	58	8,8	7,8	9,9
september	98	34	61	9,8	12,1	10,4
oktober	88	26	49	8,8	9,3	8,3
november	80	25	47	8,0	8,9	8,0
december	86	20	49	8,6	7,1	8,3

SD = \pm 9,58 4,82 8,18

Iz gornje primerjave lahko razberemo nekatere posebnosti, ki jih delno pripisujemo različnim obdobjem raziskav in različnim dolžinam časovnega obdobja, ki jih obsegajo, delno pa tudi različnim kulturnim,

etičnim, družbeno ekonomskih in zgodovinskim pogojem primerjanega prebivalstva. Najmanjšo variabilnost smo ugotovili prav v Sloveniji, ki obsega skoraj trikratno obdobje primerjanih raziskav in so zato v veliki meri izključeni slučajni vplivi, ki so lahko pomembni v krajših časovnih vrstah. Razlike med primerjanimi deleži resda niso statistično pomembne, vendar lahko ugotovimo veliko skladnost deležev le v jesenskih in zimskih mesecih, medtem ko so v pomladanskih in poletnih razlike kar precejšnje. Tako je delež ubojev v maju v Philadelphiji relativno za tretjino večji od deležev v Sloveniji in SFRJ, ki sta docela enaka. V mesecu juliju sta deleža v SFRJ in Philadelphije še izraziteje manjša, kar velja zlasti za zadnjega. Tudi v mesecu septembru je delež Slovenije večji od ostalih dveh, vendar ne tako izrazito.

b) Dan storitve dejanja:

Sociološka komponenta časa storitve dejanja pride do polnega izraza šele, če jo razčlenimo z vidika dneva storitve. Sodobni način človeškega delovanja v pogojih moderne proizvodnje, prometa, kulture itd. v znatni meri določa človekovo vedenje kot posameznika in kot člana širše skupnosti in ga s tem postavlja v različne odnose z drugimi ljudmi s katerimi je prisiljen živeti. Ti odnosi se v različnih oblikah odigravajo v delovnem procesu, v družini, v družbi znancev in prijateljev in v stiku z neznanimi ljudmi, in sicer drugače ob delavnikih in zopet drugače ob prazničnih dnevih. V stikih z okolico prihaja vsak človek prej ali slej v manjše ali hujše konflikte, ki so lahko trenutni, enkratni, ali pa trajajo dalj časa in povzročajo napetosti, ki jih razrešuje na način, ki ustreza trenutni situaciji in v skladu s svojim značajem. Seveda je treba upoštevati pri ubojih, kot najhujših oblikah neustreznega razreševanja konfliktnih razmerij med ljudmi tudi naslednje okoliščine: duševno zdravje storilca, razsodnost glede na intenziteto verbalnega ali fizičnega napada žrtve, ki je v opitosti lahko tudi pri sicer mirnih ljudeh bistveno zmanjšana itd.

Glede na vse naštete in druge okoliščine so storilci naše populacije storili uboj po dnevih v tednu v naslednjih odstotnih razmerjih:

	Število ubojev	Struktura v %
ponedeljek	44	16
torek	39	14
sreda	18	6,5
četrtek	32	11,5
petek	35	12,5
sobota	46	16,5
nedelja	64	23
Skupaj	278	100
dan ni ugotovljen	3*	-

Kot je videti iz odstotnih deležev, se uboji najpogosteje dogajajo ob nedeljah in sobotah, takoj nato pa sledi ponedeljek. Pri tem je treba poudariti, da 8 ubojev, ki so se zgodili v ponedeljek, lahko štejemo med nedeljske uboje, saj so se vsi zgodili takoj v nedeljo po polnoči, in sicer 6 na poti domov iz gostiln in zabav, ko so se spoprijeli zagreti in že med popivanjem sprti gostje, dva pa na stanovanjih, pri čemer je bil en storilec patološko opit in je vdrl v stanovanje njemu neznanе starejše vdove ter jo med poskusom posilstva zadavil, drugi pa je prav tako po vrnitvi iz gostilne v opitem stanju zadavil svoje stanodajalko, ki se je pogosto mešala v njegove družinske razmere.

Četudi ne upoštevamo navedenih 8 ubojev, ki bi jih upravičeno lahko prišteli tistim, ki so se zgodili v nedeljo, ostane dejstvo, da se zgodi ob koncu tedna, t.j. v soboto in nedeljo kar 39,5 % vseh ubojev,

* v enem primeru gre za zastrupitev s talijem v dveh dozah (junij, julij) v enem za uboj moža iz strahu pred perversnimi tehnikami - gre za storilke, en primer pa predstavlja uboj iz koristoljubnosti homoseksualnega partnerja.

kar vsekakor v dobršni meri temelji na socioloških osnovah. Ob sobotah in nedeljah imajo ljudje čedalje več prostega časa, ki ga med drugim porabijo tudi za zabave in popivanje v večjih ali manjših družbah in ob takšnih priložnostih kaj hitro pride do preprirov in preteпов že v samem zabaviščnem prostoru ali na poti domov, in marsikateri od teh se konča tudi s smrtjo katerega od udeležencev. Ta ugotovitev temelji na dejstvu, da je bilo 11 ali polovica vseh ubojev, ki so se zgodili v gostilnah, storjenih v soboto in nedeljo, prav tako pa je bilo 18 ali 56 % vseh ubojev, ki so se zgodili na javnih cestah in ulicah po odhodu iz zabaviščnih prostorov, tudi storjenih ob sobotah in nedeljah. V naštetih primerih gre v veliki večini za trenutne konflikte brez pravega motiva, ali bolje rečeno, kjer je motiv obenem tudi povod za objestne izpade storilca ali žrtve, za trenutno jezo in maščevanje zaradi besedne ali fizične žalitve, ki se v normalnih okoliščinah prav gotovo ne bi tako tragično končale. Če k temu dodamo še to, da je bilo v 28 od 29 primerov opit storilec ali žrtev, največkrat pa kar oba in da gre v večini le za površne znance, ali celo za ljudi, ki se do dogodka sploh niso poznali, tedaj je očitno, da je sociološka komponenta dneva v tednu zelo pomembna v genezi ubojev, čeprav ne gre zanemariti tudi drugih okoliščin.

Zanimivo je, da je najmanj ubojev sredi tedna, t.j. v sredo, saj dosega delež ubojev, ki so se zgodili ob sredah, komaj 18 % obravnavanega števila. Sicer ni bilo mogoče ugotoviti, zakaj prav sredi tedna tako majhno število ubojev, toda tudi v drugih raziskavah⁶² smo ugotovili podobna najnižja stanja približno sredi tedna, čeprav ne vedno ob sredah, kot pri nas.

Primerjali smo deleže ubojev po dnevih v tednu z ugotovitvami drugih raziskav s podobnimi in drugačnimi zgodovinskimi, etničnimi, gospodarskimi, kulturnimi in drugimi okoliščinami in dobili naslednje izide.

62

Brückner G., Zur Kriminologie des Mordes, Hamburg 1961, str. 42

Tabela 41 : Primerjava deležev ubojev po dnevih storitve med SR Slovenijo, SFRJ, SR Hrvatsko in mestom Philadelphijo z okolico v ZDA

Dan storitve uboja	Število ubojev				Deleži v %			
	SFRJ	Hrvat-ska	Slove-nija	Philadel-phia	SFRJ	Hrvat-ska	Slove-nija	Philadel-phia
Skupaj	964	1390	278	588	100	100	100	100
ponedeljek	121	206	44	58	12,5	15	16	10
torek	128	183	39	41	13	13	14	7
sreda	112	153	18	55	11,5	11	6,5	9
četrtek	119	175	32	48	12	13	11,5	8
petek	130	145	35	100	13	10	12,5	17
sobota	152	195	46	187	16	14	16,5	32
nedelja	212	333	64	99	22	24	23	17
ni znano	36	21	3	-	-	-	-	-

Slovenija : Philadelphia $hi^2 = 42,90$ pomemben na ravni 0,001;
 Hrvatska : Philadelphia $hi^2 = 121,50$ pomemben na ravni 0,001;
 SFRJ : Philadelphia $hi^2 = 67,85$ pomemben na ravni 0,001;

Medtem ko je pogostnost ubojev v Philadelphiji največja ob sobotah, saj obsega skoraj tretjino vseh ubojev v tem mestu, je v SFRJ kot celoti in v obeh republikah težišče na nedeljah, vendar je povsod delež znatno manjši in ne dosega niti četrte vseh ubojev. Izrazit je nagel dvig deleža ubojev v Philadelphiji s pričetkom ameriškega weekenda, t.j. v petek, medtem ko so si deleži delovnih dni od ponedeljka do vključno četrta približno enaki.

Ne glede na opisane statistično pomembne razlike med posameznimi dnevi v tednu, so vendarle gostitve povsod največje ob koncu tedna, t.j. v soboto in nedeljo, v času torej, ko so ljudje prosti.

Kot smo že omenili, nismo odkrili statistično pomembne zveze med opitostjo storilcev in žrtev ubojev glede na letne čase. Ta zveza

pa nedvomno obstaja, če primerjamo gostitve ubojev po dnevih v tednu, ki jo ponazarja naslednja tabela.

Tabela 42 : Gostitve ubojev po dnevu storitve glede na opitost storilcev oziroma žrtev

Dan storitve uboja	Ali je bil kdo izmed neposrednih udeležencev opit				D e l e ž i v %	
	Skupaj	je bil nekdo opit	ni bil nihče opit	ni ugotovljeno	je bil nekdo opit	ni bil nihče opit
Skupaj	278	177	85	16	100	100
ponedeljek	42	28	11	3	16	13
torek	38	20	14	4	11	16,5
sreda	18	11	6	1	6	7
četrtek	31	18	10	3	10	12
petek	35	20	15	-	11	17,5
sobota	46	25	19	2	14	22
nedelja, praznik	68	55	10	3	31	12
ni znano	3	1	2	-	-	-

$$X^2 = 14,39, \text{ pomemben na ravni } 0,05;$$

Prav gotovo je pomembna ugotovitev, da je bilo skoraj tretjina ubojev, pri katerih je bil opit storilec, žrtev ali pa oba, storjenih ob nedeljah in praznikih, ko se ljudje zabavajo in ko običajno prekomerno uživajo alkoholne pijače, ki kot je znano, močno zmanjšujejo razsodnost, če pride do sporov, ki so ob takšnih priložnostih pogost pojav.

Glede na drugačen ritem dela, prostega časa in drugih običajev, ki so posebnost kmečkega prebivalstva, smo preverjali, ali so gostitve ubojev po posameznih dnevih v tej kategoriji drugačne kot pri nekmetih. Iz tabele 27 v prilogi je sicer razvidno, da se deleži ubojev, ki so jih storili kmetje, sicer razlikujejo od deležev v drugih poklicih, vendar razlike niso statistično pomembne. Tudi kmetje so

storili največ ubojev ob nedeljah, vendar relativno nekoliko zaostajajo za storilci - nekmeti.

V tabeli 28 v prilogi so prikazane gostitve ubojev po dnevih glede na spol storilcev. Razlike med storilci in storilkami so navidez velike, vendar zaradi majhnega števila storilk statistično niso pomembne.

c) Dnevni čas oziroma ura storitve dejanja

Kakor se lahko zgodi uboj na zelo različnih krajih, saj smo jih našteali pri razčlembi kraja kar 55, se lahko zgodi tudi ob najrazličnejšem dnevnem času, če namreč merimo čas dogodka na ure in minute. Za potrebe naše raziskave, ki obsega relativno majhno število ubojev, smo se za splošni opis zadovoljili z urami, za podrobnejšo razčlemba pa nam bo rabila običajna delitev dneva.

Pri presoji dnevnega časa dejanja je treba seveda upoštevati močno determinirajočo komponento ritma človekovega udejstvovanja na sedanjih stopnjah razvoja, v kateri zadovoljuje svoje fiziološke in druge potrebe in pri čemer nujno prihaja v najrazličnejša, pa tudi konfliktna razmerja s svojim ožjim in širšim okoljem. Zato bomo poskušali ugotoviti morebitno zvezo med dnevnim časom dejanja in medosebnim razmerjem med storilci in žrtvami, spolom storilcev, opitostjo storilcev in žrtev, delovnim dnevom oziroma praznikom in poklicno skupino storilcev.

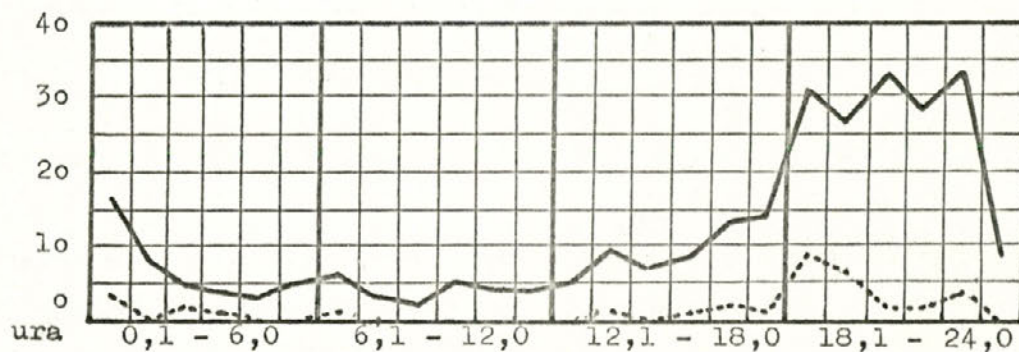
Tabela 43 : Gostitve ubojev po urah storitve in spolu storilcev

Ura storitve dejanja	Skupaj	moški	ženske
Skupaj	269	236	33
0,1 do 1,0	16	13	3
1,1 do 2,0	8	8	-
2,1 do 3,0	5	3	2
3,1 do 4,0	4	3	1
4,1 do 5,0	3	3	-
5,1 do 6,0	5	5	-
6,1 do 7,0	6	5	1
7,1 do 8,0	3	3	-
8,1 do 9,1	2	2	-
9,1 do 10,0	5	5	-
10,1 do 11,0	4	4	-
11,1 do 12,0	4	4	-
12,1 do 13,0	5	5	-
13,1 do 14,0	9	8	1
14,1 do 15,0	7	7	-
15,1 do 16,0	8	7	1
16,1 do 17,0	13	11	2
17,1 do 18,0	14	13	1
18,1 do 19,0	20	12	8
19,1 do 20,0	27	21	6
20,1 do 21,0	32	30	2
21,1 do 22,0	28	26	2
22,1 do 23,0	33	30	3
23,1 do 24,0	8	8	-
ura ni ugotovljena	12	9	3

Zaradi boljše ponazoritve prikazujemo diagram gostitev ubojev po urah storitve po spolu storilcev.

Diagram gostitev ubojev po urah storitve po spolu storilcev

Število
ubojev

Legenda

————— moški
..... ženske

Iz diagrama povzemamo, da so največje gostitve ubojev v poznih popoldanskih in nočnih urah, in sicer tako pri storilcih, kot pri storilkah, vendar na različnih ravneh. Delež žensk, ki so storile uboj podnevi, znaša komaj 18 %, pri moških pa 34 %. Vendar razlike statistično niso pomembne, ker je število žensk, ki so storile uboj podnevi izredno majhen - komaj 6 ali 2 % od celotne populacije. Podrobnejša razčlenitev po dnevniških časih je razvidna iz tabele 29 v prilogi.

Tabela 44 : Razmerja storilcev do žrtev in dnevni čas storitve dejanja

Razmerje storilca do žrtve	Dnevni čas storitve dejanja				
	š t e v i l o			Struktura v %	
	Skupaj	podnevi	ponoči	podnevi	ponoči
Skupaj	277	88	189	100	100
zakonec	41	18	23	20,5	12
otrok storilca	18	11	7	12,5	4
drug sorodnik, ki živi v skupnem gospodinjstvu	29	7	22	8	11,5
drug sorodnik, ki živi drugje	16	7	9	8	5
sostanovalec, prevžitek, bližnji sosed	41	17	24	19	12,5
ljubimec, prijatelj, znanec	93	23	70	26	37
neznana oseba	39	5	34	6	18
$\chi^2 = 21,98$, pomemben na ravni 0,01;					
ni ugotovljen dnevni čas	4	-	-	-	-

Razmerja v gornji tabeli terjajo nekoliko podrobnejšo razlago, zlasti zato, ker smo zaradi majhnega števila žensk na tem mestu opustili prikaz po spolu in bomo storilce obravnavali posebej.

Glede na majhno število storilk, ki je neprimerno za prikazovanje v odstotkih, navajamo vsebino kar v absolutnih številih. V jutranjih in dopoldanskih urah sta ubili storilki, ena svojega moža, druga pa svojega nezakonskega otroka. Popoldne sta dve storilki ubili svoje može, tri pa svoje otroke. V večernih oziroma nočnih urah so ubile storilke: 11 zakoncev, 3 otroke, 4 druge sorodnike, s katerimi so živele v gospodinjstvi skupnosti, 6 oseb, ki niso bile z njimi v sorodu, so pa z njimi skupaj stanovale (prevžetkarji, stanodajalci, delodajalci), 1 ljubimca in 2 neznani osebi. Storitve so torej ne glede na dnevni čas ubijale predvsem svoje najbližje in tiste, s katerimi so živele pod skupno streho in teh je skupaj 34 ali 96 %. Uboj neznanih oseb je pri storilkah izjema, ki potrjuje prej navedeno pravilo. Gre za en primer uboja sozapravnice v preiskovalnem za-

poru - storilka je bila neprištevna; v drugem primeru pa gre za uboj iz koristoljubnosti - mladenka, ki se je potepala je ubila ležečega starčka, ki ji je na njeno prošnjo dal prenočišče in hrano in si nato prilastila nekaj stvari. Med storilkami so bile v času uboja le tri opite, njihove žrtve pa so bili hudo opiti moški, dva zakonca in en sosed. Med žrtvami žensk je bilo še 13 opitih moških, medtem ko so bile same trezne. Gre za 6 zakoncev, 1 ljubimca, 2 brata, 1 zeta, 1 prevžitkarja in 2 soseda.

Popolnoma drugačna podoba je pri storilcih, katerih mobilnost in komunikativnost v širšem krogu je veliko večja kot pri storilkah. Storilke navadno ne zahajajo same v zabavišče, gostilne in drugam, zlasti ne v nočnih urah. Pa tudi sicer se zaradi svoje fizične inferiornosti le redkokdaj spuščajo na javnih krajih v resnejše konflikte, kot to počenjajo moški. Zato smo se odločili za nekoliko podrobnejšo razčlemba ubojev, ki so jih storili moški glede na dnevni čas storitve. Da bi lahko merili zvezo med dnevnim časom in razmerji med storilci in žrtvami, smo združili njihove posamezne vrste v dve skupini, t.j. na tiste, ki živijo pod isto streho s storilcem in na tiste, ki živijo drugje, in sicer ne glede na to, ali so z njimi v sorodu ali ne.

Tabela 45.: Storilci glede na dnevni čas uboja in na razmerje z žrtvami

Dnevni čas storitve uboja	Razmerje med storilci in žrtvami				
	Skupaj	Š t e v i l o		Struktura v %	
		sorodniki in drugi, ki žive s storilcem	sorodniki in drugi, ki ne živijo s storilcem	sorodniki in drugi, ki žive s storilcem	sorodniki in drugi, ki ne živijo s storilcem
Skupaj	243	98	145	100	100
zjutraj in dopoldne	33	23	10	23,5	7
popoldne	48	23	25	23,5	17
zvečer in ponoči	162	52	110	53	76
		$\chi^2 = 17,51$, pomemben na ravni 0,001;			
ni ugotovljen	2	-	-	-	-

Iz primerjave strukturnih deležev je razvidno, da je naraščanje števila ubojev, katerih žrtve so osebe, ki ne živijo pod isto streho s storilci, absolutno in relativno bolj skokovito, kot pri ubojih, katerih žrtve so osebe, ki živijo s storilci v isti hiši, čeprav se v obeh skupinah večina ubojev zgodi ponoči oziroma zvečer. Če torej upoštevamo, da je razmerje ubojev, katerih žrtve so družinski člani ali osebe, ki živijo pod isto streho s storilcem, 47 % podnevi napram 53 % ponoči, tedaj lahko sklepamo z veliko verjetnostjo, da pri tej kategoriji dnevni čas ne igra nikakršne vloge, kajti možnosti za konflikte so zaradi stalnih stikov neomejene. Drugače pa je z uboji med ljudmi, ki prihajajo v medsebojne stike in seveda konflikte redkeje, ali pa sploh samo enkrat v življenju. V tem primeru je dnevni čas nedvomno determinirajoča komponenta, ki jo pogotuje v veliki meri, zlasti ob delavnikih, družbena delitev dneva na delovni in prosti čas. In prav v prostem času, t.j. popoldne in zvečer ter ponoči, se je v tej kategoriji medosebnih razmerij zgodilo čez 69 % ubojev, če odštejemo tiste, ki so se zgodili ob nedeljah in praznikih, ki so itak prosti dnevi. Toda tudi ob nedeljah in praznikih je podoba enaka. V tabeli 30 v prilogi smo preverjali, ali so odstotna razmerja po dnevnem času storitve kaj bistveno drugačna med delavniki in prazničnimi dnevi in ugotovili, da je delež ubojev v večernih in nočnih urah ob prazničnih dnevih sicer nekoliko večji, toda razlike statistično niso pomembne.

Glede na drugačen delovni čas kmetov in kmetijskih delavcev, ki se zlasti v letnih časih vegetacije mora prilagajati vremenskim razmeram in drugim zahtevam, bi lahko domnevali, da je gostitev ubojev glede na dnevni čas bistveno drugačna kot pri drugih poklicnih skupinah. Zato smo v tabeli 31 v prilogi preverili tudi to možnost in ugotovili, da so razlike med deleži ubojev po dnevnem času med kmeti in nekmeti majhne in statistično nepomembne.

V kazenskem postopku je bilo ugotovljeno, da je bil v 68,7 % primerih, kjer so bili storilci uboja moški, nekdo od protagonistov v večji ali manjši meri opit, in sicer:

opit le storilec	43 ali 27 %
opita le žrtev	36 " 23 %
opita oba	79 " 50 %
Skupaj	158 ali 100 %

Med žrtvami je bilo 30 žensk, od katerih je bilo 10 ali 33 % opitih, med njimi 6 žena storilcev, ljubimka, svakinja, soseda in ena storilcu neznana oseba, ki jo je v patološkem opoju zadavil pri poskusu posilstva.

Glede na tako velik delež opitih udeležencev ubojev smo poskušali ugotoviti zvezo med dnevnim časom uboja in opitostjo storilcev oziroma žrtev in dobili naslednja razmerja:

Tabela 46 : Uboji po dnevnem času storitve glede na opitost udeležencev

Dnevni čas storitve uboja	Ali je bil ob uboju kdo od udeležencev opit					
	Skupaj	nekdo je bil opit	nihče ni bil opit	ni ugotovljeno	nekdo je bil opit	nihče ni bil opit
Skupaj	243	158	74	11	100	100
zjutraj in dopoldne	33	7	26	-	4	35
popoldne	48	36	11	1	23	15
zvečer in ponoči	162	115	37	10	73	50
$\chi^2 = 39,00$, pomemben na ravni 0,001;						
ni ugotovljen čas	2	-	-	-	-	-

Nedvomno obstaja zveza med dnevnim časom storitve in opitostjo udeležencev ubojev, ki temelji na splošno znanem dejstvu, da ljudje, zlasti pa moški, v svojem prostem času, to je takrat, ko niso na svojem delovnem mestu, pogosto segajo po alkoholnih pijačah v družbi prijateljev, znancev, v družinskem krogu ali pa tudi z neznanimi osebami. Ko pa je človek opit in sproščen, lahko zgubi razsodnost, zlasti še, če je po svoji naravi impulziven in kaj lahko neustrezno reagira na morebitne konfliktna situacije, ki bi jih trezen verjetno drugače dojemal in razreševal.

S k l e p i :

- gostitve ubojev po letnih časih so največje jeseni, najmanjše pa pozimi, kar so ugotovili že v številnih raziskavah pri nas in v tujini;
- število ubojev po mesecih močno variira in je največje v juliju, najmanjše pa v februarju in so do približno enakih ugotovitev prišli tudi v drugih raziskavah;
- največ ubojev se zgodi ob koncu tedna, t.j. ob sobotah in nedeljah, ko se ljudje po končanem delovnem tednu zabavajo in pri tem seveda tudi opijajo - v teh dveh dneh je bilo namreč kar 45 % od vseh opitih storilcev ali žrtev; število ubojev je v delovnih dneh približno enako, le sreda izstopa s polovico manjšim številom od ostalih dni, za kar nimamo ustrezne razlage; v drugih republikah so gostitve po dnevih v tednu podobne, medtem ko je v razvitejših državah največ ubojev ob sobotah, n.pr. v Philadelphiji v ZDA kar 32 % vseh ubojev;
- najpogostejši so uboji v večernih in nočnih urah z največjo gostoto med 22 in 23 uro, medtem ko so čez dan po urah približno enakomerno porazdeljeni;
- čez dan se zgodi 65 % ubojev med ljudmi, ki stanujejo pod isto streho, t.j. med družinskimi člani, sostanovalci, prevžitkarji itd. 35 % med znanci, ljubimci in prijatelji; 5 % pa med osebami, ki se do ubojá niso poznale;
- zvečer in ponoči se zgodi med ljudmi, ki živijo pod skupno streho, 40 % ubojev, 60 % pa med prijatelji, ljubimci, znanci, sorodniki, ki živijo drugje in med osebami, ki se do uboja sploh niso poznale, teh pa je kar 18 %;
- tudi ženske so ubile več žrtev zvečer in ponoči, kot moški, vendar je 94 njihovih žrtev iz družinskega kroga ali izmed oseb, ki so stanovale z njimi pod isto streho;

- pri ubojih, ki so jih storili moški, je bil v 68,7 % primerih opit storilec, žrtev ali pa oba, pri čemer odpade 73 % tistih, ki so bili opiti, na uboje, ki so se zgodili v večernih ali nočnih urah in kar nedvomno izpričuje pomembnost alkoholizma v genezi ubojev: med žrtvami moških je bilo tudi 10 opitih žensk, med njimi 8 iz družinskega kroga;
- med storilkami so bile le 3 ali 8 % opite, pač pa so bile vse njihove žrtve, ki so bile opite, moški.

3. SREDSTVA IN NAČIN STORITVE UBOJA

Kakor kraj in čas storitve uboja, tako tudi sredstvo in način njegove izvedbe, nimata praktično nobene omejitve v svoji raznolikosti. Izbira sredstev in načina storitve sta odvisna od vrste subjektivnih in objektivnih okoliščin v vsakem konkretnem primeru. Med te lahko štejemo: spol in značaj storilca, poklic, njegove življenjske navade in okolje v katerem živi, kakor tudi od stopnje njegovega naklepa (volje). Slednja je odvisna od intenzitete in trajanja konfliktov z žrtvijo, ki so lahko trenutni, enkratni, ali pa trajajo dalj časa in končno prerastejo v odločitev, ki jo storilec uresniči, bodisi ob bolj ali manj zanj "opravičljivem" povodu, ali pa tudi brez njega.

Seveda imamo tudi uboje, v katerih med storilcem in žrtvijo sploh ni bilo konfliktnih razmerij. To so v veliki večini uboji iz koristoljubnosti, uboji nezaželenih, predvsem nezakonskih otrok in velik del ubojev, ki so jih storili neprištevnih storilci.

Izbira sredstev in načina storitve je seveda odvisna še od drugih okoliščin. Pri ubojih, na katere so se storilci vnaprej pripravili, so si poleg kraja in časa dejanja, izbrali tudi sredstvo in način, medtem ko je bila pri storilcih, ki so bili vpleteni v konflikt z žrtvijo iznenada, odvisna izbira sredstev in načina od okoliščine, ali so imeli pri sebi ustrezno orodje ali orožje, ali pa so si ga morali v kritičnem trenutku poiskati na kraju samem. Nadalje je odvisen način in izbira sredstev za storitev uboja tudi od tega, ali si storilec prizadeva ostati neodkrit organom pregona, ali pa je to zanj nepomembno. Prav tako je pomembno za storilca, ali je žrtev, ki jo namerava ubiti, močnejša ali šibkejša od njega in bo seveda zaradi lastne varnosti uporabil takšno orodje ali orožje, da bo z njim prav zagotovo opravil z nasprotnikom.

a) Sredstva storitve

Pri ubojih, ki jih obsega naša raziskava, smo ugotovili kar 53 različnih sredstev, s katerimi so storilci ubili svoje žrtve, pri čemer

nismo upoštevali tistih primerov, kjer je storilec ob uboju uporabil hkrati več različnih orodij in orožij, temveč smo v takih primerih upoštevali tisto sredstvo, katerega učinkovanje je po strokovnem mnenju zdravnika neposredni povzročitelj smrti poškodovanca. V naslednji tabeli prikazujemo popolno razčlemba žrtev ubojev po spolu glede na sredstva, s katerimi so jih storilci pokončali.

Tabela 47: Sredstva, s katerimi so bile ubite žrtve in njihov spol

Sredstva, s katerimi so storilci ubili žrtve	Žrtve storilcev po spolu					
	Š t e v i l o			Struktura v %		
	Skupaj	moški	ženske	Skupaj	moški	ženske
1	2	3	4	5	6	7
Vse skupaj	295	214	81	100	100	100
kuhinjski nož	43	30	13			
žepni nož	40	33	7			
stilet	19	18	1			
lovski nož	9	8	1			
bajonet	6	6	-			
mesarski nož	4	2	2			
čevljarski nož	1	1	-			
britev	1	-	1			
Skupaj	123	98	25	41,5	46	31
poštola	29	17	12			
lovska puška	7	7	-			
vojaška puška	6	4	2			
brzostrelka	1	-	1			
Skupaj	43	28	15	14,5	13	18,5
navadna sekira	17	13	4			
tesarska sekira	3	2	1			
kladivo	3	1	2			
rovnica	3	3	-			
motika	3	2	1			

1	2	3	4	5	6	7
kosa	2	1	1			
gnojne vile	2	2	-			
izvijač	1	1	-			
električarske klešče	1	1	-			
vejnik za sekanje kolja	1	1	-			
zidarska sponka	1	-	1			
velika pila	1	1	-			
železni drog	1	1	-			
Skupaj	39	29	10	13	13,5	12,5
kol	14	10	4			
poleno	6	5	1			
ročica od voza	3	3	-			
nedoločen lesen predmet	3	2	1			
močna palica	2	2	-			
lata	2	2	-			
deska za sekljanje mesa	1	1	-			
lesena cokla	1	-	1			
Skupaj	32	25	7	11	11,5	8,5
navadna vrv	3	2	1			
vrv za obešanje perila	2	1	1			
električni kabel kuhaln.	1	-	1			
vrvica otroške kapice	1	1	-			
hlačni jermen	1	-	1			
Skupaj	8	4	4	3	2	5
arzen	1	1	-			
talij	1	1	-			
solna kislina	1	1	-			
toluol	1	1	-			
varikina	1	1	-			
pelinkovec *	1	-	1			
Skupaj	6	5	1	2	2,5	1

* zastrupitev 3 dnevnega dojenčka s pelinkovcem

	1	2	3	4	5	6	7
roke (zadavitev)		23	7	16			
noge (brcanje)		2	2	-			
Skupaj		25	9	16	8,5	4	20
voda (utopitev)		14	12	2	5	5,5	2,5
zaboj s praznimi stekle- nicami		1	1	-			
težak kamen		2	1	1			
betonska gmota		1	1	-			
utež stenske ure		1	1	-			
Skupaj		5	4	1	2	2	1

$$\chi^2 = 28,44, \text{ pomemben na ravni } 0,001;$$

Iz gornjih razmerij povzemamo, da so ženske relativno petkrat pogostejše ubite z zadavljanjem kot moški, in sicer domala vse od moških storilcev, ki so fizično močnejši od njih. Moški so sicer res relativno dvakrat pogostejše ubiti z utopitvijo kot ženske, vendar je treba pripomniti, da gre v 8 primerih od 12 za otroke. Tako moški, kot ženske so absolutno in relativno najpogostejše ubiti z nožem, ki je zlasti v družinskih, fantovskih in gostilniških prepirih skoraj vedno pri roki storilcem. Ženske so relativno pogostnejše ubite tudi s strelnim orožjem kot moški, med njimi je kar 6 deklet storilcev. Omenimo naj še, da je bilo med žrtvami 20 otrok, od katerih je bilo ubitih z utopitvijo 7, z zadavljenjem 5, z ustrelitvijo 3 (gre za neprištevno storilko, ki je v duševni zmedenosti ustrelila s pištolo svojega moža in 3 predšolske otroke), z nožem 1, s sekiro 1, z vrvico otroške kapice 1 in s strupom 2 (1 s toluolom in 1 s pelinkovcem). Uvodoma smo omenili, da je izbira sredstva storitve med drugim odvisna tudi od spola storilca. Moškim, ki so navadno fizično močnejši od žensk, pride prav vsaka stvar, s katero lahko nasprotnika ubijejo, zlasti še, če je žrtev fizično šibkejša od njih, ali če je napadena iznenada. Ženske so po svoji moči bistveno šibkejše od moških in zato le izjemoma uporabijo

nekatera sredstva, ki so pri moških najpogosteje v rabi. Razvrstitev storilcev po vrstah sredstev, ki so jih uporabili za uboj, je po spolu takale:

Tabela 48: Storilci po sredstvih, s katerimi so storili uboj in po spolu

Sredstva, s katerimi so storilci ubili žrtve	Število ubojev po spolu storilcev					
	Skupaj	moški	ženske	Skupaj	moški	ženske
Skupaj	281	245	36	100	100	100
z noži	119	114	5	54,5	60	16,5
s strelnim orožjem	34	33	1			
z lesenimi predmeti	34	28	6	12	11,5	16,5
z orodji vseh vrst	36	30	6	13	12	16,5
z rokami, vodo, vrvni (zadavitev in utopitev)	45	32	13	16	13	36
s strupom in drugimi sredstvi	13	8	5	4,5	3	14

$$\chi^2 = 3449, \text{ pomemben na ravni } 0,001;$$

Strukturne razlike glede sredstev storitev so med spoloma zelo velike in statistično izrazito pomembne. Z noži in strelnim orožjem je storilo uboj komaj 16 % storilk (edina, ki je uporabila pištolo je bila neprištevna), storilcev pa kar 60 %. Kot posebnost velja omeniti še to, da so med petimi storilkami, ki so uporabile nož, storile uboj v prekoračenem silobranu 3, 1 je bila neprištevna, 1 pa bistveno zmanjšano prištevna. Skratka, uporaba noža in strelnega orožja je pri Slovenkah izjema.

Relativno dvakrat več žensk kot moških je ubilo žrtve z zadužitvijo in utopitvijo, pri čemer je treba poudariti, da je med temi žrtvami 7 majhnih otrok, 4 znatno starejše ženske od storilk in le 2 moška, ki sta bila tudi fizično šibkejša. To pomeni, da uporabljajo storilke tak način storitve le proti bistveno šibkejšim osebam od njih samih.

Navidezno velika je tudi razlika med storilci in storilkami, ki so uporabili strup ali druga sredstva, vendar skoraj petkratna relativna razlika izgubi na svojem pomenu glede na majhna absolutna števila in zato ne bi mogli reči, da Slovenke pogosto uporabljajo strup pri ubojih.

Da bi ugotovili, ali obstajajo kakšne bistvene razlike glede uporabe različnih sredstev za storitev uboja med posameznimi poklici, smo v tabeli 32 v prilogi izračunali ustrezne deleže. Odkrili smo sicer, da je delež storilcev v kategoriji "drugih poklicev" (trgovsko osebje, miličniki, strokovnjaki in administrativno osebje), ki so pri uboju uporabili nož, dvakrat manjši od povprečnega, na drugi strani pa je delež tistih med njimi, ki so uporabili strelno orožje kar 3,6 krat večji od povprečja. Toda upoštevati je treba, da je bilo med 10 storilci, ki so uporabili strelno orožje kar 6 miličnikov, ki so glede na svoj poklic stalno oboroženi.

Izračunali smo tudi deleže o uporabi sredstev za storitev uboja po posameznih regijah, da bi ugotovili, ali so glede tega med njimi kakšne bistvene razlike. Iz tabele 33 v prilogi je razvidno, da je v Ljubljanski regiji delež uporabnikov nožev 1,6 krat manjši od povprečja, bistveno večja od povprečja pa sta deleža v Gorenjski in Koroško - Štajerski regiji, medtem ko so v ostalih deleži približno enaki. Ta pojav si lahko razlagamo kot regionalno posebnost, lahko pa je tudi slučajna, glede na razmeroma majhna absolutna števila.

Ali so kakšne razlike glede strukture uporabe sredstev za storitev uboja glede na to, ali se je storilec na uboj pripravil, ali ne kaže naslednja primerjava:

Tabela 49: Storilci glede na sredstva, s katerimi so ubili žrtve in če so se na uboj pripravili

Sredstva, s katerimi so bili storjeni uboji	Ali se je storilec pripravil na uboj					
	Š t e v i l o			Struktura v %		
	Skupaj	se je pripravil	se ni pripravil	Skupaj	se je pripravil	se ni pripravil
Skupaj	279	89	190	100	100	100
noži vseh vrst	119	23	96	42,5	26	50,5
strelno orožje	34	13	21	12	14,5	11
leseni predmeti	34	10	24	12	11	12,5
orodja vseh vrst	36	12	24	13	13,5	12,5
voda, roke, vrvi (uto-pitev in zadušitev)	43	23	20	15,5	26	16
strup in drugo	13	8	5	4,5	9	2,5
ni ugotovljeno če se je pripravil	2					

$$\chi^2 = 23,92, \text{ pomemben na ravni } 0,001;$$

Čeprav je najpogostejše sredstvo za uboje na Slovenskem nož, ki ga uporabljajo, kot smo že omenili, skoraj izključno moški, se je pri pripravah za uboj zanj odločilo komaj dobra desetina. Kot je videti iz gradiva, se storilcem nož ne zdi najbolj zanesljivo sredstvo za obračun z žrtvijo, kajti v odkritem spopadu s sebi enakim postane napadalec lahko tudi žrtev. Ugotovili smo, da je bilo od 23 žrtev, ki so bile ubite z nožem po pripravi storilcev 10 žensk (med njimi 6 žena, 3 dekleta in 1 debilna hči storilcev), medtem ko je bilo med ubitimi moškimi večina šibkejših od storilcev, ali pa so bili napadeni iznenada. Zaradi tega se storilci raje odločajo za učinkovitejša sredstva, ki jim zagotavljajo večjo varnost, to pa so strelna orožja in pa sredstva, ki z uporabo moči hitro zlomijo odpor žrtve (sekire, kladiva, koli in podobno).

Kar zadeva zelo visok odstotek žrtev, ki so bile ubite z utopitvijo in zadavljenjem, je treba pripomniti, da gre v 13 primerih za uboj majhnih otrok (7 otrok so ubili storilci, 6 pa storilke). Od ostalih 10 žrtev je 7 žensk, ki so jih 5 zadavili storilci, 2 storilki pa sta 1 žensko zadavile in 1 utopile. Le 3 odrasli moški so bili žrtve utopitve oziroma zadušitve ob pripravljenem napadu, in sicer je bil eden žrtev storilke, dva pa storilcev.

Relativno velike razlike med deležema storilcev, ki so se, ali ki se niso pripravili na uboj s strupom in drugimi sredstvi, ne presenečajo, kajti 6 od 8 pripravljenih ubojev je bilo storjenih s strupom, in sicer z enakima deležema storilcev in storilk. Od žrtev, ki so bile ubite s strupom je 5 odraslih moških in 1 dojenček ženskega spola. Ostali 2 žrtvi sta bili moškega spola, in sicer je storilka ubila spečega moža z utežjo stenske ure, storilec pa je ubil spečega fanta tako, da ga je udaril z 21 kg težkim kamnom po glavi.

Omenili smo že, da smo razvrstili storilce in storilke po sredstvih storitve glede na to, katero od njih je po ugotovitvah obdukcijskih zapisnikov neposredno povzročilo smrt žrtev. Glede na to, da je bilo 31 ali 11 % ubojev storjenih z uporabo več sredstev hkrati, kar kaže na izredno upornost in voljo storilcev da pokončajo napadene žrtve, navajamo način storitve teh primerov v celoti, ker menimo, da so tako s kazenskopravnega, kot s kriminološkega stališča izredno zanimivi.

- storilec je ubil spečega očeta z veliko pilo, budno mater pa je zadavil s hlačnim jermenom;
- storilec je žrtev ustrelil s pištolo, nato pa jo je zabodel še z nožem;
- storilec je udaril žrtev po glavi s stolom, nato jo je zabodel in jo končno toliko časa tolkel z vilami po glavi in telesu, da je umrla;

- storilec je žrtev onesvestil z udarcem po glavi z leseno coklo, nato pa jo je nezavestno zadavil;
- storilec je ležeči žrtvi z nožem prerezal vrat, nato pa jo še tolkel po glavi s 5 kg težkim kamnom in 5 litersko steklenico;
- storilka je tolkla vinjeno žrtev s palico, ko pa je omagala, jo je porinila v reko, kjer je utonila;
- storilec je žrtev davil, nato pa ji je zdrobil glavo z 19 kg težkim kamnom;
- storilec je žrtev davil, nato pa jo je še nekajkrat udaril po glavi s sekalom;
- storilec je žrtev omamil z udarcem po glavi z električnimi kleščami, nato pa je toliko časa skakal po njej, da je izdihnila;
- storilec je žrtev najprej davil, nato pa jo je večkrat udaril po vratu z rovnico in ji zdrobil hrbtenico;
- storilec je žrtev ustrelil s puško, nato pa jo je še zabodel z nožem;
- storilec je 3 dni starega dojenčka najprej napil s pelinkovcem, nato pa mu je zaprl dihalne poti še s plenico;
- storilec je udaril žrtev po glavi s topim delom sekire, nato pa ji je z nožem docela prerezal vrat;
- storilec je udaril žrtev po tilniku z močno palico, nato pa je nezavestno vrgel v reko, da je utonila;
- storilec je udaril žrtev s kosom železa po glavi, nato pa jo je toliko časa tiščal pod vodo, da se je zadušila;
- storilka je zastrupila moža z varikino, nato pa mu je z nožem še prerezala trebuh;
- storilec je udaril žrtev po glavi z železnim drogom, potem pa je ležečo še naprej udarjal po glavi in telesu z rovnico in lopato;
- storilec je udaril žrtev od zadaj s kolom po glavi, nato pa ji je še prerezal vrat;

- storilec je udaril žrtev s težkim ključem pod brado, nato pa ji je ležeči prerezal še vrat;
- storilka je spečo žrtev udarila s topim delom sekire po glavi, ji zadrgnila vrat z nogavico, nato pa nezavestno vrgla v vodnjak, kjer se je utopila;
- storilka je spečega moža stisnila za vrat in nato omamljenega še večkrat zabodla v vrat;
- storilec je zabodel žrtev z nožem v hrbet, nato pa jo še večkrat udaril s kolom po glavi;
- storilec je večkrat udaril žrtev po glavi s kosiščem, nato pa ležeči vrgel na glavo še 21 kg težko cementno gmoto;
- storilec je večkrat udaril žrtev s kolom po glavi, nato pa jo še zabodel z nožem;
- storilec je večkrat udaril žrtev po glavi s pestjo in z betonsko gmoto, nato pa nezavestno vrgel v vodo, kjer je utonila;
- storilec je dve žrtvi ustrelil z lovsko puško, nato pa ju še zabodel z nožem;
- storilec je udaril 7 letno deklico s polenom po glavi, nato pa jo je še zabodel z nožem v vrat in v spolovilo;
- storilec je žrtev udaril po glavi s stolom, nato s pivsko steklenico, nazadnje pa je ležeči vrgel na glavo še poln zaboj praznih pivskih steklenic;
- storilec je žrtev večkrat zabodel z nožem, nato pa jo še večkrat udaril po glavi in telesu z metrskim polenom;
- storilec je udaril žrtev po glavi z desko, nato pa ležečo udarjal še naprej z desko, jo brcal in skakal po njej;
- storilec je udaril žrtev s kosom lesa od zadaj po glavi, nato pa nezavestno vrgel v vodo, kjer je utonila.

Iz naštetih primerov se jasno vidi, kako trdovratni in podivjani so bili storilci in storilke v času dejanja, kar terja seveda še dodatna

pojasnila. Predvsem je treba povedati, da se je kar 16 ali 55 % naštetih storilcev in storilk na uboj pripravilo in za te nedvomno velja ocena o njihovi izredni brezobzirnosti, trdovratnosti in poudivjanosti. Nadaljni 4 storilci so bili neprišteveni v času dejanja in s sodno odločbo oddani v zavod za varstvo in zdravljenje, 1 pa je bil bistveno zmanjšano prišteven. Vsi ostali se na uboj niso pripravili, vendar so v hudi razdraženosti, pa tudi opitosti, ravnali z žrtvami tako, kot smo opisali. Končno smo hoteli še ugotoviti, ali obstajajo kakšne bistvene razlike v sestavi uporabljenih sredstev naših storilcev s storilci v drugih raziskavah. Ugotovili smo naslednja razmerja:

Tabela 50 : Primerjava strukture sredstev s katerimi so bile ubite žrtve v Sloveniji, z drugimi raziskavami

Sredstva, s katerimi so bile ubite žrtve	Število žrtev po primerjanih podatkih				
	Slovenija	Bosna in Hercegovina	Hrvatska	SFRJ	Philadelphia ZDA
Skupaj	295	370	1407	1000	621
noži	123	139	442	369	224
strelno orožje	43	52	352	188	204
roke in noge	25	13	99	76	100
trdi predmeti	67	90	234	187	55
druga sredstva	37	76	280	180	38
	S t r u k t u r a v %				
Skupaj	100	100	100	100	100
noži	41,5	37,5	31,5	37	36
strelno orožje	14,5	14	25	19	33
roke in noge	8,5	3,5	7	7,5	16
trdi predmeti	23	24	16,5	18,5	9
druga sredstva	12,5	20,5	20	18	6

$\chi^2 =$: Slovenija : Bosna in Hercegovina 20,05 pomemben na ravni 0,001;

: Slovenija : Hrvatska 26,15, pomemben na ravni 0,001

: Slovenija : SFRJ 11,52, pomemben na ravni 0,05;

: Slovenija : Philadelphia 85,84, pomemben na ravni 0,001;

Zaradi različne sestave sredstev uboja po posameznih raziskavah, smo morali naše podatke prilagoditi tako, da so si med seboj vsi primerljivi. V ta namen smo med "trde predmete" uvrstili vse lesene predmete, različna orodja in priprave ter kamenje, medtem ko smo med "druga sredstva" uvrstili vodo, vrvi in strupe.

Po prikazani primerjavi struktur sodeč, bi utegnili sklepati, da smo Slovenci zelo podvrženi razračunavanju z noži, saj imamo največji odstotek žrtev, ki so bile ubiti z noži. Vendar takšna ocena ne bi ustrezala dejanskemu stanju, kajti med storilci, ki so ubijali z nožem, je kar 20 ali 6 % začasnih delavcev iz drugih republik, in če te odštejemo, se zmanjša delež na 35 %, kar je približno toliko kot v primerjanih raziskavah.

Pomembnejše so razlike med deleži žrtev, ki so bile ubite s strelnim orožjem. V tem pogledu prednjači Philadelphia z okolico s 36 %, kar je relativno 1,9 krat več od jugoslovanskega povprečja. Če upoštevamo, da je v ZDA orožje v prosti prodaji, brez posebnega dovoljenja oblasti, tedaj ta odstotek niti ni tako presenetljivo velik.⁶³

V primerjavi s SFRJ in njenimi republikami, je delež ubojev z grobo silo, t.j. z davljenjem, udarjanjem s pestmi in brcanjem, v Philadelphiji v povprečju dvakrat večji. Izrazito majhen delež tega načina ubojev izkazuje Bosna in Hercegovina. Pri uporabi trdih predmetov in orodja sta relativno močno nad zveznim povprečjem Bosna in Hercegovina ter Slovenija, medtem ko je delež Philadelphije v primerjavi z jugoslovanskim povprečjem dvakrat manjši. Delež žrtev, ki

⁶³

Pešić je v študiji "Ubistva u Jugoslaviji", Beograd 1972, str. 35 prikazal naslednje odstotke ubojev s strelnim orožjem po republikah in pokrajinah: Črna gora 58,8 % AP Kosovo 43,2 %, Makedonija 19,5 %, Srbija 16,1 %, Hrvatska 14,3 %, Slovenija 10,7 %, AP Vojvodina 8,3 % in Bosna in Hercegovina 7,5 %. V Črni gori in na Kosovu, kjer je še močno razširjena krvna osveta, ki se vrši običajno s strelnim orožjem, tako visoke deleže pogojuje prav ta, drugod po svetu redkejši pojav. (V LR Albaniji so ga uspeli z drastičnimi ukrepi docela zatreti).

so bile ubite z utopitvijo, z zadavljenjem s pomočjo vrvi in podobnih sredstev in z zastrupljenjem, je v SFRJ in po republikah razmeroma velik, v Philadelphiji pa izrazito majhen.

b) Način storitve

Pri opredelitvi načina storitve dejanja, ki je dejansko odraz mehanskega delovanja uporabljenih sredstev na občutljive dela žrtvinega telesa, smo se ravnali po ugotovitvah obdukcijskih zapisnikov, ki so v veliki večini neposredno navajali vzročnika poškodbe, ki je neposredno povzročila smrt žrtve, ali pa se je dalo iz opisa zelo zanesljivo sklepati na to. S primerjavo tako opredeljenih načinov storitve ubojev glede na spol žrtev smo dobili podobne izide kot pri podrobni razčlenitvi v tabeli na strani 152 in zato opuščamo tabelarni prikaz. Nastale so le nekatere manjše zamenjave, ki pa niso bistvenega pomena. Tako je na primer vsega 43 žrtev, ki so bile ubite s strelnim orožjem, vendar je bilo dejansko ustreljenih 42, medtem ko je eno ubil storilec tako, da jo je močno udaril po glavi s puškinim kopitom; z noži je bilo ubitih 123 žrtev, zaradi vbodlin in vreznin pa jih je bilo 124, t.j. ena več, ta pa je bila ubita z rezilom kose, ki je prav tako oster predmet kot nož.

S sodno medicinskega, pa tudi s kriminološkega stališča je morda pomembnejša razčlenitev žrtev glede na dejanski vzrok smrti. Na podlagi obdukcijskih zapisnikov smo dobili naslednje izide:

Tabela 51: Žrtve po spolu glede na neposredni vzrok smrti

Kaj je bil neposredni vzrok smrti žrtev ubojev	S p o l ž r t e v					
	Š t e v i l o			Struktura v %		
	Skupaj	moški	ženske	Skupaj	moški	ženske
Skupaj	294	214	80	100	100	100
zadušitev	58	33	25	20	15,5	31
izkrvavitev	140	107	33	52	54,5	46,5
tamponada srca	14	10	4			
poškodba centralnega živčevja	60	47	13	20,5	22	16
drugo	22	17	5	7,5	8	6
ni ugotovljeno*	1	-	1			

$$\chi^2 = 9,34, \text{ pomemben na ravni } 0,06;$$

Že pri razčlembi sredstev, s katerimi so bile ubite žrtve smo ugotovili, da je bilo relativno dosti več žensk zadavljenih in utopljenih kot pa moških. To razmerje je v gornjem prikazu ostalo sicer enako, vendar na višji ravni. Kajti zadušitve niso nastale le kot posledica davljenja in utopitve, temveč tudi zaradi zadušitve s krvjo, ki je zamašila dihalne odprtine žrtev, ko so dobile hude udarce po glavi. Precej več je tudi izkrvavitev, ki niso nastale le z vbodninami in vrezninami z ostrimi predmeti (noži), temveč so nastale zaradi hudih udarcev po telesu tudi notranje izkrvavitve, medtem ko so nastale tamponade srca z neposredno poškodbo srca ali osrčnika pri vbodih z noži. Poškodbe centralnega živčevja je nastala v primerih hudih poškodb lobanjskega svoda in možgan in zaradi poškodb hrbtenice in hrbteničnega mozga. Vse te poškodbe so nastale pri udarjanju s topimi in tudi ostrimi predmeti z veliko močjo. Med druge poškodbe, ki jih je razmeroma malo, smo uvrstili akutne zastrupitve z različnimi spojinami, zračne embolije, pnevmotoraks, poškodbeni šok, hudo pljučnico kot posledico hude

* dojenčkovo truplo je bilo tako razpadlo, da ni bilo mogoče ugotoviti pravega vzroka smrti in je sodišče verjelo storilcu, da je bil zastrupljen s pelinkovcem.

poškodbe in en primer skoraj popolnega obglavljenja žrtve.

S k l e p i :

- sredstva, s katerimi so storilci usmrtili žrtve so po številu zelo raznolika, vendar močno prevladujejo noži, ki jih je uporabilo kar 46,5 storilcev in le 14 % storilk; od 34 storilcev je strelno orožje uporabila le 1 ženska in še ta je bila neprištevna;
- storilke relativno dvakrat pogosteje kot storilci usmrtijo svoje žrtve z zadužitvijo, t.j. z zadavljenjem in utopitvijo, žrtve pa so ali otroci, ali speče, ali kako drugače za obrambo nesposobne odrasle osebe;
- strup, kot sredstvo uboja je na Slovenskem redkost, uporabilo ga je le 6 ali 2 % storilcev;
- kadar se storilci, posebno moški, na uboj pripravijo, si za njegovo izvedbo ne izberejo nož kot najpogostejše sredstvo, temveč druga, bolj učinkovita orodja in orožja; prav tako je način storitve uboja pri pripravljenih ubojih brezobzirnejši in brutalnejši, kot pri ubojih, ki so nastali kot posledica enkratnih konfliktov med storilcem in žrtvijo;
- struktura uporabljenih sredstev je v posameznih regijah približno enaka, močno pa se razlikuje od ugotovitev drugih raziskav doma in v tujini.

V. MOTIVI IN POVODI UBOJEV

Uvodna razmišljanja in opredelitev

Vprašanje motivov, ki spodbujajo človeka h kriminalni dejavnosti, je eno izmed pomembnih in tudi najbolj zapletenih vprašanj, ki še vedno ni zadovoljivo raziskano, čeprav je o tem v domači in tuji literaturi veliko napisanega. Eden izmed vzrokov za takšno stanje je tudi ta, da obstajajo različna pojmovanja glede narave in vsebine motivov celo v psihologiji, katere predmet proučevanja so.⁶⁴ Različnost pojmovanj je predvsem posledica različnih izhodišč, ki jih posamezne psihološke šole uporabljajo pri pojasnjevanju motivacijskega procesa in so tako nastale različne teorije za razlago motivov in iz njih izvirajočih človekovih ravnanj. Ne glede na to pa so sodobna spoznanja psihologije v veliko pomoč pri spoznavanju kriminalnega pojava kot takega in še posebej pri spoznavanju osebnosti storilcev kaznivih dejanj, in sicer tako na področju kriminologije, kot tudi v kazenskem pravu, v katerem je motiv eden izmed pomembnih subjektivnih elementov in s katerim se razširja zanimanje za osebnost storilca izven klasičnih institutov prištevnosti in krivde.

Ugotavljanje motivov kaznivega dejanja, v našem primeru uboja, je bistvenega pomena za ustrezno razčlenbo vzrokov in povodov, ki so vzpodbudili storilca k razrešitvi dejanskega ali namišljenega konfliktnega razmerja na družbeno nedopusten način, pri čemer je treba upoštevati vrsto komponent, ki motiv kot psihološko kategorijo opredeljujejo. Motiv je namreč "v tesni zvezi z značajem, ki tvori skupek umstvenih in npravstvenih lastnosti človekove osebnosti, in je prav tako pomemben za njegovo ravnanje, kajti od značajskih lastnosti posameznika je deloma odvisna tudi njegova dejavnost."⁶⁵

⁶⁴ N. Rot, Psihologija ličnosti, Beograd 1963, str. 78-91.

⁶⁵ A. Carić, Motivi kaznivega dejanja, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, letnik 24/1973, št. 1, str. 39.

Zato lahko vrednotimo motive s psihološko npravstvenega in družbeno npravstvenega zornega kota.

Motiv je nadalje možen kriterij za tipološko klasifikacijo storilcev kaznivih dejanj, ne glede na večjo ali manjšo upravičenost in praktično uporabnost takšnih klasifikacij.⁶⁶

Še pomembnejši je motiv zaradi tega, ker je z njegovo pomočjo, če je seveda objektivno ugotovljen, mogoče posredno spoznati storilca, njegove lastnosti in nagnjenja in s tem v zvezi ugotoviti njegovo družbeno nevarnost in krivdo. Ne smemo namreč prezreti tako imenovanih "nemotiviranih" ubojev, ki pogosto kažejo na duševno motenost storilca, ki se večkrat izkaže, če sodišče vključi v kazenski proces še ustrezne strokovnjake - izvedence, t.j. psihiatre in psihologe.

Motiv ne povezuje le storilca in kaznivo dejanje, temveč tudi storilca in njegovo žrtev, kajti zlasti pri kaznivem dejanju uboja nastopa žrtev pogosto s svojim vedenjem in lastnostmi proti storilcu kot "izvir" motiva.⁶⁷ Zato terja ugotavljanje motivov za uboj pogosto ne le razčlemba osebnosti storilca, temveč tudi razčlemba osebnosti njegove žrtve. Motiv ima namreč pri ubojih izredno velik viktimološki pomen in daje nove spodbude za boljše spoznavanje in upoštevanje odnosov v interakciji med storilcem in žrtvijo.⁶⁸

V številnih kazenskih zakonikih, pa tudi v našem, se motiv jemlje kot kriterij za razločevanje navadnega od kvalificiranega uboja, oziroma uboja od umora, kjer je to terminološko razlikovanje še v rabi.

⁶⁶ P.Kobe, Tipološke klasifikacije delinkventov v moderni kriminologiji, in v kazenskem pravu, Kriminologija v kazenskem pravosodju, Ljubljana 1957, str. 77 - 128;

⁶⁷ A. Carić, Motivi kaznivega dejanja, istotam, str. 41;

⁶⁸ M. Zvonarević, Upoznavanje ličnosti učinioca krivičnog djela kao nužna pretpostavka individualizacije pri izricanju krivične sankcije i njezinom izvršenju, Jugoslovenska revija za krivično pravo i kriminologiju, Beograd 1964, str. 493.

Naš kazenski zakonik razvršča vse kvalificirane oblike ubojev, pri katerih je motiv kot kvalifikatorni element, v 2. in 3. odstavku 135. člena, čeprav vseh možnih oblik taksativno ne našteva.

Končno rabijo motivi tudi penitenciarnim ustanovam v penološke namene, t.j. za izdelavo načrta za prevzgojno delo z obsojencem in za njegovo poznejše vključevanje v normalno življenje na prostosti.

Vsi naštetih in še drugi vidiki ugotavljanja in uporabnosti motivov terjajo od kazenskih sodnikov znanje psihologije, ki ga navadno nimajo in je zato nujna pritegnitev strokovnih izvedencev, med drugimi tudi psihologov, kar pa je po naših ugotovitvah žal bolj izjema kot zaželeno pravilo. Carić navaja na primer v že omenjeni razpravi o motivih, da "je zapletenost vprašanj pri ugotavljanju motivov delno posledica njihovih posebnosti in motivacijskega mehanizma kot psiholoških kategorij, prav tako pa tudi nekaterih slabosti kazenskega pravosodja, ki pogosto ni povsem doraslo vsem tistim zahtevam, ki jih predenj postavlja sodobna kazenska zakonodaja". K tej ugotovitvi bi dodali posebno za uboje še eno, namreč to, da so sodišča pri ugotavljanju motivov pri tem kaznivem dejanju v dosti težjem položaju zlasti zaradi tega, ker je žrtev mrtva, ta pa bi verjetno, če bi lahko izpovedala, v številnih primerih pripomogla k ugotovitvi pravega motiva, ne pa tistega, ki ga je sodišče oprlo na izjavo samega storilca. To zlasti tedaj, če je bilo dejanje storjeno brez očevidcev, ali če ni takšnih prič, ki bi lahko kaj več povedale o vzrokih, ki so pripeljali do dejanja. Storilci namreč pogosto prikrivajo dejanske motive svojega dejanja pred sodišči in navajajo tiste, ki so zanje manj obtežujoči, da bi tako zmanjšali svojo krivdo.

Podobne težave so tudi z ugotavljanjem pravega povoda, ki je sicer le člen v verigi dinamičnega procesa v motivacijskem mehanizmu. Storilci namreč pogosto prikazujejo povode v verzijah, ki jim najbolj ustrezajo, da bi tako zmanjšali svojo krivdo in jo morebiti prevalili na žrtev ali na koga drugega. To je zlasti pomembno pri tistih ubojih, ki so nastali v trenutni, reakcijski odločitvi storilca, pri kateri se storilec in žrtev do dogodka sploh nista poznala, ali pa sta se tudi poznala, vendar med njima prej ni bilo takih sporov, ki bi motivirali enega, za napad na drugega. V teh primerih je namreč zožen

motivacijski proces storilca na trenutno odločitev, ki jo je sprožil konkretni povod, bodisi da gre za silobran ali prekoračeni silobran, za hudo žalitev - besedno ali fizično, bodisi da gre za trenutno hudo jezo agresivnega storilca z impulzivnim značajem, ki pogosto brutalno reagira tudi pri manj pomembnih povodih, zlasti še, če je ob dogodku zaradi popitega alkohola še dodatno senzibiliziran.

Zavedajoč se vseh naštetih težav in zapletenosti razčlenbe etiologije ubojev z zornega kota motivov, smo posvetili v raziskavi tem vprašenjem veliko pozornost, pri čemer smo morali v dobri tretjini obravnavanih primerov sami ugotavljati motive, ker jih sodišča v svojih obrazložitvah niso izrecno navedla, ali pa so jih navedla več hkrati. Zato so morali anketarji, izkušeni bivši kazenski sodniki, v vseh takšnih primerih iz opisov v obrazložitvah sodb ugotavljati, za kakšen motiv dejansko gre, oziroma ali gre v posamičnem primeru v resnici za kolizijo motivov.

Glede na to, da je uboj najbolj personalizirano kaznivo dejanje, ki odraža dinamični odnos med dvema ali več osebami od nastanka tako imenovane konfliktna situacije, do njene tragične razrešitve, smo izpeljali razčlenbo motivov z dveh vidikov. Pri prvem smo se opirali na objektivne ali vsaj objektivizirane ugotovitve kazenskih sodišč v obrazložitvah sodb in jih razvrstili ter etiološko osvetlili po vsebinsko sorodnih skupinah. Po drugem vidiku pa smo poskušali motive razčleniti po psihološko dinamičnem izhodišču, ne oziraje se na tradicionalno fenomenološko klasifikacijo, da bi se tako približali različnim sestavinam motiva v širšem, psihološkem smislu, ki predstavljajo zadnji vzgib za motiv, pojmovan v ožjem kriminološkem smislu.

Klasifikacij motivov ubojev s stališča kazensko pravne fenomenologije je prav toliko, kolikor je bilo doslej opravljenih raziskav pri nas in po svetu. Nekatere med njimi so sila razčlenjene in podrobne, druge pa so zgoščene po različnih, predvsem za raziskovalčeve namene prirejenih vidikih, z večjo ali manjšo možnostjo za medsebojno primerjanje. Ta pestrost klasifikacij motivov je docela razumljiva, kajti upoštevati je treba, da je izvor te pestrosti predvsem v sami množici

motivov, ki lahko spodbudijo storilca k storitvi tega kaznivega dejanja. Pri študiju tuje literature smo v več primerih ugotovili, da so se pisci pri klasifikaciji motivov oslanjali na policijske podatke in ne na sodne odločbe (Wolfgang, McClintock, Pokorny), nekateri pa so sicer uporabljali ugotovitve sodnih odločb, vendar so se omejili le na določene motive (n.pr. Wurmser v ZR Nemčiji). V ponazoritev navajamo dve klasifikaciji motivov, ki sta si po razčlenbi zelo različni, oba avtorja pa sta iz ZR Nemčije. Günter Brückner je v svoji študiji Zur Kriminologie des Mordes, strnil vse obravnavane uboje v naslednje štiri skupine: koristoljubnost (Gewinnmord), uboj zaradi konfliktnih situacij med storilcem in žrtvijo (Konfliktmord), uboj zaradi prikrivanja drugega kaznivega dejanja (Deckungsmord) in uboj iz seksualnih pobud (Sexualmord).

Herbert Blühm pa je v svoji raziskavi "Kriminologische Untersuchungen", razčlenil uboje takole:

A. Odvratnost, ljubosumnost in odstranitev neljubih oseb:

1. ljubosumnost in zavrnjena ljubezen
2. sovraštvo zaradi zakonskega razdora
3. ljubezen do nekoga drugega
4. maščevanje ali sovraštvo zaradi družinskih prepиров
5. strah pred sramoto
6. maščevanje, razburjenost, bes ali jeza v prepiru z drugimi osebami
7. strah pred zakoncem ali starši
8. odstranitev osebe, ki obremenjuje storilca
9. strah pred prijavo zaradi kakšnega kaznivega dejanja
10. politični motiv

B. Želja po gospodarski koristi ali preprečevanje gospodarske škode (koristoljubnost)

11. rop ali podobna prilastitev tuje stvari
12. osvoboditev od materialnih skrbi
13. strah pred odpustom iz delovnega razmerja
14. želja po siceršnjih materialnih koristih

C. Drugi motivi:

15. seksualni
16. usmiljenje in ljubezen
17. nagon po svobodi

D. Neugotovljeni motivi

Tudi v domači literaturi se klasifikacije motivov med posameznimi pis-
ci močno razlikujejo tako po vsebini kot tudi po pomenu, tako da je
primerljivost mogoča le za nekatere med njimi (n.pr. koristoljubnost,
ljubosumnost, maščevanje in objestnost)⁶⁹, nekateri med njimi pa se raz-
likujejo le po poimenovanju, ali pa po svoji dejanski vsebini in pomenu
sploh niso motivi (n.pr. alkolizem, je lahko le spremljajoči dejav-
nik, ki je pri tem kaznivem dejanju zares izredno pomemben, ne more pa
biti motiv).

Upoštevajoč vse navedene pomisleke in izkušnje, kakor tudi vsebinsko
oziroma pomensko podobnost med njimi, smo motive v naši raziskavi raz-
vrstili takole:

M o t i v i	Število ubojev	sestava v %	število sojenih oseb	sestava v %
Skupaj	281	100,0	309	100,0
1. Koristoljubnost	23	8,2	31	10,0
2. Ljubosumnost	31	11,0	31	10,0
3. Maščevanje zaradi trajnejše ali trenutne prizadetosti od žrtve	29	10,3	29	9,4
4. Sovraštvo zaradi neurejenih last- ninskih odnosov	21	7,5	24	7,8
5. Sovraštvo zaradi drugih razlogov	30	10,7	34	11,0
6. Objestnost, agresivnost in tre- nutna jeza	48	17,1	54	17,5
7. Obramba pred napadom (silobran in prekoračen silobran)	29	10,3	30	9,7
8. Afekt po določilih 136. člena KZ - huda razdraženost	23	8,2	23	7,5
9. Ogrožanje storilčevih interesov ali svobode	16	5,7	22	7,1
10. Usmiljenje	2	0,7	2	0,6
11. Neprištevnost - nemotiviranost	28	10,0	28	9,1
12. Motiv ni ugotovljen	1	0,3	1	0,3

⁶⁹ V. Pešić, Ubistva u Jugoslaviji, 1972, str. 33, krivična djela li-
šenja života na području SR Hrvatske, 1959, str. 19 in 20 in krivič-
na djela ubistva u Bosni i Hercegovini, 1971, str.

1. KAZENSKOPRAVNA IN KRIMINOLOŠKA KLASIFIKACIJA MOTIVOV

a) Koristoljubnost

V strukturi ubojev, ki jih obravnavamo, je bilo storjenih iz koristoljubnosti 23 ali natanko 8,2 %, kar je v primerjavi z jugoslovanskim povprečjem relativno dvakrat več,⁷⁰ v primerjavi z Bosno in Hercegovino pa celo osemkrat več.⁷¹ Na podlagi takšne primerjave bi lahko sklepali, da so slovenski storilci ubojev bistveno močnejše podvrženi nizkotnim pobudam oziroma tako imenovanim primarnim motivom kot v drugih republikah. Vendar je treba povedati, da bi bilo takšno sklepanje zelo enostransko, če ne bi upoštevali dejstva, da so 8 ubojev iz koristoljubnosti storili začasno zaposleni ali brezposelni nekvalificirani ali priučeni delavci, ki so bili iz vseh republik in pokrajin, razen iz Črne gore. Če torej odštejemo teh 8 ubojev, se zmanjša delež na 5,3 %, to pa je le za 1,8 % več od jugoslovanskega povprečja.

Ne glede na nacionalno pripadnost storilcev je pomembna ugotovitev, da je bil le eden od 31 storilcev in sosterilcev v času uboja v trenutni stiski, vendar ne v taki, da bi zato moral ubiti svojega varčnega delovnega tovariša, medtem ko pri ostalih storilcih sodišča niso ugotovila podobnih socialnih problemov. Moralna pokvarjenost, brezčutnost in brezobzirnost storilcev ubojev iz koristoljubnosti se kaže zlasti v tem, da je velika večina, t.j. 25 od 31 hotela na brezdelen način priti do denarja, dragocenosti in drugih uporabnih predmetov, 4 so hoteli z ubojem doseči dedovanje posestva, ki so jim ga žrtve odrekale, 2 pa sta se hotela rešiti plačevanja preživnine za nezakonskega otroka (eden je v ta namen ubil svoje dekle, ki je bilo v 8 mesecu nosečnosti).

Le 4 uboji iz koristoljubnosti so bili storjeni v sosterilstvu, toda pomembno je to, da so bile zasnovalke teh ubojev ženske - v 3 primerih so sodelovale kar po 2, v enem pa ena. Tudi sicer je udeležba

⁷⁰ V. Pešić, Ubistva u Jugoslaviji, istotam, str. 33,

⁷¹ Krivična djela ubistva u Bosni i Hercegovini, istotam, str. 140.

žensk dvakrat večja od skupnega povprečja, njihov moralni lik pa je izredno neugoden, saj je bilo kar 6 od 8 predkaznovanih, predvsem zaradi kaznivih dejanj zoper premoženje in zoper življenje in telo. Tudi med storilci je delež predkaznovanih visok, saj znaša kar 56 % predvsem zaradi premoženjskih deliktov in deliktov zoper življenje in telo.

Za oceno družbene nevarnosti teh storilcev je zlasti značilen način storitve ubojev, kajti le v treh primerih so napadli svoje žrtve odkrito in še v teh so bile žrtve fizično znatno šibkejše, v vseh ostalih pa so napadli speče oziroma ležeče, ali pa iz zasede oziroma iznenada.

Pomembna je tudi ugotovitev, da so storilci napadli žrtve, ki so bile po svojem premoženjskem stanju približno enake njim samim in da je bila vrednost z ubojem pridobljenega denarja ali drugih dobrin naravnost bagatelna, kar še posebej podčrtuje, kako malo pomeni storilcem iz koristoljubnosti človeško življenje. Tako je na primer eden izmed storilcev z velikim kamnom zdrobil glavo spečemu delovnemu tovarišu, da bi si nato lahko prilastil njegovo že rabljeno dvokolo. Največja vrednost z ubojem pridobljenega denarja je znašala le 720 dinarjev, najmanjša pa komaj 1,50 din.

Ocena okolja o moralnem liku storilcev in storilk ubojev iz koristoljubnosti je zelo neugodna, saj so domala vsi označeni kot brezdelneži, suroveži, potuhnjenici, tatovi, nemoralneži in alkoholiki, skratka ljudje s skrajno slabimi lastnostmi, ki jih je večina med njimi izpričala z zelo pestro kriminalno preteklostjo.

b) Ljubosumnost

Ljubosumnost kot primarni motiv, katerega izvir so motnje oziroma ovire pri zadovoljevanju človekovega naravnega seksualnega nagona, s spremljajočimi močnimi čustvenimi vzgibi, je ugotovljen pri 31 ali 11 % vseh obravnavanih ubojev. Ljubosumnost, kot čustveni fenomen, se poraja med spolnima partnerjema zaradi skaljenih ljubezenskih odnosov, ki imajo lahko realno podlago - nezvestoba enega partnerja do drugega, odklanjanje spolnih odnosov, hladnost enega izmed partnerjev do drugega, ali pa temeljijo na patološki preobčutljivosti enega ali obeh partnerjev ob najmanjšem povodu v vsakdanjih stikih z drugimi ljudmi.

Spori, ki nastajajo zaradi ljubosumnosti, največkrat prerastejo iz harmonije, obojestranskega spoštovanja in ljubezni v nepopisno sovraštvo, ki ima za posledico uboj ljubljene osebe ali rivala, včasih pa tudi obeh. Obstaja pa še tretja možnost, namreč ta, da ljubosumni storilec ubije najprej dotlej ljubljeno osebo, nato pa še sebe. Takšnih primerov, ki sicer ne sodijo v okvir te razprave, smo ugotovili ob pregledu tožilskih vpisnikov v opazovanem obdobju kar 20. Pač pa smo med storilci iz ljubosumnosti ugotovili pet takih, ki so takoj po uboju poskušali napraviti samomor, vendar je v tem uspel le eden, ki ni vštet v obravnavano število, ostali pa so se zelo hudo poškodovali.

Pri pregledu sodnih spisov smo ugotovili, da je bil motiv ljubosumnosti močno navzoč še pri ubojih, katerih prevladujoč motiv ni bila ljubosumnost, t.j. zlasti pri ubojih iz sovraštva in nestrpnosti med zakoncema, ki so jih relativno pogostokrat storile žene nad svojimi možni, ki so pijančevali, jih pretepali in sploh zanemarjali.

Sostorilstvo je pri ubojih iz ljubosumnosti zelo redek pojav in smo v naši raziskavi ugotovili le en tak primer. Vendar je bil motiv napeljevalke, t.j. žene žrtve, odstraniti moža, ki je seksualno ni več zadovoljeval.

Osebnostne lastnosti storilcev in storilk ubojev iz ljubosumnosti, ki izhajajo iz ocen okolja, ugotovitev socialne ankete ter mnenj izvedencev, kažejo na to, da gre v polovici primerov za čustveno zelo razgibane, pa tudi agresivne in egocentrične ljudi, med katerimi je kar 40 % alkoholikov, medtem ko so drugi ocenjeni kot mirni, pošteni in skrbni ljudje, ki jih je nezvestoba seksualnega partnerja in pretirana ljubosumnost pripeljala do usodne odločitve.

c) Maščevanje zaradi trenutne ali trajnejše prizadetosti od žrtve

Ubojev zaradi maščevanja je bilo 29 ali dobra desetina. Ugotovili smo, da je bilo temeljno gibalno storilcev v večini primerov povračilo žrtvam za prizadeto zlo, t.j. zaradi žalitev in fizičnih napadov malo pred dejanjem ali v daljši preteklosti, medtem ko je bilo trajnejših zlih postopkov žrtev, ki so upravičeno vzbujale revolt storilcev in stopjevali njihovo slo po maščevanju, manj kot tretjina. Pri 20 ubojih gre dejansko za enkratne medsebojne prepire in pretepe med storilcem in žrtvijo. Za te uboje je tudi značilno, da so bili v 10 primerih storilci

sezonski delavci iz drugih republik in da se storilec in žrtev v 9 primerih do dejanja sploh nista poznala, oziroma da sta bili dve žrtvi ubiti ponevedoma namesto dejanskega nasprotnika storilca.

Za uboje iz maščevanja je značilno tudi to, da so jih storili izključno moški in da je bilo čez polovico storjenih v gostilnah in prebivališčih sezonskih delavcev.

Osebnostne lastnosti teh storilcev so izredno neugodne, saj so le štirje ocenjeni ugodno (v vseh teh primerih gre za maščevanje zaradi dolgotrajnih in hudih žalitev in fizičnih napadov žrtev na storilca). Neugodno ocenjeni storilci so bili znani kot maščevalni ljudje, pretepači, suroveži, nasilneži in alkoholiki, ki se jih je okolica bala, med katerimi je bilo 9 že večkrat obsojenih zaradi kaznivih dejanj zoper življenje in telo. Gre torej večinoma za agresivno naravnane storilce, ki so se pripravljali za vsako, še tako nepomembno žalitev ali udarec pri priči maščevati na najbrutalnejši način.

d) Sovraštvo zaradi neurejenih lastninskih odnosov

Sovraštvo zaradi sporov okoli lastnine ali zaradi motenja posesti, je tipičen motiv družinskih, rodbinskih, sosedskih in podobnih razmerij med ljudmi, katerega torišče je brez izjeme vaško okolje. Ubojev zaradi tega motiva je bilo po ugotovitvah sodišč razmeroma malo - vsega 21 ali 7,8 %. Vendar smo pri razčlembi ubojev iz sovraštva iz drugih razlogov ugotovili, da je bil pogost spremljajoči motiv med drugim tudi neurejeno lastninsko razmerje med storilcem in žrtvijo. To seveda ne pomeni, da so sodišča motiv napačno opredelila, temveč da je šlo dejansko za kolizijo motivov, pri kateri pa je zaradi pogostih preprirov zaradi drugih vzrokov, postal prvotni manj izrazit.

Značilno za te uboje je, da so trajali spori okoli lastnine v veliki večini primerov dolga leta, vendar je bilo število ubojev z vnaprejšnjo pripravo storilcev razmeroma majhno, t.j. komaj četrtnina, od tega tri v sosterilstvu, pri katerih so bile v vseh primerih napeljevalke ženske.

Ocena okolja o osebnostnih lastnostih storilcev je le za četrtnino med njimi ugodna. Označeni so kot egocentrični, nasilni, prepirljivi, nekaj manj kot polovica vdanih alkoholizmu in že predkaznovanih zaradi kaznivih dejanj zoper življenje in telo. Vendar so bili z enakimi atributi poime-

novane tudi njihove žrtve v še večjem številu, kot storilci.

e) Sovraštvo zaradi drugih vzrokov

Podobno kot uboji iz sovraštva zaradi neurejenih lastninskih odnosov, so tudi uboji iz sovraštva zaradi drugih vzrokov tipični za zakonska, družinska, sorodstvena in sosedska razmerja med storilci in žrtvami. Ubojev te vrste je bilo 30 ali 10,7 %, z relativno pogostnostjo kolizije motivov, ki je bila ugotovljena v tretjini primerov. Sovraštvo med storilcem in žrtvijo, ki se je kopičilo skozi dolga leta in celo desetletja, je nastajalo iz različnih vzrokov - od hudo poslabšanih odnosov med zakoncema zaradi pijančevanja, slabega gospodarjenja in grdega ravnanja, katerega začetek je bil pogosto tudi ljubosumnost, do hudo poslabšanih medsebojnih odnosov med sorojenci ali člani skupnega gospodinjstva zaradi občutka zapostavljanja, prikrajšanosti in odrinjenosti, katerega izvor je bil pogosto tudi materialnega značaja, medtem ko je bilo v nekaj primerih sovraštvo posledica hudo poslabšanih sosedskih in sostanovalskih odnosov, ki so nastali zaradi pogostih sporov in preprirov, ki so jih povzročali otroci ali žene sprtih sosedov. Značilna za te uboje je okoliščina, da so bila vsi, razen dveh storjeni v odkritem spopadu med storilcem in žrtvijo, katerih neposreden povod so bili medsebojne žalitve in prepiri ter fizični spopadi. Gre torej za skoraj izključno situacijske reakcije storilcev, ki so bile pogojene z dolgotrajnimi napetimi odnosi, pri čemer sta bila le dva uboja izvršena v sosterilstvu. Po svojem značaju so bili tako storilci kot njihove žrtve v veliki večini agresivno naravnani in zlasti moški zasvojeni z alkoholizmom.

f) Objestnost, agresivnost in trenutna jeza

Absolutno in relativno največja, pa tudi najbolj problematična, je skupina storilcev, ki so ubili svoje žrtve v trenutni, afektivno pogojeni jezi, ali pa iz objestnosti oziroma zaradi tako imenovane generalizirane agresivnosti, ki je bila v večini primerov stopnjevana še z opitostjo. Teh ubojev je bilo 48 ali 17,1 %, med storilci pa je bilo kar 20 ali 38%

sezonskih delavcev iz drugih republik. Za te uboje je značilno, da so sorodstvena in podobna razmerja med protagonisti zelo redka in da so bili ugotovljeni manjši konflikti v preteklosti le v nekaj primerih. V polovici teh ubojev se storilec in žrtev do dejanja sploh nista poznala, v ostalih primerih pa sta se sicer poznala več mesecev ali tudi dolga leta, vendar so bila znanstva bolj površna in stiki med njima bolj poredki. Storilci teh ubojev so samo moški, pa tudi žrtve so razen v treh primerih moški. Gre torej za uboje, katerih storilci do samega dogodka ali sploh niso imeli sporov z žrtvijo, ali pa so bili tako nepomembni, da jih ne gre upoštevati kot pomembno sestavino motivacije. Z drugimi besedami povedano, gre za določen način deviantnega vedenja obravnavanih storilcev, ki brez povoda ali ob najmanjšem povodu sproščajo svojo agresivnost nad komerkoli, zlasti še, če so jim zaradi opitosti odpovedali zavorni mehanizmi. Zaradi ponazoritve, prikazujemo povode, ki so pripeljali do teh ubojev v podrobnostih:

Neposredni povod za storitev dejanja:	Število ubojev
Žrtev je storilca izzivala	3
Žrtev je storilca žalila	3
Žrtev je storilcu grozila	2
Žrtev je storilca udarila	3
obojestranski prepir, ki ga je začel storilec	8
splošni pretep v večji skupini udeležencev	9
hud jok žrtve - dojenčka	1
Žrtev je pred storilcem branila prijatelja	1
povod je bil namišljen	5
storilec je napadel žrtev brez vsakega povoda	13
Skupaj:	48

Le v 11 primerih je bil povod na strani žrtev, ki so bile po svojih osebnostnih lastnostih enake storilcem, medtem ko so v vseh ostalih bili pobudniki storilci, ki so najprej izzvali prepir in nato izzvano žrtev napadli, ali pa so se brez vsakega razloga vmešali v prepire drugih oziroma brez vsakega povoda napadli in ubili žrtve, ki jim niso ničesar storile. Značilno za uboje te vrste je tudi to, da je večina storjenih v gostilnah, večje število pa še v barakah sezonskih delavcev.

g) Obramba pred napadom (silobran in prekoračeni silobran)

Pri ubojih te vrste, ki jih je bilo 29 ali 10,4 %, gre dejansko za trenutno odločitev storilcev v samoohranitvenem nagonu in ob neizzvanem napadu, v večini primerov objestne in opite žrtve, ki do takrat storilca ali sploh ni poznala, ali pa ga je poznala le površno in pred tem sploh ni imela nikakršnih sporov z njim. Motivacijski mehanizem storilcev je bil zaradi strahu, razdraženosti, pa tudi opitosti zelo zožen in samokontrola bistveno zmanjšana, v nekaj primerih pa tudi povsem izključena.

Med storilci teh ubojev je le ena ženska, medtem ko so vse žrtve moški. Značilno je, da je bila le šestina storilcev neugodno ocenjenih, nasprotno pa sta bili le dve žrtvi ocenjeni ugodno, vse ostale pa zelo neugodno, ker so bile znane kot alkoholiki in pretepači, med katerimi je bilo 10 že večkrat predkaznovanih zaradi kaznivih dejanj zoper življenje in telo.

h) Afekt - huda razdraženost v smislu 136. člena KZ

Tudi pri teh ubojih gre v večini primerov za trenutno odločitev storilca, t.j. za zožen proces motivacijskega mehanizma hudo razdraženega ali razžaljenega človeka, bodisi da je bil razžaljen on sam, ali kdo njegovih bližnjih. Vendar imajo ti uboji, ki jih je bilo 23 ali 8,2 %, nekatere bistvene značilnosti, ki jih drugi nimajo. Predvsem je uboj na mah obravnavanih storilcev posledica dalj časa trajajočih napetosti in sporov med protagonistami in še drugimi, posredno vpletenimi osebami, in je zato v večini primerov ponovna huda žalitev povzročila pravcati izbruh dotlej zadrževanega srda na žrtev. Nadalje so se uboji na mah dogajali med ljudmi, ki so si fizično in čustveno blizu (sorodniki, ljubimci, prejšnji intimni prijatelji in sosedje) in le redkokdaj še kak dober znanec. In končno, noben uboj na mah ni bil izvršen v sosterilstvu in noben storilec ni ubil več kot eno žrtev.

Glede na okoliščine v katerih so bili ti uboji storjeni, je razumljiv zelo velik delež bistveno zmanjšano prištevanih storilcev, ki znaša kar 56 %. Glede osebnostnih lastnosti storilcev je treba povedati, da je bila polovica ugodno ocenjenih, medtem ko znaša odstotek ugodno ocenjenih žrtev komaj 17 %.

i) Ogrožanje storilčevih interesov ali svobode

Temeljni motiv za uboje te vrste, ki jih je bilo vsega 16 ali 5,7 %, je ta, da se je hotel storilec z ubojem znebiti neke osebe, ki ga je kakorkoli ovirala ali ogrožala v njegovih interesih, željah in namenih, pri čemer pa so bili vzroki za takšno odločitev različni in jih lahko razdelimo v naslednje skupine:

- odstranitev nezaželenega, v zakonski skupnosti rojenega otroka 2
- odstranitev nezakonskega ali v divjem zakonu rojenega otroka 10
- odstranitev odrasle osebe, ki je ovirala storilca pri ljubezenskih stikih z drugo osebo 3
- odstranitev odrasle osebe zaradi prikrivanja kaznivega dejanja 1

V prvem primeru gre za eliminacijo otrok v številčno močnih in ekonomsko slabo stoječih družinah, v katerih je bil poleg delomrznosti očeta navzoč še alkoholizem obeh zakoncev.

V drugi skupini, ki je številčno najmočnejša, gre za odstranitev nezakonskega otroka zaradi strahu pred sramoto, ekonomske šibkosti nezakonske matere, v dveh primerih pa tudi zaradi lahkoživosti in popolne odsotnosti materinskega čuta.

V tretji skupini gre za storilce, ki so se hoteli znebiti ljubezenskega partnerja ali zakonca, da bi lahko nadaljevali intimne odnose z drugo osebo, ali sklenili z njo zakonsko zvezo.

V zadnjem primeru, ki je edinstven v obravnavanem obdobju, pa gre za uboj dekleta, ki ga je storilec prvič v življenju srečal in skušal posiliti, pa ga je potem v strahu, da ga ne bi prijavilo organom pregona, zadavil.

Značilno za te uboje pa je, da je bila polovica izvršenih v sosterilstvu - predvsem pri ubojih otrok, in da je udeležba žensk relativno največja med vsemi motivi. Ocena okolja o storilcih teh ubojev je bila za veliko večino zelo neugodna, le za nekaj mladih nezakonskih mater še kar prizanesljiva.

j) Usmiljenje

Gre za vsega dva primera, ki sta edinstvena v obravnavanem obdobju in verjetno tudi v analih naše tovrstne kriminalne kazuistike na sploh in zato navajamo kratek opis okoliščin, v katerih sta bila uboja storjena.

V prvem primeru gre za starejšega upokojenca, ki ga je sodišče spoznalo za bistveno zmanjšano prištevnege, zaradi hude arterioskleroze in simptomatičnimi psihozami. Ubil je svojo, za rakom na maternici umirajočo ženo. Žrtev, ki je trpela hude bolečine in je bila v času dejanja od trpljenja že nerazsodna, ga je vztrajno prosila naj ji trpljenje skrajša. Že nezavestni ženi je storilec prerezal s kuhinjskim nožem žile na zapestju in je zaradi izkrvavitve umrla. Takoj nato je prerezal v samomorilnem namenu še sebi žile na zapestju, vendar so ga naključni obiskovalci pravočasno odkrili in so mu v bolnici rešili življenje.

V drugem primeru gre za starejšega kmeta, ki je ubil svojo 18 letno hčer, ki je bila telesno in duševno zaostala - bila je 125 cm visoka, telesno deformirana, težka komaj 30 kg, sploh ni znala govoriti in od rojstva negibljiva. Storilec jo je imel kljub vsemu zelo rad in je vzorno skrbel zanjo. Toda hudo mu je zbolela še žena, druga odrasla hči je bila epileptična, starejši sin pa pri vojaki, tako da je vsa teža dela na kmetiji padla nanj in se je iz obupa in usmiljenja do svoje hčere odločil za uboj. Speči je z britvijo prerezal žile na vratu, da je izkravela, nato pa je v samomorilnem namenu z britvijo še sebi zarezal v vrat, vendar so ga pravočasno odkrili in rešili.

k) Neprišteveni, nemotivirani storilci

V tej skupini storilcev gre za ljudi, ki se v času uboja niso zavedali svojega dejanja in niso imeli v oblasti svojega ravnanja, ker so bili ali duševno bolni, ali pa v patološkem opoju. Motivi za storitev dejanja torej niso bili "racionalni", temveč plod blodnih misli in predstav, ki so jih pripeljale k uboju ljudi - svojcev, sosedov, prijateljev, pa tudi neznancev, ki s svojim ravnanjem niso dali nobenega povoda storil-

cem, da bi jih ubili. Delež neprištevnih storilcev ubojev je izredno velik, saj obsega kar 28 ali 10 % vseh ubojev, pri čemer je bilo ubitih kar 37 žrtev.

Okolje je večino neprištevnih storilcev ocenjevalo kot čudake, zamišljene in vase zaprte ljudi, nekateri med njimi so bili tudi kronični alkoholisti, skratka ljudi, ki so zaradi svojega čudaškega vedenja zbudjali pozornost in bi morali biti že zdavnaj obravnavani v ustreznih zdravstvenih ustanovah. Toda nekateri med njimi so bili popolnoma sprejemljive in nobene pozornosti vzbujajoče osebnosti, pri katerih je prišla njihova duševna bolezen na dan šele s psihiatrično eksploracijo.

1) Neugotovljeni motivi

V obravnavanem obdobju sodišča le v enem primeru niso mogla ugotoviti motiva uboja. Gre za mlajšega storilca, ki je bil v okolju znan kot dostojen in soliden človek, ki do uboja še ni imel opravka z organi pravosodja. Žrtev je poznal že od otroških let in ni imel do dejanja nobenih sporov z njo, saj je bil to skromen, miren in splošno priljubljen delavec, ki ni storil nikomur nič žalega. Storilec, ki je bil nekoliko opit, je kritičnega dne srečal žrtev in jo brez vsakega povoda zabodel.

2. POSKUS PSIHOLOŠKE KLASIFIKACIJE MOTIVOV KAZNIVEGA DEJANJA UBOJA

Motive kaznivega dejanja uboja bi bilo mogoče klasificirati na različne načine, odvisno od aspekta, ki bi ga izbrali za izhodišče. Lahko bi izhajali preprosto iz terminologije kazenskega zakonika in bi sistematično uredili vse termine, ki se nanašajo na motive kaznivega dejanja uboja. Tak način bi bil najbolj preprost in najbolj jasen. Vendar naj bi klasifikacija med drugim doprinesla k spoznanju proučevanja fenomena nekaj novega, tako da bi bilo mogoče fenomen zagledati v novi luči in z novih aspektov. To je razlog zakaj v našem primeru nismo izbrali najbolj preproste poti, pač pa smo poskušali poiskati nove klasifikacijske možnosti.

S širšega aspekta bi bilo mogoče motive kaznivega dejanja uboja klasificirati z etiološkega ali s fenomenološkega aspekta, oziroma kombinacije enega in drugega. Fenomenološke klasifikacije imajo operativno vrednost in so priljubljene pri raznih analizah, vendar ne prispevajo k poglobljenim vzročnim spoznanjem preučevanega fenomena. Zato smo bolj naklonjeni etiološkim klasifikacijam, katere dovoljujejo različne aspekte kot n.pr. sociološkega, biološkega, psihološkega in še mnoge druge, všteti z medsebojnimi kombinacijami oziroma variantami, ki temeljijo na veljavnih teorijah.

V našem primeru smo se odločili za psihološko dinamično izhodišče, v okviru katerega se bomo poskušali približati različnim sestavinam motiva v širšem psihološkem smislu, katere predstavljajo zadnji vzgib za motiv pojmovan v ožjem kriminološkem smislu. Tak aspekt nam lahko nudi vpogled v neposredne vzgibe za kaznivo dejanje uboja, kar bi lahko imelo tudi praktično vrednost za pravno prakso, ki še vedno vztraja na tradicionalni fenomenološki klasifikaciji, katera spoznavno nima niti večje praktične niti teoretične vrednosti. Po drugi strani je dinamično psihološka klasifikacija prav za praktika manj uporabna, ker zahteva pravilno vrednotenje posameznih kategorij ⁱⁿ /poznavanje psihodinamičnih teorij.

Iz psihodinamičnega aspekta smo uvrstili posamezne motive kaznivega dejanja uboja v sledeče širše kategorije:

1. Način realizacije motiva (brez resentmenta do žrtve).
2. Način realizacije motiva s predhodnim resentmentom.

3. Reakcija na frustrirajočo situacijo

- a. Izhod iz stiske
- b. objektivno pogojena reakcija v konfliktni situaciji
- c. Subjektivno pogojena reakcija
- d. Reakcija v konfliktni situaciji, ojačena v alkoholiziranem stanju
- e. Reakcija, rezultat trajnejšega resentimenta do žrtve.
- f. Reakcija, rezultat trajnejšega resentimenta do žrtve, ojačena v alkoholiziranem stanju.
- g. Bazična agresivna naravnost z nezadostnim ali iracionalnim povodom.

4. Iracionalni motivi pri psihično devrirani osebnosti.

Obrazložitev posameznih kategorij

1. Način realizacije motiva brez resentimenta do žrtve.

Motive oziroma potrebe je mogoče zadovoljevati na različne načine. Ti načini so lahko družbeno sprejemljivi ali nesprejemljivi, bolj ali manj prilagojeni, posredni ali neposredni, zapleteni ali enostavni itd. Predpostavljamo, da je lahko tudi uboj eden izmed načinov, kako realizirati določen motiv, saj posamezni načini zavise od danih možnosti, od konkretnih življenjskih situacij, od osebnostnih karakteristik posameznika, z eno besedo od spleta in interakcije socioloških in biopsiholoških činiteljev, ki determinirajo vedenje posameznika v konkretnih življenjskih situacijah. Ko govorimo o motivih ali potrebah, ki jih je mogoče realizirati preko kaznivega dejanja uboja, imamo v našem primeru v mislih zlasti materialne potrebe, četudi ni mogoče izključiti potreb po socialnem uveljavljanju in potreb po emocionalni zaščiti in varnosti. Materialne potrebe oziroma motive postavljamo na prvo mesto, ker smo iz empiričnega materiala lahko ugotovili, da poskušajo posamezniki relativno pogosto prav to kategorijo potreb realizirati preko kaznivega dejanja uboja.

2. Način realizacije motiva s predhodnim resentimentom do žrtve

Pri tej kategoriji je zopet v ospredju uboj zaradi materialnih motivov vendar z dodatnim predhodnim resentimentom do žrtve, ki je nastajal v zvezi z materialnimi dobrinami ali mimo njih. V tem primeru je težko do-

ločiti, kaj je bil neposreden povod kaznivega dejanja uboja, ali materialna korist, ali negativna čustva storilca do žrtve.

3. Reakcija na frustrirajoče situacije

Frustrirajoča situacija je lahko trenutna, kjer objektivna situacija provocira obrambno agresivno vedenje, lahko pa je trajnejša in ustvarja bazično agresivno naravnano osebnost. Agresivno vedenje je lahko usmerjeno k določenim osebam ali pa je generalizirano. Variacij, od agresivnih obrambnih reakcij do bazično frustriranih osebnosti, pri katerih je agresija generalizirana je nešteto, pri čemer lahko v teh okvirih najdemo povsem normalne osebnosti, pa tudi osebnosti s hujšimi, celo sociopatskimi deviacijami. V mejah možnih variacij smo izbrali le nekaj kategorij, v katere lahko uvrstimo večji del motivov kaznivega dejanja uboja preskusnih oseb iz naše raziskave.

a) Izhod iz stiske

Storilec je bil s strani žrtve dalj časa huje ogrožen ali pa je bil potisnjen v situacijo, v kateri ni mogel reagirati drugače kot z napadom. Trajnejše ali trenutno nevzdržno oziroma ogrožujoče stanje je torej pri storilcu sprožilo agresivno reakcijo, ki se je zaključila s kaznivim dejanjem uboja. Pri tej kategoriji imamo opraviti ali s povsem psihično uravnovešenimi osebnostmi ali pa z nevrotično motenimi oziroma emocionalno prizadetimi posamezniki.

b) Objektivno pogojena reakcija v konfliktni situaciji

Storilec reagira agresivno v konfliktni situaciji. Je izzvan, ali ogrožen, se brani ali brani vrednote. Povod za agresiven akt je objektivni in racionalen. Storilec je običajno psihično uravnovešena osebnost.

c) Subjektivno pogojena reakcija

Storilec reagira agresivno ob alogičnem, racionalno nezadostnem povodu. Odločilno za agresivno reakcijo je bolj subjektivno doživetje situacije, čeprav ogrožujoče situacije za storilca ni mogoče povsem izklju-

čiti. V tej kategoriji se često pojavljajo hipersenzibilne, paranoične, neuravnovešene, mentalno insuficientne osebnosti, socialno hendikepirani, in nevrotični posamezniki, čeprav je možno, da je nepravilna ocena situacije tudi rezultat iluzije pri normalni osebnosti.

d) Reakcija v konfliktni situaciji, ojačena v alkoholiziranem stanju.

Storilec je alkoholiziran in zato potencirano senzibiliziran, zaradi česar doživlja objektivno situacijo, ki sama po sebi ni brezizhodna kot zadosten razlog za agresivno reakcijo.

c) Reakcija rezultat trajnejšega resentimenta do žrtve.

Storilec je do žrtve trajneje čustveno negativno naravnani (sovražstvo, ljubosumnost, maščevalnost), ogrožujoča situacija (lahko minimalna ali celo neracionalna) pa je povod za agresivno reakcijo.

f) Reakcija rezultat trajnejšega resentimenta do žrtve, ojačena v alkoholiziranem stanju.

Storilec je do žrtve trajneje čustveno negativno naravnani. V alkoholiziranem stanju je senzibiliziran, brez zadostne egokontrole in zavornih mehanizmov, zaradi česar sprosti dolgo zadrževano agresijo ob minimalnem povodu ali celo brez racionalnega objektivnega povoda.

g) Bazična agresivna naravnost z nezadostnim ali iracionalnim povodom.

Storilec je bazično frustrirana, generalizirano agresivna osebnost. Ni nujno, da bi imel storilec do žrtve predhodno kakršnokoli čustveno razmerje, tudi ni nujen racionalen objektivni situacijski povod za agresivno akcijo. Storilec v tem primeru često sam izziva situacije, katere opravičujejo agresivne akte.

4. Iracionalni motivi pri psihično devilirani osebnosti

Storilec, duševni bolnik živi v iracionalnem svetu halucinacij in alo-

gičnih konstruktov, kjer se ustvarjajo vzgibi in impulzi za agresivne reakcije.

Ocenjevanje

Motive za kaznivo dejanje uboja kot so bili razvidni iz sodnih spisov pri 300* obsojencih sta v skladu z opisano klasifikacijo neodvisno eden od drugega ocenila dva psihologa. Pri nekaterih motivih, pri katerih v oceni nista bila soglasna, sta naknadno v diskusiji, s pomočjo sodnega spisa poskušala doseči soglasje.

Rezultati

	f	%
1. Način realizacije motiva	20	6,7
2. Način realizacije motiva s predhodnim resentimentom	13	4,3
3. Reakcija na frustrirajočo situacijo		
a) izhod iz stiske	41	13,7
b) objektivno pogojena reakcija v konfliktni situaciji	35	11,7
c) subjektivno pogojena reakcija	31	10,3
d) reakcija v konfliktni situaciji ojačena v alkoholiziranem stanju	19	6,3
e) reakcija, rezultat trajnejšega resentimenta do žrtve	63	21,0
f) reakcija, rezultat trajnejšega resentimenta do žrtve, ojačena v alkoholiziranem stanju	6	2,0
g) bazična agresivna naravnost z nezadostnim ali iracionalnim povodom	32	10,7
4. Iracionalni motivi pri psihično devrirani osebnosti	40	13,3
	300	100,0

* niso upoštevani pomagači

Pomembnejše zveze

1 + 2	=	11,0 %
3	=	75,7 %
3g + 4	=	24,0 %
3 - 3g	=	65,0 %

Interpretacija rezultatov

Motivi kaznivega dejanja uboja klasificirani v izbranem dinamično psihološkem modelu nam odkrivajo nekatere zanimive vidike, ki bi imeli lahko tudi določeno aplikativno vrednost. Poskušali bomo izdvojiti nekatere najbolj vidne in pomembne elemente, ki izhajajo iz klasifikacije.

Pri preučevani populaciji so najbolj pogosto zastopani motivi, ki so odraz trenutne ali bazične frustriranosti storilcev. Ta kategorija zajema kar 75,7 % celotne populacije oziroma vseh motivov za storitev kaznivega dejanja uboja. Kategorija je sicer znotraj močno diferencirana, zaradi česar skupni imenovalac (frustriranost) ne daje širših možnosti za interpretacijo, vendar je podatek vkljub temu zanimiv, ker jasno nakazuje težišče motivacijskih mehanizmov, ki privedejo večji del populacije "ubijalcev" v kaznivo dejanje.

V vseh teh primerih je ne glede na posamezne podkategorije klasifikacije v preiskovalnem postopku upravičeno proučevanje osebnosti storilca, preučevanje možnosti storitve kaznivega dejanja v afektu, vprašanje zmanjšane odgovornosti, zmanjšane ali bistveno zmanjšane prištevnosti itd.

Frustriranost, trenutna ali generalizirana namreč implicira možnost znižane egokontrole, možnost izgube kontrole nad lastnim vedenjem, nasičenost storilca z močnimi čustvi in celo afekti ob storitvi itd., ne glede na siceršnjo intelektualno raven storilca in na njegovo osebno integriteto v drugačnih življenjskih situacijah.

Najbrž ni slučaj, da so storilci kaznivega dejanja uboja v zaporih ena najbolj umirjenih kategorij obsojencev, pri katerih je najti depresivna stanja, samokaznovalne tendence in občutja krivde, čeprav jih često glede na njihovo kaznivo dejanje smatramo za najbolj nevarne in težke kriminalce. Ta pojav samo dokazuje, da je bilo storjeno njihovo kaznivo dejanje v posebnem stanju, da je bila izkušnja zanje boleča in usodna za nadaljnje življenje.

V tem okviru ne moremo obravnavati kategorije 3g (bazična agresivna naravnost z nezadostnim racionalnim povodom) (10,7 %), kjer gre večinoma za karakterno spremenjene psihopatske osebnosti, katere bi bolj upravičeno uvrstili v kategorijo 4 (iracionalni motivi pri psihično devriranih osebnostnih). Pri kategoriji psihopatov namreč ne najdemo občutij krivde, predpostavljamo lahko recidivizem in stalnejšo družbeno nevarnost. Kategorija psihopatov vsebuje sama po sebi kontradikcije in v kazenskopravnem sistemu ni ustrezno urejena. Izmed vseh variant frustriranih storilcev kaznivega dejanja uboja so namreč psihopati najčešče opredeljeni kot zmanjšano prišteveni ali celo neprišteveni, po drugi strani pa je družbena nevarnost te kategorije storilcev poleg duševno bolnih največja.

Kategorijo 4 (13,3 %), delno tudi kategorijo 3g (10,7 %) bi bilo ustrežneje obravnavati v psihiatrični ustanovi - zaporu, kajti aplikacija terapije pri teh kategorijah storilcev bi dala večjo garancijo, da se zmanjša njihova bodoča družbena nevarnost. Take ustanove v naši republici na žalost še nimamo, čeprav je potreba že skoro 15 let akutna. Storilci kategorije 3g in 4 vršijo običajno najtežje, najbolj ne navadne in perverzne uboje, s čemer vzbujajo agresivnost javnega mnenja in represivnih organov proti celotni kriminalni populaciji, zlasti pa proti storilcem kaznivega dejanja uboja v celoti.

Kategorija 1 (način realizacije motiva) in kategorija 2 (način realizacije motiva s predhodnim resentmentom) sta relativno šibko zastopani (skupno 11,0 % ali 33 oseb). Med obema kategorijama je psihološko gledano pomembna razlika, kajti storilci prve kategorije so često moralno izprijeni in psihopatsko strukturirani, medtem ko lahko pri drugi kategoriji predpostavljamo prisotnost afektivnih stanj in strasti,

poleg osnovnega materialnega motiva.

Rezultati odpirajo nedvomno širše možnosti za interpretacijo in razmišljanje, vendar je do njih bolj upravičena določena distanca, kajti vsaka klasifikacija je nasilje nad kompleksnostjo fenomena, ki ga v klasifikaciji utesnjujemo v določeno ozko kategorijo. Fenomen (v našem primeru motiv za storitev kaznivega dejanja uboja), ki je kompleksen, ostane v klasifikaciji enoznačen in osiromašen, zaradi česar zgubi na teži in na pomenu. To je razlog, da smo se zadržali le na nekaterih splošnejših problemih, ki izhajajo iz rezultatov, nismo se pa spuščali v podrobnosti.

Bistvena značilnost ugotovljenih motivov po obeh obravnavanih kriterijih je, da gre v 191~~x~~ ali 68 % primerov za trenutne, reakcijske situacije, pri katerih je imela zelo pomembno vlogo dodatna senzibiliziranost v času dejanja zaradi opitosti storilca ali žrtve, pogostokrat pa tudi obeh, in sicer ne glede na to, ali so pred dejanjem obstojala med protagonisti trajnejša ali krajša konfliktna razmerja. Ugotovili smo namreč, da so se le pri 90 ali 32 % ubojev storilci oziroma sosterilci pred dejanjem premišljeno ali dogovorno pripravili, pri čemer direktni povod, ki v 76 % primerov sploh ni obstajal, ni igral pomembne vloge, pa čeprav so neposreden povod sprožile žrtve same. Zaradi boljšega vpogleda v dinamiko motivacijskih procesov pri obravnavanih ubojih, kakor tudi zaradi utemeljitve zgoraj navedene ugotovitve, smo razčlenili uboje iz dveh zornih kotov, in sicer s stališča konfliktnih razmerij med storilci in žrtvami pred ubojem, in s stališča prispevka žrtve ob samem dejanju glede na neposreden povod. Razmerja, ki smo jih dobili z navedeno primerjavo, dajejo naslednjo podobo:

Tabela 52: Uboji glede na konfliktna razmerja pred dejanjem, in ali so se storilci nanje pripravili

Konfliktna razmerja pred dejanjem	Ali so se storilci pripravili na uboj		
	vsi	storilci se ni- so pripravili	storilci so se pripravili
Skupaj:	281	191	90
so obstajala	146	82	64
jih ni bilo	135	109	26
	S t r u k t u r a v %		
Skupaj:	100	100	100
so obstajala	52	43	71
jih ni bilo	48	57	29

$$chi^2 = 20,60, \text{ pomemben na ravni } 0,001;$$

Očitno je, da poprejšnja konfliktna razmerja bistveno vplivajo na to, da se storilci na dejanje pripravijo, zlasti še, če so konflikti trajnejše in hujše narave z močnimi čustvenimi vzgibi. V našem primeru gre prav za takšne konflikte, saj je bilo kar 51 od 64 ubojev (80%) storjenih zaradi dalj časa trajajoče ljubosumnosti, sovraštva in maščevanja zaradi prizadetosti od žrtev.

Še bolj popolno podobo o vplivu predhodnih konfliktnih razmerij na pripravo storilcev za uboj dobimo, če vključimo v primerjavo še element prispevka žrtev ob samem dejanju.

Tabela 53: Uboji glede na konfliktna razmerja z žrtvami in pripravo na dejanje v zvezi s tem ali so žrtve k temu bistveno prispevale

Ali so obstojala konfliktna razmerja in ali so se storilci pripravili na dejanje	Ali so žrtve k dejanju bistveno prispevale			Struktura v %	
	vsi	so pri-spevale	niso pri-spevale	so pri-spevale	niso pri-spevale
Skupaj:	281	145	136	100	100
so obstojala, a se niso pripravili	82	54	28	37,0	21,0
so obstojala in so se pripravili	64	18	46	12,5	34,0
jih ni bilo in se niso pripravili	109	69	40	47,5	29,0
jih ni bilo in so se pripravili	26	4	22	3,0	16,0

$$hi^2 = 36,71, \text{ pomemben na ravni } 0,001;$$

Kar 145 ali 51,5 % žrtev je s svojim ravnanjem proti storilcem ob času dejanja bistveno prispevalo k lastnemu uničenju, bodisi, da so jih neiz-zvano fizično napadle ali hudo razdražile, bodisi da so jih kako dru-gače izzvale k usodnemu dejanju. Seveda ne gre prezreti dejstva, da je bil v 22 primerih neposreden povod, ki so ga s svojim vedenjem sprožile žrtve, storilcem kar dobrodošel, saj so se na dejanje že prej premišljeno pripravili.

V drugi skupini so žrtve, ki so jih storilci ubili brez vsakega povoda, ali pa je bil ta zaradi njihove neprištevnosti le namišljen. Gre torej za žrtve ubojev iz koristoljubnosti, sovraštva in maščevanja ter objestnosti, kakor tudi za žrtve, ki so bile nezakonski ali neza-željeni otroci, nadalje možje, žene ali ljubice, ki so se jih storilci naveličali, ali pa so kako drugače ovirali njihove interese.

Vsa navedena razmerja se odražajo v statistično pomembnih razlikah med strukturnimi deleži, ki nedvomno potrjujejo tesno, večdimenzionalno zvezo primerjanih sestavin v motivacijskem procesu obravnavanih ubo-

jev.

V zvezi z ugotovitvijo, da se je kar 68 % ubojev zgodilo zaradi trenutnih, večinoma enkratnih konfliktov med storilci in žrtvami, se zastavlja vprašanje, ali ta ugotovitev ni v nasprotju z zatrjevano navznoter obrnjeno agresivnostjo in depresivnostjo slovenskega človeka, ki da je po svojem značaju bolj nagnjen k agresiji zoper samega sebe, kot pa zoper druge?⁷²

Na to vprašanje je seveda težko določno odgovoriti, ker nimamo na voljo dovolj ustreznih podatkov, ki bi bili v ta namen potrebni. Izhajamo namreč iz podmene, da je število ubojev v obratnem sorazmerju s številom samomorov nekega naroda, ki živi na določenem ozemlju. Ta podmena se opira na statistične vrste znanih ubojev in samomorov za daljše časovno obdobje, ki jih nimamo/^{namena} tukaj širše obravnavati, ker to presega okvir te raziskave in ker, kot že rečeno, nimamo na voljo vseh potrebnih podatkov. V kontekstu z našo raziskavo in skladno z razpoložljivimi podatki se moramo zadovoljiti le z grobo primerjavo za del naše ožje domovine, t.j. za območje bivše Kranjske⁷³, ki je pred prvo svetovno vojno obsegala 12 okrajev, danes pa pokriva isto območje 27 občin s 671.000 prebivalci, ali 42 % vseh prebivalcev Slovenije po popisu iz leta 1961. Razmerje med uboji in samomori je bilo na območju bivše Kranjske pred 80 leti v primerjavi z obdobjem, ki ga obsega naša raziskava takole:

Obdobje:	Koeficienti na 100.000 prebivalcev	
	uboji	samomori
1881 - 1890	6,7	6,8
1954 - 1967	1,7	25,0

V preteklih 80 letih se je torej na območju bivše Kranjske, t.j. na istem območju sedanje srednje Slovenije, močno spremenilo razmerje med koeficienti ubojev in samomorov. Medtem ko je bilo to razmerje pred 80

⁷² L. Milčinski in J. Pečar, Samomori v Sloveniji, neobjavljena raziskava inštituta za kriminologijo v Ljubljani, str. 142 - 150;

⁷³ P. Zupanc, Krain und seine öffentliche Gesundheit 1881 - 1890, Kleinmayr-Bamberg, Laibach, 1893

leti domala enako, je v obravnavanem obdobju koeficient samomorov na 100.000 prebivalcev skoraj 15-krat večji od koeficienta ubojev. Drugače povedano, koeficient ubojev se je v zadnjih 80 letih zmanjšal skoraj štiri kratno (3,9 krat), koeficient samomorov pa se je v enakem obdobju skoraj prav tolikokrat povečal (3,7 krat).

Iz ugotovljenih razmerij med uboji in samomori lahko sklepamo, da v kljub izredno velikemu deležu ubojev, ki so se zgodili zaradi trenutnih konfliktov v obravnavanem obdobju, le prevladuje navznoter obrnjena agresivnost in depresivnost, ki se odraža v naravnost zstrašujočem številu samomorov. Seveda se ob tem samo po sebi ponuja vprašanje, kateri dejavniki so vplivali na tako močan premik v sestavi najhujše oblike agresije slovenskega človeka, t.j. med uboji in samomori v zadnjih 80 letih. Na to vprašanje se da odgovoriti le z več ali manj sprejemljivimi domnevami, katerih verjetnost z razpoložljivimi podatki naše raziskave ne moremo preveriti, in zato lahko samo predlagamo, da se v bodoče raziskuje tudi v nakazani smeri.

3. NEPOSREDNI POVODI, KI SO SPROŽILI DEJANJA UBOJEV

Neposredne povode kot sprožilne impulze, ki naj bi vzpodbudile storilce k dejanju, smo nekoliko obravnavali že pri razčlembi posameznih motivov. Poleg tega so obravnavani tudi v viktimološkem delu te raziskave, toda le z vidika kriminalnih dvojic, torej brez sotorilcev, in je zato tam število ubojev za 10 primerov manjše, kot jih je v resnici. Zato se bomo v tem delu omejili le na splošen opis njihovih pojavnih oblik, ki so naslednje:

Neposredni povodi:	Število ubojev	Sestava v %
Skupaj:	281	100,0
žrtev je storilca žalila, ga izzivala, mu grozila	57	20,2
žrtev je storilca ali njegovega sorodnika fizično napadla ali ga hudo razdražila	78	27,8
žrtev je vzbudila storilčevo ljubosumnost	28	10,0
žrtev je ogrozila storilčevo lastnino	7	2,5
prepirl med zakoncema ali ljubimcema	6	2,1
fantovska objestnost v gostiščih ali drugje	19	6,8
drugi povodi	10	3,6
povod je bil namišljen	19	6,8
brez vsakega povoda	53	18,8
povod ni bil ugotovljen.	4	1,4

Sodeč po številu ubojev pri katerih naj bi žrtve same izzvale storilce k dejanju - teh pa je po podatkih v gornji razpredelnici 170 ali 60 %, bi lahko prišli do napačnega sklepa. Opozoriti je namreč treba na že ugotovljeno dejstvo, da so se storilci v 40 primerih, v katerih so jih sicer žrtve žalile, vzbudile njihovo ljubosumnost ali ogrožale njihovo lastnino, na uboj že prej pripravili, zato sam povod ni imel tako odločilne vloge. Pač pa je treba poudariti, da je v skupini ubojev, kjer so povod sprožile žrtve, delež prejšnjih konfliktnih razmerij med protagonisti bistveno večji, kot pri ubojih, pri katerih teh ni bilo, ali pa so bili namišljeni oziroma je bila krivda protagonistov deljena.

V sestavi neposrednih povodov so najpogostejši neizzvani fizični napadi žrtev na storilce oziroma povzročitev njihove hude razdraženosti, od katerih so sodišča kar 74 % kvalificirala kot silobran, prekoračeni silobran ali afekt v smislu 136. člena KZ.

Žalitive, izzivanje in grožnje so bili povodi pri petini ubojev s pripombo, da se je 23 % storilcev nanje že prej pripravilo.

Skoraj 19 % storilcev je ubilo svoje žrtve brez vsakega povoda, pri čemer se jih je na dejanje pripravilo kar 68 %.

Desetina žrtev je izzvala svojo smrt z dejansko ali domnevno nezvestobo zakonskim ali ljubezenskim partnerjem, od katerih se je čez 53 % za dejanje pripravilo..

Objestnost storilcev je bila v 6,8 % povod za dejanja, na katera sta se le dva , ki sta imela z žrtvami še neporavnane račune od prej, vnaprej pripravila.

Enak odstotek storilcev je ubilo žrtve zaradi namišljenega povoda. V teh primerih gre v veliki večini za neprištevne oziroma bistveno zmanjšano prištevne storilce, ki jim žrtve niso ničesar hotele.

Med druge povode, ki jih je 3,6 % smo uvrstili primere, v katerih so bile žrtve ubite brez vsakega povoda in tudi sicer niso imele s storilci poprešnjih konfliktnih razmerij. Naj navedeno nekaj primerov: 2 žrtvi sta mirili pobesnela storilca, ki sta z nevarnim orožjem ogrožala druge; 2 storilca sta iz usmiljenja ubila svojo, za rakom smrtno bolno ženo oz. hčerko, ki je bila popolnoma negibna in duševno zaostala; 1 storilec je ubil neznano dekle, ki jo je hotel posiliti, pa jo je potem iz strahu, da ga ne bi prijavilo, zadavil; neprištevni storilec je ubil zdravnika in bolniško sestro, ker mu ni bil podaljšani bolniški stalež itd.

Žrtev, ki so dalj časa ogrožale storilčevo lastnino (gre predvsem za sosedo), je bilo razmeroma malo - komaj 2,5 %, in v 3 od 7 primerov so se storilci pripravili na uboj.

Zaradi pogostih prepиров med zakoncema oziroma v enem primeru med ljubimcema, je bilo storjenih 6 ali 2,1 % ubojev, pri katerih so bile v vseh primerih žrtve ženske, ki so s svojim vedenjem v dokajšnji meri same prispevale h tragični razrešitvi sporov.

V štirih primerih povod sicer ni bil ugotovljen, bilo pa je ugotovljeno, da so že pred ubojem obstojala konfliktna razmerja in da sta se dva storilca za uboj pripravila..

SKLEPI

- Bistvena značilnost ugotovljenih motivov, ki so pripeljali storilce do

dejanj je, da ne temeljijo na dolgotrajnih konfliktnih razmerjih med njihovimi protagonisti, temveč, da so v 68 % primerov posledica trenutnih, reakcijskih situacij, čeprav so v 52 % primerov pred samim ubojem dejansko obstojali bolj ali manj hudi konflikti med storilci in žrtvami;

- Opitost storilcev, žrtev, pogosto pa tudi obeh, je bila pomemben dodatni dejavnik pri razreševanju trenutnih konfliktov, saj je bila ugotovljena kar v 75 % primerov, medtem ko je bilo pri ubojih, na katere so se storilci pripravili, opitih storilcev in žrtev relativno dvakrat manj;
- Paleta motivov je dokaj razvejana in med njimi močno prevladujejo sekundarni, to je tisti, katerih izvor so emocije;
- Primarnih motivov, katerih izvor je materialne narave, je dobra petina (21 %), najpogostejši med njimi pa je koristoljubnost, ki obsega 8,2 % vseh ubojev, kar je relativno 2 krat več od jugoslovanskega poprečja;
- Med sekundarnimi motivi je najpogostejša objestnost, ki obsega 17,1 % vseh ubojev, kar je relativno prav tako 2,3 krat več od jugoslovanskega poprečja;
- Delež ubojev, ki so bili storjeni v silobranu, v prekoračenem silobranu in v hudi razdraženosti, obsega kar 18,5 %, pa tudi delež neprištevnih storilcev je izredno velik, saj obsega 10 % vseh ubojev;
- Delež ubojev, na katere so se storilci premišljeno pripravili ali dogovorili s sosterilci, je bistveno večji v tistih primerih, v katerih so že prej obstojala konfliktna razmerja med protagonisti, in sicer ne glede na to, ali so žrtve s svojimi postopki k temu bistveno prispevale ali ne;
- V preteklih 80 letih se je na območju bivše Kranjske, ki obsega 27 občin sedanje srednje Slovenije tako spremenilo razmerje koeficientov med uboji in samomori na 100.000 prebivalcev, da je koeficient samomorov v obdobju, ki ga obravnavamo 15 krat večji kot pred 80 leti, medtem ko je bil takrat koeficient ubojev enak koeficientu samomorov; iz tega sklepamo, da se je pri Slovencih v tem času močno povečala na-

vznoter obrnjena agresivnost, vendar ne vemo, katere silnice so vplivale na ta premik in bi bila zato potrebna posebna raziskava;

- Povod za samo dejanje uboja so v 60 % primerov dale same žrtve, vendar se je tudi pri teh skoraj četrtina storilcev že prej pripravila, kar pomeni, da sam povod v takih primerih ni imel pomembnejše vloge na odločitev storilcev;
- Med povodi, ki so jih "zakrivile" žrtve, so najpogostejši fizični napadi na storilca ali njihova huda razdražitev, ki obsega kar 46 % primerov, takoj za njimi pa so žalitve, izzivanja in grožnje storilcem (33 %), ostali povodi pa obsegajo vzbujanje storilčeve ljubosumnosti (16,5 %), ogrožanje storilčeve lastnine (4,1 %), vsi ostali uboji pa so storjeni brez povoda, ki bi ga sprožile žrtve.

VI. VEDENJE STORILCEV PO IZVRŠENEM DEJANJU

Vedenje storilca neposredno po uboju in še kasneje, to je do njegovega odkritja in v samem kazenskem postopku, je ena izmed pomembnih okoliščin za ocenjevanje njegove družbene nevarnosti in krivde, zlasti kar zadeva njegov odnos do žrtve in nastalih posledic ter njegovo pripravljenost vsaj v mejah možnosti prispevati k njihovem zmanjšanju. Hkrati je vedenje po uboju tudi vir dodatnih podatkov, ki osvetljujejo storilčev moralni lik in osebnostne lastnosti. Ta okoliščina je namreč lahko ena izmed tistih, ki jih sodišče v smislu določil 38. člena kazenskega zakonika, upošteva kot olajševalno ali obteževalno pri izbiri in odmeri vrste in višine kazenske sankcije.

Seveda je nesmiselno ali čudaško ravnanje storilca po izvršenem dejanju za izvedenca psihiatra ali psihologa tudi opozorilo, da z njegovo duševnostjo nekaj ni v redu. Nekateri storilci so namreč po dejanju popolnoma hladni in brezčutni, kot da se ni zgodilo nič posebnega, ali pa divjajo naprej in ogrožajo še druge oziroma poskušajo s samomorom. Drugi zopet čutijo olajšanje in sprostitev notranjih napetosti, nekatere obide strah in nepopisna panika ter zbežijo, nekateri si prizadevajo na vsak način zabrisati sledove svojega dejanja in sploh zvaliti krivdo na koga drugega itd., kar vse je odvisno od njihovega značaja, motivov, vzrokov in povodov, ki so pripeljali do dejanja in seveda od njihove duševne uravnovešenosti na sploh in ob samem dejanju še posebej, zlasti, če so bili v času dejanja še opiti, kar je, kot smo že ugotovili, pri ubojih zelo pogost primer.

Na podlagi opisov vedenja in ravnanja storilcev po ubojih, upoštevajoč tudi samo glavno obravnavo, smo sestavili sedem skupin, ki vsaka zase v določeni meri opredeljuje njihov odnos do samega dejanja, posredno pa tudi nakazuje dodatne elemente za oceno njihove družbene nevarnosti, kakor tudi njihove osebnostne lastnosti. Samo razčlemba podajamo iz dveh zornih kotov, in sicer s stališča prištevnosti storilcev v času dejanja, ločeno po spolu, kakor tudi s stališča motivov, s posebnim ozirom na prištevnost.

Tabela 53 Storilci ubojev glede na vedenje po njem in glede na prištevnost

Vedenje storilcev po uboju	Š t e v i l o			Struktura v %	
	vsi	pri- števn	neprište- vni in bist. zmanj.prišt.	pri- števn	neprište- vni in bistveno zmanj.prišt.
Skupaj:	309	218	91	100	100
s kraja dejanja odšel domov ali drugam kot neprizadet	54	42	12	19,0	13,0
pobegnil s kraja dejanja in se skušal izogniti aretaci- ji	62	47	15	21,5	16,5
sam se je prijavil organom UJV ali jih počakal	66	44	22	20,0	24,0
skušal zabrisati sledove dejanja ali ga prikazati kot samomor ali nesrečni slučaj	71	60	11	27,5	12,0
poskušal napraviti samo- mor	23	8	15	3,5	16,5
napadel še druge, jim gro- zil ali napeljeval h kri- vi izpovedi	27	15	12	7,0	13,0
drugo	6	2	4	1,0	4,5

Čeprav se neprištevnimi in bistveno zmanjšano prištevnimi storilci tudi razlikujejo med seboj glede na vedenje po uboju, smo jih strnili v eno skupino, pri čemer smo upoštevali da je med neprištevnimi in bistveno zmanjšano prištevnimi tako majhno število storilk (5 oziroma 4), da primerjava po spolu ne bi bila mogoča, po drugi plati pa je združitev opravičljiva tudi zato, ker se tudi bistveno zmanjšano prištevnimi niso povsem zavedali svojega ravnanja in so se tudi sicer vedli po dejanju podobno kot neprištevnimi storilci. Glede skupine šestih storilcev, ki so uvrščeni pod "drugo" pojasnjujemo, da gre v dveh primerih za prištevna storilca, ki sta skušala pomagati ranjenima žrtvama in bila sploh zelo prizadeta zaradi svojega ravnanja, v štirih primerih pa gre za neprištevne storilce, ki so bili po dejanju

popolnoma odsotni in apatični.

Ob upoštevanju navedenih vsebinskih pridržkov, ki lahko le delno in ne bistveno zmanjšajo "trdnost" s primerjavo dobljenih razmerij, ugotavljamo, da se prištevnih storilci bistveno drugače vedejo po storjenem dejanju kot neprištevnih in bistveno zmanjšano prištevnih. V prvi vrsti je treba poudariti izredno velik delež poskusov samomorov med neprištevnimi in bistveno zmanjšano prištevnimi storilci, ki je skoraj petkrat večji kot pri prištevnih in ki še bolj podčrtuje duševno motenost prvih. Delež neprištevnih in bistveno zmanjšano prištevnih storilcev, ki so skušali zabrisati sledove svojega dejanja je več kot dvakrat manjši od prištevnih (le v 4 primerih gre za neprištevne, ostali pa so bistveno zmanjšano prištevnih), kar je glede na njihovo razsodnost povsem razumljivo. Skoraj dvakrat večji delež neprištevnih v primerjavi s prištevnimi, ki so po uboju napadli še druge ali jim grozili (noben pa ni napeljeval pričin krivi izpovedi), tudi jasno kaže na to, da se svojega dejanja in posledic niso zavedali. Število neprištevnih storilcev v skupini "drugo" je sicer majhno, toda, kljub temu pojasnjuje njihovo popolno apatičnost in neprizadetost ob tako hudem dejanju. Zelo zanimiva je primerjava o vedenju prištevnih storilcev med spoloma, ki jo za neprištevne storilce opuščamo, zaradi premajhnega števila žensk.

Tabela 54 Vedenje prištevnih storilcev po dejanju glede na spol

Vedenje storilcev po uboju	Š t e v i l o			Struktura v %	
	skupaj	moški	ženske	moški	ženske
Skupaj :	218	176	42	100	100
s kraja dejanja odšel domov ali drugam kot neprizadet	42	36	6	20,5	14,0
pobegnil s kraja dejanja in se skušal izogniti aretaciji	47	45	2	25,5	5,0
sam se je prijavil organom UJV ali jih počakal	44	40	4	23,0	9,5
skušal zabrisati sledove dejanja ali ga prikazati kot samomor ali nesrečni slučaj	60	35	25	20,0	59,5
poskušal napraviti samomor	8	8	-	4,5	-
napadel še druge, jim grozil ali jih napeljeval h krivi izpovedi	15	10	5	5,5	12,0
drugo	2	2	-	1,0	-

Kot smo že povedali na drugem mestu, se ženske bistveno redkeje odločijo za uboj kot moški, toda kadar se že odločijo, so pri izvedbi dejanja odločnejše, trdovratnejše, bolj preračunljive pa tudi okrutnejše od moških. Zgornja primerjava odkriva h prej povedanemu še novo razsežnost, in sicer hotenje storilk, da na vsak način ostanejo neodkrite in se s tem izognejo kazenski odgovornosti za storjena dejanja. Skoraj 60 % prištevnih storilk, ali relativno 2,5 krat več od storilcev, so skušale zabrisati sledove svojega dejanja, ga prikazati kot naravno smrt ali samomor žrtve, ali pa prikazati uboj otroka kot mrtvorojenca, ali kako drugače zvaliti krivdo na koga drugega. Nadalje so se storilke relativno skoraj 2,5 krat redkeje same javile organom pregona kot storilci. Prav tako jih je relativno petkrat redkeje po dejanju spreletel strah ali panika, da bi zbežale s kraja dejanja, kot so to delali storilci, po drugi strani pa so relativno dvakrat pogosteje napeljevale priče h krivi izpovedi. Skratka, vedenje prištevnih storilk je v vsakem pogledu bistveno negativnejše od storilcev.

Glede na nedvomno zvezo med motivom dejanja in vedenjem storilca po njem, smo v naslednji tabeli prikazali kakšna je ta zveza in v katerih odnosih se odraža, pri čemer smo razčlenili vse storilce, ne glede na spol s tem, da je kategorija neprištevni in bistveno zmanjšano prištevni prikazana skupaj (brez razčlenbe po motivih za zmanjšano prištevne), kar za namen te raziskave po našem mnenju popolnoma zadošča.

Tabela 55 Storilci ubojev glede na motiv dejanja in vedenje po njem

Motiv uboja	Vedenje storilca po izvršenem dejanju							
	Vsi	odšel s kraja prizadet	pobegnil s kraja	sam se javil UJV	skušal zabrisati sledi	poskušal s samomordom	napadel še druge, grozil	dru-go
Skupaj:	309	54	62	66	71	23	27	6
koristoljubnost	29	3	7	1	15	-	3	-
ljubosumnost	23	6	4	3	5	4	1	-
maščevanje zaradi prizadetosti	17	6	5	3	1	1	1	-
sovraštvo zaradi lastnine	20	6	1	2	10	-	1	-
sovraštvo iz drugih razlogov	27	6	4	5	11	1	-	-
objesnost, agresivnost	41	8	19	7	3	1	3	-
obramba pred napadom	28	5	6	17	-	-	-	-
afekt v smislu čl. 136	10	-	-	6	2	-	-	2
ogrožanje interesov	21	2	1	-	12	-	6	-
usmiljenje	1	-	-	-	-	1	-	-
neprištevnost	91	12	15	22	11	15	12	4
motiv ni ugotovljen	1	-	-	-	1	-	-	-
D e l e ž i v %								
Skupaj:	100	17,5	20,0	21,0	23,0	7,5	9,0	2,0
koristoljubnost	100	10,0	24,0	3,5	<u>52,0</u>	-	10,0	-
ljubosumnost	100	26,0	17,0	13,0	22,0	<u>17,0</u>	4,5	-
maščevanje zaradi prizadetosti	100	<u>35,0</u>	<u>29,5</u>	17,5	6,0	6,0	6,0	-
sovraštvo zaradi lastnine	100	<u>30,0</u>	5,0	10,0	<u>50,0</u>	-	5,0	-
sovraštvo zaradi drugih vzrokov	100	22,0	15,0	18,5	<u>41,0</u>	3,5	-	-
objesnost, agresivnost	100	19,5	<u>46,0</u>	17,0	7,5	2,5	7,5	-
obramba pred napadom	100	18,0	21,0	<u>61,0</u>	-	-	-	-
afekt po čl. 136 KZ	100	-	-	<u>60,0</u>	20,0	-	-	(20,0)
ogrožanje interesov	100	9,5	5,0	-	<u>57,0</u>	-	<u>44,0</u>	-
usmiljenje	100	-	-	-	-	(100)	-	-
neprištevnost in bistveno zmanj. prištevnost	100	13,0	16,5	24,0	12,0	<u>16,5</u>	13,0	<u>4,5</u>
motiv ni ugotovljen	100	-	-	-	(100)	-	-	-

Iz gornje tabele je razvidno, da ima vsak od naštetih motivov zelo tesno zvezo z eno od naštetih oblik vedenja, vsaka od zvez, ki smo jih v tabeli podčrtali, pa ima tudi svojo logično razlago. Razumljivo je, da skuša vsak storilec uboja iz koristoljubnosti, t.j. enega izmed najbolj zavržnih motivov, storiti vse, da bi zabrisal za seboj vse sledi in ostal neznan organom pregona. Izjemno velik delež poskusov samomorov med storilci uboja iz ljubosumnosti pripisujemo njihovi labilnosti in morda samokaznovalnim tendencam zaradi izgube prej ljubljenega bitja. Visoka deleža neprizadetih storilcev zaradi uboja iz maščevanja in sovraštva zaradi neurejenih lastninskih odnosov kaže^{ta} na to, da je bilo sovraštvo do žrtev oziroma maščevalnost za prizadeto zlo tako veliko, da so ostali storilci čustveno popolnoma neprizadeti. Po drugi plati pa je bil med storilci ubojev iz sovraštva zaradi neurejenih lastninskih odnosov absolutno in relativno še pogostejši strah pred odkritjem dejanja in s tem zvezano kazensko odgovornostjo. Tudi pri storilcih, ki so storili uboj iz sovraštva zaradi dolgotrajnih žalitev in maltretiranja s strani žrtve, in pri storilcih, ki so se hoteli znebiti svojih nezakonskih ali nezaželenih otrok ali pa seksualnih partnerjev, ki so se jih že naveličali, je delež tistih, ki so hoteli na vsak način prikriti svoje dejanje iz strahu pred kazensko odgovornostjo izredno velik. Visoka deleža storilcev, ki so se sami zglasili pri organih UJV, ali pa jim sporočili telefonično ali drugače, kaj so storili in jih nato počakali na kraju dejanja, sta popolnoma logična, kajti storilec, ki se zaveda, da je žrtev s svojim neizzvanim napadom ali hudimi žalitvami dejansko sama povzročila svojo smrt, se lažje odločijo za takojšnjo samoovadbo, kot pa storilci, ki so to storili iz drugih nagibov. Oba storilca uboja iz usmiljenja, od katerih je bil eden bistveno zmanjšano prišteven, sta po dejanju poskušala napraviti samomor, kar pripisujemo njuni izredni čustveni prizadetosti. Pri neprizadetih in bistveno zmanjšano prištevnih storilcih lahko samo še enkrat ponovimo, da je delež tistih, ki so poskušali samomor v primerjavi s povprečjem prištevnih storilcev izredno velik.

Uvodoma smo zapisali, da ima vedenje storilca po uboju lahko svojo težo pri odmeri višine kazni, kot olajševalna ali obteževalna okoliščina. Pregledali smo vse obrazložitve sodb. s tem v zvezi in ugotovili, da so sodišča izrecno navedla natanko trikrat več olajševalnih kot obteževalnih

okolihčin, pri čemer so bile obteževalne okolihčine izredno razčlenjene, olajševalne pa bistveno manj.

Od 91 primerov navedenih olajševalnih okolihčin so sodišča 68 krat navedla kesanje in prizadetost za storjeno dejanje, 10 krat pripravljenost povrniti škodo žrtvinim družinam, 10 krat, da se je storilec sam prijavil organom pregona in 3 krat, da je storilec zavzeto pomagal smrtno ranjeni žrtvi.

Razčlemba obteževalnih okolihčin, ki jo podajamo v celoti, pa je naslednja:

Obteževalne okolihčine v zvezi z vedenjem storilcev po uboju :	število storilcev
nečloveško je ravnal z že mrtvo žrtvijo	6
dolžil je druge da so storili uboj	3
po uboju žrtve skušal ubiti še drugega	3
brečuten odnos do umirajoče žrtve	3
slabo zadržanje storilca po dejanju	3
po ubojju so večkrat vlamljali v žrtvino zidnico in se tam opijali	3
storilec je trdovratno tajil dejanje	1
na surov način zakopal truplo žrtve, da bi prikril dejanje	1
dejanja se sploh ne kesa	1
ni nudil pomoči žrtvi in grozil še drugim	1
uboj je skušal prikazati kot samomor žrtve	1
hotel se je znebiti kazenske odgovornosti in zvrčal krivdo na druge	1
storilec je hotel prikriti sledove dejanja	1
brezbrižnost do nepopravljivih posledic	1
skušal vplivati na priče da bi krivo izpovedale	1
med preiskavo skušal ubiti paznika, ki ga je hudo ranil	1
	31

Ne glede na to, da so določila 38. člena Kazenskega zakonika le splošne smernice za ugotavljanje in upoštevanje olajševalnih in obteževalnih okolihčin pri odmeri višine kazni, se nam vendarle zdi, da so sodišča premalo upoštevala obteževalne okolihčine vsaj pri vrsti prištevnih storilcev, kajti iz števila tehtnih navedb v opisih vedenja storilcev sklepamo, da bi jih bilo treba upoštevati najmanj še enkrat toliko. Razen tega pa nekatere od dejansko navedenih, kot na primer zanikanje dejanja in zvrčanje krivde na druge ne morejo biti obteževalne okolihčine, ker je to le način obrambe storilca, ki pa ima zanj to posledico, da mu sodišče ne more šteti morebitno priznanje kot olajševalno okolihčino.

Sklepi:

- Neprištevnih in bistveno zmanjšano prištevni storilci se bistveno drugače vedejo kot prištevni, kar se zlasti odraža v izjemno visokem deležu poskusov samomorov po dejanju, ki je relativno visok tudi pri prištevnih storilcih ubojev iz ljubosumnosti;
- med vedenjem prištevnih storilcev in storilk so bistvene razlike, ki se kažejo v tem, da so storilke prisebnejše in preračunljivejše od storilcev, da po dejanju ne zgubijo razsodnosti, temveč da ukrenejo kar je v njihovi moči, samo da bi ostale neodkrite organom pregona, ali vsaj zmanjšale svojo kazensko odgovornost;
- sodišča so po našem mnenju premalo upoštevala obteževalne okoliščine zlasti pri prištevnih storilcih, čeprav ne bi mogli reči, da je to bistveno vplivalo na višino izrečenih kazni.

VIII. POSKUS TIPOLOŠKE KLASIFIKACIJE STORILCEV UBOJEV

Vprašanje tipoloških klasifikacij storilcev kaznivih dejanj na sploh, storilcev hudih kaznivih dejanj zoper življenje in telo pa še posebej, je eno izmed tistih, ki vzbujajo zelo veliko pozornost raziskovalcev in ki še do danes ni zadovoljivo rešeno. Ustrezna tipološka klasifikacija je namreč lahko pomemben instrument za izvajanje določene kriminalne politike, saj pripomore organom sojenja dosledno izvajati individualizacijo pri obravnavanju posameznega storilca, penitenciarnim delavcem pa k izbiri ustreznega tretmana za prevzgojo obsojenih storilcev. Seveda obstaja na tem področju precejšnje razhajanje v pojmovanjih in izhodiščih v različnih pravnih sistemih in tudi znotraj njih⁷⁴, pa tudi sicer je ta postopek zelo zamotan, ker je zaradi obilice kriterijev in opredeljujočih potez zares težko ločevati eno skupino od druge, ne da bi pri tem zameglili ali vsaj osiromašili pomenske razlike med njimi.

Tudi mi smo bili pri izbiri instrumentarija za razvrščanje naše populacije v ustrezne tipološke skupine v veliki zadregi, kajti veliko število storilcev, ki so storili dejanje v silobranu, prekoračenem silobranu ali v afektu, kakor tudi veliko število duševno motenih storilcev, nas je prisilila izvršiti razmejitev le s stališča značajskih in psihičnih posebnosti storilcev, ki smo jih ugotovili na podlagi zbranega gradiva. Zavedamo se, da je tak pristop razvrščanja dokaj enostranski in da ne vsebuje vseh elementov, ki naj bi jih imela tipološka klasifikacija, ki bi optimalno ustrezala zgoraj navedenim namenom. Vendar drugega izhoda nismo našli in smo se zato odločili za pristop, ki po našem mnenju najbolj verno odraža posebnosti obravnavanih storilcev ubojev.

⁷⁴ P. Kobe, Tipološke klasifikacije delinkventov v moderni kriminologiji in kazenskem pravu, Kriminologija v kazenskem pravosodju, Ljubljana 1957, str. 77 - 120

Storilce ubojev smo razvrstili v osem tipoloških skupin, ki so naslednje:

Tipološka skupina	Število	Struktura v %
1. egocentrični, brezobzirni in čustveno otopeli storilci	51	16,5
2. na sploh agresivni storilci	76	24,6
3. zaradi kroničnega alkoholizma depravirani storilci	31	10,0
4. motorično razgibani, impulzivni storilci	20	6,5
5. duševno prizadeti storilci	49	15,9
6. storilci zaradi hude življenjske stiske	40	12,9
7. situacijski storilci	36	11,7
8. mladoletni storilci	6	1,9
Skupaj:	309	100,0

Storilce smo razvrščali v zgoraj naštetih tipoloških skupine po kriterijih, ki jih navajamo za vsako od njih kot sledi.

1. Egocentrični, brezobzirni in čustveno otopeli storilci

V to skupino smo uvrstili vse tiste storilce, ki svoje trenutne ali dolgoročne osebne interese postavljajo pred vse človeške vrednote in ki so v stanju za dosego svojih ozkih, po navadi egoističnih ciljev, ubiti tudi sočloveka, ne glede na to ali gre za najbližjega sorodnika, prijatelja ali znanca, ali pa za povsem neznan osebo. Gre predvsem za koristoljubneže, delomrzneže in na sploh asocialne storilce, ki so v stanju ubiti človeka tudi za bagatelno vrednost, samo da zadostijo svojim trenutnim željam, oziroma za ljudi, ki so v stanju odstraniti tiste, ki jim stoje na poti pri realizaciji materialnih ali drugačnih koristi, tudi z ubojem. To so po navadi asocialni, brezobzirni in čustveno povsem otopeli storilci, ki jim človeško življenje kot najvišja vrednota civilizirane družbe ne pomeni prav nič. Po svojem značaju so agresivni, brutalni in imajo tudi sicer zelo pestro kriminalno preteklost, pa tudi sicer so podvrženi pijančevanju in de-

viantnemu vedenju. Po svojem bistvu je to družbeno najnevarnejša skupina storilcev, katerih prognoza za resocializacijo je domala povsem negativna.

2. Na sploh agresivni storilci

V to skupino smo uvrstili tiste storilce, ki so po svoji osebni strukturi bazično agresivni, ki v morebitnih konfliktnih situacijah, ki jih večinoma sami povzročijo, agresivno reagirajo zoper vsakogar, ki se jim postavi po robu, bodisi v ožjem ali širšem okolju. Ta skupina je po svojem obsegu najštevilnejša in jo sestavljata dve podskupini. V prvi, večji, ki obsega 54 storilcev so uvrščeni tisti, ki so agresivni na sploh, torej tudi v povsem treznem stanju, v drugi podskupini pa so tisti (22), ki so sicer kadar so trezni navidez popolnoma umirjeni, čim pa se nekoliko opijejo, popustijo njihovi zavorni mehanizmi in pokažejo svojo pravo podobo, t.j. svojo v treznosti prikrito in zadrževano agresivnost. Tudi med storilci iz te skupine je velik del že predkaznovanih zaradi kaznivih dejanj zoper življenje in telo, ali pa so sicer znani kot objestneži, pretepači, prepirljivci in tudi kot ekscesivni pivci, le da še niso prišli v stik z organi pregona.

3. Zaradi kroničnega alkoholizma deprivirani storilci

V tej skupini, ki obsega 31 ali 10 % obravnavanih storilcev, so uvrščeni tisti, ki so zaradi kroničnega alkoholizma popolnoma iztirjeni in ki so po svojem bistvu dejansko težko ozdravljivi bolniki. Zaradi svoje sle po nezmernem uživanju alkoholnih pijač so v stalnih in hudih spopadih predvsem s svojim družinskim okoljem, nekateri pa tudi izven njega. Kot že rečeno so žrtve teh storilcev večinoma njihove zakonske družice oziroma možje, ki so bili dolgo časa izpostavljeni njihovem nečloveškem ravnanju, včasih pa tudi prijatelji ali znanci, na katere so bili zaradi svoje alkoholne zasvojenosti brez utemeljenega razloga bolesto ljubosumni. Med njimi je precej že predkaznovah.

4. Motorično razgibani, impulzivni storilci

V to skupino, ki je po številu relativno majhna, smo razvrstili tiste storilce, ki po svojem bistvu niso agresivni in tudi sicer nimajo zaznavnih negativnih osebnostnih lastnosti, vendar zaradi svoje impulzivnosti in motorične razgibanosti zelo burno in nepremišljeno reagirajo, če so izzivani, žaljeni ali celo fizično napadeni. Med temi storilci so predkaznovani izjema, prav tako pa so med njimi izjemni tudi ekscesivni pivci.

5. Duševno prizadeti storilci

To skupino, ki obsega skoraj 16 % vseh storilcev, tvorijo tri podskupine, in sicer duševno podnormalni storilci (13), duševno moteni storilci (14) in duševno bolni storilci (22). Prvo podskupino tvorijo storilci, ki so zaostali v svojem duševnem razvoju in so po svojem bistvu čustveno nerazgibani. Po svojem značaju niso agresivni, vendar to postanejo in sicer v zelo vehementni obliki, če so bili razdraženi ali izzvani. Med njimi ni predkaznovanih, pa tudi ekscesivni pivci so redki. Večina med njimi je bila spoznana za bistveno zmanjšano prištevne.

V drugi podskupini so uvrščeni kriminološko in kazenskopravno najbolj sporni storilci, tako imenovani psihopati, med katerimi je veliko število po večkrat kaznovanih za različna kazniva dejanja, kakor tudi precej ekscesivnih pivcev in na sploh labilnih osebnosti. Večina med njimi je bila spoznana za bistveno zmanjšano prištevne.

V tretji podskupini so hudi duševni bolniki (paranoiki, shizofreniki in podobni), ki so bili vsi spoznani za neprištevne.

6. Storilci zaradi hude življenjske stiske

Ta skupina obsega 40 ali 12,9 % storilcev, med katerimi je največje število žensk. Gre za storilce in storilke, ki so neustrezno reagi-

rali pri razreševanju svojih hudih življenjskih stisk, kot so: dolgotrajno maltretiranje žrtev, zakonskih mož ali žena, ki so storilce pretepale, pijančevale, odtegovale sredstva za preživljanje družine in podobno; uboj nezaželenih ali nezakonskih otrok, ker so bile storilke zaradi sramote ali socialnih težav dejansko v težavnem položaju; uboj na smrt bolnih in popolnoma negibnih žrtev iz usmiljenja. V tej skupini so zelo redki ekscesivni pivci, pa tudi predkaznovani so izjema.

7. Situacijski storilci

V to skupino, ki obsega 36 ali 11,7 % storilcev, smo uvrstili vse tiste, ki so uboj storili v silobranu, prekoračenem silobranu in v afektu v smislu 136. člena KZ in ki tudi sicer po svojem značaju niso bili znani kot agresivni, ekscesivni pivci in ki so bili tudi sicer neoporečni.

8. Mladoletni storilci

Glede na dejstvo, da mladoletnikov kot nezrelih osebnosti ne bi kazalo razvrščati v eno izmed opredeljenih sedmih skupin, smo oblikovali posebno skupino, ki obsega 6 storilcev ali 1,9 %, med katerimi so štirje sodelovali kot pomočniki, dva pa sta storila uboj sama, in sicer starejši mladoletnik iz koristoljubnosti, mlajši mladoletnik pa je bil spoznan za bistveno zmanjšano prištevnega.

Menimo, da ima prikazana tipološka klasifikacija obravnavanih storilcev določeno praktično vrednost za namene, ki smo jih uvodoma nakazali, pa tudi kriteriji za opredelitev prikazanih tipoloških skupin so empirično zadosti utemeljeni.

IX . PREPREČEVANJE UBOJEV

Čeprav je represija še vedno glavna oblika organizirane družbene akcije za zatiranje kriminalitete na sploh, za obravnavana kazniva dejanja pa še posebej, je preprečevanje lažje uresničiti z vsklajenim delovanjem ustrezne kazenske represije in racionalno organizirane preventivne dejavnosti. Nedvomno stroge kazni, ki jih zakonodajalec zagroža za storilce ubojev/^{morda} v določeni meri vplivajo na to, da se morebitni storilci takih dejanj izogibajo. Vendar samo zastraševanje in stroge kazni nimajo takega učinka, da bi bistveno vplivali na zmanjševanje teh dejanj, kajti situacije v katerih se posamezniki znajdejo so včasih takšne - in to je iz kazuistike obnavanih ubojev zelo nazorno razvidno - da je razrešitev konfliktnih razmerij med ljudmi na najbolj grob način v nekaterih primerih skoraj neizogibno. Pri tem seveda ne smemo prezreti, da deluje represija neposredno po izvršenem dejanju in da odstranjuje v določeni meri le posledice, ki so z dejanjem nastale, ne odstranjuje pa vzrokov, ki so ga povzročili. Prav to pa je prednost, ki jo lahko ima dobro organizirana in permanentna preprečevalna dejavnost, kajti njena naloga je vplivati na to, da se odstranjujejo vzroki, ki pogojujejo nastajanje tako hudih konfliktnih razmerij med ljudmi, da jih le ti razrešujejo na družbeno nedopusten način.

Ob razglabljanju o tem vprašanju se ne bi spuščali v splošno oceno organiziranosti in učinkovitosti preprečevalne dejavnosti na področju kriminalitete na sploh, ker to presega okvire naše raziskave. Skušali pa bomo prikazati kako učinkovita oziroma neučinkovita je bila prevencija v nekaterih konkretnih primerih, ki so bili predmet naše raziskave.

Tako se na primer vleče kot rdeča nit skozi vso raziskavo alkoholizem in sploh zloraba alkohola kot eden najpomembnejših dejavnikov v genezi raziskovanih ubojev. Vendar moramo priznati, da na tem področju ni bilo dovolj učinkovitih in organiziranih akcij za za-

tiranje tega, lahko rečemo nacionalnega zla. Nasprotno! Mnogo glasnejša in učinkovitejša je bila preko javnih občil vseh vrst komercialna propaganda, ki je na vse mogoče načine in tudi z nagradami, hvalila in priporočala svoje proizvode, ki jih Slovenci že itak preveč konzumiramo. Res je, da so bili vloženi veliki napori v borbi zoper alkoholizem v naši družbi, ki sta jo vodila Rdeči križ Slovenije in koordinacijski odbor Republiške konference SZDL, kakor tudi, da je v tem okviru nastalo gibanje klubov zdravljenih alkoholikov. Toda vse te akcije še vedno niso prodrle v tiste sloje našega prebivalstva, kjer je alkoholizem najbolj razširjen, t.j. med kmete in delavce in prav med njimi je ogromna večina storilcev kaznivih dejanj zoper življenje in telo, ki so se zgodila večinoma v opitem stanju.

Drugo področje, kjer ni čutiti ali skoraj ne čutiti organizirane preprečevalne dejavnosti, je področje hudo skaljenih odnosov v osnovnih celicah naše družbe, t.j. v družinah, v katerih se je zgodilo čez tretjinovseh obravnavanih ubojev. Gre za to, da je okolje in pristojni organi vedelo za te odnose in včasih tudi posredovalo, ko je prišlo do pretefov in groženj. Vendar je ostalo le pri tem, da so bili sprti zakonci ali družinski člani ob takih priložnostih opozorjeni, da pa bi nastali položaj poskušali energičnejše sanirati, to se je zgodilo v obravnavanih primerih le redkokdaj, čeprav je bilo očitno, da bodo nastale tragične posledice. Res je sicer, da je preventivna dejavnost na tako občutljivem področju kot je družina zelo zapleten in nevhvaležen posel, ki se ga vsakdo rad izogne če se le da, češ da se s tem kratijo človekove svobščine. Poleg tega pa je tudi znano, kako nerazvita je zlasti na zaostalih področjih naša socialna služba, ki bi morala imeti po našem mnenju najvažnejšo vlogo pri reševanju nastalih položajev.

Nadalje je zelo zanemarjeno področje, ki pogojuje tudi znaten del kaznivih dejanj zoper življenje in telo, neustrezna skrb za vključitev sezonskih in stalnih delavcev, ki prihajajo v našo republiko, v novo okolje. Predvsem je treba poudariti, da smo iz obravnavanih primerov zasledili odsotnost skrbi za njihovo ustrezno namestitvev

in za usmerjeno izkoriščanje njihovega prostega časa. Posledica tega je kvartopirstvo in pijančevanje ter prostitucija v barakah ali pa na določenih stalnih krajih, kjer nastajajo prepiri in pretepi s hudimi telesnimi poškodbami in z uboji.

Končno ne gre prezreti dejstva, da je med obravnavano populacijo relativno velik delež duševno prizadetih oseb, med njimi nemajhen odstotek duševno hudo prizadetih, ki terjajo nenehno skrb družbe zanje.

Iz vsega povedanega izhaja, da bi bilo treba preventivno dejavnost preiščljeno in organizirano usmeriti zlasti na naslednja področja:

- na področje preprečevanja alkoholizma,
- na institucionalizirano urejanje konfliktnih razmerij v ogroženih družinah,
- na sanacijo položaja sezonskih in stalnih tujih delavcev pri nas, in
- na večjo skrb in kontrolo duševno prizadetih oseb.

Na področju zatiranja alkoholizma bi bilo potrebno najprej priskrbeti ustrezne podatke o kroničnih alkoholikih in ekscesivnih pivcih alkoholnih pijač v vsej republiki, ker le tako bo mogoče izpeljati potrebne ukrepe za njihovo zdravljenje. Okrepiti je treba dejavnost sekcij za zatiranje alkoholizma na vseh ravneh z ustrezno propagando zlasti med ljudmi, kjer je alkoholizem najbolj razširjen.

Okrepiti in podpreti je treba delo inštitucij, ki se ukvarjajo z zdravljenjem alkoholikov in še bolj razširiti mrežo klubov zdravljenih alkoholikov zaradi preprečevanja recidivizma. Še več napraviti v smeri prepovedi točenja alkoholnih pijač v zgodnjih jutranjih urah in še bolj zaostri odgovornost strežnega osebja v gostiščih, kjer kljub prepovedi točijo alkoholne pijače mladoletnim osebam ali že opitim gostom.

S poljudnimi članki in propagandnimi letaki je treba gojiti kulturo zmernega uživanja alkoholnih pijač, ki so sestavni del zdrave prehrane.

Glede urejanja hudo poslabšanih medsebojnih odnosov med zakonci in družinskimi člani, ne glede na vzroke, ki so do takšnega položaja pripeljali, je treba okrepiti dejavnost družbenih organizacij, poravnalnih svetov in krajevnih skupnosti, razen tega pa okrepiti socialne službe zlasti na zaostalih področjih, da bodo kos urejati konfliktna razmerja in s tem zavarovati prizadete občane pred nepremišljenimi dejanji.

Z dobro premišljeno politično in strokovno akcijo je treba poskrbeti za sezonske delavce tako glede njihove kulturnejše namestitve, zlasti pa glede njihovega vključevanja v družbeno in politično življenje v novem okolju. V ta namen je treba poskrbeti za usmerjeno izkoriščanje njihovega prostega časa v športnih in drugih društvih, kakor tudi za njihovo dodatno izobraževanje in dvig kulturne ravni.

Glede varstva in kontrole nad duševno prizadetimi osebami, bi bilo treba vzpostaviti sodelovanje med zdravstveno in socialno službo, ki bi s skupnimi napor marsikdaj lahko preprečili huda dejanja in zavarovale prizadete, kakor tudi občane, ki živijo skupaj z njimi.

Našteti preventivni ukrepi, ki zelo verjetno niso vsi, ki bi jih bilo še treba predvideti, so sicer zelo številni in težavni. Vendar se bo po našem mnenju treba z njimi spoprijeti, če želimo vsaj do neke mere zavarovati najdragocenejšo dobrino sodobne civilizirane družbe - človeška življenja.